GELECEK SAYI

Ortadoğu ve Rojava

- Rojava Devriminin Felsefik,İdeolojik-Politik ve Paradigmasal Anlamı
- Cenevre-Astana Süreçlerinin Çözümsüzlük ve Çıkmazı
- NATO Genişlemesi; Rusya-Ukrayna Savaşının Bölgemize Etkileri
- Ulus-Devlet Krizinden Çıkış: Rojava Deneyimi
- Eşyaşam Felsefesinin İnşa ve Somutluğu
- Kuzeydoğu Suriye'de Paradigmanın İnşa Süreci
- Kurdistan Birliğinde Rojava Savunmasının Önemi
- Ortadoğu Toplumsal Sorunların Çözümü İçin Kuzeydoğu Suriyeyi Sahiplenme

GÖÇ, GÖÇERTME VE ÖZE DÖNÜŞ DEMOKRATİK MODERNİTE 44

DÜŞÜNCE VE KURAM DERGİSİ TEMMUZ-AĞUSTOS-EYLÜL 2023 SAYI 44 50 TL

Göç, Göçertme ve Öze Dönüş

Demokratik Modernite

Üç Aylık Düşünce ve Kuram Dergisi

Yerel Süreli Yayın

Sayı: 44

Temmuz-Ağustos-Eylül-2023

ISSN: 2147-1703

Gülistan Yayınları Adına Sahibi

Hasan Akbaba

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ramazan Yurttapan

Dergiye gönderilen yazıların yayınlanıp yayınlanmaması yayın kurulunun kararına bağlıdır.

Gülistan Yayınevi

İletişim
Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol Dernek Sk.
No: 5 Daire:14 Beyoğlu/İstanbul
Posta Kutusu: 308, Beyoğlu/İstanbul

Tel: 0212 293 95 98
Whatsapp: 0535 348 37 99
Telegram: 0535 348 37 99
Signal: 0535 348 37 99

www.demokratikmodernite.org
facebook.com/demokratikmodernite1
twitter.com/dmodernite
instagram.com/demokratikmodernite
demokratikmodernite@gmail.com

Kapak Tasarımı

Nesimi Aday

İç Mizanpaj

Sema Korkmaz

Abonelik Koşulları
Yıllık Abonelik Bedeli: 300 TL (Kargo Dahil)
Yurtdışı Abonelik Bedeli: 100 Euro (Kargo Dahil)
Türkiye İş Bankası
Rıhtım-Kadıköy Şubesi / Hasan Akbaba
Hesap No: 1025-4228406
IBAN: TR 63 0006 4000 0011 0254 2284 06

Basım Yeri
Ceylan Matbaacılık Reklam Film
Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. 318 Güven San. Sit.
B Blok Zeytinburnu, İstanbul
Tel: 0 212 613 10 79

İçindekiler

Çare Göçmede Değil, Özgürlük Mücadelesindedir

Editör

Dergimizin bu sayısını “Göç, Göçertme ve Öze Dönüş” konusuna ayırdık; coğrafi bir olgu olarak göç’ü işledik. Sosyal bilimlerin başat çalışma alanlarından biri olan ‘göç’ sosyoloji, antropoloji, tarih ve hukuk, uluslararası ilişkiler gibi disiplinlerin hinterlandında, coğrafi bir olgu olarak değerlendirilir. ‘Göç’ olgusu insanlığın var oluşunun belki de ilk eylemlerinden biridir. Kuşkusuz, bu eylemliliği daha çok beslenme, barınma ve soy sürdürmeye dönük olmuştur. Bunun tarihsel geçmişi on binlerce yıl öncesine dayanır. Bu durum doğal bir akıştır.

Toplum hakkında konuşmak, yazmak, siyaset ve politika üretmek için, o toplumun yaşam alanlarını, mekân ilişkisinin analitiğini yapmayı zorunlu kılar. Bu bağlamda öncelikle; gönüllü ya da gönülsüz yer değiştirme eylemi olan göçün kavramsal patolojisini yapmak gerekir. Dergimiz bu ve benzeri diskurlarda olduğu gibi, daha çok kendi paradigması ve ideolojik-politik algılayışı doğrultusunda bir tanımlama ve anlam üretmeyi seçecek yine.

İnsan türünün ilk olarak Afrika kıtasında bulunan Rift Vadisinde ortaya çıktığı ve göçler sonucu yer küreye dağıldığı görüşü genel bir kabuldür. İlk yerleşik hayata geçiş de (ki buna neolitik devrim deniliyor) Toros - Zagros dağ kavislerinde gerçekleşir ve bu oluşumla birlikte insan toplumsallaşması, insanlaşması varlık haline ulaşması gerçekleşmiş olur.

Yine iktidar-devlet olgusunun ortaya çıkışı da Sümer ile başlar. Aşağı Mezopotamya’da neolitiğin eteklerinde ve ondan beslenerek Sümer’in yapısı biçiminde şekillenir. Aslında bu durum toplumun parçalanması; tarihin doğal oluşum diyalektiğinden sapması anlamına da gelir. Daha önce göç doğal bir akışken, insanın toplumsallaşmasında önemli bir rol oynarken, iktidar ve devletin devreye girmesiyle toplumların sınıflara, tabakalara bölünmesi ve zorla göçertme de insanlığın gündemine girmiş olur. Aslında devletlerin tarihinden sonra doğal göçlerden söz etmek neredeyse imkânsız hale gelmiş durumda. Özellikle ulus-devletler çağında bu durum daha trajik boyutlarda seyrediyor. Ulus-devletlerin yaptığı demografik operasyonlar göçten çok göçertme olgusuyla açıklamayı gerektirir.

Göç, göçerteme ve demografyayı değiştirme en şiddetli uygulandığı dönem kapitalist modernite çağıdır. Homojen bir ulus inşa etmek için bu politika acı bir reçete olarak uygulandı. Türkiye örneğinde olduğu gibi tek dil, tek tarih, tek kültür, tek vatan gibi hemen hemen bütün alanlarda homojenleştirme projesi yapıldı. Ulus-devlet kuşkusuz bu projenin başlangıçta kapitalist sermayenin üretim niteliğiyle doğrudan ilişkisi vardır. Zaten kimi düşünürler kapitalist üretimin bir pazar sorunun olduğunun altını çizerler. Dolayısıyla pazara hakimiyet sömürüyü derinleştirmek homojenleştirerek iradesi kırılan toplumsal varlıkları köleleştirme amaçlıdır.

Osmanlı İmparatorluğu ve onun mirası üzerine bina olan Türkiye Cumhuriyeti, adeta göç ve göçertmenin coğrafyasına dönüştü. ‘Hasta Adam’ Osmanlının dağılış sürecinde yapılan nüfus değişimleri ve Türkiye Cumhuriyet’inin tekçi paradigmasından kaynaklı başta Ermeniler, Kürtler, Rumlar ve Süryaniler olmak üzere birçok halk yerinden zorla göçertilerek ulus-devletin bekasına ‘kurban’ edildi. Kürtlere uygulanan zorunlu İskân Kanunları, Kürt toplumsallığını hedef alan Şark Islahat Planı gibi gizi-açık yasalar farklı içerik ve biçimlerde hala da uygulanıyor. Kürtleri göçermenin en yeni örneği olan Çökertme Eylem Planı, Özyönetim Direnişleri sürecinde devreye alındı ve hala da devam ettiği söylenebilir.

Toplum bir varlıktır ve her toplumun bir oluşum, gelişim ve birikimin yarattığı tarihsel özellikler taşır. Özünde buna saldırı, onu homojenleştirmeye çalışmak fiziksel ve kültürel soykırıma uğratmayı hedefleme insanlığa karşı işlenebilecek en büyük suçlardan olmaktadır. Nitekim zorla göçertme, toplukların bulunduğu coğrafyadan sürülmesi ve yerlerine devletin uygun gördüğü nüfus yerleştirmesi özü itibariyle bir soykırım pratiğidir. Yerel toplum şiddet araçlarına dayalı göçertilirken yerlerine devletin uygun gördüğü özelliklere sahip nüfusu yerleştirmek; imtiyazlara bağlanma, arazi verme, mülk vermek gibi başka avantajlar tanıma gibi. Yine kapitalizm koşullarında, klasik anlamda dahi köleleştirme gerçekleştirilmiştir.

Avrupa metropollerine ve daha çokta Kuzey Amerika'ya, Afrika'dan milyonlarca Afrikalı köleleştirilip çok kötü gemiler içerisinde taşınmıştı. Bu taşınma sürecinde Atlas Okyanusunda milyonlarca Afrikalı koşullara dayanamayarak hayatını kaybetti.

Yine günümüzde dünya varlıklarının buralara taşınmasından ötürü, dünyanın geri kalan coğrafyalarında her yıl yüzbinlerce insan, savaş, yoksulluk, kıtlık gibi nedenlerden ötürü bu kapitalist metropollere göç ediyor. Göçler sonucu binlerce insan hayatını kaybediyor. Benzeri bir durum günümüzde Ortadoğu'da yaşanıyor. 3. Dünya Savaşı koşullarında son yirmi yılda sadece Suriye ve Irak'ta en az 20 milyon insanın yurtlarını terk etti sanılıyor.

Çoğunlukla emperyalist ve sömürgeciler tarafından kontrollü gerçekleştirilen savaşların yarattığı göçler, bu bağlamda kapitalistler için ucuz emek gücüne de dönüştürülüyor. Bu zorunlu göçler, ayrıca despotik iktidarların birer siyasal enstrümanına da dönüştürülebilirler. Türkiye örneğinde olduğu gibi; iktidar kendi politik çıkarları için göçmen ve yerleşik nüfus arasında çatışma yaratabiliyor. AKP-MHP iktidarı ''Suriyeliler ülkemizi işgal ediyor, yakında Türklük kalmayacak" gibi propagandalarla ortam kızıştırılıp, dincilik, milliyetçilik ve kadın düşmanlık zihniyeti inşa etme uğraşı veriyor.

Kürt, Kürdistan gerçekliğinde bu durum daha vahimdir. Kürtlerin özgürlük arayışları ve mücadelesi, inkârı, kırma yönelimleri, bölge ve dünya egemenleri açısından çeşitli riskler taşıyor. Ortadoğu'da Kürt inkarının kırılması bile tek başına demokratikleşmesinin önünü açabilir. 3. Dünya Savaşının, onun çözümsüzlüğü tahripkâr göçe zorluyor. Bu girdaptan çıkmanın zeminini oluşturması açsından Kürt varlığını kabul etmeye bile tahammül edemiyorlar. 3. Dünya Savaşı ve kapitalizmin çözümsüzlüğü finans kapitalin aşırı kar etme yönelimi, ekosistemin bozulması gibi yığınla etken insanlığı bir çözüm ya da çözümsüzlük eksenine getirip dayatmış görünüyor. Göç ve göçertme bu bağlamda gerçekleşiyor. Kapitalist devletler kendilerinin başlattığı göçü durdurma adına ülke sınırlarına duvarlarla örüp engellemeye çalışıyorlar. Peki buna çözüm denilebilir mi? Değil elbette. Çözüm ulus-devletin homojenliğine karşı, kapitalist modernitenin dayattığı tüketiciliğe karşı demokratik ulus, demokratik modernitedir. Çözüm bir yere göçüp kendini kurtarma değildir, kendi öz gücüne dayalı özgürlük için mücadele etmektir.

Yine bu göçertmeye bağlı olarak birde beyin göçünden söz etmek gerekir. Sömürgeci ve emperyal eğilimleri taşıyan devletler her türlü tarihsel bilgiyi, veriyi, bilim ve teknik gelişmeyi kendi ülkelerine taşımaya başlar. Bu hem canlı insan gücü; düşünen insanı taşımayı amaç edinirken aynı zamanda tarihsel kalıtlarda emperyal ve sömürgeci devletlerin merkezine doğru taşınmaya başlanır.

Günümüzde hala süren savaşlar, ekonomik nedenler, iklim krizleri insanları sürekli yer değiştirmeye itiyor. Küreselleşen dünya ile göç yeni bir boyuta geçmiş görünüyor. Çeşitli sosyal, siyasal nedenlerin yanı sıra transport araçlarının çoğalması da yer değiştirme pratiğini yaygınlaştırıyor. Toplumun demografik, kültürel, sosyal, siyasal yapısını değiştiren göçler bu meyanda da çokkültürlü bir yaşamı da domine ediyor ve aynı zamanda yeni toplumsal sorunlar da üretiyor. Geçici ya da kalıcı bir eylem olan 'göç' hiç kuşkusuz insanın varoluşsal bir kroniği olarak süreceğe de benziyor. Bu kronik olası ki, gelecekte dünya dışı yolculuklarla başka bir boyut ve anlam da kazanacak. Çözüm bulmayı gerekli kılmaktadır. Bununda temel yolu her toplumsal varlık çözümü yaban ellerde değil, esasta kendi ülkelerindeki özgürlük ve demokrasi mücadelesinde aramalıdır. Çözümler üretmeye katkı sunacağı inancıyla iyi okumalar…

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Hiyerarşik Bölünme Dikeyken, Yerleşik-Göçebelik Yataydır

Ali Fırat

Tarihin büyük göçlerle izah edilmesi, doğru olmayan abartılı bir görüştür. Her üstün çağ fiziki olarak değil, daha çok bilgi, teknik, ideolojik ve kurumsal gücü sayesinde yayılma özelliğindedir… Kolonyalizmde daha çok geçerli olan, ticari bir yayılma ve bunun gerekli kıldığı düzeyde fiziki göçtür. Hâkim merkezin denetimi şiddet aracından çok, teknik ve üretim üstünlüğüne dayanmaktadır. Emperyalizm ise, daha çok zorla el koymaya dayalı bir işgal ve hâkimiyet rejimidir. En azından başlangıçta zor, emperyalizm için esastır. İlk emperyalist uygulamanın, Sümer Akad Hanedanlığı'nı kuran Sargon zamanında gerçekleştirildiği tarihen tespitlidir. Ama daha öncelerinde de bir köyün tamamen işgal edildiği görülmektedir. Maddi zenginlik biriktiğinde; ya çok yoksul olan komşu topluluklar tarafından ya da çok zengin ve güçlü olan merkezler tarafından işgale, talana konu olabilmektedir. Köleci ve feodal dönemde emperyalizm, çok güçlü bir olgudur; tanrılarıyla, ideoloji ve edebiyatlarıyla, teknik ve ordularıyla bu çağlar, aynı zamanda dehşetli emperyalist yayılma ve talan çağlarıdır. Burada da yayılmayı sadece zora bağlamak gerçekçi olmamaktadır. Çağların kendilerinden önceki toplum sistemlerine nazaran üretim ve siyasal kurumları güçlü olmadıkça, hiçbir zaman yalnız zorla yayılma gücünde olamayacakları gözlemlenmektedir. Zor, eğer arkasındaki üretim ilişkileri üstünse yayılmakta ve kalıcı olmaktadır. Üretimin dayandığı bilgi ve teknik temel ile siyasal ve sosyal kurumlaşma üstünlüğü, zorla yerleşilen toplum tarafından uzun vadede çıkarına uygun kılındığında, zora ihtiyaç olmadan da yayılma özümsenerek yerelleşmektedir. Aslında yeni çağ benimsenmektedir. Toplumlar için en tehlikeli emperyalizm, arkasında ilerici bir sistem taşımayan, sadece talana dayalı işgal ve istila hareketleridir. Tarihte bu örneklere de sıkça rastlanmakta ve çok tahripkâr rol oynadıkları görülmektedir. Moğollar, bu konuda örnek gösterilebilir. Tarih en azından ilerici rol oynayan yayılmalar kadar, gerici rol oynayan istilalarla da doludur. Yine tarih, zorla yürütülen yayılmalar kadar, hatta ondan daha çok temsil ettiği üstün değerler sayesinde gönüllülük temelinde sağlanan birçok yayılmaya da tanıktır. Toplum sistemlerinin yayılmalarında gözlemlenen diğer bir husus, yerelleşme ve özgünleşmeye ilişkindir. Yayılmacı güçler ancak çok boş alanlar veya zayıf topluluklarla karşılaştıklarında, tümüyle hem fiziki, hem kültürel olarak olduğu gibi yerleşmekte ve oranın yerel gücü olmaktadır. Eğer yayılma benzer olan ve oldukça güçlü tarihi ve kültürel temeli bulunan bir yerleşik alana doğru olmuşsa, uzun vadede yayılmacı güç yerel toplum tarafından özümsenmektedir. Ortaya çıkan üst düzeyde bir sentez olup, daha çok eski yerel kültürün damgasını ve etkisini taşımaktadır. Tersine, işgalci güç uygarlık merkezlerini işgal ettiğinde, daha kısa süre içinde üstün kültür tarafından yutulmaktadır. Sonucu daha çok belirleyen, yayılmanın arkasındaki sistemin yerel toplum karşısındaki üstün veya aşağı konumda bulunmasına bağlıdır. Kişiler ve sınıflar teslim olsa da, kültürlerin daha kalıcı ve direnişçi olduğu, özümseme yeteneğiyle yeniyi doğurmada belirleyici oldukları, tarihin yaşadığı diğer önemli bir gerçektir.

Maddi ve manevi değerlerin etrafında büyüyen hiyerarşi grupları, dağılmamak için sürekli ve kıskançlıkla otoritenin kutsanması ve mülkiyetin

haklılığı üzerine sistematik çabaya girerler. Daha dağınık ve küçük toplulukların bu güce dayanması zordur. Hiyerarşik bölünme dikeyken, yerleşiklik-göçebelik yataydır. Köy ve şehir kuruluşlarında, toplumdaki bölünmeye ikinci önemli unsur olarak göçebelik-yerleşiklik eklenir. Tarihsel-toplum sistemleri, artık bu bölünmelerin yol açtığı çelişkilerle biçimlenirler. Şehrin ve devletin oluşumu, tahmini olarak Zagros-Toros eteklerindeki tarımsal-köy devriminin bir devamı olarak gelişmektedir. İnsanlık, tarihin en kapsamlı ve uzun süreli bu devriminin teorik ve pratik kavram ve araçları, rahip ağırlıklı hiyerarşik kesim tarafından aşağı Mezopotamya'ya taşınmaktadır. Yanlarına gerekli olan bütün hayvan, tohum ve meyve ağaçlarından örnekler başta olmak üzere toprak ekip biçme, ev kurma, dokuma, ulaşım vb. tekniklerini hazır götürmeleri güçlü olasılıktır. Bunları, sulanmazsa çöl gibi olan bir alandan sağlamalarının koşulları yoktur. Eldeki kanıtlar, gelen topluluklarla birlikte taşınan kültürün yol haritasını açıkça göstermektedir. M.Ö. 6000-5000 dolaylarında gerçekleşen bu göçler, M.Ö. 4000'lerden itibaren beş bin kişiyi barındıran köy birimlerini oluşturabilmektedir. Tarihin ünlü sitesi, Tanrıça İnanna'nın koruyucusu olduğu Uruk, M.Ö. 3200'lerde ilk kent yönetimi olarak ortaya çıkar. Başlangıçta kabile ileri gelenlerinden oluşan şehir meclisleri, demokratik duruşta ısrarlı davranmışlardır. Rahip-kral-askeri şef kliğine karşı demokratik tarzdan kolay kolay vazgeçmemişlerdir. Yarı devlet-demokrasi karması bir sistemi uzun süre birlikte götürmüşlerdir. Süreç içinde gerek dışarıdan gerek içerden kabilelerden kopan veya koparılan çok sayıda insan, daha elverişli zengin şehir yaşamı içinde, yönetimde ya memur ya asker ya da çalışan köle olarak istihdam edilir. Bu gelişme, kabilelere dayalı devlet-demokrasi dengesini şehir meclisi aleyhine bozar. Bu sürecin gelişimiyle birlikte şehir meclisleri tasfiye olurlar. Birçok yeni devlet oluşumunda bu yönlü bir gelişmeye rastlanmaktadır.

Barbarca Saldıran Göçebe Değil, Şehirdir

İçteki mücadele, demokrasi güçlerinin yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Buna rağmen devlet içinde kabile dengesi değişik oranlarda varlığını korur, hiçbir zaman tamamen tasfiye edilemez. Buna karşılık devletli toplum sistemi dışarıdan büyük baskı altına alınır. Yerleşiklere karşı göçebelerin hareketinin devreye girişi söz konusudur. Helen-Roma literatüründe 'barbar'ların hareketi olarak yoğunca işlenen bu hareketlere, diyalektik bir bütünlük içinde bakmak, büyük önem taşır. Yerleşik toplum olarak şehir içinde köle emeği, dışarıdan ise dengesiz ticaret ve baskıyla zenginliği sürekli arttırmaktadır. Çelişkiyi kendisi yaratmaktadır. Tıpkı günümüzün emperyalizm ve geri bırakılmış ülkeler kategorisi gibi. Barbarca saldıran göçebe değil, şehirdir. Ne yazık ki kavram düzenimizde şehir hâkim olduğu için kendisini 'medeni/uygar', dışındakileri ise 'barbar diye bağıran vahşiler' olarak sunmayı becerir, meşrutiyetini sağlar.

Göçebe toplumun formu, etnisitenin değişik aşamaları olduğu için, yarattığı hareketler özünde demokratik direniş, duruş ve varoluş tarzı olarak değerlendirilebilir

Şehre karşı göçebenin büyük hareketini, günümüzün ulusal demokratik hareketlerine benzetmek mümkündür. Göçebe toplumun formu, etnisitenin değişik aşamaları olduğu için, yarattığı hareketler özünde demokratik direniş, duruş ve varoluş tarzı olarak değerlendirilebilir. Kaldı ki kimin kime saldırdığını özenle araştırmak gerekir. Daha güçlü zor ve sömürü araçlarına sahip olan şehir devleti (daha sonra imparatorluk) hep büyüme ve yayılmayı esas almak durumunda olduğu için objektif olarak saldırgan konumundadır. Etnisitenin konumu ise, tersi olan savunma ve direnmeyle karakterize edilebilir. Diğer bir anlamda ilk köleleştirmeye karşı ilk özgürlük hareketi gibi bir süreç olarak değerlendirilebilir.

Sümerler, güney ve batıdan gelen Semitik gruplarla, kuzey ve doğudan gelen Aryenleri çok iyi tanımaktadır. Edebiyat ve mitolojilerinde, bu iki

grubun varlığına yoğunca rastlamaktayız. Dolaylı yoldan kültürlerini tanıma olanağına kavuşuyoruz. Büyük İskender'in M.Ö. 330'larda Babil'i işgaline kadar devam eden süreç, esas olarak daha güçlü olan Sümer şehir uygarlığının bu iki kültür grubu içinde yayılmasıyla geçer. Tarih bir anlamda iki kültürel grubun yerleşikleri ile göçebeleri arasındaki diyalektik gelişmeyle şekillenir. Yaratımlar dalga dalga Atlas Okyanusu'ndan Büyük Okyanus'a; Büyük Sahra Çölü'nden Sibirya eteklerine kadar yayılır. Şehir uygarlığı ne kadar dışarıya doğru ihraç olunursa, dışarıdan göçebe toplum da o denli içeriye doğru ithal olunur. Göçebeliği dışlayan sadece şehir yerleşiklerine dayalı tarih yaklaşımları, bu nedenle önemli eksiklikler taşır. Yerleşik uygarlık sürecinde devlet ne kadar gelişirse, buna bağlı olarak demokratik duruş da o kadar gelişir.

Savaşçı-iktidar gücüne karşı göçebe toplumu, daha çok dışarıdan bir savunma ve saldırı gücü olarak işlev görürken; peygamberlik, rahiplik geleneği diyebileceğimiz güç, içten yoksulların direnme arayışına kanal hizmeti görür. Sınıfsal yanı olan bir harekettir bu. Şehrin köle olmayan orta kesimini, bu geleneğin sınıf temeli olarak değerlendirmek açıklayıcı olabilir. İkinci büyük peygamber Nuh, zanaatçılığını, yaptığı gemiyle kanıtlamaktadır. Tufanda gemiyi o denli donatacak şekilde inşa etmek, zanaatçılığın gücünü yansıtmaktadır. Tanrı Enki'nin *"Tufan geliyor, gemini yeni yaşamı başlatacak şekilde donat"* demesi, bunu diğer tanrılardan gizli yapması, sınıf karakterini daha anlaşılır kılmaktadır. Yönetici kesimle önemli ilişkileri olan farklı kesimin başta gelenlerinin, gemi taşımacılığı gibi hayati bir rol oynayan zanaatçılar olmaları doğaldır. Tufan öyküsü, Âdem gibi yine yöneticilerin rahatsızlığına karşı muhtemelen isyan benzeri bir hareketten sonra başka diyarlara göçü ifade ediyor. Nuh'un Gemisinin Cudi Dağına indiği söylenir. Cudi kelimesi Kürtçe 'yeri gördü' anlamındadır. Bu da bize Aşağı Mezopotamya'dan sıkça gördüğümüz çeşitli nedenlerle kuzeye doğru yerleşmek amacıyla bir göçü düşündürmektedir.

Sümer şehir sistemleri, M.Ö. 2000'lerde Dicle-Fırat'ın yukarı eteklerinde bolca kurulmuşlardır. Çok önemli merkezlerden biri Urfa'dır. Urfa, önemli Sümer şehirleri olarak Uruk ve Ur gibi bir adlandırmadır. Tepelik yerleşke anlamına da gelmektedir. Gerek Urfa gerekse yakın çevre yöreleri (Harran gibi) âdeta peygamberlik geleneğinin merkezi konumundadır. Öyle anlaşılıyor ki aşağı Dicle-Fırat kentlerinden rahatsız olanlar, isyan edenler, özgürlük ve adalet arayanlar, merkezi Urfa'ya yönelmektedir. Tarihte böylesi birçok kültür merkezi vardır. Babil, İskenderiye, Antakya daha sonra ortaya çıkan merkezlerdir. Kapitalizm döneminde merkez Paris, Londra ve günümüze doğru New York'tur. Urfa'nın tahminen M.Ö. 2000'lerde başlayan böylesi bir aydınlanma merkezi olması ihtimali güçlüdür. M.Ö. 11000'de kurulduğu tespit edilen Göbeklitepe'deki ilk mabet örneği de Urfa'ya yakın bir yörededir. Şimdiki hâkim gelenek de tarihin seyrine uygundur. Yine M.Ö. 300'lerde Helenistik kültüre ve Sabilere, M.S. 100'lerde Hıristiyanlığa merkez olma rolü oynamıştır. Urfa'da halen kültü bulunan Hz. Eyyüb ve İdris peygamberler başta olmak üzere birçok peygambere beşiklik etmiştir. 'Peygamberler şehri' tabiri doğrudur.

'Eski Ahit'in Biçimlenmesi

En eski merkezler Verimli Hilal, Sümer ve Mısır; bugün dünyanın en acılı bölgeleridir ve tarihi kökleriyle bağdaşmayan, kördüğüm olmuş çelişkilerin girdabında boğuşmaktadırlar. Çağdaş tarih bir türlü ana köke aşılanamıyor. Tarih yaratıcıları günümüzün en kısır, güçsüz, göçten başka umutları olmayan, kendi kendilerine baş belaları haline getirilmiştir. M.Ö. 2000 sonlarından itibaren, Sümer ve Mısır uygarlık merkezlerine, çevrenin gittikçe sık aralarla artan yüklenmesi gözlenmektedir. M.S. 20. Yüzyıl ve 2000 yıllarında, aynı özde olguların ister ulusal kurtuluş savaşları ister göçler yoluyla, kapitalizmin uygarlık merkezlerine yönelik de yaşandığına tanık olmaktayız. M.Ö. 1500'lerde Babil, Asur, Hitit veya Mısır uygarlıklarının baskısı altında sıkışan her kabile, işte tarihte önemli rol oynayacak bu tip kabilelerden biri de, bir göç sonucu Hz. İbrahim tarafından Urfa'ya taşınan İbrani kabilesidir. Araştırmalar, İbranilerin kökeninin Sümer kolonileri olarak kullanılan bugün Urfa (Ur=tepe) ve Harran (Sümerce=Dört yol ağzı) yöresinden geldiğini göstermektedir. Döneme ilişkin

Ugarit belgelerinde, Hz. İbrahim'in kuzeyden güneye hicretinde olduğu gibi, birçok tüccar kabile hareketi söz konusudur. Yarı-çoban tacirler olan bu kabileler, konar-göçer biçiminde yoğun bir hareketlenmeyi yaşamaktadırlar. Hz. İbrahim'in Sümer Ur-şehir kültüründen etkilendiği, onların çok tanrılı yapısını tanıdığı ama ataerkil bir kabilenin başkanı olarak, kendi totemini esas alıp dönemin egemen din ve tanrı kültüründen aldıklarıyla birleştirerek, tek bir kabile tanrısı kavramına ulaştığı çok güçlü bir ihtimaldir.

Hz. İbrahim dönemindeki İbrani kabilelerinin durumu ile Mısır'dan çıkış süreci arasındaki ilişki ve oluşumu, özenle değerlendirmek büyük önem taşır. Din kitaplarının daha İbrahim döneminde göçün durmadığını ve Mısır'a kadar gittiğini tanrı sözü biçiminde anlatması, ilginç ve çok öğreticidir. Tıpkı Aryen yoksul kabileleri, zengin Sümer uygarlık alanına ve şehirlerine Kassitler adı (Sümer dilinde 'Kassu', 'Fakir'; 'Kassit', 'Fakir halk' anlamına gelmektedir) altında aynı zaman diliminde nasıl yerleşiyorlarsa, Mısır içine doğru da benzer bir gelişme yaşanmaktadır. Birçok yoksul çöl kabilesi, Mısır'a dört yandan akmaktadır. Tıpkı zamanımızın ABD ve Avrupası'na her taraftan akın eden göçler gibi. Mısırlılar, bu göçlere 'Apiru' (kelime manası 'tozlu çöl insanı') demektedirler. İbrani sözcüğü de bu kelimeden türemiştir. Kabile, Harran'dan, Urfa'dan çıktığında böyle bir adı ve özelliği yoktur. Ama çöl yolundan Mısır'a vardıklarında, böyle bir adlandırmayla birlikte yoksul ama yarı-özgür kabileler olarak yaşam sürdürürler.

İbraniler için Mısır süreci yaklaşık üç yüz yıl sürmektedir. Ağırlıklı ihtimal, Mısır içindeki bir isyanda taraf durumuna gelmeleri ve Hz. Yusuf örneğinde olduğu gibi bürokrasi de yer bulan Musa (o dönem Mısır dilinde 'Mos', 'oğul' demektir) adlı birisinin bu anlaşmazlıkta yer alması, konumunun tehlikeye girmesi, ayrıca İbranilerle akrabalık bağının bulunması, yeni göçün çıkış ipuçlarını vermektedir. Yine çöl kabilelerinin halen güçlü olan serbest yaşama alışkanlıkları da bunda rol oynayacaktır. Hem Mısır firavunu (İbrahim için Nemrut unvanı neyse Musa için Firavun unvanı aynıdır, kralın unvanı anlamına gelmektedir) için güvenilirliklerini yitirmeleri, hem de eski kabile yaşamlarına duydukları özlem, bu çıkışın maddi koşullarıdır. Tahminen M.Ö. 1300'lerde başlayan bu göç çıkışındaki sayı, yaklaşık olarak yirmi beş bin civarındadır. Yetmiş iki kabile ('Yetmiş iki millet' sözü buradan gelse gerek) halinde bölünmüşlerdir. İbrahim'in kabilesi büyük ihtimalle birkaç yüzü geçmemektedir. Kabileden büyük bir aşiret veya kavim oluşmuş durumdadır. Tevrat'ın ana konusu olan Hicret'in (dini geleneğe göre bu tür çıkışlara huruç, hicret denilmektedir), tarih içinde çok güçlü izler bıraktığı bilinmektedir. Yaklaşık kırk yıl sürdüğü iddia edilen ve tarihe geçen bu ilk 'uzun özgürlük yürüyüşü', çok çetin geçmektedir. Sina çölünden geçiş ve daha sonra karşılarına çıkan yerleşik ve göçebe birçok kabileyle hem çatışıyorlar, hem ilişki kuruyorlar.

Tarih yaratıcıları günümüzün en kısır, güçsüz, göçten başka umutları olmayan, kendi kendilerine baş belaları haline getirilmiştir

Musa'nın çıkış sürecindeki sorun, çok çetin ve belirsizliklerle doludur. Eskinin dar birkaç kabileden ibaret yönetim anlayışı ve zihniyet yapısıyla kavimsel bir aşamaya gelen ve tam bir isyan halinde olan yetmiş iki kabile kalabalığını yönetmesi zordur. Sadece maddi sorunları nedeniyle her gün ailelerin isyan edercesine tepkileriyle karşılaşmaktadır. Kabilelerin üstünlük kurma çabaları da hiç eksik olmamaktadır. Göç koşulları, kendi mülkleri olmayan araziden geçmeleri de sık sık yerlilerle kanlı biten çatışmalara yol açmaktadır. Allah daha özgün ad olarak 'Yehova' (anlamı, O'dur) oluyor. Sert yönetim ihtiyacı, Yehova'nın ağzından *"sizi kendimle evlendirdim, başka tanrıya varamayacaksınız"* biçiminde, kıskançça dile getirilmektedir. Buradaki özgünleşmeye, Yahudi gerçekliğinde 'dinin millileşmesi' demek de mümkündür. Erimemek ve büyük tehlikelerle sürekli yüzyüzelik, bu kavimsel Yahudi din anlayışının temelidir. Dağdan aldığı meşhur vahiyle 'On Emir'le birlikte, yeni dini süreç, göçün son aşamasında biraz daha şekillenmeye kavuşuyor. M.Ö. 1000 yıllarına

kadar 'Hâkimler (Önderler) Dönemi' denen bir süreç yaşanır. Ardından Saul ile birlikte rahiplikten krallığa bir sıçrama gerçekleştirilir. Yani dinsel bir uzun kuluçka döneminden sonra, siyasal kurumlaşmaya geçilir. Krallığı sürdüren Davut ve Süleyman'la Kahramanlık Dönemi yaşanır. Daha sonra Asurların saldırıları karşısında Kudüs krallığı fazla yaşama şansına sahip olamıyor. M.Ö. 7. Yüzyılda Asurluların, M.Ö. 585'te de Babillilerin Kudüs'ü yakıp yıkmalarıyla siyasal varlıklarına son verilir. Büyük bir kısmı Babil'e göç ettirilir. Babil sürecinde Sümer mitolojisini oldukça özümserler. Yeni bir yazar aydın kesimi ortaya çıkar. Peygamberlerle birlikte artık yazarların eğitim ve yönetimi ağırlık kazanır. Pers imparatoru Kiros'un, MÖ. 538'de Babil'i ele geçirmesiyle özgürlüklerine kavuşurlar. Tekrar Kudüs'e dönerler. Kudüs yeniden inşa edilir. İskender'le birlikte Helen dönemi başlar.

Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi ve M.S. 70'te Roma'nın Kudüs'ü tekrar yıkıp Yahudileri dünyanın dört tarafına savurması, yeni bir tarih döneminin de başlamasına yol açacaktır

İskenderiye'de Yahudi varlığı, Grekçe'yle temas eder, bir de Grekçe kuşak yetişir. Bu iki kaynaktan, yani hem Babilce hem Grekçe kaynağından iyice beslendikten sonra (buna Pers Zerdüşt etkisini de eklemek gerekir), günümüzde bilinen şekliyle 'Eski Ahit' biçimlendirilir. Helen işgali sürecinde birkaç mezhebe bölünürler; Muhafazakâr ve işbirlikçi Sadukiler (dost), Ferisiler (Fars etkisi var), radikal Makabiler (isyancı). Roma'nın M.Ö. 63'te işgaliyle birlikte, bu mezhep çatışmaları ve isyanlar bitmiyor, Roma işbirlikçisi kâhinler, sürecin kontrol dışına taşmasına engel olamıyorlar. Yoksul Esseni Hareketi, Vaftizci Yahya, yeni dönemin temsilcisidirler. Genelleşen Roma köleliğine karşı genel bir insanlık dininin maddi koşulları, hızla olgunlaşmaktadır. Kâhinlerin milliyetçi Yahudi resmi dini, ortama cevap olamıyor. Hz. Yahya'nın propagandası Hz. İsa'nın (Mesih=Beklenen Kurtarıcı) önünü açarken, kellesine de mal olur. Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi ve M.S. 70'te Roma'nın Kudüs'ü tekrar yıkıp Yahudileri dünyanın dört tarafına savurması, yeni bir tarih döneminin de başlamasına yol açacaktır.

Peygamberler şehri olarak onurlanan Urfa ve yöresi, M.Ö. 2000 yıllarına yakın Sümer kolonilerinin yaygın kurulduğu bir yerdir. Aynı zamanda İki tarihi kültürün, Semitik kökenli göçebe çoban Amorit gruplar (sürekli Arabistan çöllerinden kuzeye, Mezopotamya'ya akın etmektedirler) ile Aryen kökenli kuzeyli tarımcı Hurrilerin karşı karşıya geldikleri, çatıştıkları, daha çok da Sümer kolonilerinde ticarete alıştıkları tarihin kaynak bir yöresi oluyor. Sümer sistemine karşı muhalefetin en kolay burada gelişmesi, bu maddi gerçeği ile bağlantılıdır; çok kültür, çok zihniyet demektir. Yine Urfa, Sümer sisteminin uç noktalarından bir yerde olduğu için, denetim çok güçlü olamamaktadır. En önemlisi, yerleşik zihniyetlerin tapınmaları da varlıklarını inatla sürdürmek durumundadır. Urfa Nemrut'una (Nemrut=Sümerce kral unvanı) karşı genel bunalım dönemlerinde başkaldırının artacağı, Hz. İbrahim efsanesinden de belli olmaktadır. Urfa'da daha birçok peygamber yeri ve efsanesi mevcuttur. Öyle anlaşılıyor ki, hem dıştan emperyalist Sümer koloniciliği ve onu temsil eden Nemrut hikâyeleri, hem de ilk muhalifler olan peygamberlere ilişkin efsaneler, Urfa'nın, uzun süren bir mücadele alanı olarak rol oynamak durumunda kaldığını göstermektedir. Urfa'nın coğrafyası, toprağının verimliliği, iklimi, kültürel kimliği ve tarihsel gelişimi bu olasılığı güçlendirmektedir. Daha sonra Kudüs bölgesi de benzer bir rol oynayacaktır. Urfa daha çok Sümer emperyalizmine karşı bu rolü oynarken Şam ve esas olarak Kudüs, daha çok Mısır köleci emperyalizmine karşı rol oynayacaktır. Urfa ve Kudüs de peygamber yatağıdır; bir nevi muhalefet merkezleridir. M.Ö. 2000'li yıllardan itibaren bu kent ve yörelerin, tarih sahnesine tek tanrılı dinlerin merkezi olarak öne çıkmaları da bu konumlarından ileri gelmektedir. Hz. İbrahim'in Kudüs'e doğru hicretinden tutalım, Hz. İsa'nın başkaldırısına kadar bu böyledir.

Hz. İbrahim'in Kenan ve oradan Mısır'a doğru göç öyküsü, bizzat kendisinden ziyade geleneğin hareket yönünü göstermektedir. Dicle-Fırat havzasıyla Nil havzası arasındaki uygarlıklar arasında, giderek gelişen tarihi mal ve fikir alış-verişini dile getirmektedir. Ortam bu yönlü hareketliliğe büyük imkânlar sunmaktadır. Bölgenin kervanlarla, uygarlık kervanına katılımını yansıtmaktadır. Birçok kabile ve birçok İbrahim söz konusudur. Gelenek, bunu tek akım olarak belirginleştirmekle yolu, yeni şeriatı (yasayı) dillendirmektedir. Tahminen M.Ö. 1700-1300 arasındaki bu akış, Hz. Musa'nın Mısır çıkışıyla yeni bir aşama kaydedecektir. Fakat arada İbrahim döneminde Kudüs çevresinde bir yoğunlaşma ve dönüşüm yaşanmaktadır. Deniz kenarında Fenike uygarlaşmasının iç kesimlere yönelik bu yönü giderek gelişmektedir. Kudüs, Urfa gibi ikinci önemli değişim ve dönüşüm merkezidir. İbrahim'in şahsında bu süreçten etkilenme gözlemlenmektedir. İlahın nitelik değişimi, aileden tüm kabilelerin ilahı haline gelmesi, aynı zamanda bölgede etkili olmayı, yerleşmeyi, bir emirlik halinde güçlenmeyi ve tanınmayı ifade etmektedir.

İslam Dönemi

Kabilenin veya kavmin, diaspora denilen dağılışı, M.S. 70'ten itibaren yoğunluk kazanır. Dağılış, Asuri, Ermeni ve Grek kültüründe yaşayanlara doğru olduğu gibi Roma ve İran İmparatorluk sahalarında olmak üzere, iki alanda yoğunlaşır. Bu uzun döneme, aynı zamanda Yazarlar Dönemi de denilmektedir. Sürekli Tevrat derlemeleri ve yorumları yapılmaktadır. Peygamberler de çıkıyor ama yazarlık daha önemli hale geliyor.

İslâm Devrimi denilen çıkış, Arap Yarımadası'ndaki inanç ve kabile buhranının bir sonucu olarak gelişti. İbrahimî dinin daha radikal bir mezhebi olarak şekillendi. Gerek binlerce yıllık kabile göçleri gerekse yeni ideolojik şekillenmenin bu göçlerle birleşmesi, çıkışın temelidir. Hz. İbrahim'in Hacer'den olma oğlu İsmail'in göç ettiği yerde (İbrani ana kabilesinden kopanlar), Zemzem Kuyusu etrafında bir kulübe inşa ediliyor. Mekke'deki ilk mabet budur. Fakat içine daha sonra putlar yerleştiriliyor. Hz. Muhammed döneminde üç önemli put vardır: Laat, Menaat ve Uzza. Hz. Muhammed, yoksul bir Kureyşli kabilenin yoksul bir ailesinde doğuyor. Mekke döneminde de ideolojik kavga verilir. İbrahim'in Urfa dönemine benzer bir kavga verilmiştir. Bu kavga da göçle, hicretle sonuçlanmıştır…

Bölgedeki Ticaret Tekelleri arasında, şiddetli bir rekabetin doğması normaldir. İslâmiyet'in ticarete önem vermesinin nedeni ve Hatice ile Hz. Muhammed ilişkisi, bu nedenle, daha anlaşılır olmaktadır. Sonuçta Yahudiler, ya kendilerini asimilasyona uğratıp faydalı işbirlikçiler (mühtedi-dönme) haline getirerek alanda kalacaklar ya da yeni alanlara sürgün edileceklerdir. Her iki durum da ortaya çıkıyor. Önemli bir kısmı, daha Roma İmparatorluğu'nda Avrupa'ya doğru başlayan göçleri daha da yoğunlaştırıp ayrılırken, kalanlar da mühtedi ve yarı-esir biçiminde haraca bağlanarak yaşıyorlar. Ortaçağda İslâm Uygarlığında, özellikle İran ve Endülüs (İspanya) bölgelerinde, tarihsel rollerini (kâtiplik, ticaret ve sarraflık) daha da ilerleterek, ünlü hale geliyorlar. Birçok siyasi güçle çalışma olanağını elde ediyorlar. Entelektüel ve Tüccar-Sarraf Halk unvanını kesinleştiriyorlar.

Yeniçağın başlangıcına geldiğimizde, bu nedenlerden ötürü Yahudiler üzerinde bir nefret dalgası estirilecek, tehditler ve sürgünler, hızını daha da artıracaktır. Çünkü kapitalizm, ticaret ve para tekelinin rahminde doğan bir uygarlıktır. Bundan çıkarı olan ve zarar gören herkes, önünde engel olarak Yahudi entelektüel, tüccar ve sarrafları gösterecektir. Yahudiler, tehlikeli bir paradoksla karşı karşıyadırlar. Çıkarları kapitalist gelişmelerden yana olan diğer ulusların Tüccar ve Sarraf Tekelleri, Yahudi unsurlarını önlerinde engel olarak görecektir. Çıkarları Kapitalist Tekellerin gelişmesiyle çelişen ulusların eski tarımcıları ve zanaatkârları da Yahudi'yi rahatlıkla mistik bir tehlike haline getirebilecektir. Entelektüellerin de sisteme bağımlılıkları nedeniyle Yahudiliği, Pandora'nın Kutusu olarak göstermeleri çıkarları gereğidir. Bu etkenler altında, 15. ve 16. yüzyıllar, Yahudiler için tarihte olduğu gibi yine sürgünler ve pogromlarla (Yahudi katliamları) şiddetlenen yeni bir uygarlık sürecinin başlangıcı olacaktır.

İşin ilginç yanı, Yahudi entelektüel ve tüccar-sarraf gücü, bu yeni uygarlığın inşasında en önemli etken olabildiği gibi en çok gazabına uğrayanı da

olacaktır. Paradoks budur. 1492'de İspanya'dan sadece Müslümanlar değil, Yahudiler de kitlesel halde atıldılar. Ne de olsa İsa'yı çarmıha gerdirmişlerdi. Bahane hazır ve etkiliydi. Fakat asıl nedenler, anlatıldığı gibidir. Polonya'da ve Rus Çarlığında da benzeri süreçler yaşanmaktadır. Bu durumlar karşısında, yeni toplandıkları ülkelerin başında, Hollanda ve İngiltere gelecektir. Tüm etkili Yahudi tüccar, sarraf ve entelektüelleri, dalga dalga bu ülkelere akacaklardır. Bir kısmı, Avrupa monarşileriyle savaş halinde olan Osmanlı İmparatorluğu'na göç edecek, özellikle sultanın sarraflık ve tüccarlık tekelinde etkin rol almak amacıyla sadece kabul edilmeyecekler, çağrılacaklardır da. Yavaş yavaş Amerika kıtasına da göçleri başlamıştır. Yeni gelişen Alman kentlerinde, entelektüel, tüccar ve sarraf tekelinde gün geçtikçe konumlarını güçlendireceklerdir. Bu ülkede, köklü bir yerleşme ve melezleşme söz konusudur.

16. yüzyılda Avrupa'da yaşanan temel sorun, kapitalizmin klasik imparatorluk sistemlerine karşı üstünlük sağlayıp kalıcı resmi bir uygarlık gücü haline gelebilme çabalarıdır. Dönemin baş stratejik gücü, Habsburg Hanedanlığı'na dayalı imparatorluk güçleridir. Yerleştikleri dönemden beri savaşım halinde oldukları Endülüs İslâm ve Musevi uygarlığını (711-1492) İberik Yarımadası'ndan tasfiye edip kalanları göçerttikten sonra bu güçler, Vatikan'ın desteğiyle tüm Avrupa üzerinde hegemonya kurma peşine düştüler.

Hegemonik güç olarak yükselen İngiltere, daha 16. yüzyılda Ortadoğu'ya yönelik keşif hareketlerine girişti. Zaten başta Venedik olmak üzere İtalyan kentleri ve Napolyon daha önce yolu iyice aralamıştı. Ayrıca Ortadoğu'yu çok iyi tanıyan Yahudi sermayesi, baştan beri stratejik olarak bölge ile ilgilenmekte ve yol göstermekteydi. Hollanda, İngiltere, diğer önde gelen Avrupa ülkeleri ve ABD'nin bölgeye ilgisinin uzmanlığını, Yahudi sermayesi yapmaktadır. Tersinden Avrupa'ya doğru bilginin uzmanı ve yol göstericisi de yine aynı sermayedir. Yahudiler, bu konuda ilk Urfa ve Mısır'dan çıkış dönemlerinden (M.Ö. 1600-1300) beri tecrübe sahibi bir tüccar kabile toplumu olarak hareket etmektedir.

Ortadoğu'da kapitalizmin, stratejik bir rol oynayamamasının bir diğer nedeni de İslâm'ın yükselişi ile birlikte gelişmeleri engellenen Hıristiyan, Ermeni, Asuri, Helen ve Yahudi varlığının göçe zorlanmasıdır. Birikimleri haraca bağlanan ve zaman zaman talan edilen bu kesimlerin, Avrupa tarzı bir şehir burjuvalaşmasını yaşayamaması, bölgenin aleyhine önemli sonuçlar doğurmuştur. Erkenden bir Rönesans'ın yaşanmaması kadar geliştirdikleri kültürün darbelenmesi de bölgeyi çoraklaştırmıştır. İslâmiyet, tek başına Ortadoğu kültürünü temsil edebilecek bir konumda olmaktan çok uzaktır. En kültürlü halklar olarak Hıristiyanlar ve Museviler, bölgenin hafızası kadar maddi birikimlerinin de sahipleriydi. İslâmiyet, biraz da bu değerler üzerine kuruldu. Değerlere el koydu ama geliştiremedi. Avrupa'da ise güç kazanan Hıristiyan ve Yahudi kültürü, Avrupa uygarlığının gelişiminde en temel taşları döşeyen unsurların başında gelmektedir. Ortadoğu'da başat olsalardı, Avrupa uygarlığının hegemonik güç olarak doğma şansı yok denecek kadar az olurdu. Osmanlı İmparatorluğu'nda bu gerçekliği izlemek oldukça öğreticidir...

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Coğrafya İnsanın Kaderi Değil, Sebebidir!

Kenan Avcı

Giriş

Toplumsal kültürlerin oluşum, gelişim ve dönüşüm süreçlerinde belirleyici olan göç ve göçertme konularını sosyo-politik açılardan irdelemek, günümüzü doğru kavrayıp bütünlüklü bir perspektifle analiz edebilmek açısından büyük önem arz etmektedir. Çünkü kitlesel ve uzun mesafeli göç hareketleri olmasaydı, hiçbir kültürel doku ve uygarlıksal yapı sadece kendi iç dinamikleriyle vücuda gelmez, inşa edilemezdi. Kuşkusuz bunu söylerken tekil ve kısa mesafeli göçleri kastetmiyoruz. Bir bireyin veya ailenin çeşitli nedenlerden ötürü yaşam alanını değiştirmesinin, uygarlıksal gelişme evrelerini etkilemesi beklenemez. Yine bir köyün veya kabilenin güvenlik veya beslenme gibi nedenlerden dolayı yerleşim alanını bir dağın kuzey yamacından güney yamacına ya da bir ovanın doğu yakasından batı yakasına taşıması da herhangi yapısal bir sonuç doğurmaz. Bahsini etmek istediğimiz şey, büyük, doğal ve toplumsal olaylar veya süreçleri takiben kitlesel olarak hareketlenen ve bütün birikimleriyle birlikte mekan değiştiren insan topluluklarının, zamanı nasıl şekillendirdikleridir. Örneğin M.Ö. 3000'lerde Zagros dağlarından göçen "kuzeyli kara başlılar" Tel Xalaf kültür evriminin tüm birikimini Basra Körfezi'nin verimli ovalarına doğru taşımasalardı, Sümer uygarlığı kendi zamanının doğuşunu gerçekleştiremezdi. Yine Hiksoslar Kuzey Afrika'ya, Hititler Anadolu'ya, İskitler Kafkasya'ya, Akalar Yunan yarımadasına, Etrüskler İtalya doğru hareketlenmeselerdi, tarihin o şaşalı medeniyetlerine belki de hiç tanıklık edemeyecektik.

Tarihin daha yakın sayfalarına bakacak olursak, kitlesel göç hareketlerinin büyük siyasi ve sosyolojik sonuçlar doğurduğunu görmekteyiz. Germen kavimlerinin M.S. 5. yüzyılda kuzeybatıya doğru yönelmeleri ve Batı Roma İmparatorluğu'nun sonunu getirmeleri göç olgusunun insanlık tarihi açısından önemini ortaya koymaktadır. Arapların İslamiyet ile birlikte kuzeye uzanmaları Türklerin M.S. 4. yüzyılda kuzeybatıya doğru 10. yüzyılı takiben de güneybatıya doğru açılmaları, etkileri şimdiye kadar süregelen sosyo-politik ve sosyo-kültürel sonuçlar doğurmuştur. Yani sözün özü kültürleri yayan-toplayan, uygarlıkları kuran-dağıtan, çağları açan-kapatan ve tarihselliği kadar güncelliğiyle de dikkat çeken göç olgusu günümüzün sosyo-politik dinamiklerini de aktif bir şekilde belirlemektedir. Özellikle Avrupa ülkelerinin ve ABD'nin temel gündemlerinden birisi düzenli ve düzensiz göç akımlarıyla mücadele etmek olmaktadır. Bu nedenle göç olgusunun neden ve sonuçlarını derin bir perspektifle incelemek aktüel bir ihtiyaç olmaktadır.

Doğal Göçler

Doğal göç olgusunun, akışkan yaşamın kaçınılmaz bir sonucu olduğunu belirtmek mümkündür. Doğanın değişken koşulları; yaşamın sürekli form ve mekan değiştirmesini, kendisini yenilemesini ve uyum sağlayarak gelişmesini zorunlu kılmaktadır. Doğada hiçbir varlık veya yapı durağan değildir. Hareket ve dinamizm doğal yaşamın karakteristiği konumundadır. Bu dinamizm olmasaydı, çeşitlenerek çoğalmaktan bahsedemezdik. Ve dolayısıyla yaşam sürekliliğini yitirme riskiyle karşı karşıya kalırdı. Bu açıdan bütün canlı organizmalar ürettikleri yaşam formlarının gerekli kıldığı ölçülerde, her zaman daha uygun yaşam alanları bulma arayışlarını süregelmişlerdir. Mekanın maddi olanakları cevap verdiği sürece başka mekanlara geçme ihtiyacı hasıl olmamışsa da doğanın serbest devinimi, canlı varlıklar için göç olgusunu sık sık dayatmaktadır. Kuraklık, buzullaşma, hava

şartları, su miktarı, kaynakların tükenmesi ve aşırı canlı popülasyonu gibi durumlar göç hareketlerini tetikleyen doğal etmenler olmuştur. Bu doğal devinimi ve dolaşımı olumsuzlamamak gerekir. Çünkü yaşam kendisini bu yolla keşfetmekte, yeteneklerini açığa çıkarmakta ve görünürlüğü arttırmaktadır. Belki de doğanın kendisini gösterme ve anlaşılır kılma yöntemi de budur. Milyonlarca yıllık evrensel varoluş sürecinde maddenin ve enerjinin sürekli yer değiştirdiğini ve formdan forma girdiğini bilmekteyiz. Dolayısıyla en küçük atom parçacığından tutalım doğanın en gelişmiş canlı varlığı olan insana varıncaya kadar doğadaki her entite'nin olduğunu kabul etmek durumundayız.

İnsan toplumsallaşması açısından meselenin daha özgün bir yeri bulunmaktadır. Zira kendisinin farkına varan ve düşünce gücünü keşfeden insan açısından göç olgusu, sadece doğal şartların dayatmasıyla gündemleşen bir zorunluluk değildir. Bilinmezi bilinir kılma, ötede duran saklı hakikatin gizemini çözme ve keşfetme duyguları da insan göçlerinin nedenleri arasındadır. Bu merak ve keşfetme heyecanı dürtü düzeyinde mevcut olmasaydı belki de hala Afrika'nın Rift Vadisi'nde yaşıyor olurduk. Çünkü kültürleşme ve kültürlerin taşması, uygarlıksal gelişmelerin önünü açmış, nüfus patlamalarını takiben göç dalgalanmalarını hızlandırmıştır. Milyonlarca yıl boyunca oradan oraya savrulan insanlar, arı misali, kondukları her yaşam alanında edindikleri kültürel birikimleri göç yoluyla başka mekanlara taşımışlardır. Kültürel üremenin taşı taşıyıcısı olan doğal göç davranışı, toplumsallaşmanın da bal kıvamında süzülerek günümüzdeki rafine halini almasını mümkün kılmıştır. Gezmek, görmek, algılamak, keşfetmek ve analojiler kurarak benzeşmek, esnek yapısıyla daima şekillenmeye açık olan insan zihniyetinin doğal yapısında mevcuttur.

Bu esnek zihin yapısı, 3 milyon yıllık kültürel evrim sürecimizin en değerli mirasıdır. Bu sürecin tamamını göç yolculukları kapsamaktadır. Dolayısıyla tasavvuf felsefesinde fani bir "yolcu" olarak tasvir edilen insanın tikel anlamda kısa, tümel anlamda en uzun hikayesinin özlü özeti, yol ve yolculuk metaforlarında saklıdır. Kuşkusuz sadece kültürel evrim açısından değil, kimyasal ve biyolojik evrim süreçleri açısından da aynı tespiti yapabiliriz. Maddenin ve enerjinin 13 milyar yılı aşan uzun kimyasal evrim yolculuğu ve yaşamın 500 milyon yıl önce Kambriyen çağda başlayan maceralarla dolu biyolojik evrim yolculuğunda, kendi düzleminde bir göç hikayesidir. Örneğin şu an bedenimizde devinen ve varlığımızın bir parçası olan trilyonlarca atomdan her birisi, acaba evrenin hangi noktasında hangi yıldızın bağrından ve hangi zamanlardan kopup gelmiştir? Yaşam evrenin, insan yaşamının ve toplum da insanın yansıması olduğuna göre; hem evrende serbest dolaşan enerjinin hem doğada kütle kazanan maddenin ve hem de toplumda yasallığını inşa eden insanın davranış biçimleri önemli oranlarda örtüşmektedir.

Zorunlu Göçler

İnsanlığın ilk doğal göç dalgasının 3 milyon yıl öncesinden başladığını ve takriben 1 milyon yıl öncesinde Altın Hilal denilen Zagros-Toros hattında tamamlandığını bilmekteyiz. Bu göçü tetikleyen ve Rift Vadisi'nden çıkışı gündemleştiren maddi nedenlerin kuraklık ve insan nüfusunun aşırı artışı olduğu tespit edilmektedir. Milyon yılları bulan bu uzun yürüyüşün Mezopotamya'da noktalanması tesadüf olmasa gerekir. Mezopotamya'daki kümelenmenin ve kültürleşerek dünyaya yayılmanın nedeni de coğrafyasının üreme, barınma ve beslenme gibi canlı yaşamın temel ihtiyaçlarını karşılamaya son derece istekli ve müsait olmasından ileri gelmektedir. Dağlık ama çok fazla da sarp olmayan coğrafyası, bir yandan korunaklı alanlar sağlamakta bir yandan da zorlanmadan hareket etmeyi mümkün kılmaktadır. Buna ek olarak bol su kaynakları, zengin bitki örtüsü ve sınırsız av hayvanı çeşitliliğiyle canlı yaşamı açısından en ideal parametrelere sahiptir. İnsanların milyonlarca yıldır aradıkları ve bütün güzelliğiyle bulunmayı bekleyen cennet köşesini andırmaktadır. İlklerin diyarı, hayallerin sınırı ve tüm yolculukların nihai menzili olması bundan ötürüdür.

Mezopotamya'daki kültür patlaması ve bu kültürel zenginlik üzerine inşa edilen derin toplumsal ilişkiler ağının sağladığı güçlü kurumsal zemin doğru anlaşılmalıdır. Toplum dediğimiz görüngünün normatif yapısı, tarihin bu kesitinde vücuda gelmiştir. Bu süreç iyi çözümlenemeden, sonrasında sapma temelinde açığa çıkan tahakkümcü devlet inşası ve onun yakıcı sonuçlarından birisi olan göçertme saldırılarını da doğru temelde analiz edemeyiz. Mezopotamya'nın zengin kültürel birikimi bize şu gerçeği tüm açıklığıyla

göstermektedir ki, insan toplulukları binlerce yıl bu coğrafyadan hiçbir yere ayrılma gereğini duymamış, coğrafyayı dışa taşırmıştır. Bir yandan dışarıdan göç almaya devam ederken bir yandan da kendi iç popülasyonlarını hızla arttırmış, açığa çıkan fazlaydı da sürekli çevresine dağıtmıştı. Gelişme aşamasında muazzam avantajlar sağladığı aşikar olan bu nicel yoğunluğun, zamanla önce hiyerarşisinin doğmasına ve onu takiben tahakküme evirilmesine vesile olduğu, tartışmasız bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Hızla çoğalan, örgütlenerek öğrenen, farklılaşarak öbekleşen ve mekanın dar gelmeye başlamasıyla çatışma pozisyonları alan insan topluluklarının, merkezden çevreye doğru taşmaya başlamaları toplumsal gelişmenin doğasıyla uyumlu bir sonuçtur. Yaşam alanlarının giderek daralması, o zamana kadar başına buyruk yaşayan sayısız insan topluluğunun bir arada yaşamasını ve ortaklaşmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu ortaklaşma toplum dediğimiz ahlaki-politik evrenin çıkış noktası olduğu kadar, devlet dediğimiz despotik-ceberut dünyanın da kuluçka yatağı olmuştur. Artan nicel birikimin nitel güce dönüşmesiyle doğa üzerindeki denetimini artıran, insanın gittikçe daha fazla güç istemesi gelişim diyalektiğinde bir kırılma noktası yaratmış, insanı insanın ve doğanın düşmanı haline getirmiştir. İnsanların bir araya gelmesi ve daha büyük toplumsal yapılar oluşturmaları bir amaç olmaktan çıkmış, daha fazla iktidar üreten araca dönüşmüştür. Gücün ve güçlü olanın söz sahibi olduğu bir atmosferde doğayı, toplumu ve insanı ele alış perspektifi de güç devşirme odaklı olacaktır. Daha çok insanı etrafında toplayan, daha geniş alanlara hükmedecek, daha çok artık ürüne sahip olacak ve dolayısıyla daha fazla gücü kendi ellerinin altında toplayacaktır.

Zorunlu göç biçiminde karşımıza çıkan toplumsal göç olgusunun bu ikinci evresinde belirleyici olan faktör uygarlıkların gelişmeye başlamasıdır. Göçün birinci evresinde belirleyici öge doğal dinamiklerken, ikinci evreye damgasını vuran öge uygarlaşmış insandır. Çoğaldıkça güvenlik ve beslenme ihtiyaçlarını daha kolay karşılayabildiğini keşfeden ve bu nedenle mantar gibi çoğalıp karınca gibi bir arada toplanan insan zekası, bu azmanlaşan güç temerküzünün dönüp kendisini vurmaya başlayacağını akıl edememiştir. Yaşam alanlarının insanlarla dolup taşması fiziki temas ve etkileşimlerin artmasına vesile olmuş, bunun sonucunda gelişen yönetim ilişkilerinin bünyesinde taşıdığı doğal hiyerarşinin tahakküme evrilmesiyle de merkezden çevreye, çevreden dışa doğru dağılma ya da kaçış süreci başlamıştır. Uygarlıksal gelişmenin nicel-nitel ritmiyle uyumlu olarak çevreye doğru itilen toplulukların dışa doğru taşmaya başlamaları zorunlu göç dediğimiz sürecin önünü açmış olmalıdır. Bu noktada şu tespiti de yapmalıyız; merkezden göçen toplulukların çevrede kendi uygarlık merkezlerini kurmaya yönelmeleri ilk merkezde oluşan tahakkümü devletleşmenin zihniyet gücünü göstermesi açısından önemlidir. Mezopotamya'yı merkez; Anadolu, Kafkasya, Kuzey Afrika, Nil-Pencap havzasını çevre olarak kabul edersek, antropologlar bu taşıyıcı mekanlar arasında geçişkenlikler olmakla birlikte uygarlığın merkezden çevreye doğru yayıldığı ve gittiği çevrede merkezi taklit ettiği hususlarında ortak görüşe varmaktadır.

Zorunlu göç dalgasının M.Ö. 4000-2000 yılları arasında zirveleştiğini ve Mezopotamya merkezli yayılım gösterdiğini göz önünde bulundurursak, antropologların yanılmadıkları anlaşılmaktadır. Bu göç dalgasının ilk ayağının, kendilerini "kuzeyli kara başlılar" olarak tanımlayan Sümerlilerin Zagroslardan göçüp Basra Körfezi civarında devletli uygarlığın temelini atmaları olduğu bilinmektedir. Zagros dağlarında nüvelenen Tel Xalaf kültür evreninden edindikleri maddi-düşünsel birikimleri ovaya taşımış, ovanın yaşam koşullarıyla sentezleyerek devletleşme dönemini başlatmışlardır. Bu gelişkin kabilelerin Zagroslardan niçin göçtükleri veya göçertildikleri net olarak bilinmiyorsa da, ovada kurdukları devletleşmenin iki temel motivasyonu olduğu belirtilmektedir. Birincisi güvenlik ihtiyacıdır. Artık korunaklı dağlarda olmayan toplulukların güvenliklerini sağlayabilmenin en sonuç alıcı yolu, başkalarının güvenliğini tehdit edebilecek güce ulaşmaları olarak görülmüştür. İkincisi alüvyon zengini verimli topraklarda gelişkin tarım tekniklerinin besin sorununu çözmesi olmuştur. Güvenlik ihtiyacına cevaben devleti, besin ihtiyacına cevaben tarımı geliştiren Sümer uygarlığının, tarihin o kesitinden itibaren lokomotif olma rolünü üstlenmeleri ve hem nicel hem nitel göçlerin başlangıç noktası olmaları şaşırtıcı değildir. M.Ö. 3000'lerden sonra Hiksosların batıya doğru göçmeleri Mısır uygarlığını, M.Ö. 2000'lerde Etilerin kuzeye doğru göçmeleri Hitit

uygarlığını, M.Ö. 1700'lerde Akaların kuzeybatıya doğru göçmeleri Miken uygarlığını, M.Ö. 1300'lerde Etrüsklerin yine kuzeybatıya doğru göçleri millet uygarlığını tetiklemiştir. Roma dönemine kadar durmaksızın devam eden bu kitlesel akışlar Sümerli kurnaz rahibin yarattığı devletleşmenin sonuçları olarak görülmelidir. İlk evredeki doğal güçlerin kültürün taşıyıcılığını yapmasına benzer bir şekilde, ikinci evredeki zorunlu göçler uygarlığını taşıyıcılığını yapmıştır.

Zorla Göçertmeler

Doğal ve zorunlu göç hareketliliğinin yanı sıra, zoraki göçertme saldırılarından da bahsetmek gerekir. Tahakkümcü devlet örgütlenmesinin kurumsallaşmasını takiben insanlığın tanıştırıldığı zoraki göçertme gerçekliği, insanın insana uyguladığı kitlesel zulmün en yalın ifadesi olmaktadır. İşgal, sömürü, ele geçirme, el koyma, hakimiyet kurma, ezme, bastırma, sindirme ve irade kırma gibi eril edinimlerin toplumsal yaşama hakim hale getirilmesi ve devlet gibi makro yıkıcı bir yapının çatısı altında buluşturulması, göçertme saldırıları sıradan ve sürekli hale getirmiştir. Daha çok tahakküm savaşları sırasında yaygınca görülen göç hareketleri, toplumsal dokuyu en fazla tahrip eden ve dağıtan cinsten göçler olmaktadır. Göç olgusunun üçüncü evresi diyebileceğimiz bu aşamada temel belirleyen tahakküm arzusudur. Büyük orduların hedefi olan veya o orduların çatışma hattında kalan gelişkin toplumsal kültürlerin akıbeti ya tamamen yok olmak ya da dağılarak erimek olmuştur. Kılıç artığı kalabilende, tüm maddi ve kültürel birikimlerini geride bırakarak, can havliyle başka coğrafyalara sığınan değersizleşmiş toplulukların, çok boyutlu toplumsal sorunlara yol açtıkları ve kültürleri bozuma uğrattıkları söylenebilir. Birincisi binlerce yılın birikimi olan maddi-manevi değerler işgalci güçlerce talan edilmektedir. İkincisi göçertilen kitleler toplumsuz kalmakta ve dolayısıyla değersizleştirilmektedir. Varlığı dağıtılan ve sığıntı konumuna düşürülen insanların her türlü sömürüye açık hale geldikleri ve çoğunlukla köleleştirdikleri bilinmektedir. Üçüncüsü göçertilen yeni coğrafyalarda yerleşik olan toplum yapısıyla kültürel doku uyuşmazlığının yarattığı çatışma hali ters etkileşimlere yol açmaktadır. Bir insanlık suçu olan asimilasyon saldırısı bu vesileyle zuhur etmektedir. Doğadan, toplumdan ve onu var eden tüm değerlerden koparılan toplulukların; kültürsüzleştirme, kimliksizleştirme, kişiliksizleştirme ve iradesizleştirilme sürecine sokulması, göçertme saldırılarının yarattığı en büyük tahribat olmaktadır. Toplumsal doğayı bozuma uğratan ve kültürel çölleşmeye yol açan bu durumun yaşamın kalitesini düşürdüğünü belirtmek mümkündür. Doğal göçler kültürleri, zorunlu göçler uygarlıkları oluşturup taşımıştır. Bu açıdan görece olumlu sonuçlar doğurmuşlardır. Ama zorunlu göçertme saldırıları inşa edilen her maddi-manevi yapıyı yakıp yıkıp yok etmektedir. Çünkü kültürlerin uzun erimli etkileşimler sonucunda kaynaşmaları, dönüşmeleri ve taşımaları başka bir şey, bir kültürün onu var eden coğrafyadan koparılıp tamamen savunmasız kalacağı farklı coğrafyalara savrulması başka bir şeydir. Belki de binlerce yılda takriben gerçekleşmesi gereken böylesine büyük ve hızlı kitlesel geçişlerin sancılanmadan sindirilmesi veya absorbe edilmesi mümkün değildir. Dili, kültürü, ahlaki örüntüleri, inanç sistemleri ve üretim biçimleri oldukça farklı olan toplumsal yapıların aniden iç içe geçirilmesi kültürlerin deforme olmasına ve çarpışmasına yol açmaktadır.

Zorla Göçertmelerin Sonuçları

İstisnasız bütün canlılar yaşadıkları coğrafyaların biçimini alırlar. Bu genel kural insan ve toplumlar açısından daha fazla geçerlidir. İşte kutuplarda yaşayan insanların fiziki yapılarının deniz kıyılarında yaşayan insanlarınkinden farklı olması gibi, Ekvator hattında yaşayan insanların ten renklerinin siyah olması ve Ekvator'dan uzaklaştıkça ten renginin beyaza doğru açılması gibi, dağlarda ayrı ormanlarda ayrı fiziki-sosyal şekillenmelerin görülmesi gibi gözle ayırt edilebilen farklılıklar, coğrafyanın insan (canlı) üzerindeki belirleyici etkisini ortaya koymaktadır. Ne yiyor ne içiyor ne soluyor ve güneşle nasıl bir temas kuruyorsak, günün sonunda ona dönüşüyoruz

Bu benzeşme durumu sadece fizyolojik değildir. Sosyo-kültürel örüntüleri belirleyen ana unsur da coğrafi koşullar olmaktadır. Coğrafi zenginlik nüfusu, nüfus toplumsallığı, toplumsallık kültürü, kültür de bilinci yükseltmektedir. Çoğalan nüfus tasnif etmek, sosyal kategorileri yapılandırmak, davranış

kalıplarını belirlemek gelişkin soyut düşünce gücünü gerektirmektedir. Bunu açığa çıkaran da şüphesiz coğrafyanın bitki örtüsü ve canlı çeşitliliğidir. Birçok bitki ve hayvan çeşidine sadece isimler takmak ve onların özelliklerini tanımlamak bile, sadece dili zenginleştirmekle sınırlı kalmamakta, bilinç düzeyinde de patlamalar yaratmaktadır. Analitik zeka olarak tanımladığımız bu soyut düşünce gücünün gelişme düzeyi, toplumsal tasarımların da sıçrama tahtasıdır. İnanç ritüelleri, ahlaki normlar, aile-akrabalık ilişkileri, yönetim biçimleri, üretim stratejileri, sanat akımları, müzik melodileri gibi soyutlamalara varıncaya kadar bütün zihni üretimler insanın yaşadığı coğrafyalar, kurduğu ilişkiler sonucunda gözlem yoluyla edindiği birikim ve yeteneklerinin toplamıdır. Yani insanı insan yapan, zekayla donatan, yetenekli kılan temel unsur yaşanan coğrafyadır. Çorak ve verimsiz bölgelerde toplumsallaşma düzeyinin, dillerin ve analitik kapasitenin zayıf kalması veya tarihin çok geç dönemlerinde dışarıdan öğrenme temelinde gelişmeye başlaması buna örnek gösterilebilir. Örneğin Kürtçede üç binden fazla çiçek ismi bulunmaktadır. Sadece bu üç bin tane çiçeğe isimler vermek, onları tanımak ve farklılıklarını tanımlamak bile, ciddi bir soyutlama gücüne işaret etmektedir. Bu isim ve tanımlamaları binlerce yıl nesilden nesille aktararak günümüze ulaştırmak da kültür ve toplumsal hafızayla ilgili olmaktadır. İşte yaşanılan coğrafyada o üç bin tane çiçek türü yetişmiyor olsaydı; bu adlandırmalara da gidilemeyecek, soyutlamalar yapılamayacak, zeka potansiyeli açığa çıkarılamayacaktı. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere coğrafyanın özelliği insanın hem düşünme hem de eyleme biçimini tayin etmektedir. Daha ileri bir yorumla şunu söylemek mümkündür: Doğa insanda konuşmakta, maharetlerini sergilemektedir. Bu karşılıklı bir oluşma halidir. Şöyle ki; insan yaşadığı coğrafyanın biçimini alırken, orada vücut bulan canlı-cansız her varlığın cismini de kendi şahsında resmetmektedir. Burada karşılıklı tanımlanma, tamamlanma ve birbirini görünür kılma durumu söz konusudur. İnsan bir çiçeğe, böceğe, kuşa, ağaca, hayvana vb. isim verdiği ve onunla etkileşime girdiği zaman, bir taraftan onu tanımlayıp görünür kılmakta, bir taraftan da onunla tamamlanıp görünür olmaktadır. Burada bir özne-nesne ilişkisi yoktur. Karşılıklı birbirinin varlığıyla var olma durumu mevcuttur.

O zaman şu tespiti yapmak da aşırı kaçmayacaktır: İnsanın coğrafyayla kurduğu yaşamsal ilişki "kader" metaforunun ötesinde varoluşsal anlamlara sahiptir. Yani coğrafya insanın kaderi değil, sebebidir. Dolayısıyla bir insanı veya toplumu var olduğu, tanımlandığı ve tamamlandığı coğrafyalardan koparıp başka yerlere savurmak, bir çiçeği kökünden koparıp soldurmakla eşdeğerdir. Birçok canlının (hem bitki hem hayvanlar anlamında) kendi habitatının dışında yaşayamadığı bilinmektedir. Ya yok olmakta ya da başka bir şeye dönüşmektedirler. Elbette insan, esnek zihniyeti ve uyum sağlama yeteneğiyle doğadaki tüm diğer canlılardan daha avantajlı bir konumdadır. Tekil anlamda savrulduğu her yeni mekanda fiziki varlığını sürdürebilmektedir. Ama sosyo-kültürel, sosyo-psikolojik ve duygusal anlamlarda, insan açısından da yaşanan şey tam bir yıkım olmaktadır. Kendi coğrafyasının etkin öznesi olan insanın, savrulduğu yeni coğrafyalarda nesneleşmesi ruhsal, kültürel ve kimi zamanlarda fiziksel yapıda bozulmalar yaratmaktadır. Bu bozulmanın en az üç-dört kuşak boyunca sürdüğünü ve tam bir entegrasyonun onlarca yıl aldığını bilmekteyiz.

Küreselleşme Çağında Göç Mühendisliği

21. Yüzyılın temel sorunlarından birisinin, belki de en büyüğünün, göç ve göçmenler sorunu olduğunu genel kabul görmektedir. İster doğal, ister zorunlu, ister zoraki ve isterse de mühendislik temelinde gelişmiş olsun, insanlık tarihinin her çağında göç olgusu belirleyici özelliğini korumuştur. Ama mesele hiçbir çağda küreselleşme çağında olduğu kadar kültür kırım ve toplum kırım boyutlarına vardırılamamıştır. Ortaçağlarda da bazı etnik yapıları veya inanç gruplarını asimile etmek için kimi toplum ve kültür mühendisliği çalışmalarının yapıldığı görülmüştür. Anadolu'nun Türkleştirilmesi, Kurdistan'ın Kürtsüzleştirilmeye çalışılması, gene Anadolu ve Mezopotamya'nın Ermenisizleştirilmesi, Ege'nin Rumlardan arındırılması, Avrupa'nın Yahudisizleştirilmesi, Alevilerin parçalanıp yalıtılması, Êzidîlerin kılıçtan geçirilip dağlara sürülmesi gibi göç ve göçertmeye dayalı yıkım dönemleri yaşanmıştır. Ama bunların hiçbirisi küreselleşme çağının göç mühendisliği politikaları kadar acımasız ve tahripkâr olmamıştır. Yukarıda saydığımız toplumlar saldırılara

uğramış, büyük acılar yaşamışlarsa da toplumsal varlıklarını ve kültürel gelişim diyalektiklerini bir şekilde sürdürmüşlerdir. Ama küreselleşme öylesine sinsi, ince ve acımasız bir göçertme mühendisliği yöntemleri geliştirmiş bulunuyor ki gerçekten de son derece korkunç ve acımasızdır. Korkunçluğu yüzündeki sahte masumiyet maskesinin inandırıcılığından, acımasızlığı da maskenin altındaki yüzün buz gibi sinsiliğinden ileri gelmektedir. Bireyci yaşamın yüceltilmesi, toplumsallığın değersizleştirilmesi ve insanın güçsüz düşürülmesi, küreselleşme çağının göçertme saldırılarının temel yöntemi haline getirilmiş durumdadır. Bireycilik ve bireysel kurtuluş arayışlarının sonuna kadar körüklenmesi, insanı köksüz bir yaratık haline getirmiştir. Savaşlar, gelir adaletsizlikleri ve refah farklılıklarından bağımsız olarak, insanların kitleler halinde bireysel kurtuluş özlemleriyle göç yollarına düşürmeleri, bir yönelim sapması bağlamında insanlığın yüz binlerce yılda oluşturduğu tüm toplumsal değerleri tehdit etmektedir. Vatanıyla, toprağıyla, kültürüyle ve toplumuyla neredeyse bütün bağları kopan ve duygusal erozyon yaşayan insanın koşar adım moderniteye yönelmesi, çağımızın en büyük ideolojik savrulmasıdır. Biraz daha rahat yaşayabilmek ve kontrolsüzce şahlandırılan zincirsiz güdülerini tatmin edebilmek için üstüne para vererek, özünden kaçarcasına vatanından ve toplumundan kaçan bu insan davranışının sosyo-politik, sosyo-kültürel ve psiko-sosyal çözümlemesi yapılmadan, kapitalist modernitenin yarattığı toplum ve kültür tahribatlarını onarmak mümkün olmayacaktır. Toplumun ahlaki-politik değerleri ancak doğayla, toplumla ve insanla güçlü bağları olan yurtsever bireyler üzerinden yükseltilebilir. İşte küreselleşme çağında hedef alınan şey budur. Toplumu çağrıştıran her şey hedeflenmektedir. Sunulan tek şey bireyci köleliktir. Gittiği yerde parya durumuna düşürülmek, egemenin angaryacısı olmak ve mutlak bir yalnızlık içerisinde yaşamak pahasına göç yollarına düşmek ve üstelik bu kaçışı yaşamın en büyük hayali haline getirmek, büyük bir yozlaşmayı işaret etmektedir. Vatanıyla, toplumuyla ve insanıyla bağını güçlendirmek, kalıp savaşmak, fedakârlık yapmak gibi erdemli davranışların yerini "doğduğun yer değil, doyduğun yer vatanındır" sloganıyla sorumsuz bir kaçışa bırakması ve daha da vahimi bu davranışın çağın erdemi haline getirilmesi, toplumsal yıkımın büyüklüğünü ve zihniyet tahribinin boyutlarını göstermektedir. Yaratılan bu insan tipolojisinin ulaşacağı yer modern köleliktir. Eski çağlarda işgalci güçlerin zorla yaptırmadığı göçertmelerin, 21. yüzyılın "gelişkin" insanında gönüllü ve hatta hevesli bir şekilde gerçekleşmesi insandaki yabancılaşmanın ve düşüşün boyutlarını göstermesi açısından önemlidir.

Sonuç

Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Kafkaslarda yaşayan her on gençten en az sekizinin hayali Avrupa'ya gitmek, Meksika başta olmak üzere Latin Amerika'da yaşayan aynı oranda gençlerin en büyük hayali ise ABD'ye kapak atmaktır. Ama nedense bunun tersi tahayyül bile edilmez. Örneğin neden Avrupalı gençler Ortadoğu'da yaşamak istemez? Kültürün, medeniyetin ve maddi-manevi toplumsal değerlerinin çıkış ve gelişme merkezi burası değil mi? Mesele savaşlarla, maddi yetersizliklerle veya kültür yoksunluğuyla izah edilemeyecek kadar komplikedir. Dünyada toplumsal yaşam kültürünün hala en güçlü olduğu coğrafya Ortadoğu'dur. Bu kültürün üretebileceği toplumsal direniş dinamiklerini yok etmek için göçertme stratejileriyle müdahale edilmektedir. "Dünya vatandaşlığı", "küresel dil", "küresel ekonomi", "küresel siyaset" gibi homojen bir dünya yaratma çabalarının merkezi bu neviden göçertme strateji bulunmaktadır. Kuşkusuz her şey egemenlerin planladığı gibi de ilerlememektedir. Göçmenler ve mültecilik sorunu batı sosyolojisini ve siyasal yönetimlerin de önemli ölçüde değiştirmekte, arzulananın karşı yönünde gelişmeler doğurmaktadır. Batıda da sağın yükselişi, yabancı düşmanlığı ve refah düzeyinin düşüşü gibi eko-politik sonuçlar küreselleşmeci emperyalizmin toplumun genleriyle oynayan bu göçertme stratejilerini sorgulamaya başlamıştır. Şu nokta gittikçe daha iyi anlaşılmaktadır: İnsanı bozarsan toplum bozulur, toplum bozulursa her şey dağılır. Dolayısıyla göç hareketlerini durdurmanın yegane yolu yaşamı yerinde yüceltmek, toplumsallığı güçlendirmek ve insanın doğaya yabancılaşmasını aşmak olmalıdır. Yani öze dönüş de diyebileceğimiz, doğaya, topluma ve köklü insani değerlere dönüş yapmak için modernist yaşamı reddetmek artık bir zorunluluk olarak görülmelidir

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Devletin Oluşumu ve Göç

Süheyla Taş

Yerleşik hayata geçmeden önce tüm insanlığın temel yaşam formu göçtür. 1-1.5 milyon yıl önce (Homo Erectus aşamasındayken) ilk kez Afrika'dan Ortadoğu'ya hareketler kanıtlanmıştır. Bu göç birkaç koldan yapılacaktır; bir kol Afrika'nın kuzeybatısından Avrupa'ya açılırken, bir kol "Great Rift Valley" diye bilinen Büyük Rift Vadisi'nden -bugünün Etiyopya'sı, Somali coğrafyası- Suudi Arabistan'a geçerken, diğer bir koldan ise Nil'den yukarıya çıkarak Sina Adası'ndan Ortadoğu'ya geçilecektir. İnsan yerleşiminin süreklilik kazandığı yerlerin başında Ortadoğu, daha doğrusu Altın ya da Bereketli Hilal olarak Prof. James Henry Breasted tarafından isimlendirilecek coğrafya gelecektir.

İnsanın toplumsallaşma tarihinde, diğer bir deyimle toplumsal ve kültürel evrim tarihinde, Yukarı Mezopotamya'daki Neolitik köy devrimi sürecinden Aşağı Mezopotamya'daki köleci kent devleti sürecine geçiş, belki de tarihin en anlamlı ve en kritik eşiği sayılmalıdır. Marksizm dahil, klasik tarih bakış açısıyla kölecilikten feodalizme, veyahut feodalizmden kapitalist sisteme geçiş aşamaları için yapılan "devrim" tanımlaması abartılıdır. Kaldı ki, bu geçişler olsa olsa birer karşı-devrimdir. Hepsi de özünde M.Ö. 4000 ile 3000 dolaylarında Aşağı Mezopotamya'da atılan Sümer devletçi uygarlığın -belki farklılıklar arz eden- birer versiyonlarıdır. Bu sebeple çağdaş dünya sisteminin iddia edildiği gibi 500 değil, en azından 5000 yıllık bir geçmişe sahip olduğunu söylerken bu gerçekliğe parmak basılmaktadır. O nedenle tarihin birçok büyük önem ve anlam yüklü ilk eşiğinde bazı saptamalar yapmak, hem geçmiş ile güncel bağını daha iyi kurabilmek açısından, hem genelde sınıflı sisteme dayalı, uygarlık sistemi ve özelde de onun son biçimi olan kapitalist uygarlığın içine girmiş olduğu derin bunalım ve çözülme sonrasında kendisiyle birlikte tüm insanlığı da sürüklemiş bulunduğu kaos aralığından çıkış bulabilmek için bir öze dönüşün gerekliliğini, hatta zorunluluğu ve aciliyetini anlamak açısından önem taşımaktadır.

Dünyada en eski Neolitik bulgulara arkeologların Altın Üçgen, Çekirdek Bölgesi diye tabir ettikleri coğrafyada karşılaşıyoruz. Burası; Amed'in kuzeyi (Ergani'ye kadar), Fırat'ın (Halfeti civarı) doğusu ve batısı, Batman ile Siverek arasına kadar uzanan hat olduğu biliniyor. Kimi bilim insanları bu hattın Qerejdağ'ın etrafını çemberlediğini ifade etmektedir. Ancak ortaya çıkan bulguları ve bulundukları yeri dikkate aldığımızda, bu üçgenin bir ayağını Kirmanşah'a kadar uzanıp oradan bir çizgi çekerek Antep'in güneyi ile bağlamak belki daha yerinde olabilir. Neolitik uygarlığın doğuş ve gelişme evresinin neredeyse on bin yıla varan uzun bir zaman dilimine yayıldığını biliyoruz. Belli evrelerden geçerek gelişimini sürdürmüş, M.Ö. 6 bin civarlarında Tel Halef sürecinde zirveye ulaşan ve yaklaşık iki bin yıl kadar da bu olgunluk dönemini yaşayan, yine bu dönemde Mısır ve Anadolu'dan başlayarak Avrupa, Asya ve giderek dünyanın en ücra kesimlerine kadar yayılmaya başlayan, bu yayılmasını da M.Ö. 4 binlere doğru tamamlayan Neolitik Devrim, böylece içte ve dışta maksimum sınırlarına da ulaşmış oluyordu. Her toplumsal sistemde zirve aynı zamanda gelişmenin giderek yavaşlamaya başlaması, hız kaybetmesi, durağanlaşması ve tüm bunların

ardından da tutuculuğun boy göstermesi anlamı taşımaktadır. Sanıyoruz aynı durumun Neolitik Çağ kültürü açısından da düşünülmesi son derece mantıklıdır. Dicle ve Fırat nehirlerinin geçtiği Aşağı Mezopotamya'nın geniş alüvyonlu ovalarında sulama tekniklerinin de tarımın hizmetine sokulmasıyla rekor üretim düzeyine ulaşılması, daha fazla nüfus için beslenme olanağının doğması kent oluşumunu mümkün kılan maddi temeli oluşturdu.

Hiyerarşik-Devletçi Sistem Zorunluluk Değildir!

Üretim araçları teknolojisinde kaydedilen gelişme, bunun insanların yaşamında sağladığı kolaylık ve üstünlük ve nihayet köy devriminden kent devrimine geçişle anlam bulan daha ileri kapsamlı bir toplumsallaşma düzeyi, bütün bunlar elbette ki insanlık adına olumlu adımlardır. Ama buradan yola çıkarak sınıflaşmayı, eşitsizliği, baskıcı hiyerarşiyi ve devleti olumlama bütün bunları bir ilericilik gibi sunma hepsinin ötesinde bir zorunluluk olarak yeni toplumsal evrim yasalarının kaçınılmaz bir gereği olarak lanse etmek ne kadar doğrudur? Tarihin bu en hayati eşiğinde netleştirilmesi, aydınlatılması ve anlaşılması gereken temel soru bu olmalıdır. Çünkü bu aşamada uygarlık analizi sağlıklı yapılıp doğru bir netleşmeyle yanılgılar giderilmezse bu yanılgı kaçınılmaz olarak toplumsal evrimin sonraki her aşamasında teker teker karşımıza çıkacak ve durumu daha da ağırlaştıracaktır. Zaten Sümer Rahip Devleti'nden beri yaklaşık altı bin yıllık toplumsal evrim tarihinde yaşanan da bu olmamış mıdır?

Sınıflı devletçi bir sistemi bir zorunluluk olarak gören ve gösteren hatta -Hegel gibi- devleti yücelten tutum sahipleri ile liberalizm teorisyenleri bir yana en ilerici ve kapsamlı analizlerin sahipleri olarak bilinen Marks ve Engels dahi bu anlayışa ortak olmaktan kendini kurtaramamıştır. Abdullah Öcalanın'nın Marksizm'e yönelik temel eleştirilerden bizce son derece önemli olanı bu noktadadır. Öcalan, Marksizm'in uygarlığı bir bütün olarak çözümleyemediğini, Engels'in denemesinin çok sınırlı kaldığını, sınıflı düzenle doğal kolektif toplum arasındaki temel çelişkiyi aşılmış ve geri biçim olarak ele almanın kapitalizm ve sosyalizm değerlendirmelerine yansıdığını ve bunun da yetersiz, pek şansı olmayan devrim değişim teorilerine yol açtığını belirtmektedir. En nihayetinde pratik gelişmeler bu tezi doğrulamıştır.

En kritik eşikte diyebileceğimiz kentleşme sürecinde insanlığın hiç de tek seçeneğe -devlete- mahkûm olmadığı fikrini benimseyenlerden biri olan Lewis Momford konuya ilişkin şunları belirtmektedir: *"Neolitik Çağ topluluğunda ulaşılan aşamaya geçtikten sonra insan kültürünün gelişimi önünde aslında iki yol açıktı; köy yolu veya köle yolu. Biyolojik terimlerle söyleyecek olursak ortak yaşam veya yırtıcılık. Bunlar mutlak seçenekler değildi ama farklı yönlere işaret ediyorlardı. İlki gönüllü iş birliğinin, karşılıklı uzlaşmanın daha geniş iletişim ve anlayışın yoluydu. Bunun sonucu köy topluluğunun ve çevresindeki topraklarda yaşayanların sahip olduğundan daha yüksek düzeyde daha karmaşık özelliklere sahip bir organik birlik olacaktı. Diğeri acımasız sömürüye ve nihayet parazitlere özgü bir zayıflatmaya uzanan yırtıcı tahakkümün yoluydu. İçinde barındırdığı şiddetle, çelişkilerle, endişelerle Gordon Childe'nin isabetli gözlemiyle, kenti üretim fazlasının çıkarılmasında ve yoğunlaştırılmasında kullanılan bir alete dönüştüren yayılma yolu. Bu ikinci biçim günümüze kadar kent tarihine büyük oranda hakim olmuştur. Ve birbiri ardına uygarlıkların içe kapanma ve çökmesindeki payı hiç de azımsanacak ölçüde değildir."*

Momford'un "yırtıcılık" terimiyle adlandırdığı hiyerarşik-devletçi sistem, başta kadın olmak üzere tüm insanlığın sömürüldüğü bir dönemin başlangıç noktası olmuştur. Köleliğin ilk temeli Sümerlerde atılmıştır. Bununla beraber Sümer yazısında "köle" kelimesi yerine kullanılan işaretin "dağlı kadın" anlamına geliyor olması son derece düşündürücüdür. Çünkü ana tanrıça etrafında geliştirilmiş olan değerlere bir kesim veya zümre tarafından el konulmuştur. El koyma eylemini gerçekleştiren güce üçlü kurnaz ittifak da denilmektedir. Bu ittifakın bileşenleri; yaşamdan edindiği tecrübeye dayanan yaşlı erkek, ana tanrıçadan edindiği iyileştirme yöntemlerini topluma karşı ilahi güç olarak kullanan şaman ya da rahip ve bir de doğal toplumun savunmasını üstlenmiş olan avcı erkek, giderek askeri şef olarak belirlenmektedir. Bu üçlünün bir araya gelmesi -ki bu bin yılları alan bir süreç olmaktadır-

ana tanrıça kültürü yerine ataerkil kültürünün almasıyla güçlü bir müdahale gerçekleşmiştir. Bu üçlü hem toplumun bin yıllar içerisinde oluşmuş olan manevi kültür değerlerine hem de üretilen artı değerlere el koyarak her geçen gün daha fazla palazlanmıştır. Bu karşı devrim örgütlenmesi "üçlü kurnaz ittifakla" kurumsallaştırılmıştır. Rahip tapınakları bu kurumsallaşmayı en iyi anlatan maddi ifadelerdir. *"Sümerler tanrıları aldılar, rahip tapınağında sınıflı toplumun tanrıları haline getirdiler. Bu baskının başlangıcıdır. Yalanın zulmün tanrılaştırılmasının başlangıcıdır. Halbuki ana tanrıçanın tanrıları yanı başındaydılar. Üretken ve dosttular. İşte rahip tapınaklarında hem de yazılı olarak yalancı ve cezalandırıcı tanrılar böyle yaratılıp göğe salındılar. Ondan sonra da yüceleştirildikçe yüceleştirildiler, abartıldılar. 99 sıfatla yüklendiler."* Böylece bugünkü dünya sisteminin nüveleri 5000 yıl evvel ekilmiş oldu ve rahiplerin en büyük güç kaynağı olan askeri şeflerle de yayılmacı politikalar baş gösterdi. C. Algaze'nin değerlendirmesine baktığımız zaman bu yayılma uzun mesafeli ticaret ağlarını resmileştirdiği ve koruduğu kadar stratejik bakımdan kilit noktalarda uzmanlaşmış yerleşim merkezlerini oluşturmuştur.

İbrahim'in Kenan ülkesine göçü (Milattan Önce 1700'ler olduğu sanılıyor), uygarlık tarihi boyunca insanlığı en fazla etkileyecek olayların başında gelir

Araştırmacı bu gelişmenin üç aşamasından bahsetmektedir. İlk aşamada Güney Mezopotamya alüvyonuna komşu güneybatı İran kolonileştirilmiştir. İkinci aşamada kuzeye, Kuzey Mezopotamya ovalarına doğru yönelmiş yarışan devletlerin yönettiği bir dışarıya yayılma yer almıştır. Kent boyutunda bir dizi oluşum, stratejik önemi bulunan alanlarda çoğunlukla da doğu batı yönündeki bölgeler arası yolların ve su yollarının kesişim yerlerinde ortaya çıkmıştır. Bu yerleşimler Fırat'ın bütün kavisi boyunca toplanmışlardır. Üçüncü aşamada dağlık çevrede çok daha küçük boyutlardaki uzak karakollar ortaya çıktı. Aynı zamanda bunlar güneybatı İran'daki Uruk devletlerine doğru giden yollar boyunca stratejik önemi olan yerlerde kurulmuştur. Bu ileri karakolların bilinen en iyi örnekleri. Orta Zagros bölgesindeki Kongavar Vadisi'nde bulunan Godin Tepe ile Orta İran Yaylası'nın eteklerindeki Tepe Sialk'dir.

Doğal Göçlerden Zorunlu Göçlere

Daha önce de belirttiğimiz gibi yerleşik hayata geçmeden önce tüm insanlığın temel yaşam formu olan göç uygarlıktan sonra da zorunlu ve gönüllü olmak üzere tarih boyunca bütün halkların çeşitli vesilelerle yaşamaya devam eden bir gerçekliği oldu. Önemli bir örnek olma özelliği taşıyan İbrahim'in Kenan ülkesine göçü (Milattan Önce 1700'ler olduğu sanılıyor), uygarlık tarihi boyunca insanlığı en fazla etkileyecek olayların başında gelir. Kendine başka bir yurt edinme hayali o zamanın koşullarına çok da ters değildir. Yerleşik hayat daha çok köklü bir kültür haline gelmemiştir. Zaten hayvancılıkla geçinen ve küçükbaş hayvan ticareti de yapan küçük bir kabile için başka bir yerleşim yeri aramak son derece doğaldır. Durumu olağanüstü kılan iki neden vardır. Birincisi doğal sebeplerden değil de baskıdan dolayı yerlerini terk etmek zorunda kalmalarıdır. İkincisi ise göç etmeyi hedefledikleri yerde başka bir halk yaşıyor olması ve bu durumun büyük bir savaşa ve tarihin en uzun süreli çelişkisine yol açmasıdır. Yine eski çağın Birinci Dünya Savaşı olan Troya-Akha savaşı söylendiği gibi. Paris'in Helen'i kaçırması sebebiyle değil, yeni deniz ticaret yolları arayışı nedeniyle başlamıştır. Çünkü Akdeniz'deki korsanlar artmış, deniz ticareti zorunlu bir hal almıştır. Karadeniz'e açılma sisteminin temelinde bu yatmaktadır. Bir oyun sonucu savaşı kaybeden Troya'dan, "büyük Ege göçü" dediğimiz göç başlamıştır. Bu göç sebebiyle Akhalar savaşı kazandığı halde istediği yerleşimi sağlayamadı.

Bu yeni göç etme, göçertilme politikalarının daha iyi anlaşılması açısından tarihi köklerine inmek doğru olacaktır; Sümer Rahip Devleti ile başlayan devletli sistem zamanla bir derinleşme yaşadı. Sümer

kralı Ur-Nammu tarafından kalma olan ilk yasalar, Babil kralı Hammurabi tarafından sistemli bir hale getirilerek çağdaş yasalara öncülük edecek bir boyuta getirilmiştir. Bununla beraber Asur İmparatorluğu ile iktidarcı devletli sistem doruk noktasına ulaşmıştır. Adad-Narari tarihte ilk kez Tanrıların isteğiyle başlatılan savaşlardan söz etmiştir. Bu kralın ve diğer soyluların çıkarlarına hizmet eden eylemin yayılmacılığına, tanrıların isteminden geldiğini öne sürme düşüncesi onunla başlar. Bunun yanında I. Salmanassar'ın da psikolojik savaş yöntemlerinden de yararlandığını görüyoruz. Asurlar yakılıp yıkılmayan köy kent bırakmıyor. Esir alınanları da Asuristan'a gönderiyordu. Ergani'nin zengin bakır yataklarını ele geçirince, Alzi (Malatya) kralı Ehli-Teşup yanındaki maiyetiyle İç Anadolu'da bilinmeyen bir krallığa, bir olasılıkla Hattilere sığındı. Bu tarihten sonra devletin resmi tarihçileri kralın zaferi üzerine yazdıkları tarihlerde ve destanlarda, kralın "puluhtu"su deneyimini kullanmaya başladılar. Bu sözcük "fışkıran ışık" anlamına gelmekteydi. Tarihçiler bununla Asur krallarından savaş sırasında bir enerjiyi yayıldığını ve düşmanlarının da bu enerjiye tutularak yenildiklerini ileriye sürmektedirler.

Devletli Sistemin En köklü Politikası Olarak: Demografik Değişim

Asur kralı III. Tiglat-Pilesar ile ordunun yalnız akın yapma ve gözüne kestirdiği bölgeyi yağmalayıp geri dönme niteliğinin yerini fethetme niteliğini aldı. Yayılma ve hegemonya politikası tehdit ederek komşu bir ülkeyi ve bölgeyi imparatorluğa katmak şeklinde özetlenebilirler. Çoğu zaman da etki alanı içindeki bölgeler, dış bölgeler yönetimi adı verilen bir daireye bağlanıyordu. Böylece bu bölge istila edilmemiş sayılıyor ve bölge halkının yabancı egemenliğine ve baskısına karşı isyan etmesinin önüne geçiliyordu. Yine bu dönemde yayılmacı politika değiştirildi alınan topraklarda asimilasyon politikası yürütülmeye başlandı. Zorunlu iskan diyebileceğimiz bir sistem kuruldu. Örneğin Medlerin bir kısmı topraklarından çıkarıldı ve Dijala bölgesine yerleştirildi. Oluşturulan hegemonya sistemi ile Asur İmparatorluğu'na bağlı krallar yerleştirildi. Urartu krallığının güneyindeki hisarlar ele geçirildi. Bu hisarlara Şam'al'dan getirilen Aram aileleri yerleştirildi. Hisara atanan Asur komutanlarının emrine de fethedilen bölgeleri elde tutmak için güçlü Asur birlikleri verildi. Tiglat-Pileser halkını başka bölgelere sürerek Yahudileri de cezalandırdı. Kendine yakın olan Hasea'yı Yahudi tahtına oturttu. Anadolu Luvilerinin kurduğu Tabel'in kralı isyan etmiş ve üzerine gönderilen Asur birlikleri dağılmıştı. Tiglat-Pilesar bu kralı ortadan kaldırdı ve yerine kendine bağlı bir soyluyu geçirdi.

Devlet insanın kurdu olmakla kalmayıp doğanın da başına bela kesilmiştir

Asur egemenlerinin geleneksel halk sürgünleri bu dönemde alınan bu bölgelerin artmasına paralel olarak yoğunlaştı. İşgal edilen bölgedeki halk yabancı bir bölgeye sürülüyor ve böylece köklerinden sökülen halkların bağımsızlık mücadelelerinin önüne geçilip eritiliyordu. Hama bölgesinden 30 bin Aramın, Zagros dağlarına 150 bin Kaldelinin Güney Mezopotamya'dan kuzey ve kuzey doğuya sürülmeleri, İran'dan getirilen 50 bin savaş esirinin Güney Mezopotamya'ya sürülmeleri bu politikaların sonucudur.[1] Yine M.Ö. 718 ve 717 yılları, Asur kralı Sargon'un Doğu Anadolu ve Zagros dağlarına yaptığı seferlerin yılları oldu. Bu seferlerin sonunda bu bölgelerdeki yerleşim merkezleri yıkılarak yerine yenileri kuruldu. Asurluların yerleştiği bu kentlere Asurca adlar verildi.

Böylece zorla göç ettirme ve demografyasını değiştirme devletli sistemin en köklü politikası halini aldı. Dikkat edilirse Neolitik devrimin beşiği olan Mezopotamya'da bu sistem en acımasız seviyede uygulanmıştır. Üstelik göç ettirilen ve demografik yapısı değiştirilen daha çok Mezopotamya'nın en kadim haklarından olan proto Kürtlerdir. Elbette kim bu yönelim proto Kürtlerin bir araya gelmesini sağlamıştır. En nihayetinde Keyakser öncülüğünde kurulan Med Konfederasyonu ile M.Ö. 612'de Asur İmparatorluğu'na son verilmiştir. Fakat bu Mezopotamya'ya yapılan akınların sonu olmamıştır.

1 **Asur Tarihi - Erol Sever**

M.Ö. 331'de Büyük İskender'in Doğu Fethi başladı. Birçok insan bu savaşta katledildi. Kalanlar ise ana-ata topraklarından göç etmek zorunda kaldı. M.Ö. 323 tarihinde ise İskender'in ölmesiyle bu sefer generallerin arasında paylaşım savaşı başladı. Tarihe Dizdoklar (Dizdok, Latince "mirasçı" anlamına gelir) Savaşları adıyla anılan ve kırk yıldan fazla süren savaşlar çıktı. Mezopotamya yıllarca süren bu savaşlara sahne oldu; kentler yıkıldı, insanlar yerlerinden yurtlarından oldular, bu kanlı karmaşada canlarını verdiler. Sonrasını peşi sıra yeni istilalar takip etti (en kanlısı olan Moğol istilaları gibi). Tarihin en kritik eşiği diyebileceğimiz köleci-kent devleti oluşumuyla başlayan karşı-devrim Asur İmparatorluğu ile derinleşme sürecini başlattı. Ve sonrası hep bir önceki doruğu aşacak şekilde devam etti. Sömürülecek toprağı yetersiz bulduğu vakit yeni kıta arayışlarına girişti ve 1492'de Amerika kıtası bulundu; böylece bin yılların en kanlı süreçlerinden biri de başlamış oldu. O dönem Avrupa nüfusu aşağı yukarı 80 milyon iken yeni kıtada 40-100 milyon arasında olduğu tahmin edilen yerli halklardan geriye kalan sadece isimleri oldu: Maya, İnka... Belki de yerli halktan Frengi hastalığını kapmaları ve her yere yayıp en yoğun ölümlere sebep oluşu yerli halkların hesaplanmamış intikamı, bir ilahi adalettir, kim bilir? Ne de olsa bizler nasıl bir ulus olduklarını Kristof Kolomb'un İspanya kraliçesine yazdığı mektuptan biliyoruz: "*Yeryüzünde bunlardan daha iyi bir ulus olmadığını Majestelerinin önünde ant içebilirim. Kötülüğün ne olduğunu hiç bilmiyorlar, çalmıyorlar, öldürmüyorlar. Komşularını kendileri kadar seviyorlar, son derece tatlı ve kibarlar, konuşurken hep gülümsüyorlar. Elli adamla bu halkın hepsini boyunduruk altına alabilir ve onlara her istediğimizi yaptırabiliriz.*"

Kısacası artık devlet insanın kurdu olmakla kalmayıp doğanın da başına bela kesilmiştir. Zaten Abdullah Öcalan'ın "tarihin ilk karşı devrimi" olarak nitelendirdiği, kadın cinsi üzerindeki baskı ve ilk "ötekileştirme" uygulamasının başlangıcı da tam bu sürece denk gelmektedir. Bütün bunlar yan yana getirildiğinde insanın doğal toplumdan kopuşu, doğal toplumdan sınıfı-devleti sisteme geçiş aşamasını "uğursuzluğa uzanan bir köprü" olarak nitelendirmek yerinde olacaktır. Zihniyet, ahlak ve kültürüyle köprünün giriş noktasındaki ari insan, köprüden çıktıktan sonra adeta tanınmaz hale gelmiştir. Sınıflı sisteme dayalı, uygarlık sistemi özelde son biçimi olan kapitalist uygarlıkla ahlaki-politik toplum gerçekliğinden çok daha uzaklaşmıştır. Murray Bookchin'in isabetle belirttiği gibi Neolitik köylüler günümüz kapitalizminin haris ve atomlarına ayrılmış dünyasına fırlatılsalardı, burjuva toplumun açgözlü bencilliği karşısında dehşete kapılırlardı.

"Özgürlük" sözcüğünün tarihteki ilk kullanımının Sümer köleci devleti döneminde görülmesi anlamlıdır

Bütün bu bulgular, Neolitik köy toplumunun çöküşü ve Neolitik kültür ile ahlaktan kopuş sürecinin neden bir dönüm noktası ve kritik eşik olarak değerlendirilmesi gerektiğini yeterince izah etmektedir. Bu değer yargılarının çöküşü, insan ilişkileri kadar içindeki yaşanılan dünyanın çöküşü ve baş aşağıya gidişinin de başlangıcını ifade eder. Tarihte bazı şeyler küçük, önemsiz ve tesadüf gibi görünebilir, fakat genellikle hiçte göründüğü gibi değildir. Küçük, önemsiz gibi görünen bir olgu, çoğu zaman büyük bir anlam ifade eder. Örneğin "özgürlük" sözcüğünün tarihteki ilk kullanımı Sümer köleci devleti döneminde görülmesi anlamlıdır. Samuel N. Kramer'in belirttiğine göre, özgürlük kelimesi ilk defa bir Sümer çivi yazısı tabletinde görülmüştür ve bu sözcük de düz anlamıyla "anaya dönüş" anlamına gelen "amargi" sözcüğüdür. Bu durum, insanın yitirdiği özgürlüğünü, bir bakıma cennetini nerede aradığını; doğaya, doğal topluma, yani özüne; Neolitik ana-kadının bağrına duyduğu büyük özlemi göstermesi bakımından da ayrıca anlamlıdır.

Ulus-devlet ekonomi politikalarının endüstriyalizm temelinde örgütlendirilmesi hem tarımı hem de hayvancılığı zaman içinde bitirme noktasına getirmiştir. Tarımda makineleşme ve büyük endüstriyel hayvan çiftlikleri hem tarım hem de hayvancılık alanlarında büyük şirketlerin tekel sağlamalarına neden olmuştur. Bu da pazarda

tekelciliğe neden olmuş ve küçük işletmelerin ya da basit arkaik tarzında ekonomik faaliyet yapan geleneksel üretimin etkisizleşmesine, dağılmasına neden olmuştur. Zaten endüstriyalizmin amacı da toplumun ekonomisini dağıtmak, bununla birlikte toplumu da dağıtmak ve insanları ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma getirerek, köyden şehirlere göçertmektir. Böylece sanayinin geliştirildiği şehir merkezlerine yığılan insanlarla hem sanayiye ucuz iş gücü ve emek temin edilmiş oluyor hem de şehirlerin cenderesinde, bu toplumsal kesim asimilasyonla tarihsel kültürlerinden, ulusal yapısından, dil, dini inanç ve geleneklerinden arınması sağlanmaktadır. Böylece kendi modernitelerini eklemlemektedirler. Ulus devletler için köyden şehir alanlarına göçertilme, bir "ekonomik, sosyal ve siyasal" gelişmişlik parametresi olarak kabul edilmektedir.

Sümer köleci-devlet anlayışıyla başlayan ataerkil zihniyet sırasıyla Babil, Akad ve Asur ile bir derinleşme yaşamış ve en nihayetinde bugün son hali olan kapitalist moderniteye evrilmiştir

Malthusçuluğu vaktinden önce benimsemiş Üçüncü Cumhuriyet Dönemi Fransa'sının dışında Avrupa, haklara yayılabilecekleri fazla bir alan sağlamıyordu. Yurtlarını terk etmeye mahkûm olan bu insanların milyonlarcası önce 1880'li yıllardan başlayarak beyaz insanların yerleşmiş bulunduğu ülkelere, ABD ve Kanada'ya, Latin Amerika, Avustralya'ya göç etti. Bu göç dalgası o kadar şiddetli oldu ki gerçekten ülkeler kapılarını kapattılar ya da biraz araladılar. ABD 1964'te "zengin ülkeler"in (Anglosaksonlar, Almanlar ya da İskandinavlar) yararlanmadıkları göçmen kabul kitaplarını (1890'da Amerika'da yerleşmiş olanların yüzde 2'si) "yoksul ülkeler"e (Akdeniz ülkeleri) ayırmaya karar verdiğinde, sanayileşmiş Avrupa göçmen kabul yarışında başı çekmeye başlamıştı bile. Sırasıyla İtalyanlar ve Kuzey Afrikalılar, İspanyollar ve Portekizler, Yugoslavlar, Yunanlar ve Türkler, Almanya, İsviçre, Fransa ve Benelüks ülkelerinin yolunu tutup 1955-75 yılları arasında gerçekleşen kalkınmanın "hamallığını" yapmak üzere buralarda yerlerini aldılar. Elli yıllık bir aradan sonra vaktiyle Okyanus ötesinde yapılan göçler yenileniyordu: En kalabalık kırsal bölgeler de yaşayan genç erişkinlerin kitleler halinde yeniden gruplanarak kabul edilişleri, bulunan ilk iş ve yeni toplumla bütünleşmeleri için gerekli asgari insan sıcaklığı; en ağır, en kaba ve ücreti en düşük işlerde kullanılmaları; ekonomik kriz baş gösterdiğinde, geldikleri ülkelere hemen geri gönderilmeleri; azınlıklar arasında ve azınlıklarla yerli halk arasında çıkan -özümlenmelerindeki zorluğu ortaya koyan- anlaşmazlıklar.[2]

Sümer köleci-devlet anlayışıyla başlayan ataerkil zihniyet sırasıyla Babil, Akad ve Asur ile bir derinleşme yaşamış ve en nihayetinde bugün son hali olan kapitalist moderniteye evrilmiştir. Tiglot-Pilesor, Sargon ile uygulanan göçertme, demografik yapıyı değiştirme bin yıllar sonra Şark Islahat Planı ile katmerleşen bir sürecin bilinen Yedi T'si olmuş,[3] "Arapça Kemeri" projesi ile Cezire bölgesinin Araplaştırılmasına dönmüş ya da Efrîn ve Celabrus'da briket evler projesi oluvermiştir. Kürt halkı için göç, göçertilme soykırımla eş anlamlıdır. Kökenini tarım-köy devriminden alan, hem bu devrimi yaratıcısı hem de bu devrimde toplumsallığını geliştiren bir halk olması itibariyle toplumsal kültürünün toprakla ilişkisini göstermektedir. Kürt toplumsal kültürü tarım ve hayvan yetiştiriciliği ekseninde olmuştur. Buna bağlı olarak da dışarıdan gelecek saldırılara karşı dağı savunma mekanı olarak görmüştür. *"Kürtler dağı esas alan bir savunma anlayışı ile tarım ve hayvancılıkla beslenme kültürü sayesinde otantik bir halk olarak günümüze kadar varlıklarını koymuşlardır."* Bu sebepledir ki sömürgecilik otoriter, toplumun geniş odaklarını katlederek, geriye kalanları sürgün ederek, göçerterek, eritme, etkisizleştirme yoluna gitmiştir.

Bölgemizde göçertme politikalarının en son biçimlerinden biri de baraj yapımıdır. Halbuki bütün

2 F. Braud-Akdeniz kitabı, Göç yazısından

3 Te'dip (askeri yöntemlerle hizaya getirme), Tenkil (Cezalandırma), Taqtil (Katletme), Tehcir (Göçertme), Temsil (Asimile etme), Temdin (Medenileştirme, yani Türk-İslamlaştırma) ve Tasfiye (Etkisizleştirme, ortadan kaldırma)

dünya ülkelerinde baraj inşa edilirken güdülen temel bir amaç vardır; o da, yapıldığı bölge ve ülke halkının kalkınma ve gelişmesine hizmet etmesi, halkın ekonomik yaşam düzeyini yükseltmesi ve ona refah sağlamasıdır. Bu da genellikle iki biçimde, tarımsal sulama yahut enerji üretimi yoluyla gerçekleştirilmektedir. Ayrıca en başta sosyal, ekolojik, tarihsel ve coğrafi faktörler birer birer gözden geçirirler sonra uygulama aşamasına geçilir. Fakat baktığımız zaman Kürt coğrafyası için durum böyle değildir. Su altında kalan köylerden dolayı göçertme politikalarının yanında çok önemli bir amacı da, tarihi sular altında bırakmak, toplumu belleksizleştirip köksüzleştirmek ve eko-sistemini bozmaktır. GAP kapsamındaki Atatürk Barajı'nın Adıyaman-Urfa bölgelerinde en yıkıcı tahribatı yarattığına tanık oluyoruz. Projenin başlayacağı yıllarda, çoğu yabancı arkeologlarca alelacele ve zorluklar içinde yapılan kazılarda Newala Çorî keşfedilmişti. Ancak hem Newala Çorî hem de "Altın Üçgen"in batı kenarındaki kazılar bitmeden bu alan bir daha hiçbir zaman geri dönüşü olmayacak bir şekilde 1991-92 kışında Atatürk Barajı'nın suları altında kaldı. Bu baraj, sadece tarihi 12 bin yıl gerilere uzanan Neolitik Çağ yerleşimleri ve henüz keşfedilmemiş çok sayıda höyükleri değil, Halfeti ve Samsat örneklerinde görüldüğü gibi yaşayan şehirleri de zamana direnen görkemli anıtları ve tüm tarihiyle birlikte sulara gömdü. Dört bin yıllık geçmişe sahip olan Kommagene Krallığına başkentlik yapmış antik Samosata (Samsat), tarihi boyunca çok kez saldırılara, askeri işgallere uğramıştır. Asurlardan Roma ve Pers imparatorluklarının ordularına, Selçuklu ve Osmanlı ordularından Moğol istilacılarına kadar hiçbiri Samsat'ı ortadan kaldırmayı başaramamıştır. Tüm bölgeyi yerle bir eden Hülâgû ve Timur'a rağmen dimdik ayakta kalmayı başaran bu kadim başkent, bütün tarihiyle birlikte 1988 yılında Atatürk Barajı'nın suları altında kalarak haritadan silindi.

İşte tam da tüm bu belirttiklerimiz sebebiyle ülkeye dönüş aynı zamanda öze dönüştür; kendi kökleri üzerine yeni ve özgür yaşama duruştur. Yok edilmeye çalışılan binlerce yıllık öz değerlerle bütünleşme, yücelmedir. Elbette ki zorla göç ettirilmelere, sevgili ülkeye dönüş koşulları olmayanlar da maruz kalmış olabilir ama şu unutulmamalıdır: *"Dünya genelinde çeşitli nedenlerle dağılmış tüm Kürtlerin aynı temelde görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Başta birlikte yaşadıkları ülkeleri metropollerindeki ve göçertilmiş alanlardaki Kürtler olmak üzere her ülkede bulunan Kürtlerin kendi kültürel varlıklarını koruma, vatandaşlık hakkını kazanma, anadilde eğitim, basın-yayın, insan hakları ve demokrasi ölçüleri temelinde siyasal yaşama aktif olarak katılma ve bu yönlü hak ve görevlerini başarıyla gerçekleştirmedir. Bunun için başta sanat olmak üzere her türlü sosyal, sportif, eğitim, teknik vb. konularda kendilerini yetiştirip kültürel varlıklarını aktif bir yaşamla koruyup geliştirmedir. Bu temelde diğer halklarla onurlu, eşitlik ve özgürlük temelinde mücadele ve yaşamı paylaşmadır. Anavatandaki özgürlük mücadelesini gücü oranında destek, dayanışma ve katılımda bulunmadır."*

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Zorla Göçertme; Demografik Değişim ve Sonuçları

Ayfer Ekin

En son Akdeniz sularında 750 göçmeni taşıyan, batan ya da batırılan tekne gündemin birinci sırasına oturdu. Herkes yaşanılanın bir trajedi olduğunu söyledi. Trajedi, "*yüceltilmiş sözlerle yazılan, bir kahramanın iyi bir durumdan kötü bir duruma düşmesiyle, duygusal arınmayı sağlayacak acıma ve korku duygularına yönelen tiyatro türü*" diye tanımlanır. En son Akdeniz sularında sergilenen bu tiyatroyu kimler yazdı; kahramanlar kimdi, hangi iyi durumdaydılar, nasıl kötü bir duruma düştüler; duygusal arınmayı sağlayacak acıma ve korkuyu kimler, nasıl yaşadı sorularını sorup doğru cevaplar vermeden izledik bu trajediyi. Birkaç gün sonra bize, belki aynı sahnede belki de başka bir sahnede başka trajediler izlettirilecek. Ve bizler yine herhangi bir sorgulama yapmadan izleyecek ve rutinimize döneceğiz.

Bu yazıda bu trajedinin konusu olan insanların varlık bulduğu anayurdundan zorla kopartılmaların nedenleri, ulus-devletin homojen toplum yaratmak için giriştiği demografya değişiklikleri ve başta milliyetçilik olmak üzere toplumlar üzerindeki etkileri ele alınacaktır. Bazı konulara, diğer yazılarda genişçe ele alınacağından bu yazıda, tarihsel bağlamdan ve bütünlükten kopmamak için sadece değinilecek. Her birey mutlaka bir topluluk içinde varlık kazanır. Toplumsuz birey düşünülemez. Hatta bütün canlılar bir topluluğa aittir. Tekillikleri topluluğuyla anlam bulur. İnsan toplumsallığı diğer canlılardan farklı bir aşamaya denk gelmektedir. Diğer canlılar var oldukları mekanlar dışına çıkmayı ya hiç beceremezler ya da çok az beceriler. Koşullar ne ise ona göre yaşarlar. Koşullar değiştiğinde ya ona uyum sağlarlar ya da yok olurlar. Buna en iyi örnek mamuttur. Buzul Çağı'nın koşullarına göre en iyi yaşayan canlı olduğu düşünülebilir. Ancak Buzul Çağı sona erip, iklim ılımlaştığında bu duruma adapte olup gerekli değişimi yapamadığı için neslinin tükendiği varsayılmaktadır. İnsan toplumunun diğer canlı toplumlarından farkı, zorlu koşullarla karşılaştığında daha elverişli mekanlara gidebilmesidir. Varlığını korumak ve geliştirmek için en uygun koşulları arayacak, bulacak ve orayı kendisine yurt edinecektir.

İnsanın toplumsallığı, diğer canlılardan daha zayıf olmasının doğal bir sonucu olarak gelişmiştir. Ancak bütün gücünü bir araya getirebildiğinde varlığını koruyup, besleyebiliyor ve geleceğe taşırabiliyor. Bu da topluluk bireyleri arasında daha farklı bir bağın kurulması sonucunu doğurur. Biz bu nedenle ahlaki ve politik ölçülerde bir araya gelmiş bireylere "toplum" diyoruz. Ahlak, topluluğun devamı için herkes tarafından benimsenmiş ilkeler, kurallar bütünüyken, politika ise topluluğun günlük olarak nasıl yaşayacağının yol ve yöntemidir. Kendini klan tarzında örgütleyen insan canlısı, diğer canlılardan farklı olarak var olan koşullar karşısında zorlandığında daha uygun mekanlara doğru yol alabilmiş ve en uygun bulduğu mekânı kendine yeni varoluş mekânı haline getirebilmiştir. Topluluk tarafından benimsenmiş kurallar olmasaydı, Afrika'dan Verimli Hilal'e ulaşmak mümkün olabilir miydi? Veya yol boyunca karşılaşılan zorlukları aşma yol ve yöntemi bulunabilir miydi? Bu sorulara olumlu cevap vermek zor olsa gerek.

Kendini yaşam için daha elverişli koşullara kavuşturan klan topluluğu, bu elverişli koşulların yarattığı olanaklar sonucu daha iyi beslenecek, daha korunaklı mekânlarda kalacak ve nüfusunu artıracaktır. Yeni şeyler bulacak, anlamlandıracak ve adlandıracaktır. Bu da dil ve kültürün gelişmesi yol açmıştır. Toplumda farklılaşma ve karmaşık ilişkiler geliştirmiştir. Karmaşıklaşan toplumsal ilişkiler yeni örgütlenmeleri zorunlu kılmaktadır.15-20 kişinin arasındaki ilişkiyi düzenleyen klan örgütlülüğünü aşan bir örgütlülüğe ihtiyaç vardır. Yeni mekân toplumsallığın derinleşip karmaşıklaştığı ve farklılıkların oluştuğu mekândır. Her farklılaşmaya kimlikleşme dersek farklı kimliklerin bir arada yaşadığı mekândan bahsediyoruz. Uzun süren bu maceradan sonra artık kimlik ve coğrafya bir bütün olarak algılanılmış ve mekândan kopma kimlikten kopuşla özdeş görülmüştür.

Ahlak, topluluğun devamı için herkes tarafından benimsenmiş ilkeler, kurallar bütünüyken, politika ise topluluğun günlük olarak nasıl yaşayacağının yol ve yöntemidir

İnsanlar varlık kazandıkları mekânlara kutsallık atfetmiştir. O kutsala bağlı kalmayı tarihine ve toplumuna saygının gereği saymıştır. Doğa koşullarında köklü değişiklikler yaşanmadığı müddetçe yerleşik olmayı esas almıştır. Dıştan bir dayatma olmadığı müddetçe varoluşsal mekânını terk etmek aklının ucuna bile geçmez. Nüfusun yoğunlaşmasına paralel coğrafyalara da adlar verilir. Rumların diyarı, Kurdistan, Afganistan, Hindistan, Êzidxan vb. adlar o bölgelerde yoğunlaşan nüfusu karakterize etmektedir.

Uygarlığın gelişiminden kapitalist aşamaya varıncaya kadar ki zaman diliminde bu gerçeklik büyük oranda korunur. Devletin ve sınıfın gelişimine paralel başkalarının yurtlarına el koyma gelişse de ya oranın halkı buna karşı direnişe geçer ve yurt topraklarını korur ya da yenilir ve köle olarak sahiplenilir. Üçüncü bir yol ise saldırılar karşısında çöl derinliklerine veya dağlık alanlara çekilerek, varlığını sürdürür. Göçe zorlama istisna düzeyindedir. Tarihte iktidarın baskısı sonucu toplu göçe en iyi örnek İbrahim öncülüğünde Urfa'dan Kenan diyarına göç eden İbranî kabilelerin göçü verilebilir. Yine bu kabile birçok kere dönemin egemen iktidarcı güçler tarafından zorla bulundukları mekânlardan göçertilmişlerdir. Neredeyse dünyanın dört bir tarafına göçe zorlanan bu kabile en son Alman faşist rejimi tarafından soykırıma uğramış, soykırımdan kurtulanlar bir ulus devlet kurarak bir yurt inşa etmiştir.

Köleci ve feodal imparatorluklar aşamasında işgal edilen topraklar üzerinde yaşayan halk baskı ile itaatte zorlansa da toplumlar varoluş topraklarından ya hiç koparılmamış ya da çok az koparılmıştır. Özellikle uç bölgelere imparatorluğun kurucu tebaasından olan kesimler yerleştirilerek demografyada belli değişiklikler yapılsa da yerli halkın dil, kültür ve ilişkilerine doğrudan bir müdahale olmadığı için topluluklar iç içe yaşamaya devam etmiştir. Binlerce yıl etnik ve dinsel farklılıkların iç içe yaşayabilmeleri jeo-kültürün bütünlüğüyle ilgilidir. Mezopotamya ve Anadolu'da Kürtler, Araplar, Helenler, Asuriler, Ermeniler ayrı etnik kökene sahip olmalarına rağmen iç içe uyumlu bir yaşam sürdürebildikleri gibi Zerdüştiler, Hristiyanlar, Yahudiler ve Müslümanlar farklı din mensupları olarak dini inançlarına göre yaşama da zorlanmamışlardır.

Zaman zaman yine iktidarlar çıkarlarına ters gördükleri durumlara müdahil olmak istemişseler de -özellikle iktidar İslam'ı tarafından diğer dinlere mensup olanlar, zorla Müslümanlaştırma girişimleri olmuştur- toplumsal dokunun sağlamlığı nedeniyle pek bir sonuç alamamışlardır. Katı devlet sınırları olmadığı için gruplar arasında mekânsal geçişler yaşanabilmiştir.

Kapitalizmin Sistem İnşası; Ulus-devlet

Tarihin gidişatındaki kırılma anı, kapitalizmin kendini bir sistem haline getirmek için giriştiği ulus devlet oluşturma anıdır. Ulus devletin sınır anlayışı ve

homojen toplum yaratma planı o günden günümüze kadar sayısız trajedinin yazılıp, sahnelenmesine yol açmıştır. Bu duruma “dur” denilmediği müddetçe başta Kürt, Afgan, Uygur, Mağrip halkların varlıkları tartışma konusu olacaktır.

Tarihin gizli kalmış olan kapitalist unsurlar, Avrupa’da uygun koşulları bulduklarında bu fırsatı iyi değerlendirmiş, kendilerini bir dünya sistemine dönüştürmenin yollarını aramışlardır. Daha önceki iktidar güçlerinin açtığı yolda yürümeleri yetmeyecektir. Binlerce yıl önce kurulan devleti dönüşüme uğratacak, gelişen bilim ve tekniği topumun hizmetinden çıkarıp kendine bağlayacak, toplumun bütün dokuları ile oynayarak toplumsallığı yıkma işlemine bakacak, mühendistik yoluyla yeni inşalar geliştirecektir. Kapitalist modernite kendini var edip sürdürebilmesi için kapitalizm, ulus devlet ve endüstriyalizme ihtiyaç duyduğu bilinmektedir. Bu üç ayağı kurulması için ne gerekiyorsa yapılacaktır. İşte izlemek zorunda bırakıldığımız tiyatroyu, bu tarihin karanlıklarında çıkan yeni tanrılar yazmaktadır.

Etnik ve dini milliyetçilik yoluyla birçok etnik grup binlerce yıl yaşadıkları toprakları terke zorlanmıştır

Bir toplumsal form olan ulus inşa süreci hemen hemen her yerde aynı tarzda cereyan etmiştir. Bir taraftan ulusu demokratik tarzda inşa etmek isteyenler diğer tarafta ulusu ve devleti birlikte oluşturmak isteyenler. Demokratik tarzda inşayı esas alanlar bütün unsurlarını tümünün çıkarlarını gözetecek bir ulus formunu esas alırken, yeni yeni gelişen kapitalist unsurlar sadece kendilerini meşrulaştıracak ve güçlendirecek bir ulus formunu ön görmüşlerdir. Aralarındaki çatışmadan kapitalist unsurlar zaferle çıkmıştır. Öngörülen ulus, devlet eliyle kapitalistin çıkarlarına göre şekillenmiştir. Bu ulus tek bir etnisiteyi esas alan, ucu kapalı, milliyetçi, cinsiyetçi ve dinci homojen bir ulustur. Devlet ve ulus bir bütündür. Bu devlet ve ulusun inşası için yola çıkılır.

İmparatorluklar ve kent devletleri, yapıları gereği, kapitalist unsurların önündeki en temel engel konumunda oldukları için bu yapıların ortadan kaldırması gerekmiştir. Başta kent devletleri ortadan kaldırılır ve ardından imparatorluklara sıra gelir. Dönemin en büyük imparatorluk topraklarında milliyetçilik hızla devreye sokularak parça parça küçük ulus devlet oluşumlarına gidilir. Bir bölgede birlikte yaşayan etnik gruplardan biri ön plana çıkmış, diğer etnik grupları düşmanlaştırılmıştır. Ön plana çıkan etnik grubun dışında kalan herkes potansiyel tehlikedir. O nedenle bertaraf edilmeleri gerekecektir. Bu bertaraf edilmenin yollarından biri zorunlu göçtür. Etnik ve dini milliyetçilik yoluyla birçok etnik grup binlerce yıl yaşadıkları toprakları terke zorlanmıştır. Din temelli milliyetçiliğe en çarpıcı örneği Yunan ve Türk ulus devletinin oluşumunda Anadolu’da yaşayan Helenlerin Yunanistan’a, Yunanistan’da yaşayan Türkleri Anadolu’ya gönderilmesi verilebilir.

Osmanlı İmparatorluğu Avrupa’daki topraklarını büyük bir kısmını kaybettikten sonra sıra Balkanlara gelmiştir. Osmanlıların Balkanlarda yenilmesiyle birlikte Osmanlı tebaasına ait Müslüman Türkler bir anda başka bir devletin azınlık vatandaşı konumuna gelmiştir. Ve bu devletlerin baskısıyla göçe zorlanmışlardır. Aynı yıllarda topraklarının büyük bir kısmını yitiren Osmanlılar Anadolu’yu Türkleştirmek için Celal Bayar 20 bine yakın Ortodoks Rum’u Yunanistan’a göçe zorlamıştır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında yeni yeni şekillenen Yunan ve Türk ulus devletini uygulamaları hem Ortodoksların hem de Müslümanların baskıyla karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur. Yunanlıları 1922 yenilgisinden sonra 1 milyondan fazla Rum Yunanistan’a geçince yerleşme sorunu orada yaşayan Müslümanların ev ve tarlalarına el koymayla çözülmek istenmiştir.

Homojen Toplum Yaratma; Mübadele ve Göçertme

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan antlaşmayla “mübadele” adı altında insanların onayı alınmadan, bir gecede binlerce yıldır yaşadığı topraklardan, zorla, hiç tanımadığı yerlere gitmeye zorlanmıştır. Dinci milliyetçilikten kaynağını alan bu mübadelede göçe

zorlanan Rumlar arasında Türkçe dışında herhangi bir dil konuşmayan Türk Ortodoks Hristiyan Gagavuzlar, Karamanlı Ortodokslar, Yunanistan'dan ise Türkler ile birlikte Karacaova, Drama, Kavala ve Kasriye'den gelen Bulgarca ve Makedonca konuşan Pomaklar, Romence konuşan Ulahlar ve Arnavutlar vardır. Mübadelede 1 milyon 200 bin Ortodoks Hristiyan Anadolu'dan Yunanistan'a, 500 bin Müslüman Türk yeni kurulan Türk ulus devletine yerleştirilmiştir. Mübadele devletlerin istemi ile gerçekleştiği için iki tarafta da yaşayan topluluklar tarafından kabul görmemiştir. İnsanlar doğup büyüdükleri, ekip biçtikleri, zanaatlarını icra ettikleri bu topraklardan ve komşularından ayrılıp, bilmediği yerlere gitmeye bir anlam veremedikleri için kabul etmemişlerdir. Burada devletin zor devrede olacaktır. Mübadele sırasında yaşanan trajediler yıllar sonra romanlara konu yapılmıştır.

Türk ulus devlet oluşumunda vatanlarından göçertilen Ermeni halkının yaşadıkları soykırım olarak adlandırılmaktadır. İttihat ve Terakki Cemiyeti Avrupa modernitesinin etkileriyle Osmanlı'nın modern bir devlete dönüşmesi için yola çıkmış, Osmanlı'yı oluşturan birçok etnik kökenli kişiyi bir araya getirmiş olmasına rağmen modern devletin özü olan milliyetçiliği esas almadan yeni devleti kuramayacağını anlayınca Türklüğe dayalı homojen bir ulus yaratma yoluna sapmıştır. Başlangıçtaki düşünce modernizasyon ve refah sağlanınca Müslüman olmayanların Türk milliyetçiliğini kabul edeceklerini tarzındadır. Fakat bu düşünceden hızla uzaklaşılır. Milliyetçi düşüncenin Ermeniler arasında da yaygınlaşmasıyla birlikte ilk Ermeni katliamları Adana bölgesinde yaşanır. Anadolu ve Kurdistan'ın birçok yerleşim yerinde Ermeni nüfusunun yoğun olması homojen toplum iddiası önünde demografik bir engel oluşturmaktadır. 1915'ten sonra Ermeniler yerleşim yerlerinden çöl bölgelerine sürmeye başlanmıştır. Başta Trabzon, Erzurum, Bitlis, Elazığ, Amed ve Maraş olmak üzere birçok yerleşim yerindeki Ermeniler zorla çöllere göç ettirilmiştir. Göç yolunda binlerce Ermeni öldürülmüş, kadınlara tecavüz edilmiş, çocuklar ailelerinden kopartılmıştır. Açlık, susuzluk ve hastalıktan ölenlerin sayısı bilinmemektedir. Bütün bunlar merkezden alınan kararlar sonucu, Teşkîlât-ı Mahsûsa ve yerel çetelere yaptırılmıştır. Teşkîlât-ı Mahsûsa iç içe geçmiş bu toplulukları karşı karşıya getirecek dini milliyetçiliği körüklemek için Müslümanların zarar gördüğü birçok eylemi organize etmiştir. Böylece halk da bu plana dahil edilmiştir. Plan gereği, yerleşim yerlerinde Ermeni nüfusu yüzde 10'u geçmemelidir. Ermenilerden kalan mallar kamulaştırılmıştır. Sürülmekten ve katledilmekten korkan birçok Ermeni İslamiyet'e geçmeyi kabul etmiştir. Çocuklar Türk ve İslam esaslarına göre asimilasyona tabi tutulmuştur. 1 milyon 500 binlik Ermeni nüfusunun büyük bir kısmı bu süreçte ya öldürülmüş ya da çöle sürülmüştür. Şu anda Kurdistan ve Anadolu'da Ermeni nüfusunun yoğunlaştığı hemen hemen hiçbir yerleşim yeri bulunmamaktadır. Ortodoks Rum ve Ermenilerin bu coğrafyadan göçertilmelerinin sonuçları sadece bu kesimler açısından değil, sanat, bilim vb. alanların zayıflamasından kaynaklı bölgenin tümü açısından felaket olmuştur.

Kürtleri asimile etme düşüncesi Osmanlı dönemine kadar uzansa da bu politika, "Türk ulusu" yaratma planı çerçevesinde hızlanmıştır

Türk ulus devleti kuruluşunda Müslüman olmayan halkları Anadolu ve Mezopotamya'dan söküp attıktan sonra sıra Müslüman olan ama Türk olmayan Kürtlere gelmiştir. Kürtleri asimile etme düşüncesi Osmanlı dönemine kadar uzansa da bu politika, "Türk ulusu" yaratma planı çerçevesinde hızlanmıştır. 1924 Anayasasının gerekçesinde; *"devletimiz milli bir devlettir. Çok milletli bir devlet değildir. Devlet Türk'ten başka bir millet tanımaz…"* Yine M. Kemal *"Biz doğrudan doğruya milliyetperestiz ve Türk milliyetçisiyiz. Cumhuriyetin dayanağı Türk topluluğudur. Bu topluluğun bireyleri ne kadar Türk kültürü ile dolu olursa, o topluluğa dayanan Cumhuriyet de o kadar güçlü olur"* derken; İ. İnönü *"Vazifemiz Türk vatanı içinde bulunanları behemehâl Türk yapmaktır. Türklere ve Türkçülüğe muhalefet yapacak nasırı kesip atacağız"* demektedir.

Bu politikanın sonuç alması için bir plan yapılır ve bu plana "Şark Islahat Planı" adı verilir. Kürtlere 100 yıldan beri uygulanan Türkleştirme politikası temelini bu plandan alır. 24 Eylül 1925 tarihinde yürürlüğe konan bu plan çerçevesinde Kürtler Kurdistan'dan Anadolu'nun batısına sürülmüş, kamuda yer almaları engellenmiş, resmi mekânlar ve pazarda Kürtçe konuşmak yasaklanmış, özellikle kız çocukları okullarda Türkleştirilmiş, Kürtlerin mal varlıklarına el konulmuştur. Kurdistan'daki demografik yapı Türklük lehine bozulmuştur. Kürtler Anadolu'ya göçertilirken, Yugoslavya'dan getirilen Türk ve Arnavut'lar ile İran ve Kafkasya'dan gelenler Elazığ, Amed, Muş, Bitlis, Bingöl ve Van Gölü havzasına yerleştirilmiştir. Buralara yerleştirilenlerin sayısı yaklaşık olarak 500 bin civarında bir nüfustur. Ayrıca Trabzon, Rize ve Erzurum'dan da Hınıs Çayı, Murat Vadisi ve Van Gölü'nün batısına nüfus kaydırılmıştır. Bütün bu nüfus değişiklikleri devlet eliyle homojen bir Türk ulusu inşa etmek amaçlı yapılmıştır. Çünkü devlet ulusu homojen olmak zorundadır, karakteri gereği teklik esastır. Tek devletin tek ulusu olmak zorundadır.

Homojen toplum olmadan ulus devlet, ulus devlet olmadan kapitalist sistem varlığını sürdüremez

Türk ulus devletinin kuruluşunda tanık olduğumuz bu gerçeklik bütün diğer ulus devletlerde de aynı tarzda işlemiştir. İspanya'da Katalan-Bask, İngiltere'de İrlandalılar, Rusya'da Çeçen, Çerkes, Kazak; Çin'de Uygur, Pakistan'da Keşmir; Lübnan'da Hristiyan-Müslüman sorunu kaynağını ulus devlet anlayışından alan ve halen çözülmeyen sorunlar olarak karşımızda durmaktadır. En son kurulan İsrail ulus devleti örneğini de ele alarak bu bölümü tamamlayalım.

İbranîlerin tarihte en fazla göçe zorlanan topluluk olduklarını belirtmiştik. Sadece Ortadoğu coğrafyasında değil sürüldükleri diğer coğrafyalarda da yeni sürgünlere maruz kaldıkları bilinmekte. İspanya'da ve en son Almanya'da yaşadıkları büyük bir trajedidir. Fakat kendileri de kendi ulus devletlerini aynı mantıkla kurmuş ve bu defa tersinden onlar, Arapları yurtlarından çıkmaya zorlamışlardır. Alman Hitler soykırımından sonra tarihi bağlarının da olduğu, Filistin'e gelişlerinde paranın gücünü kullanarak bazı yerleşim yerlerini satın almış topluluklarını bu yerler yerleştirmişlerdir. Devlet olarak kendilerini örgütlediklerinde bu defa bölgede yaşayan Arapları göçe zorlamışlardır. Yeni yerleşim yeri açma adı altında Arapların topraklarına el konulmakta, onları ülkelerinden çıkmaya zorlamaktadırlar. Bugün milyonlarca Filistinli Arap, başka bir devletin sınırları içinde mülteci kamplarında yaşamak zorundalar. Göçertilmenin zorluklarını en iyi bilen bir topluluktan farklı bir tutum beklemek, kapitalist modernite ve onun en önemli saç ayağı olan ulus devletten hiçbir şey anlamamak anlamına gelir. Homojen toplum olmadan ulus devlet, ulus devlet olmadan kapitalist sistem varlığını sürdüremez.

Göçe zorlamanın bir amacı homojen ulus yaratmakken bir diğer amacı toplumu kapitalist üretim-tüketim ilişkisine çekmektir. Kentler kapitalizmin doğup büyüdüğü mekânlardır. Binlerce yıldır varlığını sürdüren tarım-köy toplumu zayıflatılmadığı müddetçe kapitalist sistem var olamaz. Kapitalist sermayedar fabrikasında çalıştıracak işçiye ihtiyaç duyar. Başlangıçta kentte yeteri kadar işçi olmadığı için nüfusun çoğunluğunun yaşadığı kırda insanları kente getirmek için seyahat özgürlüğü gibi bir söyleme başvurur. Fakat bu söyleme dayanarak çok az insan tarım ve köy toplumunda gönüllü olarak koparak kente yerleşir. Bu nedenle kente göç etme bir zorunluluk haline getirilir. Kent ile köy arasındaki uyumu bozar, kentleri çekim merkezi haline getirir, savaşın her türünü geliştirerek köyleri boşalttırır, barajları en verimli topraklara yapar, tekniği endüstriyalizm temelinde kullanarak tarım ve hayvancılığı tekelleştirerek köylüyü aç bıraktırır. Ürettikleri değersizleştirilen veya tarlası, bağı bahçesi sular altında kalan savaştan kaçan köylü kent merkezlerine göçmekten başka çare bulamaz. Kapitalist amacına ulaşmıştır. Tüm insani ve toplumsal ögeleri öldürülmüş bireylerden proleter yaratılır. Toplumundan koparılan birey köleleştirilir. Klasik köleyle proleter arasındaki fark

birin ücret alması diğerinin almamasıdır. Hatta klasik kölenin işlerinin sürdürebilmek için kölesinin yaşamasına ihtiyacı vardır. Kapitalist patron efendi proleterini düşünmesine gerek yoktur. Çünkü o proleter ordusunun yanı başında topraklarından kopartılmış onlarca etnik kökene sahip işsizler ordusunu yedekte tutmaktadır. İşçileştirmek kapitalizmin ilk aşamasında ulus devlet sınırları içinde yer alan tarım-köy toplumundan olurken daha sonra sömürgeleştirilen yerlerdeki insanlara uzanmıştır. Afrika'nın sömürgeleştirilme sürecinde Afrikalı genç nüfusun bir kısmı gemilerle Avrupa ve Amerika kıtasına taşınıp ve klasik köle muamelesine tabi tutularak plantasyonlarda çalıştırıldılar.

Sorun toplumsal ise çözüm de o toplumsal sorunun çözümünden geçer

Özellikle 1619 yılından itibaren Amerika'ya getirilen siyahi Afrikalılar beyaz, Hristiyan adamın iktidarı için pamuk ve tütün tarlaların acımasız koşullarda çalıştırıldılar. Köleler sadece plantasyon sahibine kazandırtmaz, bu plantasyonlara para yatıran bankacılara, pamuklu tekstil sahiplerine, nakliyecilere vb. büyük kazançlar sağlatır. Afrika'dan zorla göç ettirilen bu insanlar, kölelik kaldırıldıktan sonra da ırkçı uygulamalara maruz kalmaktadırlar. En açık uçlu ulus olarak tasarlanmış ABD ulus devletinde siyahiler halen beyaz ABD vatandaşıyla aynı haklara sahip değildir. Bu haklar yasalar nezdinde her ABD vatandaşı gibi gecikmeli de siyahilere verilmiş olunsa da pratik yaşamda var olan hakları kullanamamaktadırlar ve birçok konuda ayrımcılık uygulamalarına maruz kalmaktadırlar.

Zorla göçertilme çoğunlukla savaş veya çatışmalı ortamlarda daha kitlesel ve daha vahşice gerçekleştirilir. Kapitalist sistem içte ve dışta topluma savaş hali yaşatır. Daha önce iki tanesini yaşadığımız, günümüzde üçüncüsünün sürdüğü dünya savaşlarının yanı sıra bölgesel savaşlarda ne kadar demografik değişimin yaşandığını tespit etmek mümkün değildir. Zorla göç ettirmenin oldukça kapsamlı sonuçlar vardır. Homojen toplum ve ulus devlet yaratma diğer bir deyişle azami kar ve iktidar peşinde koşan bir grubun geriye kalan tüm insanlara yaşattıkları acılar…

Kimliğin Mekanla Bağı

Demografya değişiminde birden fazla taraf etkilenir. Birinci kesim yerinden edilenler, ikinci kesim onların yerine getirilenler (ki bunlarda başka bir kendi yerinden edinilenlerdir) bir de değişim esnasında orada kalanlardır.

Binlerce yıl yaşadığı topraklardan bir anda göçertilenlerin kendi olma imkanı ellerinden alınmıştır. Kendisi olması, yani kimliği o mekanlarla yakından bağlantılıdır. Oradan koparıldıktan sonra eskisi gibi varoluşunu sürdüremez. Elazığ veya Bitlis'ten göçertilen bir Ermeni Beyrut, Paris ve Erivan'da aynı Ermeni olarak kalamaz, yaşayamaz. En son DAİŞ'in yaşattığı fermandan sonra Şengal'den göçmek zorunda kalan bir Êzidî Avrupa'da Kürtlüğün özü olan inanç ve yaşam biçimini nasıl sürdürebilir? Kapitalist modernitenin tarih ve toplum düşmanlığının ideolojik olduğunu bilerek bu demografik yapının değiştirilmesini ele aldığımızda bir Ermeni'ni, bir Kürdün, bir Êzidî'ni topraklarından kopartılmasını sadece o toplulukla açıklayamayız. Burada hedeflenen tüm insanlığın tarihsizleştirilmesi, hafızasızlaştırılmasıdır. Göçe zorlanan tek tek kişilerde de yaşanan bu hafıza kaybı, roman ve filmlere konu olmuş, psikiyatri bu kişileri iyileştirmek üzere çalışmalar yürütmüş, yürütmektedir. Ama yanılgı oradadır ki toplumsal olaylardan kaynaklanan psikolojik sorunlar bu yöntemlerle çözülemez. Sorun toplumsal ise çözüm de o toplumsal sorunun çözümünden geçer. Unutmamak gerekir ki toplum üst bireydir. Onun da hafızası, duyguları ve tepkileri vardır. Kapitalist modernist güçler bir bütün olan insanlığın tarihi hafızasını yok ederek, kendini ezeli ve ebedi tek güç olarak sunmaya çalışmaktadır. Hafızasız birey ve toplum bir kader gibi efendisini kabullenecek ve ona itaat etmeye başlayacaktır. Bu bireyden en faşist uygulamaları beklemek mümkündür. Türk faşizminin en iyi uygulayıcısının Türk etnisitesinden gelmeyen kişiler olması tesadüf değildir.

Göçe zorlananlar hem zorlanma esnasında hem göç yollarında hem de gitmek zorunda bırakıldıkları yeni mekânlarda (eğer öldürülmemiş veya ölmemişse) her türlü aşağılanma, hakaret ve tecavüze maruz kalır. Cinsiyetçilik, milliyetçilik, dincilik çoğu zaman iç içe uygulanır. Bir Müslüman için bir Ermeni Türk, Müslüman ve erkek olmadığı için; bir Hristiyan için bir Amerikan Kızılderili'si veya Afrikalı siyahi veya bir Boşnak Hristiyan, beyaz ve erkek olmadığı için tecavüzü hak etmiştir. Göç ettirilenin, öz savunmasını yapacak hiçbir ilişkisi ve aracı yoktur.

Yeni yerleşim yerinde asgari yaşam koşullarına kavuşabilmesi için bütün geçmişini unutup yeni ulus devletin en sadık vatandaşı olmak zorundadır. Eğer ulus devletin hâkim etnisitesi ile aynı kökene sahipse görece daha rahat uyum sağlayabilir. Ama hep Arnavut, Boşnak, Uygur kökenli olduğu bir taraflara not edilir. Yeni gelenler yerleşik olanlar için hep bir yabancıdır, güven duyulmaz. Bu güvenin oluşmaması için devlet özel bir çaba sarf eder. Çünkü milliyetçilik duygularını hep diri tutması gerekmektedir. Yabancı düşmanlığı sadece bazı partilerin politikası değildir. En liberal veya sol-demokrat partiler de aynı politikayı daha ince tarzda yürütürler. Yeni gelenlerle kültür çatışması yaşanır. Çoğunlukla göç ettirilenler kent içinde getto denilen mahallelerde yaşamak zorunda kalır. Bu da daha fazla içe kapanma, tutuculaşmasına ve karşı milliyetçiliğe yol açar. Diasporada olan Yahudi, Ermeni, Arap, İsrail'deki Yahudi'den, Ermenistan veya Anadolu ve Kurdistan'dan kopmamış Ermeni'den, Filistin'deki Arap'tan daha milliyetçidir.

Kendi tarih ve toplumsallığının kahramanları olmasa da onurlu bir üyesi olan göçe zorlanan kesim anlamsızlık ve değersizlik duygularını aşmak için dilini, kültürünü sürdürme olanakları da elinden alındığı için artık devletin gönüllü itaatkâr vatandaşıdır. Hâkim dil ve kültür içinde erir. Tarihselliği ve toplumsallığından koparılmış birey yurttaşı devlet istediği gibi yönetecektir. Faşizme kadar gidecek ulus-devletin kitlesi hem yerleşik olan hem de daha sonra göçle yerleştirilen bireylerden oluşturulmuştur. Bu kitlenin sürekli diri tutulması için yeni yeni göçlere ihtiyaç olduğunda yeni savaşlar devrede olacaktır.

Zorla göçertilmenin topluluklar üzerinde bir etkisi daha vardır. Anayurdundan kopmak istemeyenler, ulus devlete muhtaç hale getirilmiştir. Toplumda muazzam bir korku yaratılır; devletin yoksa başına her şey gelebilir. Eğer bir devletin varsa, seni bu devlet koruyacaktır algısı ustalıkla işlenir. Vatan sahibi olmak devlet sahibi olmaktan geçer. Devletin yoksa vatansızsın. Bu düşünce zihinlere ve ruhlara o kadar işlenir ki devletin varlığının devam etmesi için yurttaştan beklenilen özveri ve fedakârlık seve seve sergilenir. Böylece kutsal devlet arkasına gizlenen iktidar güçleri sistemlerini sorunsuz bir şekilde topluma kabul ettirmiş olur. Her şey vatan için olduğundan meşrudur. Tanrılara sayısız trajedi yazma hakkı da aynı meşruluktadır.

İnsanlığa yaşatılan bu trajediler yeterince acıma ve korku yaratmaktadır. Şimdi sorulacak soru bu acı ve korkular duygu arınmasıyla sonuçlanacak mı? Arınan duygularla tanrılardan trajedi yazma hakkı alınacak mı? Kapitalist modernite güçlerinin azami kar hırsıyla insanlığa yaşattığı bu trajediye dur denilemezse birçok kültür ve kimlik köklerinden koparıldıkları için yok olup gidecektir. Bütün farklılıkların ortadan kalktığı bir dünya, yaşamın en anlamsızlaştığı dünyadır. Trajedi kurbanlarının anısı, yaşamın anlamına karşı savaş açan bu tanrıya karşı varlık olma mücadelesi bütün boyutlarıyla verildiğinde yaşatılabilir. Var oluş, ulus devlet tuzağına değil, demokratik uluslaşma temelli konfederal sistemlerin inşasındadır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Göç ve Sürgün, Devlet Geleneğinde Vatandaşlara Karşı Cihat

Sait Çetinoğlu

Üstünde yaşadığımız coğrafya göçe ve sürgüne yabancı topraklar değildir. Tehcir zincirinin halkaları Antik çağlardan başlar. Tehcirin ya da yerinden edilmenin bir nüfus mühendisliği gibi kullanılması Osmanlı'nın genel uygulamasıdır. Osmanlı'da tehcir tek bir kimliğe uygulanan bir komplo değil, genel politikanın uygulanma araçlarından biridir.

Fatih Mehmet döneminde imparatorluk büyük göçlere sahne olmuştur. 1453'ten sonra Rum nüfusunu dengelemek için Bursa Ermenilerinin İstanbul'a sürgünü ile 1461 yılında Trabzon'un fethinden sonra Trabzon'un Türkleştirme ve Müslümanlaştırılması çerçevesinde Pontus Rumlarının bir bölümünün tarihsel topraklarından kovulması ve bunu izleyen 1480'deki Karaman'dan büyük Ermeni göçü, imparatorluğa evrilme sürecindeki önemli kitlesel Hristiyan sürgünleridir.

16. yüzyıl sonu ve 17. yüzyıl ilk çeyreğindeki Celali isyanlarından etkilenen Ermeniler her şeylerini geride bırakarak uzun yolculuklara çıkarlar/ çıkarılırlar. Merkezi iktidar gibi yerel güçlerin yarattığı dehşet göçleri tetikleyen, nüfusu sürgüne zorlayan unsurlardır.[1] 1603 yılında Şah Abbas Ermenileri bütün eşyalarıyla birlikte İsfahan'a sürmüştür. 1700'lü yılların başından itibaren Ermeni coğrafyası Osmanlı-Rus savaşlarına sahne olması Ermeni göçünü süreklileştiren etkendir. Ermenilerin sınır dışına göçü ikinci kez gerçekleşmektedir. 1827-28 savaşında 90 bin, 1877-78'de 10-15 bin Eleşkirt Ovası'ndan göç gerçekleşmiştir.[2]

Tanzimat'tan sonra ortaya çıkan çifte vergilendirme Ermeni köylülerini ödeyemeyecekleri bir vergiyle karşı karşıya bırakması da iki savaş arasındaki göç nedenlerinden bir başkasıdır. Vartabed Natanyan, *"Palu ve diğer tüm kazalardaki Ermenilerin çoğu ailelerini yüz üstü bırakarak İstanbul'a gurbete gidiyorlar. Sebebi bu tahammülü zor sömürüye ve ağır vergilere dayanamamalarıdır."*[3]

Savaş sonrası 1879-80 yılları kıtlık ve açlık yıllarıdır. Bu zorlukları yaşayan Ermeniler çareyi göç etmekte bulurlar öyle ki; 1881 yılında bile Rusya'ya göç beklentisi vardır. Patrik Nerses Varjabedyan'ın Fransız diplomatik temsilcisi Mallet'e 29 Mart 1879 tarihli mektubundaki, *"Bu halk açlıktan ölüm tehlikesiyle karşı karşıya… Ermeniler, birçok Kürt ve Çerkes beylerinin yağmaları, zaptiyelerle yerel idarelerin dolapları, son savaştaki doğrudan ya da dolaylı olarak orduya yardım gibi nedenlerle fakirliğe sürüklenmişlerdir"*[4] sözleri Ermeni halkının karşı karşıya kaldığı durumu resmeder.

19. yüzyılın son çeyreği Vahakn Dadrian'ın yerinde adlandırmasıyla "nizam altında haydutluk" temelinde, yerleşik Ermeni nüfusuna karşı yapılan saldırıların sistematikleştirildiği yıllardır.[5] Hamid'in Birlik ve Selamet Projesi'nde ümmet tarifine giremeyen Hristiyanlar sonsuza kadar dışlanacaklardır. Bu politika sonucu Ermeniler bölgede devlet destekli

1 Hrant Andreasyan, bir Ermeni Kaynağına Göre Celali İsyanları, https://dergipark.org.tr/tr/pub/iutarih/issue/9591/119676 son erişim 06.07.2023

2 Arsen Yarman, Palu-Harput 1878, I. Cilt Adalet Arayışı, Belge Y. 2015, s 160

3 Arsen Yarman, Palu- Harput… s 89-90

4 Bilal Şimşir, İngiliz Belgelerinde Osmanlı Ermenileri, çev Şinasi Orel, Bilgi Y. 1986, s.240-241. Bilal Şimşir'in çevirisi sansürlü çalışmasında Ermenilerin karşı karşıya kaldığı zorluklara ilişkin birçok rapor bulunmaktadır.

5 Vahakn N. Dadrian, Ermeni Soykırımı Tarihi, Balkanlardan Anadolu ve Kafkasya'ya Etnik Çatışma, çev. Ali Çakıroğlu, Belge Yayınları, 2008, s. 92.

taşeronlar olarak, yasal haydutluk yetkisi verilerek örgütlenen Hamidiyeler, yerel beyler ve şeyhlerin acımasız baskısı altında kalmışlardır.

Dönemin raporlarında bu aktörlerinin başında Şeyh Celaleddin'in[6] yanı sıra Ali Han, Fahim Efendi, Hacı Hasan Paşa, Musa Bey, Osman, Şeyh Paykar, Şeyh Ubeydullah… sayılır.[7] Süreç 1894-97 katliamlarına evrilecek toplamda 300 bin Ermeni'nin canına mal olacak birçok Ermeni topraklarını kaybederek göçe zorlanacaktır.

Rum toplumunun kırılma noktalarına gelirsek, sürecin en önemli dönüm noktası Bizans'ın ve Pontus'un yıkılışı ise bir diğer nokta Yunan İsyanı ve Yunanistan'ın kuruluşudur. 1821 Mora İsyanı sürecindeki katliamlar da Rum göçünü tetiklerken Pontus Rumlarının Rusya'ya doğru göçü başlar.

İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC), Balkan Savaşı sürecinde Trakya'da önemli bir etnik "temizlik" gerçekleştirir. *"İki Balkan Savaşı'nın askeri olayları, 1912 yılındaki deprem felaketini tamamladılar, çünkü Doğu Trakya iki rakip Türk ve Bulgarların karşı karşıya geldikleri bu savaşların başlıca sahnesidir. Koca köyler ateş hattında bulundukları için, orduların ya taarruzları ya da ricatları esnasında ve de Türkler tarafından tekrar işgal edildikleri sırada yerle bir edildiler."*[8] Balkan Savaşı'nda, Doğu Trakya Rumları üzerinde hem Bulgar hem Osmanlı olmak üzere ikili birbirini tamamlayan bir zulüm örgütlenmiştir.

Aydın Mebusu Emmanuil Emmanuilidis, yönetim, polis ve jandarmanın, organize ettiği çetelerin hızlı ve koordineli eşzamanlı hareketleriyle Batı Anadolu ve özellikle İzmir çevresini bir iki ay içinde (Mayıs-Haziran) ayağa kaldırdığını, Erithrea-Çeşme yarımadası, Foça'nın sahil kesimi ve Bergama bölgesinin boşaldığı; bu yerlerin Rum halkı, panik içinde yerini ve mülklerini terk ederek, her şeyden yoksun ve çıplak bir vaziyette sahillerden Yunanistan'a kaçmak için panik içinde gemi bulmaya çalıştığını kaydeder. Sereköy, Foça ve İngiliz adasında olaylar katliama dönüşmüştür.[9]

Resmi tarih yazımında Ege Pogromu bir kahramanlık hikâyesi olarak anlatılmaktadır: *"Tıpkı boykot hareketinde[10] olduğu gibi, tehcirde de hükümet, resmen eylemin içinde değildi. Tehcir, yani göç ettirme hareketi Batı Anadolu'daki İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin örgütleriyle Teşkilat-ı Mahsusa tarafından el altından yönetilmekteydi. Çeşitli yollardan Rumlar rahatsız ediliyor, yapılan baskılarla göçe zorlanıyorlardı. Teşkilat-ı Mahsusa Reisi Kuşçubaşı Eşref Bey›in emrindeki Türk çeteleri; özellikle Söke dolaylarında Yunanistan›a ait Sisam Adası'yla sıkı ilişkileri bulunan Rum köylerine baskınlar yapıyorlardı."*[11] Aynı dil, 3. Cumhurbaşkanı Celal Bayar[12] ve Kuşçubaşı Eşref'in anılarında da kullanılmaktadır.Dönemi daha sonra CHP Genel Sekreterliğine kadar yükselecek Çeşme Kaymakamı Hilmi Uran anılarında Çeşme'den göçü resmeder. 45 bin kişilik Çeşme ilçesinin 40 binlik Rum nüfusu birkaç gün içinde her şeylerini bırakarak ilçeden ayrılmışlardır.[13] Ege'de bir başka zengin sahil kenti Foça'da, *"11-12 Haziran 1914'ü müteakiben yaklaşık bir hafta gibi bir süre içinde Foçateyn'in bütün Rum sakinleri kazayı bir anda saran Müslüman çeteler tarafından kovuşturmaya uğramış, bir kısmı şiddet olayları sırasında hayatını kaybetmiş ve malları yağmalanmıştır."*[14] Foça'daki pogromu o sıralarda bölgede kazı çalışması yapan Fransız Arkeolog Felix Sartiaux objektifi ve kalemiyle belgelemiştir.[15]

---

6 **Şeyh Celaleddin ailesi günümüzde de siyaseten en etkin ailelerin başında gelmektedirler. Soyadı kanunundan sonra İnan ve Gaydalı olarak ikiye ayrılan aile mecliste sürekli temsil edilirler. Aileden Şeyh Kamran İnan en uzun süre görev yapan dışişleri bakanları arasındadır.**

7 **Arsen Yarman, Palu-Harput 1878… s 146-147**

8 **Vasiliki Çakoğlu, Doğu Trakya Rumlarına Uygulanan İlk Zulüm, Selanik 2010, s 24 Çakoğlu'nun eseri Türkçede yayına hazırlanmaktadır.**

9 **Emmanuil Emmanuilidis, Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Yılları, çev. Niko Çanakçıoğlu, Belge, 2014, s 84**

10 **İttihat ve Terakki dönemi ile 1908'de başlayarak Kemalist dönemdeki 1924 yılı kovulmalarına kadar devam eden Hıristiyanlara karşı ekonomik boykotlar, Hıristiyanların mülksüzleştirilerek tarihsel topraklarından kazınma operasyonudur. Bu operasyonlar devlet politikası olarak Jöntürkler eliyle yürütülmüştür Ama ortada gözükmezler. Operasyonların ikinci önemli işlevi ve amacı milli duyguları yükselterek Türk kimliğinin inşa edilmesidir. Boykot operasyonları, sadece mülk sahibi sınıfların mülksüzleştirilmeleri ve mülkiyet gaspını kapsamamaktadır. Emekçilerin iş güçlerinden başka satacak bir şeyi olmayan sınıfların da işlerinin kaybettirilmeleriyle sonuçlanmıştır. https://www.saitcetinoglu.com/kucuk-asya-hiristiyanlarina-uygulanan-ittihatci-teror/**

11 **Nurdoğan Taçalan, Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken, Aksoy Y. 1998, s 51**

12 **Celal Bayar, Ben de Yazdım-V, Sabah, 1997, s 100-126**

13 **Hilmi Uran, Meşrutiyet, Tek Parti,Çok Parti Hatıralarım (1908-1950) T.İş Bankası Kültür Y. 2007,s 66**

14 **Emre Erol, Eski Foça'nın 'Kara Haziran'ı, Toplumsal Tarih, 248, Ağustos 2014.**

15 **Felix Sartiaux, Le Sac DE Phocé et L'expulsion des Grecs Ottomans D'asise Minor en Juin 1914, Extrait dela Revue des Deux Mondes, ju 15 decembre 1914**

Meclis-i Mebûsan Reisi Halil Menteşe anılarında; İzmir civarından 200 bine yakın Rum'un Yunanistan'a gittiğini yazar. Elebaşılar için *"Onlar ne metin, ne vatanperver, ne fedakâr insanlardı…"*[16] sözlerini kullanmaktan çekinmez. Ege'de bu vahşeti uygulayarak, etnik "temizliği" yapan kişileri terfien Ermeni Soykırımı'nda gördüğümüz gibi, Ermeni Soykırımı'na katılan aktörlerin bir bölümünü de Pontus Soykırımı'nda görmek de mümkündür.

Savaşın başında Yunanistan'ın en azından savaş dışı kalmasını teminen başta, Rumlara karşı tavır değişikliği biraz yumuşama görülür. Almanya, Yunanistan'ı yanına kazanmak için yaptığı girişimlerin Anadolu'da Rumlara yapılacak kötü muamele nedeniyle tehlikeye girmesini istememekledir. 17 Kasım 1914 tarihli raporunda Alman askeri ataşesi Humann, Talat'ın kendisine, ülkedeki Rumlara karşı son derece yumuşak davranılacağı sözünü verdiğini ve tüm devlet dairelerine Yunanlılara karşı her türlü kötü muameleden sakınılması doğrultusunda kesin emir gönderdiğini aktarır.[17]

Kasım 1915'te tüm bölgelere yollanan bir belgede, politika değişikliğinin nedenleri çok açık olarak anlatılır. Bu politika değişikliğine rağmen bazı yörelerde Rumlara yönelik saldırı ve öldürme eylemleri devam etmektedir.

Ege bölgesinden Rum sürgünleri savaş yılları arasında da devam eder. İkinci sürgün dalgası daha çok askeri nedenlere dayandırılmıştır. *"Fakat bu da '... büyük bir vahşetle yürütülmüştü.' Örneğin Ayvalık'tan 12 ile 80 yaş arasındaki nüfus Anadolu içlerine sürülmüştür. Önemli olan bu ikinci sürgün dalgasının Alman General Liman von Sanders tarafından organize edilmiş olmasıdır."*[18]

Ermeni Tehciri ve Ermeni Soykırımı

Birinci Dünya Savaşı içinde gerçekleşen Ermeni Soykırımı'nı bir olayın ötesinde, 1878-1915 süreci içinden okuyarak Ermenilere yönelik katliamlar ekseninde bir süreç içinde ele almak gerçekçidir; *"Ermenilere yapılanlar, imparatorluk içindeki genel Hristiyan nüfus için geçerli politikaların bir parçası olarak ele alınırsa daha iyi anlaşılabilir. Bu bağlamda 1878-1923 arası dönemi, Hristiyan soykırımı süreci olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. 1894-1897 ve 1915-1918 dönemlerinde Süryanilerin katledilmesi, 1912-1913 yılında Balkan Savaşları ve bunu takip eden yıllarda Anadolu Rumlarının etnik temizliğe tabi tutulması, 1921 ve 1922 yıllarında Karadeniz Pontus Rumlarına yönelik soykırım, 1922 İzmir katliam ve yangını, 1924 Türk-Yunan nüfus mübadelesi, bu sürecin en çok bilinen olayları arasındadır."*[19] Akçam'ın listesini güncelleyip, 1929 Kasım ayında başlayan Ermenilerin yaşadığı topraklarda sürdürülen terör sonucunda Ermenilerin hat altına (Suriye) ve İstanbul'a sürülmesi, 1934 Trakya pogromu[20], 1939 yılında Hatay'ın ilhakı sonrasındaki Ermeni göçü. Müslüman olmayanları kapsayan 1941-42 yıllarındaki 20 Kur'a Nafia Askerlik[21] ve devamındaki 1942 Varlık Vergisi[22], 6/7 Eylül 1955 pogromu[23], 1964 İstanbullu Rumların Sürgünü[24], 1974 Kıbrıs Olayları nedeniyle *"Ya Kıbrıs'ın yarısı, ya Bedros'un karısı!"* nidaları ve Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Makarios'un maketlerinin idam seanslarıyla sokaklarda yaratılan terör, İstanbul'dan birçok Rum Ermeni'yi tarihsel topraklarından kaçırılmasına neden olmuştur. Son olarak Hrant Dink'in 19 Ocak 2007'de 17 yaşındaki silahlı saldırgan tarafından öldürülmesi ve Sevak Balıkçı'nın askerde katledilmesi olayını da ekleyerek süreci günümüze uzatabiliriz.

Taner Akçam, Osmanlı belgelerini kullanarak süreci tek cümleyle özetler: *"Eldeki tüm Osmanlı kaynaklarının bize gösterdiği gerçek şudur: İttihat ve Terakki, uygulanmasına Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Ege bölgesinde başlamak üzere Anadolu'nun, kendi ifadeleri ile 'gayrı-Türk unsurlardan arındırılması' doğrultusunda bir plana sahip olmuş ve savaş yıllarında bu planı tüm Anadolu sathına yayarak*

16 Osmanlı Mecli-i Mebusan Reisi Halil Menteşe'nin Anıları, Hürriyet Vakfı Y. 1886, s 65-66

17 Taner Akçam, Ermeni Meselesi Hallolunmuştur, İletişim, 2008, s 110-111

18 Taner Akçam, İnsan Hakları… s 189-190

19 Taner Akçam, Ermeni Soykırımı'nın kısa Bir Tarihi, Aras Y. 2021, s. 28-29

20 Rıfat N. Bali, Bir Türkleştirme Serüveni,[1923-1945] İletişim, 2005, s 243-265

21 Rıfat N. Bali, 20 Kur'a Nafıa Askerleri, Kitabevi,2008

22 Sait Çetinoğlu, Varlık Vergisi 1942-1944, Ekonomik ve kültürel Jenocid, Belge, 2009

23 Vasilis Kiratzopulos, Kayıt Olunmamış Soykırım, İstanbul Eylül 1955 çev Sonya Özzakar, Pencere, 2009

24 Hülya Demir&Rıdvan Akar, İstanbul'un Son Sürgünleri, Belge,1999

hayata geçirmiştir." Bu politikanın iki ayağı vardır: Gayrimüslimlerin özellikle Hristiyanların tasfiyesi ve Türk olmayan Müslümanların asimilasyonu. 1913 yılından itibaren bu politika gittikçe artan bir şiddetin eşliğinde hayata geçirilmiştir.[25]

Batı ile doğu bölgesindeki uygulamalar farklılık arz eder, batıda Müslüman nüfusun yüzde 5-10 gibi oran uygulanırken doğuda hiç Ermeni bırakılmaması esastır. *"Mayıs ayında Erzurum'a çekilen bir telgrafta bu durum açık olarak ifade edilir; 'takip olunan nokta-i nazar-ı vilâyetin Rus hududunda bulunması dolayısıyla orada hiçbir Ermeni bırakmamak esasına müstenittir'."*[26]

Nasıl ki, 1915 Soykırımı esas olarak Osmanlı devletinin Hristiyanların reform isteklerine cevap ise, bu politikanın devamı olarak; Cumhuriyet dönemindeki pogromlar ve sürgünler/kovulmalar hak taleplerine verilen cevaplar olduğunu söyleyebiliriz: *"Daha sonra tutuklanıp öldürülecek olan Ermeni milletvekili Vartkes Serengülyan'ın, yakın dostu olduğu Talat Paşa ile 12 Mayıs 1915'te yaptığı görüşme, bu konuya verilebilecek önemli bir örnektir. Ziyaret sırasında Talat, Vartkes'e şöyle der: 'Bizim zayıflığımızdan istifade edip... boğazımızı sıkıp reform istediniz. Şimdi de biz aynı şeyi size yapacağız… içinde bulunduğumuz durumu kullanıp, sizin milleti öyle bir ezeceğiz ki elli yıl reform fikrini aklınıza bile getiremeyeceksiniz.' Vartkes, bunun üzerine 1894-1896 katliamlarını kastederek, 'Abdülhamit'in yaptıklarına devam mı etmek istiyorsunuz?' diye sorar. Talat'ın cevabı kısadır: 'Evet'."*[27]

Ermeni Soykırımı'nın başlangıcı olarak, İstanbul'da 250 civarında Ermeni politikacı ve aydınının tutuklanma tarihi olan 24 Nisan 1915 tarihi, simgesel başlangıç tarihi olarak kabul edilir. Taner Akçam eldeki belgelere dayanarak, *"Ermenilere yönelik katliamlar, özellikle kuzeydoğuda Kafkasya ve Doğuda İran sınırı civarında, Eylül-Ekim 1914'te, Osmanlıların resmi olarak savaşa giriş tarihi olan 11 Kasım 1914'ten dahi önce başlamıştı. Ermenilerin imhasına yönelik ilk karar, savaş bölgesindeki çelişmelerin bir sonucu olarak, 1 Aralık 1914 tarihinde alındı. Alınan karar Van ve Bitlis vilayetleriyle sınırlıydı. Nihai-toptan imha kararının ise 15 Şubat 1915 ile 3 Mart 1915 arasında bir tarihte alınmış olduğunu tahmin ediyoruz"*[28] bilgilerini verir.

Osmanlı Orduyu Hümayunu Başkumandanlığı vekâletinin Dahiliye vekaletine yazdığı 19.2.31[1915] gün ve 2049 M numaralı yazıda tehcir önerilmektedir.[29]

"Gayet Mahremdir.

Van Gölü etrafında ve Van vilayetince bilhassa malum olacak mevaki-i muayyenedeki Ermeniler isyan ve ihtilal için daimi bir ocak halindedirler. Bu halkın oradan kaldırılarak isyan yuvasının dağıtılması fikrindeyim.

Üçüncü ordunun verdiği malumata nazaran Ruslar 7 Nisan›da hudutları dahilindeki müslüman ahaliyi çıplak bir halde hududumuz dahiline sürdüler. Hem buna bir mukabele-i bilmisil olmak ve aynı zamanda yukarıda söylediğim maksadı hasıl etmek üzere:

Ya merkum Ermenileri ve ailelerini Rusya hududu dahiline sürmek yahut merkum Ermenileri ve ailelerini Anadolu dahiline, muhtelif yerlere dağıtmak lâzımdır. Bu iki şıktan münasibinin intihabı [seçimi] ile icrasını rica ederim. Bir mahsur yoksa ussat ailelerini isyan merkezlerini hudut haricine sürmeyi ve onların yerine hudut haricinden gelen İslâm halici yerleştirmeyi tercih ederim. Olbabda.

İsmet"[30]

24 Nisan ve öncesinde Ermeni tehciri devam ederken İTC, "Tehcir Kanunu" olarak bilinen 30 Mayıs 1915 tarihli Vakt-i Seferde İcraat-ı Hükümete Karşı Gelenler İçin Ciheti Askeriyece İttihaz Olunacak Tedabir Hakkında Kanun-u Muvakkat[31] ile Ermenilerin sürgününe ve her türlü menkul ve gayrimenkullerine el konulmasına gerekçe bulur. 15 maddelik geçici kanun her şeyi ayrıntılı düzenlemesine rağmen gerek bu geçici yasa gerek sonrasında çıkarılan kanun ve yönetmeliklerde, *"Ermenilerin yeni yerlerine nasıl yerleştirilecekleri konusu hemen hemen hiçbirinde yer almaz. Ermeniler yerlerinden sürüldükleri andan itibaren yok sayılmışlardır. Yok sayılan bir şey için herhangi bir düzenleme yapmak da gereksizdir."*[32]

---

25 Taner akçam, Ermeni Meselesi Hallolunmuştur, İletişim, 2008, 37.

26 Taner akçam, Ermeni Meselesi Hallolunmuştur, İletişim, 2008, s 57

27 Taner Akçam, Ermeni Soykırımı'nın Kısa Bir Tarihi… s 37

28 Taner Akçam, Ermeni Soykırımı'nın Kısa Bir Tarihi… s 41

29 Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Aralık 1982, Yıl 31, sayı 81 s 141

30 İsmet, II. Cumhurbaşkanı İnönü

31 Salahaddin Kardeş, "Tehcir" ve Emval-i Metruke Mevzuatı, Astana Y.2016,s 31-42

32 Taner Akçam & Ümit Kurt, Kanunların Ruhu, İletişim, 2012, s 25

Teşkilat-ı Mahsusa Şefi Bahaeddin Şakir'in 4 Temmuz 1915'te Erzurum'dan Mamuret-ül Aziz Valisi Sabit Bey'e (Sağıroğlu) çektiği ve Cemiyet'in vilayetteki delegesi Boşnak Nazım Bey'e (Resneli) iletmesini istediği şifreli bir telgraf, Teşkilat-ı Mahsusa siyasi büro şefinin ne tür işler yaptığını açıkça gösterir: *"No. 5, Nazım Bey için. Oradan tehcir edilen Ermenileri yok etmeye başladınız mı? Tehcir ya da sürgün ettiğinizi söylediğiniz zararlı şahısları öldürüyor musunuz yoksa sadece yerlerini mi değiştiriyorsunuz? Bana ayrıntılı bilgi verin sevgili kardeşim."* Teşkilat-ı Mahsusa'nın yaptığı arşiv temizliğinden kurtulan bu belge teşkilat liderinin bütün operasyonları meşhur 'özel otomobili' ile bir yerden diğerine giderek yönetemediğini arada sırada iletişim kurmak için şifreli telgraflar da kullandığını gösteriyor.[33] Şakir'in telgrafı açıktır. Ermenilerin sürgünü katliama dönüşmüştür. Katliamda Teşkilat-ı mahsusa çeteleri ön plandadır, *"Çetelerin oluşturulmasında üç önemli kaynak kullanılmıştır: Birçok Kürt aşireti, hapishanelerdeki mahkûmlar ile Kafkas ve Rumeli göçmenleri."*[34] Bu süreçte 1 milyon 500 bin Ermeni katledilmiş, Ermeni nüfusu 100 bin seviyesine indirilmiştir.

Pontus Soykırımı

Savaşın başlamasıyla Rumlara yönelik politikalarda belli değişiklik olmakla birlikte, köy boşaltmalar devam etmiştir; fakat bu boşaltmalarda, genel olarak askeri ve güvenlik kaygıları öne sürülür, başta belli yörelerle sınırlı olup, tüm Rumları kapsayan genel bir politikanın söz konusu olmadığı izlenimi vardır. *"25 Nisan 1915'te Konya Vilâyeti'ne çekilen bir telgraftan, sadece sahil bölgelerinde şüpheli görülen Rumların yerlerinden kaydırılması konusunda 23 Ocak 1915'te alınmış bir Başkumandanlık kararı olduğunu anlıyoruz, Konya Vilâyeti'ne çekilen telgrafta, bu kararın iç bölgelerdeki Rumlara uygulanmaması gerektiği bildirilmekte ve merkezden habersiz olarak Isparta'dan sürülmüş olan 30 civarında Rum'un tekrar çıkartıldıktan yerlere iadesi istenmektedir."*[35]

Oysa Patrikhane raporlarında gerçeği farklı olduğu görünüyor. Patrikhane raporu Kara Kitap, şiddet, cinayet, köy boşaltma ve sürgün olayları ile doludur.[36]

Mütarekeden sonraki ihlaller Ekümenik Partikhane'nin yayınladığı Kara Kitap'ın ikincisinde 1920 yılının sonuna kadar olan ihlalleri kapsayan raporda Rum coğrafyasındaki pogromlara dair önemli bilgiler içerir.[37]

Kara Kitap'ın üçüncüsü Atina'da 1922 yılında yayınlanmıştır. Fransızca ve İngilizce olarak yayınlanan rapor, Pontus'a dair ayrıntılı istatistiki bilgiler yazında, 1914-1922 dönemine ait ihlaller, baskılar ve pogromlardan soykırıma uzanan bir yelpazede bilgiler içermektedir.[38]

İttihat ve Terakki Cemiyeti, kurduğu diktatörlüğünün daha ilk yılında milli duygular taşıyan Rumların fişlenmesinin istendiği bir tamimi ülke sathına yollamıştır. Kişilere, cemiyetlere ve yöneticilerine tutulacak dosyalarda istihbaratların toplanması, çeşitli istihbarat bilgilerinin bu dosyalarda birleştirilmesi Dahiliye Vekaleti tarafından 10 Mayıs 1916 günlü yazıda Emniyet Umum Müdürlüğünden istenir.

1916 yılında Pontus'ta başlayan sürgünlerin hızlı olması, başta toplumun önderlerini, zenginlerini ve tanınmış kişilerini kapsaması, 1921 yılında başlatılan sürgünlerin de aynı karakterde olması elde hazır olan bilgilere dayandığını ve kolaylaştırdığını söyleyebiliriz

Dahiliye Nezaretinin Trabzon Vilayeti ve Canik Mutasarrıflığına gönderdiği 23 Ağustos 1914 günlü şifre telgraflarıyla Pontus bölgesi sahilinde Rumların mallarının da tespiti istenmiştir. Pontus'ta ilk dönem sürgünleri, Dahiliye Nezaretinden Nazır Talat imzalı Trabzon Vilayeti'ne gönderilen 28 Nisan 1916 günlü gizli ve özel şifrede sürgünlerin askeri nedenlerle yapılacağı, yerlerinde kalmaları kesinlikle sakıncalı olan köylerin sakinlerinin sevki kararlaştırılmıştır.[39] Yunanistan ile ilgili endişelerin ortadan kalkmasıyla sürgünün rengi değişecektir.

---

33 Raymond Kevorkian, Ermeni Soykırımı, Çev. Ayşe Taşkent İletişim, 2015, s 291

34 Taner Akçam, İnsan Hakları ve Ermeni Sorunu, İttihat ve Terakki'den Kurtuluş Savaşına, İmge, 2002, s 235

35 Taner Akçam, Ermeni meselesi Hallolunmuştur, İletişim, 2008, s 116

36 The Black Book of persecutions anda Martyrdom Sufferen By Hellenizm in Turkey, Athena, 2021, s 235

37 Kara Kitap Mütarekeden 1920 Sonuna kadar Türkiyedeki Rum Halkının Çektiği Acılar, Alexander Papapadopulos, Resmi Belgelerle Avrupa Savaşından Önceki Türkiyeli Rumlar Üzerindeki Zulüm içinde, çev Adnan Köymen, Percere y. S 215- 326

38 Puntus Trajedisi, 1914-1922, Atina, 1922, Alexsandır Papadopulos, Kara Kitap içinde s 167-214

39 BOA DH.ŞFR., 64/29

İttihat ve Terakki dönemi tehcirleriyle ilgili arşiv bilgileri Kasım 1916 tarihinden itibaren kesiliyor. Aralık başında Ermeni Soykırımı'nın mimarı Dr. Bahaeddin Şakir Samsun'a gelmiştir. Bu tarihten sonra da tehcirlerin var olduğunu en azından 1918 sonrası dönüş belgelerinden anlıyoruz.

Pontus Rumlarının sürgünü sürecinde ölüm oranları yüksektir. En yakın mesafede resmi rakamlara göre sürgünlerin yaklaşık dörtte biri yollarda vefat etmiştir. Samsun mutasarrıflığının Dahiliye Nezaretine yazdığı 18 Ağustos 1918 yazıda sürgünlerin ancak üçte ikisinin dönebileceğini tahmin etmekte, diğerlerinin yollarda hayatını kaybettiklerinden üçte ikisi için ödenek istenmektedir. Resmi tarihçi Yusuf Hikmet Bayur'un Türk Tarih Kurumu yayınları arasında yayınlanan Türk İnkılap Tarihi adlı çalışmasında; 200 bin Rum'un katl ve tehcir yüzünden veya amele taburlarında ölmüş olduğunu kaydeder.[40]

Pontus Soykırımı'nın İkinci Safhası

Pontus Rumlarının kaderinde mütareke ile birlikte olumlu yönde bir değişiklik olmamıştır. 3. Kolordu Komutanlığının 14 Mayıs 1919 günlü raporunda, halkın terörize edilmiş olduğunu görüyoruz. Rum halkı askeri gördüğü anda köyünü terk ederek dağa çıkmaktadır.[41] Henüz Anadolu'da Türk Milliyetçi Hareketi etkin değildir. Kontrol İstanbul Hükümeti elindedir ve dahiliye, hariciye ve harbiye nezaretleri koordineli olarak çalışmakta ve "Pontus Meselesine" dair istihbarat bilgilerini birbirleriyle paylaşmaktadırlar.[42]

Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmasıyla birlikte Pontus'un kaderi sistemli ve programlı olarak değişip Soykırımla sonuçlanacaktır. Pontus'taki ilk günlerinde 7 Haziran 1919 günlü Havza'dan verdiği raporda, "*… Rum ve Ermenilerin yaptıkları terörist eylemlerin bizzat yabancı subaylar tarafından hazırlandığı ve desteklendiği ortadadır. Bu subaylar köylerdeki Hristiyanlara Müslümanlar tarafından eziyet edildiği gibi yalan iddialarla da onları devamlı kışkırtıyor ve koruyorlar. Bu noktalar üzerinde meselenin çözümlenmesi amacıyla İngiliz subaylarıyla açıktan açığa tartışılması, içinde bulunduğumuz şartlar ve zaman açısından uygun değildir, ama yapılanları da bilmek ve böyle kabul etmek lazımdır. Gerekli tedbirlerin alınmış olduğunu arz ederim*"[43] sözleri İngiliz subaylarından şikâyet ederken Rumları suçlar niteliktedir.

İstihbarat raporlarında, "Pontus Mesele"sini ya da Pontus'taki direnişi olduğundan çok fazla ve isyan gibi göstererek müdahale ve yok etmeye zemin hazırlanmak istendiği anlaşılmaktadır. Raporlarda söylendiğinin aksine İtilaf devletlerinin müdahalesi değil, devlet müdahalesinin zemini döşenmekte, Müslümanların silahlanmasına zemin hazırlanmaktadır. 10 Ağustos 1919 günlü Dahiliye vekaletinden Trabzon'a yazılan şifrede: *"Rum Muhâcirîn ve Fukara-perver Cemiyeti namı altında teşekkül eden cemiyetin depolarında on beş bini mütecâviz seri Rus tüfeği ve yirmi bine yakın revolver, bomba ve sair ateşli ve patlayıcı madde mevcut olduğu ve bu hale vâkıf olan İslamların da karşı tedbir almakta bulunduğu bilgisi alındığı; bu konudaki yapılacak gizli inceleme sonucu elde edilecek bilgilerin bildirilmesi istenir."*[44]

Dr. Rıza Nur'un 20 Mayıs 1922 günlü Trabzon'dan Meclis Başkanlığına gönderdiği Samsun'a dair şifre telgraf raporudur; Rıza Nur, asayişin Rum çetelerince ihlal edildiğini, can ve mal emniyetinin kalmadığını, bir isyanın var olduğunu, 800 kadar çetenin örgütlenmesiyle isyanın ortadan kaldırılmasının mümkün olacağını bildirmektedir.[45]

Dr. Rıza Nur anılarında çetelerin bileşimini, uygulamalarını ve Topal Osman'la Maliye Bakanlığında karşılaşmalarını naklederken uygulamaları ve sistematiğini özetler gibidir.[46]

9 Aralık 1920 tarihinde Merkez Ordusunun kurulması ve Komutanlığa Nurettin Paşa'nın getirilmesi, Pontus'ta sonun başlangıcı olarak okunabilir. Paşa'nın zihniyetini, Paşa'nın Meclise savunmasından iki

40 Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılap Tarihi, TTK yayınevi, cilt III, kısım IV, s. 787

41 Genelkurmay Başkanlığı, Arşiv belgeleriyle Rum Faaliyetleri, Genel Kurmay Basımevi 2009, s 13

42 Atase 102-49

43 Genelkurmay Başkanlığı, Arşiv belgeleriyle Rum Faaliyetleri, s 26

44 BOA DH.ŞFR. 102/88

45 BCA 30-10-0-0_104-676-9

46 Dr. Rıza Nur, Hayat ve Hatıratım C.3, İşaret Y. 1992, s 163-164

paragrafa[47] dikkat edersek, daha iyi anlayabiliriz; Nurettin Paşa'ya göre; *"Memleketimizdeki Rumlar bir yılandır ve bu yılanların zehirleri kadınlardır."* Kadınlar, *"Pontusçuluk emeli güden erkeklerine fikren, bedenen ve malca yardım etmişlerdir. Ayrıca İstiklâl Mahkemesi'ne verilenler arasında eşkiyaya yataklık, cinayete teşvik ve muhbirlik yapmakla suçlanan kadınlar da vardır. Bu yüzden kadınlara da erkeklerle aynı şeyi yaptık"* diyen Nurettin Paşa, gönderilen kadınları çocuklarından ayırmamak için hepsini birden tehcir ettirmiştir.

Pontus ile ilgili resmi tarih ve onun papağanlarının yayınları birbirinin tekrarı yalanlarla doludur. Gerçeği saklamak ve halkın dimağını iğdiş etmek için bunun gerekliliğini M. Kemal'in biyografi yazarı Falih Rıfkı Atay söyler: *"Osmanlı tarihi, bu sebeple, bir yalan âlemi olmuştur. Yalan, Şark'ta ayıp değildir."*[48] Sözünün bu gibi durumların açıklamasına denk düştüğünü düşünüyorum.

Merkez Ordusunun kurulmasıyla birlikte, Rumların askere alınması, Rumlardan silahların toplanması 12 Şubat 1921 tarihinde başlatılır Erkan-i Harbiye'nin görüşü *"Merkez Ordusu Mıntıkası'nda köylü nezdinde hiç silah bırakmamaktı. Yalnız İslamların tabancalarına izin verileceği de ayrıca belirtilmişti[r]"*[49] ve dağa çıkanların bir hafta süre içinde teslim olması kararları yürürlüğe konulur. Trabzon ve Samsun Metropolitlikleri, Merzifon Koleji ile hastanede aramalar yapılır. İçişleri Bakanlığının Genelkurmay Başkanlığına yazdığı 9 Ocak 1921 günlü çok ivedi yazısında, *"Canik sancağındaki Elmalıköy'de oturan Rumlardan suç işleyenlerin, haklarında takibat yapılmaması ve güvenliklerinin sağlanması şartıyla silahlarını teslim fikrinde oldukları"*[50] bildirilir. Sonuca dair arşivlerde bir bilgiye rastlayamadım.

Pontus'ta ikinci safha sürgünlerinin kararı 12 Ocak 1921 tarihinde alınmış,[51] 3 Temmuz 1921 tarihindeki de hükümet kararnamesi ile Pontus bölgesi savaş bölgesi ilan edilmiştir. Paşa'nın 12 Temmuz 1921 tarihli kararı: "Merkez Ordusu sahil ve savaş bölgelerinde bulunan Samsun ve Ordu sancaklarındaki Rumların yerlerinde bırakılmalarında askeri açıdan sakınca görüldüğünden Samsun ve Ordu sancaklarındaki şehirler ve kasabalar ve köylerde oturan Rumlar istisnasız aileleriyle birlikte iç kısımlara taşınacak ve kıyıdan uzaklaştırılacak."[52] Sürgünler iç bölgelere, Ergani, Malatya, Maraş bölgelerine gönderilecektir. İlk sürgün Samsun'dan 50 kilometre mesafesindeki Kavak ilçesinde çetelerin saldırısına uğrar.[53]

Birinci safhadaki sürgünlerin sayısı bilinmediği gibi ikinci safhadaki sürgünler de bilinmemektedir. Belgeler gizlidir, her araştırmacıya açık değildir. Atase Arşivine girebilen ender araştırmacılardan Mustafa Balcıoğlu, sürgünlere dair şu bilgileri verir: *"Çeşitli bölgelerden Sivas, Tokat, Yozgat, Çorum ve Karâhisar-ı Şarkî›ye gerçekleştirilen sürgünlerde, Kasım 1921'e kadar Merkez Ordusu kayıtlarına göre göçe uğrattırılan kadın, erkek sayısı şu şekildedir; Samsun'dan 27.955, Amasya'dan 14.000, Sivas'tan 1448, Ordu'dan 4910, Tokat'tan 1000, Çorum'dan 571, Sinop'tan 550, Giresun'dan 8500 Mülkiye memurları kontrolünde ve büyük bir titizlikle gerçekleştirilen bu tehcirde toplam 63.844 Rum başka yerlere sevk edilmiştir."*[54] Ancak Balcıoğlu'nun verdiği sayılar sadece birkaç bölgeye ilişkindir. Merkez Ordusunun lağvedilmesi ve komutanı Nurettin Paşa'nın azledilmesinden sonra Pontus ile ilgili olarak yetki Dahiliye vekaletine geçer. Dahiliye nazırı Ali Fethi Bey harekâtı bizzat koordine etmek için gittiği bölgeden gönderdiği şifre telgraflar önemlidir. Cumhurbaşkanlığı Arşivinde bulunan bu belgeler günümüze kadar araştırmacılarca incelenmemiştir.

Ali Fethi Bey'in 7.2.1338 günlü telgrafı, ilginç olmanın ötesinde bir önem taşır. Bakan, soğukkanlı bir şekilde Cobi Deresi'nde silahsız insanların katliamını nakletmektedir. Ali Fethi Bey, endişesi Cobi Deresi mıntıkasında iki fasılda 1200 silahsız insanın öldürülmesi değildir. *"Silahsız Rumların bilâ-istisna itlâf edilmeleri haberi Avrupa'ya aksı"* bu şekilde duyulması tehlikesine işaret etmektedir. Şu

47 **Mustafa Balcıoğlu, Bir Paşa İki İsyan, Babil Y.2003, s 275**

48 **Falih Rıfkı Atay, Zeytindağı, Remzi Kitabevi, s 2**

49 **Mustafa Balcıoğlu, Bir Paşa İki İsyan, s 212-213'te iki Atase belgesine referans verilir; Silah toplama;Atase arş.kls.730, ds 17, fhr.18, aynı dosyada fhr 21islamların istisnasına ilişkin olduğu kaydedilir.**

50 **GenelKurmay Başkanlığı, Arşiv Belgelerinde… s 207**

51 **Pontus Meselesi, Haz.Yılmaz Kurt, TBMM 1995, s 398**

52 **Pontus Meselesi … s 400**

53 **Aynı yerde s 405**

54 **Mustafa Balcıoğlu, Belgelerle milli Mücadele… s 109**

ifadeler ona aittir: "Buraya gelmeden önce Merkez Ordusunca tertib edilen takip harekâtı sonucunda Cobi Deresinde bir defasında sekizyüz [800] ve diğer defasında dörtyüz [400] şakinin ölü elde edildiği bildirilmekte ise de alınan silah miktarından ve düşmandan vâki' olan bu kadar kayba karşılık askerimizin zayiatından hiç bahs olunmaması ve eşkıyadan kimsenin canlı yakalanmamış olması öldürülenlerin hiç olmazsa büyük çoğunluğunun silahsız olduğu zannını vermektedir. Silahsız Rumların istisnasız öldürülmeleri haberi Avrupa'ya aksettiği takdirde, özellikle bu sırada milli davamız üzerine ne derece muzır tesîrât yapacağı ayrıca bildirildiğinden silahsızlarla ve kadın ve çocuklara kat'iyyen ilişilmemesi emrinde mezkûr Ordu Kumandanının dikkatinin çekilmesinin uygun olacağı arz edilir. 8 Şubat 1922"[55]

Ali Fethi Bey Samsun'dan yolladığı 6.3.1922 günlü bir başka telgrafta genel bir bilanço çıkarır ve toplamda birkaç gün içindeki çatışmalarda 2145 kişi ölü ele geçirildiğini bildirir.

Öldürülen direnişçi sayısının fazlalığı yanında, ele geçirilen silah ile ilgili herhangi bir bilgi yoktur. Bu durum silahsız halkın katledildiğine işaret etmektedir.

Ali Fethi Meclisin 10 Haziran 1922 günlü gizli toplantısında "…Bu millet [dağlara çekilmiş Pontus Halkı] kamilen açtır ve bunlardan teslim olup gelmiş olanların ifadeleri bunu tamamıyla teyit etmektedir. Bunlar dahilde uzun müddetten beri otla ve yabanî pancarlarla yaşamaktadırlar. Hatta teslim olanlar sıcak çorba Amerikan muavenet heyeti tarafından Samsun'da veriliyor. Bunlar hayli zamandır otla yaşamaya alıştıkları için çorba, ekmek vesaire yediklerinde telef oluyorlar ve günde teslim olanlardan 30-40 kişi ölüyor… Samsun livası dahilinde seksen beş bin kadar Rum vardı. Şimdi ahalii islâmiyenin nispetinin yüzde beşine indiğini yazıyor. Demek ki vaki olan takibat verimli neticeler vermiştir, bu itikaddayım… ve inşallah bu suretle devam edecek olursa bunları kamilen imha edeceğiz…"[56] Ali Fethi'nin, Pontuslu Rumların kamilen imha edileceğini söylediği bu sözlerinin bugüne kadar dikkat çekmemesi ilginçtir.

Mustafa Kemal, Meclisteki Pontus tartışmalarına son noktayı 13 Ağustos 1923 günlü II. Dönem Meclisin ilk toplantısındaki konuşmasında koymuştur: "Şimalde Karadeniz'in en güzel ve en zengin sahilleri üzerinde tesis edilmek istenilen Pontus hükümeti, taraftarları ile beraber tamamen bertaraf edilmiştir."(Alkışlar)[57]

Soykırım süreci, 353 bin Osmanlı vatandaşı, Pontuslunun hayatını kaybetmesiyle noktalanır.

Asuri-Süryani-Keldani-Nasturi Soykırımı

Hakkari dağlarını mesken tutan Nasturileri ayırırsak, Süryaniler başlığı altında toplanan Asuri-Keldani ve Süryaniler, yoğun olarak Sivas, Malatya-Adıyaman, Mardin, Siirt, Urfa, Diyarbakır gibi ilçelerde yaşamaktaydılar. Bunların bir kısmı mezbaha vilayet Diyarbakır'a bağlı iken, bağlı olmayanların da yollarının Diyarbakır ile kesiştiği mezbaha kazalar ve vilayetlerdir. En kesif nüfusa sahip oldukları Mardin'in Midyat ilçesi[58], Botê[59] ve Ayn Wardo[60] köylerinde gerçekleştirdikleri silahlı direnişlerle[61] tehcire ve soykırıma silahlı direnişle karşılık vermişlerse de soykırımdan geçirilmelerini önleyememişlerdi. Süryaniler bu mezbaha vilayet ve kazalarda katledilmişler ve soykırıma uğratılmışlardır ancak sürgün edilmeleri "düşünülmemiştir." Keldanilerin Siirt'te katledilmeleri Nasturiler, olacakları hissederek, önderleri malik Kamber öncülüğünde savaşın ilk yıllarında Rusya'ya toplu olarak göç ederler. Göçleri meşakkatli olur, çok zayiat verirler.[62]

55 CBA 574221

56 https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d01/CILT03/gcz01003051.pdf s 373

57 https://www5.tbmm.gov.tr/tarihce/ataturk_konusma/2d1yy.htm

58 Medeni Ferho, Seyfo, Gebro İsa Zette Çelma Anlatıyor, Yay, 2022

59 https://tarihvetoplumlar.com/sait-cetinoglu-bote-1915-turabdin-suryani-soykirimi-ve-direnis/,Beder Abraham Garis, Bote, 13 günlük Cehennem, Belge ,2017

60 Gabriel Grigo, Sayfo In Wardo,Ebroyo Verlag 2022 Gello Grigo'nun direniş anıları İngilizce, isveççe, Almanca ve Türkçe olmak üzere çok dilli yayınlanmıştır.

61 David Gaunt, katliamlar, Direniş, Koruyucular,çev. Ali Çakıroğlu, 2007, Yves Ternon, Mardin 1915, çev. Naringül Tateosyan, belge,2013, https://hyetert.org/2013/04/22/soykirimi-laboratuvarinda-incelemek-mardin-1915/

62 Sam Parhad, Görevin Ötesinde, çev. Vedii İlmen, Yaba Y, 2009

Mübadele Kovulma

Yunanistan ile nüfus mübadelesi ilk olarak Nisan 1914'te gündeme gelmiştir. Osmanlı, Ege'deki Rumlarla Makedonya'daki Müslümanların mübadelesini gündeme getirmiş ancak savaşın çıkması bu işlemin gerçekleşmesini önlemiştir. Osmanlı Balkanlardan çekildikçe yeni kurulan ulusal devletler arasında yoğun göçlerin başlanması, Balkan savaşlarından sonra kitleselleşerek daha da hızlanır. "Rumların Türkiye'den göçü 1912 Balkan Savaşı ile başlamış ve bu tarihlerden sonra sürekli olarak yaşanmıştır. Göç hareketi, ilk olarak 1914-15 yıllarında Jön Türklerin Ege kıyılarını askeri nedenlerle Türkleştirme politikasının bir sonucu olarak en üst noktasına ulaşmış, daha sonra 1922-23'de, Yunan ordularının Anadolu'da felaketle sonuçlanan yenilgileri sonunda bir kez daha çok büyük boyutlarda yaşanmıştır. Terk ettikleri ülkenin ekonomik yaşamında önemli bir rol oynayan bu Rumların yerlerinden ayrılışları da acele ve telaş içinde olmuştur. Bu Rumlar, mallarının büyük bölümünü geride bırakarak muzaffer bir ordunun önünde kaçmaya çalışan insanlardır."[63]

Savaş içinde ve sonunda ve özellikle Türk-Yunan savaşında Yunanistan'ın yenilgisi Rum göçünü Yunanistan'ın kaldıramayacağı bir boyuta uzanmıştır: "9 Eylül 1922 tarihinde İzmir'in düşmesi ile 11 Ekim 1922 tarihinde Mudanya Mütarekesi'nin imzalanması arasında geçen yaklaşık bir ay içinde, Anadolu Rumlarının büyük bir kısmı Türkiye'yi terk etmiştir. Eski Amerikan Büyükelçisi Morgenthau, anılarında bu süreci şöyle anlatır: '750.000 insan birkaç hafta içinde Selanik, Atina ve diğer büyük Yunan adalarındaki limanlara sığır sürüsü gibi dökülmüştü.'"[64]

Kısacası Lozan'a gelindiğinde gayrimüslim nüfusun büyük bölümü Anadolu'dan sürülmüş olduğunu görüyoruz. Yunanistan bu ağır sorunla başa çıkabilmek için uluslararası bir destek düşünerek Milletler Cemiyeti'ne başvurması sonucu mübadele fikri ortaya çıkarak taslaklar hazırlanır.

"Milletler Cemiyeti'nin görevlendirdiği Nansen, her iki ülke görüşünü de dikkate alarak, şekillendirdiği raporu 1 Aralık 1922'de, Lozan'daki barış konferansında okur.

Öneri Türk Hükümet için etnik "temizlik"te yararlanılacak altın bir anahtardır ve büyük bir sevinçle karşılanır: "Rıza Nur: 'Türkiye'yi asırlardan beri kendisine zaaf sebebi olan, isyanlar yapan, ecnebi devletlere alet olan unsurlardan kurtarmak, yeknesak bir Türk yapmak en mühim şeydi... Ağır ve emsalsiz iş. Kabul ettirilmesi, hatta teklifi bile pek güçtü. Allah'tan onlar teklif ettiler.'"[65]

Öneri olumlu bulunmakla birlikte Türk Hükümeti birtakım düzeltmelerle daha derinleştirilmesinde ısrarlıdır. Mübadelenin isteğe bağlı olmasını değil, zorunlu olmasını ve İstanbul Rumlarının mübadele kapsamına alınması, Batı Trakya Müslümanlarının kapsam dışı tutulmasını ister. "Nüfusu savaş ve göçler nedeniyle bir hayli azalmış, dolayısıyla bir hayli işgücü açığı olan 1923'ler Türkiye'sinde, üstelik etnik ve dini homojenizeye bu kadar önem verildiği bir sırada, siyasal elitin Batı Trakyalı Müslümanların ülkeye gelmelerine karşı olmaları İlginç bir soru işaretidir. Bizce bu yaklaşımın nedeni Batı Trakya'nın geleceğine ilişkin beklentilerdir."[66] 6-7 Eylül 1955'e gelindiğinde Batı Trakya'nın istisna edilmesindeki ısrar anlaşılacaktır.

Sonuçta tarafların kabul etmek zorunda kaldıkları bir metin metin oluşturulacak ve 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanacaktır.

Mübadeleye konu Rum vatandaşların göçü düzenli bir şekilde değil, pogromlar eşliğinde kaçırılma veya kovulma şeklinde gerçekleştiğinden, mübadele öncesinde Rum nüfus çoktan ata topraklarını terk etmiş ya da kayıptır. "1914 yılında Anadolu'da 2 milyon Rum yaşamakta. 1922 yılında Yunanistan'a Anadolu'dan göç eden Rum sayısı 1 milyon kişi, 1914'ten 1922 yılına dek Rum nüfusunda hiçbir artış olmadığı kabul edersek, 1922 yılında yaşanan göç olayından sonra geride 1 milyon kişilik bir nüfusun kaldığı anlaşılır. Bunların 192.356'sı mübadele antlaşmasıyla 1925 yılının sonuna dek Türkiye'yi terk etmişler, 120 bini ise mübadele dışı tutulup İstanbul, İmroz ve Bozcaada'da kalmışlardır. Bu rakamlara göre, gidenler ve kalanların sayısı göz önünde bulundurulduğunda 687.644 Hristiyan

63 Mihri Belli, Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi Çev. Müfide Pekin Belge y.2004 s 23

64 Ayhan Aktar, Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları, İletişim, 2006, s 35

65 Pervin Erbil, Anadolu Ağlıyordu… s 44

66 Pervin Erbil, Anadolu Ağlıyordu… s 45

Rum Anadolu'yu terk edememiştir… Ülkeyi terk edemeyen nüfusun büyük çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğunu gösteriyor. Bu erkeklere ne olmuştur? Bizce, bir kısmı a- beyaz ölüm yollarında, b- amele taburlarında, c- savaş esnasında ölmüşlerdir. Diğer kısmı, a- çeteler tarafından, b- doğrudan doğruya askerler tarafından katledilmişlerdir. Diğer bir kısmı ise yakınlarıyla birlikte İslamlaşarak Anadolu'da kalmış olmalıdırlar. Bunlar bazı ücra köylerin sakinidirler."[67]

Mihri Belli, komisyon raporlarından anlaşma çerçevesinde ayrılan Rum sayısı olarak 189 bin 916 sayısını verir.[68] Mübadeledeki pürüzler ve orantısızlıklar 10 Haziran 1930'da Ankara'da imzalanan anlaşmayla sıfırlanmıştır.

Mübadeleye dair Kazım Karabekir başka bir ilginç hikâye anlatır; İngilizlerin/kolonyalizmin, Kemalistlerin istediği etnik temizliğin gerçekleştirilmesi ve etnik homojenliğin sağlanmasına destek verileceği Rawlinson tarafından küstah bir tavırla 1919 Kasım ayında bildirilmiştir: "Sulh olunca İslâmları dâhile alınız Hristiyanları da def edin gitsinler."[69] Mübadele adı altında bu istek de Lozan'da gerçekleşerek, coğrafyanın kadim Hristiyan halkların tarihsel topraklarından kazınması tescil edilmiştir.

Sonuç

Etnik temizlik sonrası Cumhuriyet devleti, eski klasik Osmanlı devletinin adeta yeniden dirilişidir. Kurucu eliti, İTC'den gelen Osmanlı askeri ve idari bürokratlarıdır. Gayrimüslimlerin tasfiyesiyle Osmanlı'nın burjuvazisiyle profesyonel orta sınıfını oluşturan tabaka yok edilmiştir. Osmanlı işçi sınıfının da tehcir ve mübadeleyle tasfiyesi direniş potansiyelini tamamen ortadan kaldırmıştır.[70] Mübadeleden gelen işçi sınıfı da şiddetle sindirilmiştir. Bu durum bürokrasiyi dizginleyecek gücü ortadan kaldırmış, bürokrasiyi rakipsiz bırakmış, bir anlamda toplumun dinamizmini yok etmiş, ceberut yönetim kalıcılaşmıştır.

Hiçbir şekilde hesap vermeyecek bürokrasi için toplumu şekillendirmek için elinde her türlü maddi imkânı da tasfiye ile elde eden eski Osmanlı bürokratları tepeden toplumu şekillendirmeye başlarlar. Bu onlara kendilerini ticaret ve sanayi burjuvazisine dönüşme imkânı verdiği gibi, oluşturdukları burjuvaziyi kendilerine sonsuza kadar bağımlı kılmıştır.

Yeni iş insanları kendilerini devlete hep borçlu hissettiler ve çeşitli açılardan devlete bağımlı hale geldiler. Yeni burjuvazi devlet olmadan bir hiçtir ve bu nedenle, devlete muhalefet veya politik örgütlenme için otonom bir taban oluşturmaları söz konusu olmaz.

Toplumun ortalamasının katılımcı olmaktan çok uzak ve tam anlamıyla onaylayıcı olması, toplumu köylülükle eşitlemiş, İTC'nin uzantısı askeri ve idari bürokrasinin istediğini yapmakta elini serbest bırakmıştır. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu ideolojisini de, yukarıdan aşağıya dışlayıcılık temelli Türk milliyetçiliğine indirgendi. Devletin cumhuriyet olarak yeniden örgütlenme sürecinde milliyetçilik, bir elit söylemi olmaktan çıkarak devlet ideolojisine dönüştürdü. İçeriği de, devletin yeni kazandığı merkezi konuma ve bunun ortaya çıktığı özgül biçimin gereklerine uygun olarak yeniden yapılandırıldı. Bugün hala bu zinciri kırabilmiş değiliz…

İçindekiler İçin Tıklayınız...

67 Pervin Erbil ,Anadolu Ağlıyordu…s 94-95

68 Mihri Belli, Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi … s 31

69 Kazım Karabekir, İstiklal Harbimiz, Türkiye Yayınevi 1960, s 416 https://westernarmeniatv.com/tr/12364/turkish-sait-cetinoglu-lozan-kolonyalizmin-bogaza-bir-vasal-gorevlendirmesinin-kisa-hikayesi

70 Yunanisdan'da sol politikanın tabanı Anadolu göçmenleri olduğu unutulmamalıdır. Komünist lider Dimitris Parcalidis, 1905 Trabzon doğumludur. Uzun yıllar Yunanistan Komünist Partisi liderliğini yürüten Komünist Lider Nikos Zachariadis 1903 Edirne, Yunanistan Demokratik Ordu Komutanı (1946-49) Markos Vafiadis 1906 Erzurum, Komünist Parti Teorisyeni Dimitris Glinos 1899 İzmir, Yiannis Tamtakos 1908 Foça, Serafim Maksimos 1899 Geziköy Trakya, Zacharias Vezestenis ve gençlik yıllarımızda kitapları elden ele dolaşan Cornelius Castoriadis İstanbul doğumludur. Tehcirden sağ olarak kurtulan birçok Ermeni de Yakındoğu'da ve Avrupa'da devrimci hareketlere omuz vermişlerdir. https://www.saitcetinoglu.com/uluslar-arasi-devrimci-hareketti-ermeni-devrimciler/

Kürdistan Örneğinde Göçün Panzehiri

Hüseyin Sürensoy

İnsanlık tarihi bir anlamıyla göç ve göçler tarihidir. Göçün her ne kadar çok çeşitli ve farklı nedenleri olsa da insan toplumuna yaşattığı ve yaşatılan anlamsızlık duygusuyla yabancılaşmanın ilk adımıdır. Göçün kategorik aşamaları bulunmaktadır. İnsan tekinin büyük kitleler halinde Afrika'dan çıkışı ve dünya gezegenine dağılışı en büyük göç hareketi olduğuna şüphe yoktur. Doğal yaşam koşullarının daraldığı sürecin bir ürünü olmuştur. Ağırlıklı olarak fiziki bir göç olmakla birlikte dünyanın diğer bilemediği kıtalarına doğru başladığı bu göç hareketi beraberinde kültürel öğeler de taşır. Tek merkezli olan bu dağılım çoklu merkez ve alanlara doğru yayılışı insan evladının göçle beraber bilinmezliğe de yelken açtığı bir gerçektir.

Bu uzun fiziki ve kültürel göçün dünya zamanı ile yaklaşık iki milyon yıl sürdüğü tahmin ediliyor. Ara durakları, kesintileri olmakla birlikte göç devam etmişti. Ortadoğu coğrafyasına varış süresi bu zaman diliminin sonu; ama yeni bir başlangıcın da ilk adımı olmuştu. Bu sürecin en temel özelliği ise biyolojik evrimden çok kültürel yaratımların ve çoğalarak evrimleşen sürecin çeşitlilik kazanması olmuştur. Verimli Hilal'den de Avrupa'ya dönük bir ve birçok göç hareketi olmuştur. Burada ağırlık kazanan ve daha belirgin bir tonla görünen göçün fiziksel göçten çok kültürel göçün olmasıdır. İlk göç ile tüm dünya gezegenlerinde bir göç karakteri yaratmış oldu. Tarihin başlangıcından günümüze kadar süreklileşen ve kesinlik kazanan bu tarihsel göçler beraberinde çok büyük toplumsal sorunların da kaynağı oldu.

İnsan toplumunun bu dinamik hareketliliği kendi içinde de çok çeşitli, farklı ve bir o kadar da karmaşıklıklar yaratmıştır. Sorunu sadece insan topluluklarının bir yerden başka yere gitmesiyle sınırlı değil, çok daha karmaşık ve boyutludur. Göçü sade bir mekânsal değişim biçiminde ele alamayız, etki boyutları çok daha derinliklidir. Göçün kültürel bir alışkanlığa dönüşmesi insan toplumu üzerinde büyük sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik etkiler yaratır. Özellikle ulus-devlet oluşumuyla başlayan bu göç ve göçerme stratejisi toplumlarda büyük travmalar yaratmıştır. Biyolojik/fiziksel yaşam koşullarının sürdürülmesi için gerçekleşen ve doğasal bir zorunluluk taşıyan göçlerde bu travmanın etkileri çok az görülmektedir. Asıl psikolojik travmanın yaşandığı süreç/süreçler zoraki göçlerdir.

Direnişlere Bir Cevap Olarak Göçertme

Ulus-devletler çağı savaşlar çağıdır. Devlet(ler)in birbirlerine olduğu kadar toplum/toplumlara karşı savaştır. Ulus devletler homojen bir yapı taşır. Savaş sürgün, göç ve yıkım demektir. Toplumu, etnisite ve farklı inanç gruplarını savaşla terbiye etme -fiziki yok oluş- bu da olmazsa göçertme stratejisiyle farklı bir forma geçer. Açlığın, yoksulluğun ve sefaletin yarattığı göç ile devlet olgusunun tahakküm gücüne dayanarak yaptığı göç aynı anlam değeri içermez. Sömürgeleştirme stratejisi sonucu gerçekleştirdiği göç ettirme politikasıyla egemenliğini tümden göstermek ister. Göçertilme politikasıyla egemenliğini tümden göstermek ister.

Göçertilme politikası sömürgeleştirme stratejisinin başarısızlığının doğurduğu sonuçtur.

Bu strateji dünyanın neredeyse tüm bölgelerinde sürdürülmüş ve halen sürdürülmekte ısrar edilmektedir. Göçe zorlama, bunu belli bir oranda başarma, o toplum kesimini varoluşundan koparmadır. Burada esas alınan ve amaçlanan hedef toplumun bir kesimini tarihinden, kültüründen ve doğal yaşam habitatından koparmaktır. Sömürge politikasındaki başarısızlık iç göçü ya da iç sürgünleri devreye koyma sürecidir. Devletin temel işlevi sınırları belli olan toprak parçası içerisinde yaşar tüm vatandaşlarının toplumsal talep ve haklarını korumak, geliştirmek ve savunmaktır. Eğer ulus-devlet bu stratejiyi tersten uygulamaya başlarsa sonuçları ağır olacak bir sürecin önünü açar. John Locke, "Eğer devlet vatandaşlarının haklarını korumazsa, geriye uygun tek bir cevap kalıyor. Devrim!" derken bir tarihi gerçeğe vurgu yapıyordu. Göç ve göçertme politikası toplumun belli kesimlerinin devlete karşı direnişe geçmesinin ortaya çıkardığı sonuçtur. Bu sonucu doğuran çeşitli etkenler var.

Ulus-devletler çağı savaşlar çağıdır

Ulus-devletin ideolojisi ayrımcılığı benimser. Bir kimliği, bir başka kimliğe, bir inancı bir başka inanca karşı vb. üstün kılarak varlığını bu çatışma zemini üzerinden sürdürür. Üst kimlik yaratarak bunun dışında olan tüm kimlikleri ise alt grup kimliği sayar. Bunu kabul etmeyen yapılara karşı "zor aygıtları" kadar diğer sosyo-kültürel aygıtları bir yöntem olarak devreye koyar. Ulus-devlet ideolojisi sanayi devrimine kadar dinsel boyutluydu. Sanayi devrimiyle birlikte motivasyon değişince aygıtlar da değişti. Dinsel ideoloji artık kapitalizmin sermaye piyasasına uyum sağlayamıyordu. Bunun yerine homojen toplumun duygusunu okşayan milliyetçilik ideolojisi konuldu. Milliyetçilik sadece milletini, vatanını sevmek değildi aynı zamanda diğer milletlerden, kimliklerden daha büyük ve güçlüydü. Bu da yetmiyordu! Diğer etnik yapıların da bunu benimsemesi, kabullenmesi gerekiyordu. Temel strateji oluşturulmuştu: Ya tam bir biat ya da tam bir fiziki yok oluş. Eğer bunlarda başarı sağlamazsa yabancılaşma, asimilasyon, iç göç ve sürgünlerle kendi stratejisini tamamlama amacı taşıyordu. Öyle ki artık ırkçılığa varan milliyetçilik büyük toplumsal yıkımlar, yok oluşlar ve göç ettirmeler yaşanıyordu.

Özellikle 20. yüzyıl, milliyetçiliğin ırkçılığa doğru büyük ivme kazandığı yüzyıl olmuştu. Önce ulus-devlet savaşları ve sonra da canavarın bağırsaklarını yemesi gibi içe dönük etnik ve inanç temelli kıyımlar. Buna karşı duruş sergileyen etnik yapılar/inançlar kendi devrimci çıkışlarını başlatmaya ve toplumu devlete karşı örgütlü direnişe kaldırınca büyük felaketler çağı başlamış oluyordu. Devletin yaklaşımı ise pratik çözümdü; bastırma, sindirme, eğer bu sonuç almazsa iç göç ve sürgünlere tabi tutarak devrimci direnişi bastırmak. Göç olgusu ulus-devletin negatif anlamda bir temel özelliğidir. Dünya-sisteminin de gelmiş olduğu boyutunu da göstergesidir…

Göçe tabi tutulan etnisite içte eritilmeye (asimile etmeye) tabi tutulur. Devrimci hareketle bağını kestirmeye ve yalnızlaştırmaya çalışarak bir anlamda devrimi boğmaya çalışır. Köklerinden kopartılan halk kesimi içeride "ehlileştirme ve evcilleştirme" politikasıyla sonuca gitmeye ve üst kimliğin içinde milliyetçi bir damarı egemen kılmaya çalışır. Güç yoğunluğunu buraya angaje eder. Özellikle 20. yüzyılda ve Birinci Paylaşım Savaşı sonrası ezilen toplum kesimlerinin ulusal kurtuluş savaşları ile tarih sahnesine çıkan uluslara karşı devletin stratejisi imha ve inkar politikasıydı. Ulus-devletin milliyetçi ideolojisi bunu dayatıyordu. Ulus-devlete biat etmeyen tüm ulusların (ezilen uluslar) direnişe kalkma değil, köle olma hakkı ve görevi vardı. Diğer tüm yollar kapatılmıştı. Bugün dünya genelinde yaşanan etnik temelli sorunların kaynağında sömürge yapılarına karşı direniş içinde olan halk kesimlerinin mücadelesi yatmaktadır. Sömürgecilerin temel stratejisi çok açıktır; direnişi ezmek. Ulus-devletin homojenliğe -onlara göre- "helal" getirmek isteyenlere karşı devletin baskıcı gücü onun demir eldivenli elini gösteriyordu. Fiziki imhanın yanında yaşadığı coğrafya da çıkarma, onu göçe zorlama, göçertme, yabancılaştırma vs. en bildik yöntemlerdir. Bunu yaparken dayandığı ideolojik saikler var. Ulus-devletin "tek"liği üzerine bina eder. Devletin temel karakteri şudur: Kendine

karşı direnen her toplum kesimini yapabilirse fiziki bir imha bunu başaramazsa iç sürgünler, iç göçlerle süreci tamamlamak ister. Bunu milliyetçi ideoloji ve ırkçılık hastalığına vardıracak derecede tırmandırır. Özellikle 40-50 yıldır süren bu çatışmalı sürecin ortaya çıkardığı ağır sonuçlar ortadadır.

Bilindiği gibi ırkçılık Avrupa merkezli ulus-devlet rejimlerinin besmelesi olan, "bilimciliğin" bir zihinsel tasavvuru, ürünü olmuştur. Yaşadığımız gezegende tüm ulus-devletler bu ürünün müşterileri oldular. Sömürge yapılar bunu çok iyi pazarladılar ve ihraç ettiler. Bu da bir ezme biçimiydi, 1938'de ve daha öncesinde yaşananları bundan bağımsız ele alamayız. "Bir Türk dünyaya bedeldir" sloganı devletin resmi ideolojisini gösteriyordu. İmparatorluk çağında uluslar, inançlar ulus-devlete nazaran daha özgürlerdi. Merkezi yapıya bağlılığı vergi ve asker vermekle yükümlüydü. Mirlik, beylik vb. statüleri vardı. Bu statü ulus-devlet inşasıyla bozuldu. Bilindiği üzere Türkiye tarihi boyunca Kürdistan üzerinde hak iddia eder. Buna karşı Kürdistan tarihi hem Osmanlı İmparatorluğuna hem de Türk-ulus devletine karşı isyanlar sürecidir. Bu isyan son 40-50 yıldır da devam etmektedir. Kürtler sömürgeci dış otoriteye bağlı olmamak için isyanlar sürecine başlamıştı. İsyanın amacı çok açıktır! Sömürgeci otoriteye boyun eğmeyen Kürt halkının sömürüyü reddeden, direnişe geçen isyancı yapısıdır. Buradaki isyanın temel karakteri, isyanın belli şart ve koşul altında da olsa kişisel bir isyandan çok toplumsal karakter taşımasıdır. Kölece ve kölelik halinde yaşamamak için direnişe geçmişlerdir. Onların tabiriyle "bu son isyan" da bastırılacaktır. Öyle ki artık isyan ve isyanı ezme bir kültürel karakter kazandı. Tabi bunun içsel ve dışsal nedenleri bulunmaktadır. Türk milliyetçiliği zamanla ırkçılığa da varan sapmalar içine girdi. Ona göre Kürdistan denen bir coğrafya yoktur. Kürtler "dağlı Türklerindir" politikasını benimsemişlerdir. Aynı zihniyet bir çizgi halinde devam etmektedir.

Türkiye özgülünde milliyetçi ve ırkçı söylemlere eğilecek olursak şöyle bir sürecin yaşandığı görülür: Türkiye'de ırkçılık ağırlıklı olarak Osmanlı İmparatorluğunun dağılmaya başladığı süreçlere denk gelir. Burada etnik bazlı hiyerarşiye bağlı olarak yaklaşan Türk devletinin akademik ve bilim çevreleriyle bunun devamı niteliğinde olan ve Kürt özgürlük hareketi ile girilen çetin savaşın 1990 ile günümüze kadar süreklileşen ikinci dönemi bulunmaktadır.

Birinci kategoride yer alanlar genelde devletin fideliğinde beslenen, büyüyen ve Avrupa pozitivist bilimciliğiyle şerbetlenen aydın, sosyolog, antropolog, akademisyenler ve bunların bir kısmının devlet eliyle desteklenen dergi, mecmua vb. yayın organlarının kafatasçı (ırkçı) yaklaşımları var. Bunlar Türkiye'de "ırk" temelli kavramı fiziksel/biyolojik amaçlı olarak Türk sosyo-kültürüne sokan ırkçı beyinlerdir. Özellikle Birinci Dünya Savaşı sürecinde ülkedeki Yahudilere/Ermenilere (1915) uygulanan soykırımla bunun startını vermiş oluyorlardı.

20. yüzyıl, milliyetçiliğin ırkçılığa doğru büyük ivme kazandığı yüzyıl olmuştu

Bu ırkçı anlayışın ikinci versiyonu geç cumhuriyet döneminin yüzüncü yılına doğru ve özellikle 1990'lar savaş sürecinin yoğunluk kazandığı dönemin zihinsel aklıdır. Bu akıl Kürt halkını cumhuriyetle demokratik ve özerk temelde buluşturmak yerine özgürlük talebine kurşunla cevap veren bir şiddet dalgasıyla cevap verdi. Bu dönemin aydın aklı ile ırkçı atalarının keskin kavramlarını kullanmaktan çok daha çok yumuşatılmış, liberalize edilmiş kavramlara sığınmayı tercih ediyorlardı. Yaşamın her alanına biyolojik kavramlardan (ırkçılık vb.) çok bunu çağrıştıran, toplumun zihin dünyasını şoven dalgayla zehirleyen bir diskur kullanmaya başladılar. Hem toplumsal yaşamda hem de devletin resmi kurumlarında ve basın-yayın kollarında bu yoğun bir şekilde işleniyordu. Burada esas alınan ırkçı bazı söylemden çok hem inanca belli bir vurgu yapılırken, beraberinde etnik yapıyı da kullanmayı ihmal etmiyorlardı. Yani şöyle benzetmeye gidilebilir: Sünni Müslüman ve Türk olmayan tüm kesimlere karşı bir resmi ideolojik diskur kullanılıyordu. Klasik ve klişe haline gelen, "Türk'ün Türk'ten başka dostu yok" yaklaşımı yaşamın tüm alanlarına sızdırılmıştı. Bu tanımın dışında kalanlar her türlü dışlamaya, horlanmaya, aşağılanma ve daha pek çok anti-demokratik yaptırımla karşı karşıya kalıyorlardı.

Neden bu ideoloji halen kapsam alanını genişleterek ve büyüterek devam etmektedir? Bunun cevabı Cumhuriyet'in kuruluş felsefesinde gizlidir. Kuruluş süreci, "demokratik ulus" felsefesini esas almaya çalışan bir karakteri vardı. 1924'e kadar belli düzeylerde inkar ve imha yoktu. 1924 Anayasası bu ortak yaşam felsefesini dinamitleyen bir ırkçı anayasaydı. Etnisite ve inançları tümden yok sayan bir rejim inşasıyla perçinlenen nitelikteydi. Direnen güçler Kürt halkıydı. Türklere karşı isyanlar sürecinin fitili ateşlenmiştir. Yapabilirse fiziki imha değilse göçertme ve başkalaşıma uğratma veya Türkleştirme stratejisi benimsenmişti. Ta o zamanlarda batıya göç ettirme politikası devreye konulmuştu. Kürdistan Kürtlerin ve orada yaşayan diğer etnisite ve inançların değil Türklerindir! Buna karşı uzun bir sessizlik dönemi sonrası ve 1970'lerin başında ortaya çıkan PKK hareketinin ilk tespiti, "Kürdistan sömürgedir" tezi işleniyordu.

Türk devlet ideolojisi kuruluş felsefesinin başlangıç ilkelerine en hassas bağlılığı sergilemekten geri kalmadı. Türk ulus-devletinin bir Fransız versiyonu olduğunu biliyoruz. Devlet inşasını da Bismarck'a göre değil de Napolyon'a göre inşa etti. İktidar inşası katı ve homojendi. Her şey buna göre oluşturulup dizayn edildi. Batıya göç ettirilen Kürtler büyük yaşam zorlukları yanında bilmedikleri bir dil, kültür ve coğrafya da yaşamaya mecbur bırakıldılar. Bu bir toplumsal travmaydı. Etkileri ise halen devam ediyor. Kültürel ve dilsel asimilasyon fiziki kırımdan çok daha ağır bir sosyo-kültürel travma karakteri taşıyordu.

Soykırıma Karşı Fiziki ve Zihinsel Mücadele

Türk sömürgeciliğinin başat karakteri olan pragmatizminin kökeninde ezilen, sömürgeleştirilen ya da sömürgeleştirmek istediği kesimlerin toplumsal kontrol ve denetimi çok boyutlu, sistemli bir şekilde işgal altında tutulmaktadır. Devlet böylece kendi siyasal, ekonomik ve kültürel diktatörlüğünü egemen kılar. Fakat buradaki siyasal egemenlik gücünün en önemli ayağı kültürel boyuttur. Sömürgeleştirilen toplumun kendini nasıl algıladığından çok nasıl algılanacağını telkin eder. Tüm dünyayla evereni nasıl algılayacağının "ideolojik aygıtlarla" benimsetmeye çalışır. Ezilen toplumun zihinsel dünyasıyla oynar. Onu ele geçirir. Sömürü zaten böyle başlar. Kültürel asimilasyon böyle başlar. Kendisi olmaktan çıkma, üst kimliğe benzeşme travmanın psikolojik boyutudur. Frantz Fanon'un tabiriyle söylersek, "Siyah Avrupalı beyaz maske üzerine siyah bir deri" olarak görünmesine benzer. Sömürgeleşen kadar sömürge olanın göç durumu da sömürgeci kimliği taklit etmeye ve onun gibi olmaya, ona benzemeye çalıştığını görüyoruz. Özne olmaktan çıkar ve nesneye dönüşür. A. Öcalan'ın çözümlediği gibi "Kölelik zihinde başlar" değerlendirmesi Kürtler için çok daha geçerli gibi görünüyor.

Türk ulus devletine karşı bir özgürlük çıkışı yapan PKK hareketi kesintisiz yarım asırlık mücadelesiyle Kürdistan toplumunda ve diğer merkezi coğrafyalarda büyük dönüşümlere yol açmıştır. Özellikle Kürt halkına kazandırdığı özgüven kadar sisteme karşı mücadele etme, sistemin dışına çıkma, araçlarını yaratma, direnişle zafere gitme motivasyonunu, bilincini kazandırmada büyük bir kültür oluşturdu. "Ehlileştirme ve evcilleştirmeye karşı çık ve direnişle varlığını koru" stratejisini kültür haline getirdi.

Yahudi halkı için denilir ki bir "diaspora" halkıdır. Kısmi anlamda doğrudur. Ama bu tanım en çok Kürt halkı için geçerlidir. Tarihin Mezopotamya'dan başlamasından sonra ve günümüze kadar bu diasporalık durum Kürtler için kendi gölgesi gibi devam etmektedir. Kürtlerin salt kendi ülke merkezleri dışına dağılan/dağıtılan bir halk değil, kendi yaşam mekanı içinde de iç sürgün yaşamış, coğrafyasında diasporalaşmış bir halk konumunda olmuştur. Bir parçadan diğer parçaya geçen Kürtler diasporalık sayılmışlardır. Dört parçaya bölünmüşlüğün ortaya çıkardığı siyasal, kültürel ve ekonomik sonuçtu.

Ulus-devletlerin bu konuya dair temel stratejileri çok açıktır. Kendisi için risk gördüğü toplumsal gruplara karşı her türlü yöntemi mübah sayar. Önce inkar et ve sonra fiziki kırıma başla! Bunun sayısız örnekleri var. Bu konuya dair en çarpıcı değerlendirmeyi Marc Nichanian yapar. Söyle der: "İnkar olmadan soykırım olmaz. Daha da fazlası, inkar soykırımın özüdür…" Bu her şeyi ele veriyor. Fiziki kırım ve sonrası göçertme planıyla soykırım tamamlanmak

istenir. Türklerin Birinci Dünya Savaşı sonrası ve yeni ulus-devlet cumhuriyetinin kuruluşu sonrası benzer bir süreç işler. Özellikle 1925 ve sonrası devlet paradigmasının kırıldığı ırkçılığa varan milliyetçiliğin doğurduğu sonuçlar insan hafızasına sığmaz niteliktedir. Bu tarihten sonra hatta daha öncesi 1919-1921 arası ve 1938'e kadar ki süreç ıslah etme planlarıyla yürütülmüştür. Bundan sonrası Kürtleri batıya göçerme ve Türkleştirme planlarına hız vermiştir.

Türk ulus-devleti kendi tarihini yazarken sahte ve çarpıtılmış bir tarih anlayışı üzerine kurgular. Öncelikle de Kürtleri planlı bir sistematik kuşatılmışlık cenderesine alarak, her türlü yöntemi deneyerek onları tarih dışı yapmaya çalışırken ve bunu meşru olduğu kadar hukuki dayanaklarını da oluşturarak yapar. Bu sömürgeleştirme stratejisine rağmen ne tarih kitaplarında ne de günlük basın-yayın dünyasında bir tek cümleye rastlanmaz. Basın-yayın başta olmak üzere tarihçiler akademisyenler vb. tamamı devletin hışmına uğramaktan çekinip korktukları için suskundurlar. Birkaç aykırı ses duyulsa da onlarda hedef yapılıp sessizleştirilir. Ya zindana atılır ya da mültecileştirilerek toplumdan uzak tutulur.

Anayurtlarından sömürgeciler tarafından zorla göçertilen Kürtler merkezi kentlerde zorlu bir yaşam sürmek zorunda kaldılar. Sömürge dışı kalmaya çalışan bu kitleler büyük kentlerin varoşlarına yığılarak kendi "gettolarını" oluşturdular. Aslında bu varoşla gettolaşma beraberine sömürgeci güce karşı bir kendini koruma stratejisine dönüştü. Zamanla bu kesim rejim için korkulması gereken temel güç odağı olarak görülmeye başlandı. Her ne kadar amaçlanan tümden Türkleştirme politikası güdülmüş olsa da bunun çok da verimli, başarılı ve sonuç alıcı olmadığı görülmüştü. Belki birkaç noktada (dil asimilasyonu, ucuz iş gücü vb.) başarılı olsa da ulus devlete tam bir uyum, entegrasyon sağlayamamıştır. Bu merkezlerde gettolaşarak kendi örgütlü gücünü oluşturmuştur. Kürt özgürlük mücadelesinin bundan payı elbette reddedilemez. Aslında bir nevi anavatanı gettoya taşımışlardı.

Bizim gibi sömürgeleştirilmiş alt topluluklarda yaşanan göç olgusundan sonra sömürge kentlerinde yeniden buluşmaları ana topraktaki yaşam geleneklerini, kültürünü sürgün mekanında tekrardan yaşamaktır. Dikkat çeken esas yön ise öz toprağından kopartılan, göçertilen topluluklar bir güvensizlik durumu, kaygısını da yaşarlar. Sömürge kentlerinde gettolaşmalarının bir diğer önemli sebebi de sömürge ülke politikasından duyulan kaygıdır. Yaşam kaygısı onları yeniden geleneksellliğini sürdürmek ve bir güvenlik barikatı oluşturmak için gettolarda/varoşlarda bir araya gelirler. Böylece aynı kültürü, dili, geleneği yabancısı oldukları bir toplum içinde sürdürürler. Böylece dil ve kültür birliğini farklı bir coğrafyada korumuş olurlar; devletin göçertme stratejisi bir dönem sonra amacın dışında bir rota izler. Farkında olunmadan özgürlük mücadelesinin çeperlerini genişletmiş olurlar. Göçle dışta kuşatayım derken bu kez kendisi içten kuşatılmış duruma düşer. Böylece toplumsal sorun çok daha karmaşık bir boyut kazanır.

Sömürgeciler kendileri dışındaki herkesi tarihsiz sayarlar

Sömürgeciliğin göçertme stratejisi bildiğimizin çok daha ötesindedir. Burada amaç sadece "denizi kurutup balığı yakalama" değil. Yani Türk devletinin Kürt özgürlük hareketini boğmak, onu dayanaksız bırakıp marjinalleştirmekle sınırlı değil. Daha çok boyutludur. Toplumun özgürlük isteyen kesimini cezalandırmak değil, kendi toplumuna ve diğer inanç ve etnisitelere de çok açık bir tehdittir. Toplulukların özgürlük taleplerini boğmaya dönük verilen mesajdır. Çok seçenekli savaş ve sömürge stratejik yaklaşımıdır.

Ama bu göç ettirmeyle asıl ve vazgeçilmez olarak hedeflediği ve planladığı dil ve kültürel asimilasyonudur. Asimilasyon bu coğrafyanın bir icadı değildir. Tarihsel köklerinde buna rastlanmaz. Asimilasyon, yakın tarihli Avrupa merkezli modernitenin bir icadıdır. Hedeflediği esas amaç göçerttiği, yabancılaştırdığı, özgürlük talebinde bulunan toplumsal grupların kendi öz kimliklerinden vazgeçmeleri ve sömürgeci gücün

üst kimliğini benimsemeleri, kabul etmeleridir. Özcesi kendilerini inkar etmeleridir. Sömürgeci güç bu politikasını geliştirirken onun alt yapısını da önceden oluşturur. Kendi burjuva anayasasını buna uygun olarak hazırlar. Bunun sayısız örnekleri vardır. "Türk devletine vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkes Türk'tür" tanımı ırkçı bir anayasal tanımdır. Peki, Türk olmayanlar hangi tanıma girecekler? Etnik yapıları kendi üst kimliklerine göre tanımlarlar. İnkar, anayasaya ırkçılık biçiminde yansımıştır. Asimilasyona, ret ve inkara karşı durmak, özgürlük talebinde bulunmak sömürge anayasasına göre suç kapsamına alınmıştır.

Sömürgeci sistemin dil ve kültür asimilasyonuyla hedeflediklerine bakıldığında çok da başarı elde edildiği sanılmasın. Dünya pratikleri bunu çok çarpıcı bir şekilde bize veri olarak sunmaktadır. Göçe tabi tutulan topluluk(lar) zamanla sömürgeci gücün dilini de öğrenerek çift dilli bir özne konumu elde eder. Kültürel olarak da içine girdiği toplumun kültürünü de özümseyerek bir "melez kültür" yapısı oluşturur. Göç eden topluluk sömürgeyi içselleştirirken öte yandan sömürge de sömürgeleştirmek istediğini içselleştirmeye başlar. Böylelikle çift dilliden melezleşme kültürü sömürgeyi ve sömürgeciyi aynı anda etkileşim haline sokar. Çift dilli bir yapıya kavuşan ezilen topluluk kesimi bu ikinci dil hamlesiyle aslında sömürgeci devletin siyasal ve politik yaşam çeperinde kalmamak için kendine yeni bir manevra alanı açmış da oluyor. Bu onun iki dil ve kültür ile siyasal alanı kendi lehine kuşattığının da göstergesi oluyor.

Sömürgeciler kendileri dışındaki herkesi tarihsiz sayarlar. Onları hep köle olarak görürler. Sömürgeciler göre onlar tarihsiz halklardır. Bir tek yaşam hakları var üst kimliğe köle olma hakkı! 1930'ların Türkiye'sinin sloganı bu değil miydi! Ona göre, "Afrika tarih dışıdır." Bu söylem her ne kadar onun filozofluğuna yakışmasa da Avrupa entelektüel aklın nasıl çalıştığının da bize gösteriyor. Türkiye Anayasasının 66'ncı maddesi Hegel'in düşüncesiyle örtüşür niteliktedir. Milliyetçiliğin ve ırkçılığın doğum yerinin neden Avrupa olduğuna dair Hegel vb. yaklaşımlarına bakınca çok daha iyi anlaşılır durumdadır. Tabi İsrail teolojik eksenli milliyetçiliği ilk olması açısından ayrı bir öneme sahiptir.

Göçe tabi tutulan ve kent varoşlarına doldurulan bu özgürlük potansiyeli kitle ezen güç tarafından süreklileşen bir saldırı konseptiyle karşı karşıya kalır. Bunu Türklerin Kürtlere ve özellikle de 1990 sonrası bunu çok daha yakıcı şekilde görürüz. Anavatanından zorla göçe tabi tutulan Kürtlerin bir şekilde güvenlik problemi doğmuştu. Tüm gezegenin göç stratejisinde bu durum yaşanır. Özelde Kürtler şunu biliyorlardı: Türk devletinin saldırgan politikaları ve iktidarsal gücünü kötüye kullanacağını kestirmek zor değildi. Kürtler varoşlarda ve anavatanlarında bu gidişatı durdurmak için direniş devrimi yoluyla savaşı içerden vermekti. Özgürlük için eyleme geçmeyle devletin inkar ve imha stratejisi böylece darbelenmiş oluyordu.

Göçün Panzehiri: Öze Dönüş

Devletli-uygarlık sistemi inşa edildiğinden bu yana toplumu öyle bir inşa sürecine almış ki toplum sürekli ve kronikleşen bir kaos içinde varoluşunu sürdürmektedir. Bunu bir strateji olarak benimserken, hedeflediği temel amaçlardan bağımsız değildir. Toplumu kaosa sürükleyen, onu hep savaş içinde tutan sistem bu çatışmalı süreçten beslenen iktidar gücü varlığını buna borçludur. Savaşı kültürleştirerek toplumu kendi doğasına yabancılaştırdı. Böylelikle toplum üzerinde egemenlik kurma, onu sömürme çok daha basit ve kolay oldu.

Elbette ki toplum tümden teslim olmuş, köleliği kabul etmiş demek yanılgı olur. Toplumun doğal, komünal özgürlük damarı hep canlı olmuştur. Bu canlılığı örgütsel boyuta taşıyan devrimci ideoloji uygarlığa karşı kendi devrimci pratik eylem hattını da oluşturmak zorunluluğu vardı.

Bugün doğal toplumun özgürlükçü çizgisinin devrimci mücadelesini veren halkların başında Kürt halkı gelmektedir. Bugün bile Türk devleti Kürdistan toplumuna karşı savaş açmış durumda. Özellikle 1990 sonrası özel savaşın tüm Gladio yöntemlerini devreye sokarak özgürlük devrimini bastırmaya çalışmaktadır. Göç ettirme ve merkezin çeperinde din ve milliyetçilik kıskacına alarak, özüne yabancılaştırmaya çalışmaktadır. Özüne yabancılaşma diğer tüm kırımlardan çok daha yıkıcı boyuttadır. Toplumun doğal gelişim yüreği ve

zihninde ne din ne de milliyetçilik vardı! Toplumun doğal dünyası özgürlüktür. İnsan varoluşsal olarak özgürdür.

İktidarın gücünü, en kötü şekilde Kürdistan toplumu üzerinde en katı ve etkili biçimde kullanması özgürlük gaspıdır. Güç bunun doğurduğu en kötü sonuçtur. Öze dönüş salt göçertilen ana toprağa yeniden dönüş anlamına gelmez; öze dönüş Kürt halkının varoluşuyla yeniden özgürlük temelinde buluşmasıdır. Kötücül Türk devletinin tekçi Katolik Hıristiyan politikasına karşı özgürlük direniş devrimine yeniden katılmakla eş anlamlıdır. Türk devletinin bu faşizan iktidar gücünü kötüye kullanmasını ancak özgürlük eylem gücüyle karşılık vererek durdurmak mümkündür. Göçün yarattığı bütün psiko-sosyal travmalar ancak direniş devrimiyle iyileştirilebilir.

Öze dönüş, varoluşun kaynağına dönüştür. Kürtler için bu kaynak tarihin ilk başlangıç mekanının adıdır. Komünal toplumun, halkının ana toprağına sömürge varoşlarından yeniden kaynağına akıştır. Her akış bir yenilenmedir. Doğal oluştur. Kürt özgürlük mücadelesinin ideolojisi özgürlüğe, kurtuluşa götüren bir ideolojidir. İçinde büyük düşünceler, duygular, düşler ve umutlar taşıdığı için Türk devletinin hışmına uğramaya başlamıştı. Öte taraftan Kürt halkı kendini bu ideolojiyle yeniden özgürleştirme fırsatı yakalamıştır. Öldüren ideoloji (Türk devlet ideolojisi) ile yaşatan ve eylemsel kılan özgürlük (Kürdistan özgürlük mücadelesi) ideolojisinin arasındaki varoluşsal fark budur.

Öze dönüş anavatanda inşa edilen ahlaki politik toplumcu sisteme yeniden katılım demektir. Kürdistan toplumu varoluşunu kalıcı kılmak için bu ahlaki ve politik düşüncelere en uygun ve doğasına da uygun olan eylemselliği gerçekleştirmesi gerekir. Dönüş buna denk düşen bir pratiktir. Varoluş kaynağını yeniden çoğaltmak, büyütmektir. Özün varoluşla buluşması ise özgürlüktür, kendisi olmasıdır, yaşam buluşmasıdır.

Göç ettirmenin birçok sebebi olduğunu biliyoruz. Ama en temel gerekçe farklı bir dünya talebinde bulunmaları olmuştur. Bu ise özgürlük dışında başka bir şey değildir. Ve ezenin en çok korktuğu budur. Çünkü özgürlük egemenliğin sonudur. Farklı bir dünyadan korkarlar. Özgürlük kötülükle beslenen iktidar gücüne karşı kolektif mücadeleyi mümkün hale getiren iradenin yoğunluk kazanmış biçimidir. İktidarsal güçten kopmadır! Öze dönüş bu kolektif irade yoğunluğuna yeniden katılımdır. Yani özgür yaşam isteğindeki kararlılıktır. Merkezi otoritenin çeperinden özgür yaşam merkezine doğru akıştır. Kürt halkı bu özgürlük katılımı eksikliklerine ve Türk devletinin faşizan baskılamalarına rağmen akışını cılız da olsa sürdürmektedir.

Özgürlük kötülükle beslenen iktidar gücüne karşı kolektif mücadeleyi mümkün hale getiren iradenin yoğunluk kazanmış biçimidir

Türk devleti göç politikasını yaşamsal kılarken hedeflerinden birisi de toplumsal yarılma kadar tek tek özneler bazında bir kişilik bölünmesi yaratmaktı. Varoşlara, gettolara sıkıştırılan Kürtler dinci, milliyetçi ve cinsiyetçi uygulamalarla sindirmeye çalıştı. Dil ve kültür erozyonuyla bu başkalaşım süreci tamamlanmak istendi. Böylece tümden üst Türk kimliği içinde homojenleştirmekti. Bu stratejini yarım asırlık savaş boyunca sonuç vermediği görüldü. O zaman Türk devleti stratejiyi şöyle güncellemeye çalıştı: “Madem üst kimlik içinde eritemiyorum o halde en azından özgürlükle bağlarını zayıflatayım. Yani amaçsız ve iddiasız bırakayım.” Neo-liberalizme en uygun stratejik yaklaşım bu oluyordu. Tüm ideolojik araçlar buna dönük seferber edildi. Bu politik (kısmi) değişimi nereden anlıyoruz? Göçe tabi tuttuğu Kürtler yeniden göçerttiği bölgelere “geri dönüşü” özendirmesi, teşvik etmesinden anlamak mümkündür. Hatta maddi destek sağlama noktasında bir beyanı, bir açıklaması da vardı.

Kürtler öze dönüş algılaması çok farklı bir düşünsel, duygusal ve ideolojik içerik taşıyordu. Onlar doğal varlıklarını ancak ana toprağına, kök merkezine yani özgürlük alanlarına dönerek ahlaki politik toplum olacaklarına inanmışlardı. Göçteki ağırlıklı yapı bunu özümsemişti. Özgürlük mücadelesi olmadan

doğal varoluşlarını sürdüremeyecekleri bilincine ulaşmışlardı. Sadece fiziki varoluş yetmiyordu. Bu fiziki varlığı anlamlı kılmak kökleriyle, tarihiyle ve kültürüyle özgürlük temelinde yeniden buluşturmak istiyorlardı.

Sömürgecilik sömürgelere, "insandışılaşmayı" dayatır. Ezme ideolojisi ezilene karşı,ezilenin insan olma vasıflarını yitirmesi için tüm gücünü kullanır. Türk sömürgeciliği yüzyılı aşkın bir süredir Kürtlere, "insandışılaşmayı" bir paradigma olarak dayatıyor. "İnsandışılaştırmak" demek insanlığını elinden alma, onu çalmadır. Bunu dil, kültür, coğrafya, gelenek vb. maddi ve manevi olguları yasaklayarak yapıyor. Bundan en çok etkilenen ise göç kırımına tabi tutulan insanlarda yaşanır. Sürgün ve iç göç yaşayan, hele hele kendi anavatanından zorla koparılan Kürtler de bu psiko-sosyal travma daha ağır yaşanır. İkiye bölünme, yarılma dediğimiz şey tam da budur.

Kürt halkı bir bütün olarak mı yaşayacak ya da parçalı bir varlık olarak mı varoluşunu sürdürecek? Türkler Kürtleri parçalı halde yaşatmak için göç stratejisini uyguladı: Parçala ve yönet. Kürdistan'dan kopartılan göç parçası yeniden bütünle buluşmak için öze dönüş için arayış içinde oldu. Fiziki kopuş olsa da göçteki Kürt halkı duyguda ve düşüncede kopuşu sağlamadı. Varlıklarını bütün olarak uzakta da olsa korumayı başardı. Öze dönüşü bu eksende sağlamaya çalıştı. Türk devletinin şiddet yüklü tüm araçlarına karşı varlıksal bütünlüğünü korumaya dönük hamleler oldu. Türklerin, "insandışılaştırma" politikası anlamsızlaştı.

Göç ettirmenin bir diğer önemli boyutu ise Türk devletinin Kürdistan'ı tümden insansızlaştırmaya çalışırken sadece kendi tahakküm anlayışını egemen kılmakla sınırlı değil. Bunun barındırdığı tehlike ezilenlere yani Kürtlere kendi ideolojik bilinçlerini içselleştirmeye çalışırlar. Burada içselleşen şey Kürtler tarafından ezenin yani Türk ideolojisinin içselleştirilmesidir. Yaratılmak istenen temel düalist ikilem budur. Kürler varoşlarında ya kendileri gibi ve kendileri olarak kalacaklar ya da ezenin, iktidarsal gücün ideolojisini benimseyip içselleştirecekler. Temel ikilem burada ortaya çıkar; ya tümden bir kabulleniş, entegre olma ve yabancılaşma veya kendi tarihsel kültürünün kolektif bilinciyle yaşamak! Kürt halkının diasporası kolektif ve komün kalmayı tercih etmiştir.

Bunun yanında Türk ulus devletinin faşist karakterinin işgalci ve dayatmacı gücü Kürt halkına ve onun düşünme biçimine de hep bir müdahale içinde olmuştur. Kürtlerin zihinsel kodlarıyla oynayarak, öze dönüşün tüm özgür katılımın çıkışlarını kapatmak istemiştir. Yaşamı salt biyolojik bir kerteye indirgeyerek ana toprakla olan bağını tümden yıkmak, koparmak istemiştir. Bilinci çarpıtılmış, düşünsel üretim araçlarından yoksun bırakılmış Kürdistan toplumunu yönetmek çok daha kolay olacaktı. Böylece onların özgürlük umutlarını kırmayı hedefliyordu.

Sömürgecilik sömürgelere, "insandışılaşmayı" dayatır

Ezen Türk devleti bunu yaşatırken, kendisi için hedeflediği en temel olgu ise insan olmaktır. Bu durum onun göstermekten çekindiği, maskelediği temel olgudur. Kürtleri tarih dışına itip onları insandışılaştırıp yok sayma stratejisi, onun gerçek yüzünü örtük hale getirmesinde gizlidir. Onun için insan olma stratejisi Kürtlere karşı ve diğer inanç ve etnisitelere karşı ezen/sömürge olmayla eş anlamlıdır. O nedenle çok bariz olarak olmayan bir tarih bilinci yaratıp kendini tarihin biricik, tek yaratıcı öznesi sayar. Her şeyi kendi insan oluşuyla başlatır. Ezen sömürgeci kimliğini örtmeye çalışmanın adı olmuştur.

Türkiye- Kürdistan düşük yoğunluklu savaşı farklı boyutlara evrilerek devam ediyor. Sömürgecilik halen tüm yapısal kurumlarıyla varlığını sürdürmektedir. Ki çoğu ülkeler bağımsızlık savaşlarını sömürgeciliğe karşı kazanmış olsalar bile bu tümden sömürgeciliğin bitirildiği anlamına gelmez. Kürtlerin koşulları ise çok daha zor ve çok parçalı yapısı bulunmaktadır. Sömürgecilik bir zihinsel olaydır. Zizek'in tabiriyle zihinlerin köleleştirilmesidir. Göçe maruz bırakılan Kürtler için bu süreç çok daha zorlu ve yakıcıdır. Hem dil ve kültür asimilasyonuna karşı savaşmak durumundadırlar hem de özel savaşa karşı varlık-yokluk mücadelesiyle karşı karşıya bulunmaktadırlar. Öte yandan merkezin varoşlarına sıkışan bu kitleler sosyal uyumunu da bir şekilde sağlamak ve

sömürgecilik zihniyet yapısından kendini korumak gibi bir tarihi sorumlulukla da karşı karşıyadır. Çünkü Türk sömürgeciliği katmerlidir. Hem Türk kimliğinin ırkçı vurgusu hem de Katolik Hristiyan öğeleri de sentezleyerek, dinci-milliyetçi bir karakter taşımaktadır. Zihinlere tarihsel olarak yapışıp kalmıştır. Bundan dolayı göç diasporasının öze dönüşü sanıldığı kadar kolay gerçekleşmemektedir.

Günümüz modernitesinin, biyolojik ırkçılığın farklı bir formuna evrilmiş gibi gözüküyor. Kültürel ırkçılık kavramı biyolojik ırkçılığın yerini almış durumda. Bu anlayışın, zihinsel bozukluğun arkasında yatan şey kendi kültürünü (ezen kültürü) diğer kültürlerden üstün görmedir. Türk devleti bir adım da öteye giderek başta kültürü olmak üzere tüm dil ve kültürlerin Türk kültüründen doğduğunu gerçek bir paradigma olarak sunar. Devletsel gücünü kültürel güce dönüştürür. Bunu özellikle de göçe tabi tuttukları Kürtlere karşı çok yönlü, baskın ve bir o kadar da imha edici olarak kullanır. Öze dönüşün en büyük savaşımı bu kültürel ırkçılığa karşı veriyor, vermek durumundadır. Varoluş ve özgürlük kültürsüz olamaz. Kültürel ırkçılıkta derinin rengi, saçının ve yüzünün esmerliği vb. gibi fiziksel görünümler çok geçerli değil. Onun yerine kültürün biçimi egemen kılınmıştır. Ezenin kültürü her türlü kültürün üstündedir. Doğal olarak derinin ve saçının rengi gitmiş ama onun yerine kültürün rengi geçmiştir. Buradan bakınca yabancılaştırma ve toplumun kendine ait dokusunu bozmanın en tehlikeli biçimi kültürel ırkçılık olmuştur.

Kürtlerin baskıya karşı direnişleri özgürlük talebinden başka bir anlama gelmez. Öze dönüşü kendi anavatan kültürü, dili ve gelenekleriyle özgür ve özerk bir biçimde buluşmak anlamına gelir. Öze dönüş özerk yaşamdır. Ama kendi kültürü, rengi ve diliyle. Sömürge yapısının homojen baskısından kurtuluş ancak öze dönüşün özerk birey ve toplum düşüncesi ve eylemiyle sağlanabilir.

Göç bir anlamda özgürlükten düşme halidir. Öze dönüş ise düşme ve tarih dışı olma bilincini eylemselliğine özgürlükle yeniden buluşmadır. Zorunlu göç doğal olmayandır. Özgürlük ise doğaldır. Öze dönüş ise doğal olmayanın doğal olana buluşmasıdır. Ahlaki politik toplum sistemi doğal olanın sistemidir. Buradan bir analoji ile durumu ifade edersek, şöyle demek daha doğru olur: Bütün nehirler denizlere doğru akarlar. Öze dönüşün de bu açıdan kendi ana toprak, doğal yaşam alanına yeniden dönüşü ifade eder. Çünkü öz de doğaldır. Göçe zorlanmış Kürt halkı tarihin yazımında, oluşunda özne halktır. Bu komünal özün yeniden özgür doğuş mekanına kavuşmasıdır.

Öze dönüş aynı zamanda kültürel eylem gücüne kavuşmasıdır. Kürt kültürü ilk yaratılan kültürdür. Bu güçlü kültür sayesinde tarih dışı olmaktan kurtulmuştur. Bütün göçertmeler, sürgünler ve fiziki kırımlara rağmen tarihin doğru tarafında yer edinmiş olan bu kültür göç olgusuna karşı bir direniş kültürü refleksiyle özüne kavuşmayı eylemsel kılmaya çalışmaktadır. Kültürün bu eylemsel gücü ezen Türk devlet yapısına karşı bir politik güç konumlanışıdır. Bu açıdan öze dönüş kendisi için yaşamda ve özgürlükte kalmanın gerekçesidir.

Sonuç olarak, öze dönüş aynı zamanda ahlaki politik toplumun özgürlük temelli özerk yaşamını özgürlük hamleleriyle yeniden yapandır ve kendini gerçekleştirendir. Öze dönüş Kürtler için ahlaki olanı kabul eden, benimseyen ama kötü olana karşı da savaşım içinde olan bir zihniyet taşır…

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Kürtlerin Horasan Göçleri

Nesrin Akgül

Göç, toplumsal tarihin kendini anlatıma kavuşturduğu en güçlü hikâyelere, destanlara, ağıtlara konu olmuş hafızalardan biridir. En büyük insanlık trajedileri bu hikâyeler etrafında örülür. Hikâyelerin kurbanları olan toplumlar kendi varlıklarını oluşturan coğrafyadan bir şekilde ayrılıp arkalarında nice anı bırakırlarken, yeni yaşamın belirsizliğine kulaç atarlar. Anayurtlarını, vatanlarını bırakmak çoğu zaman zorunlu sebeplerle ortaya çıkarken; bu durum sosyolojik, psikolojik, kültürel, ekonomik nice değişimin ve altüst oluşun da sebebi olur. Aidiyet duygusunu şekillendiren mekânsal yapı, o toplumun kimliğini bina eden beraberliğin de yapısal harcı olur. O doku iklim koşullardan tutalım, mimariye, üretimden beslenme ve barınma koşullarına kadar toplumun kendini inşa etmesinde belirleyici bir güç oluşturur. Yerleşik yaşamın oluşum ve değişim dinamikleri olan mekânsal faktörlerle beraber kültürde kimlik kazanır. Kültürel formasyon kazanılırken, o toplumun toprakla, mekanla sağladığı ilişki yönlendirici olur. Toprakla kurulan bağ, toplumsal hafızanın bedeni olur. O beden toplumsal hafızasını ve aidiyetini de coğrafyayla kazanır. Coğrafya toplumsal hafızanın kendini dokuduğu, rengini kazandığı zemin olarak yurt ve yurtseverliğin temsilini yapar. Aidiyetin bu zeminde şekillenmesiyle toplumsal yapı ahlaki ve politik gelişimini sağlar. Kendi olmayı başardıkça da öz gücünü tesis eder. Aidiyet bilincinin gelişim sağlaması toplumsal iradeleşmeyi ve savunma gücünü yapılandırır. Bu da kendi topraklarında yaşamayı başarmakla ilgili bir durumdur. Bir toplum için yabancılaşmanın başlama noktası da, yaşadıkları mekânın sömürgeleştirilmesi veya bu mekânlardan zorunlu göç etmeyle beraber ortaya çıkar. Bir sömürge politikası olarak zorunlu göç ettirme, o toplumun kendi anavatanından veya hafızasından koparılması demektir. Bu da toplumsal tarihin her döneminde yaşanan bir iktidar politikası olarak karşımıza çıkar.

Erkek İktidarın Zorunlu Göç İle Hedef Aldıkları: Kadınlar

Her göç aslında, bir savaş hikâyesinin ödettiği bedel olarak karşımıza çıkar. Bu bedeli ödeyen esas güç olarak kadın ve çocuklar, göç hikâyelerinin en mağdur kahramanı olurlar. Homeros'un İlyada ve Odysseia destanlarında dile getirdiği Troya savaşı tarihe hep doğu ve batı arasında ki ilk savaş, Truva atı hilesi, Aka hükümdarı Menelaos'un eşi Helen'in Paris tarafından kaçırılmasıyla başlayan savaş diye geçer, ancak kimse bu büyük savaşta göç ettirilen kadınların neler yaşadığını pek bilmez. Oysa bu savaşta yenik düşen şehrin kadınları esir olarak göç ettirilirken, götürüldükleri yerlerde tecavüze ve tacize uğramış, köleleştirilmiştir. Şehrin soylu kadınlarından Cassandra'nın esir düşüp, sığındığı tapınakta; bu mekânın kutsallığı bile yok sayılarak, Akalı Ajax tarafından tecavüze uğraması dönemin sembol anlatımlarından olmaktadır. Ya da Palmira'nın hükümdarı Zenobia'nın Roma İmparatorluğunca esir alınması ve peşi sıra Roma'ya avlanmış bir hayvan misali altın zincir ve kafeste sürgün götürülmesi, göçün tarih boyunca en fazla kadınları etkilediğine örneklerdir. Aynı örneklere yakın tarihte Kurdistan'da yaşanan soykırım politikalarında da rast geliriz. Ermeni soykırımında zorla göç ettirilen kafileler, sürgüne gönderildikleri yerlere giderlerken en fazla hafızalara kazınan manzaralar,

göç yolundaki kadınların sırtlarında bohçaları ve ellerinde bebekleriyle yola çıkmış halleridir. Bu sürgün sürecinde Ermeni kafilelerin yaşadığı hırsızlıktan tutalım her türlü saldırıya karşı en büyük trajediyi yaşayanlar, kadınlar olmuştur. Yol boyunca tecavüze, tacize uğrayan kadınlar, kaçırılmaktan tutalım, katliama varana dek nice insanlık suçuna maruz kalmışlardır. Dersim soykırımı sürecinde kara vagonlara bindirilen sürgün mağdurlarının içinde yer alan ve bugün "Dersim'in kayıp kızları" olarak da isimlendirilen kız çocuklarının yaşadığı trajedi, yakın tarihimizin insanlık suçları içinde yerini almıştır. Bu tarihsel kesitler bize zorunlu göç trajedilerinden en fazla etkilenen kesimlerin kadınlar ve çocuklar olduğunu da anlatır. Hangi tarih ya da hangi coğrafya da yaşanırsa yaşansın, zorunlu göç, erkek iktidarının ve militarizminin bir sonucu olarak önce kadını hedeflemiştir.

Göç olgusu tarihsel olarak ele alındığında; bu göçlerin yaşanan savaşlar, adaletsiz gelir dağılımı, insanların daha yaşamaya elverişli yerlerde yaşama tercihi, doğal afet ve iklim değişikliği ile yaşandığını görürüz. Bununla beraber göçebe ve hayvancılıkla uğraşan toplumlar için de göç, her dönem devamlılığını sağlayan bir yaşamı devam ettirme yöntemi olarak da tercih edilebilmiştir. Kuraklık, otlağın yetmemesi, kıtlık, iklimsel değişimler ve afet gibi olağan üstü olaylarda göç sebebi olmaktadır. Tüm bu sebeplerle insanlar yaşadıkları yerleri değiştirirler. İçinde yaşadıkları toplumdan başka bir topluma ve mekâna yer değişimi yaparlar. Göç ne sebeple gerçekleşirse gerçekleşsin beraberinde o toplumlarda sosyolojik, ekonomik, psikolojik, siyasal her alanda değişim yaratır. Bu durum hem göç edeni hem de göç edilen yerdeki insanları etkileyen bir değişim halidir. Gönüllü ya da zorunlu olarak ne şekilde yaşanırsa yaşansın göç, göç eden için bilinmeyene doğru yol almaktır. Ve bu bile o insanlarda psikolojik yıkım etkisi yaratır. Bununla beraber göç toplumsal değişim ve hareketlilikte de dinamik bir rol alır. Sosyal ve kültürel değişimde negatif ve pozitif etkinlikte rol alır. Bu nedenlerle çok boyutlu etkisi görülebilen göçleri, sadece bir yer değiştirme olayı olarak ele alamayız. Görüldüğü gibi özelde de savaş gibi etmenlerle ortaya çıkan zorunlu göçlerde bahsettiğimiz belirsizliğe yol alan insanlar, ortaya çıkan travmatik süreç nedeniyle geçişkenliği ve uyumu kolay sağlayamayabiliyor. Bu da toplumsal alanda ciddi uyumsuzluk ve aidiyet sorunu yaratıyor. Bir bireyin bu süreci uyum sağlayarak atlatma süreci toplumsal katılım verimliliğini de düşürebilmekte ve aidiyet duygusunun yerleşiklik kazanması da uzun bir sürece yayılabilmektedir. Kendi olma ve kendini katabilmeyle ilgili varlık kazanma süreci dahi bu nedenle zorlaşmaktadır. Totalde de göç eden bir halkın var olma sorununu olumsuz anlamda etkileyen göç sorunu, o halkın gittiği yerde gettolaşmasına neden olmaktadır. İçine kapanan, dışa karşı savunmacı kalan veya tersinden kendini unutarak, yeni yapıya uyum sağlama adına asimilasyona kapı aralayan sosyolojik duruşlar da bu süreçlerin sonucunda gelişmektedir. Bununla beraber zamane sorunlarından biri olarak göç edenin, göç ettiği yerdeki toplum/birey veya devlet tarafından ötekileştirilmesi, dıştalanması, ucuz emek gücü olarak ele alınması ve vatansızlığın yanı sıra en temel insan haklarından "vatandaş" olamadığı için yararlanamaması da yaşanan siyasal, sosyal, ekonomik vs. sorunlar içinde olabilmektedir. Bu nedenlerle sebep ve ortaya çıkardığı sonuçları itibariyle göç çok yönlü ele alınması gereken bir olgu haline gelmektedir.

Ekolojik Mültecilik

Her dönemde farklı şekillerde yaşanan göç, kapitalist modernite çağında küreselleşmeyle beraber yeni bir boyut kazanmıştır. Sanayileşme, endüstriyalizm, bunun sonucunda doğan ekolojik sorunlar, artan nüfus, büyüyen kentleşmeyle beraber; kırsal yaşamdan ve toprağa dayalı üretimden kopulması ve elbette ki vahşi kapitalizmin yarattığı yıkıcı savaş ortamı, çağımızda yaşanan göçlerin temel nedenlerini oluşturmaktadır. Bu göçler daha çok iç ve dış göçler şeklinde tanımlanıp; hem dış hem de iç göçler sonucunda büyükşehirler de kontrolsüz bir nüfus artışı ortaya çıkmaktadır. Kentsiz kentleşme denen çarpık kentleşme de bu şekilde bir sorun olarak daha da büyümektedir. Kırsaldan kente yoğun akış bir yanıyla tarıma dayalı üretimi öldürürken, öte yandan kentleşme sorunlarını da ortaya çıkarmıştır. Bununla beraber çağımızın temel sorunu haline gelen ekolojik sorunlar ve iklim krizi de göç hikâyesini büyüten etmenlerden olmaktadır. "Ekolojik mültecilik"

olarak tanımını bulan bu sorun, göç sorununa yeni bir evre kazandırmıştır. Aslında tarih boyunca çevresel nedenlerle, iklim değişikliğine bağlı olarak insanlar kitlesel olarak göç edebilmiştir. Ancak vahşi kapitalizm çağı ve endüstriyalizm ile beraber ortaya çıkan iklim krizi ve küresel ısınma sorunu; kaynakların kapitalist güçlerin ve devletlerin elinde toplum aleyhine kullanılması gibi sorunlar nedeniyle ortaya çıkan sonuç, kitlesel göçler olmaktadır. Bu da orta ve uzun vadede küresel dünyada nüfusun kontrolsüz bir dağılımla yerleşim sağlayacağı, göç edenlerin bu nedenlerle statüsüz kalacağı, kentlerde tüketimin ve sanayileşmenin artmasıyla paralel çevre kirliliğinin de artması gibi ciddi ekolojik sorunların doğmasına neden olmaktadır.

"Güvenlik" Politikası Sonucu Gerçekleştirilen Göç

Göç bir sonuç olarak ele alınırsa, bu sonucu yaratan en önemli etmenler arasında savaşların yer aldığını görürüz. Tarih boyunca yaşanan her savaşta kitlesel göçler ortaya çıkmıştır. Bu göç zorunlu göçler alanında tanımlanan ve hayatı yerinden edilenlerin hikâyesini tanımlar. Bu öyle bir trajedi yaratır ki göç edenlerin bu uğurda ödedikleri bedel, hayata tutunmak için hayatını ortaya koyan bir tercih haline gelir. Suriye'de yaşanan savaş nedeniyle Ege Denizi'nde 100 bin insanın ölmesi, insanın yaşama hakkını korumak için nelerden vazgeçebileceğini ya da göze alabileceğini düşündürtür insana. Bu tercihe itilen insanlar daha iyi bir yaşam uğruna yola çıktıklarında yaşamayı başarmış olsalar dahi, içine itildikleri kötü yaşam koşulları nedeniyle ciddi bir yaşam hakkı ihlaliyle karşılaşmaktadırlar. Bu güncel sorun tüm dünyayı küresel olarak sarmalayan ve üzerinden milliyetçiliğin körüklendiği, göç karşıtı söylemlerin arttığı, göçmenlere karşı kötü ve katı muamelelerin arttığı bir ortamı yaratmaktadır. Elbette bu sorun bugünün sorunu olamamaktadır. Ancak güncelde yaşanan göçmen sorunu sebep ve sonuçlarıyla daha da derinleşmişse, bunun sebebi kapitalist modernite ve onun ulus devlet yapıları olmaktadır. "Her ulusa bir devlet" diyerek egemen ve homojen uluslar yaratan, bunun keskin sınırlarını çizen ideoloji ve siyasetin göç sorununda rolü daha derin olmaktadır. Bu nedenle yerinden edilen insanlara karşı devletler güvenlik politikası uygulayarak, sorunu güvenlik meselesi haline getirmiş bulunmaktadır. Göç edilen yerlerdeki toplumların içine itildiği yabancı düşmanlığı ve ırkçılık da bu güvenlikçi devlet politikalarından bağımsız değildir. Bu durum göç eden insanların neden ve kimlerin savaşının bedeli olarak göçe maruz kaldıklarının da üstünü örtmektedir. Küresel güçlerin yarattığı savaşın mağduru olan insanlar, göçün müsebbibi haline getirilerek, yanlış ve hedefli bir algı oluşturulmaktadır. Zorunlu göç ettikleri yerlerde davetsiz misafir olarak görülen göçmenler, zaman içinde ülkelerine geri dönme koşulları kalmadığında bulundukları ülkede yoksulluk içinde yaşamaktadır. Göç eden toplumların içine itildikleri kötü yaşam koşulları, göç edilen yerdeki toplumların ötekileştirici yaklaşımıyla buluşunca da yaşanan sorunlar toplumsal krizleri arttırmaktadır. Göç edilen yerdeki toplumlar ile göçmenlerin ekonomik, sosyal, siyasal, sosyal uyum sürecinin doğru yönetilememesi krizin derinleşmesine kaynaklık etmektedir. Bu da toplumsal iç çatışmalara kapı aralamaktadır.

Göçün tarih boyunca en yoğun yaşandığı alanlardan olan Kurdistan bölgesi, savaşın süreklilik kazandığı bir bölge olması nedeniyle de göç hikâyelerini bağrında taşımakta ve göçün yarattığı tüm sorunlardan etkilenmektedir. Bu durum Kurdistan'ın merkezi bir bölge olma özelliğiyle ilintili tarihsel bir olgudur. Toplumsal tarihin başlangıç sürecinden beri bu coğrafyanın kendisi, avcı göçebe topluluklardan tutalım yerleşik yaşama geçiş süreci ve sonrasına kadar sürekli nüfus hareketliliğine tanık olmuştur. İlk toplumsal devrimin başladığı, ilk uygarlıkların doğduğu yer olması sebebi ile hem iç göçler hem de dış göçler hız kesmeden devam etmiştir. Aşağı Mezopotamya'da başlayan uygarlaşma süreciyle beraber başlayan Sami topluluklarının göçü, bu topraklarda Sami toplulukların devletleşmesine kadar varan bir süreci doğurmuştur. Peşi sıra birçok istilacı grubun da akın ve işgaline tanıklık eden bu coğrafya da sürekli demografik değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlere rağmen Mezopotamya coğrafyasının yerli halkı olan Aryen topluluklar, esas direnişlerini zorunlu göçe karşı direnmeye çalışarak yapmıştır. Proto Kürtlerin dağlara sığınma tercihi de bu direnişin bir sonucu olarak gelişmiştir. Buna rağmen

Aryen topluluklarında kah coğrafi nedenleriyle kah savaş ve işgale karşı iç göçü yoğun olarak yaşadığına tanıklık ederiz. Zaman içinde dış göçe de maruz kalan Aryen topluluklar, bugüne kadar dünyanın farklı coğrafyalarına da göç eder olmuştur. Kendi yurdunun sürgünü olan Kürtler, Ermeniler, Süryaniler, Acem topluluklar ve daha nice Mezopotamya yerli toplulukları göçü hayatta kalmanın bir zorunluluğu olarak tercih etmeye itilmiştir. Soykırım kıskacındaki Kürt halkının göçü en yoğun yaşadığı süreçlerden biri olarak uygarlık merkezinin Mezopotamya'ya kaydığı İslam uygarlık çağı ve kapitalist modernite çağını işaretleyebiliriz. Bu süreçler soykırım ve işgalin devlet politikası olarak süreklilik kazandığı zamanlar olmuştur. En son Êzidxan'a dönük gelişen DAİŞ işgal ve saldırısıyla beraber, Êzidî halkının yaşadığı göç, yüzyılın en büyük göç ve soykırım hikâyelerinden biri olmuştur. Kürtlerin bu sonu gelmez göç hikayeleri içinde öne çıkan bir süreç olarak 14-15-16. yüzyıllarda yaşadıkları göçe kısaca projektör tutarak, totalde yaşanan göç sorununa tarihsel kesitlerle tanım getirmeye çalışalım.

10-15. Yüzyılda Kürdistan'da Göç

Kürdistan coğrafyasında göçün en yoğun yaşadığı dönemlerden biri olan 14-16. yüzyıl aralığı, kimi karakteristik özellikleriyle öne çıkar. Bu süreç Kurdistan'da hem Moğol işgal ve saldırılarının yoğun yaşandığı hem de Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşuyla beraber Ortadoğu'da yeni bir uygarlık gücünün doğuşu ve büyümesine sahne olunan bir süreçtir. Bu döneme kadar Kurdistan halkaları, İslam hegemonyasında, karşı İslam'ı temsil eden Emeviler ile başlayıp Abbasiler süreciyle devam eden imparatorluk güçlerinin hakimiyeti altında kendi varlık mücadelelerini vermektedir. Karşı İslam olarak gelişen Arap Sünniliğine karşı bölge halkı otokton yapısı ve geleneksel inançlarıyla kendi inanç yapısını korumak ve aynı zamanda varlıklarını sürdürebilmek adına da sürekli bir direniş ve göç halinde olmuştur. Resmi Sünni İslam uygarlaşması ve yayılmacılığı karşısında bölge halklarının etnik kimlik, mistik hareketler, tarikatlar, tasavvufi akımlar gibi nice demokratik uygarlık güçleriyle sergiledikleri direniş ile oluşan göç haritası demografik yapıda da değişimlere sebebiyet verir. Yerel halkın belli bir merkezden içe doğru sağladığı göç beraberinde hem göç edilen yerdekilerin hem göç edenlerin iç içe geçmesine, kültürel dokunun kendini sentezlemesine ve inançlarında senkronize olmasına da sebebiyet vermiştir. Bu da pozitif anlamda Mezopotamya'nın çok kültürlü bir yapı kazanmasına da yol açmıştır. Bugüne kadar gelmeyi başaran her Kurdistani kimliğin bağrında çok kimlikli bir yapı taşıması ve aynı geçişkenliği diğer kimliklerin de sağlaması, aynı zamanda köklü kültürel dokusunu başka yapılara da taşırabilmesi, yaşanan göçlerin tarihsel bir sonucu olmaktadır. Bu göç haritasına bakıldığında 10-13. yüzyıl aralığında bugünün Irak ve İran dediğimiz bölgesinden ya da Bağdat merkezli coğrafyadan Kuzey Kurdistan, Anadolu'ya ve Horasan bölgesine ciddi bir göç akışı olduğunu görürüz. Diyebiliriz ki, Aşağı Mezopotamya dediğimiz bölge İslami yayılmacılık ve Moğol istilası karşısında, en kadim inançları ve kimlikleri bağrında taşıyan yapısıyla dış ve iç göçlerle demografik ve kültürel senkronizasyonu sürekli̇leştiren karakterini korumayı başarmıştır. Merkezi önemini hiçbir dönem kaybetmeyen Mezopotamya bölgesinin işgal, istila ve savaş sonrası yaşadığı göçlere cevabının yukarda belirttiğimiz şekilde olması; entegrasyonun senkronik ve geçişken şekilde sağlanması da coğrafyanın karakteristik bir direniş özelliği haline gelmiştir.

Kültürel bir toplum olan Kürtler, aynı süreçlerde Arap ve Moğol istilalarına karşı yaşadığı iç ve dış göçler nedeniyle Balkanlar'dan Hindistan'a kadar göç etmiştir. Bu göçlerde hem karşılıklı çoklu kimliklerin kazanılmasına sebep olmuş hem de özelde ovada kalmak yerine dağlara göç edip burada yaşamayı tercih eden Kürtlerde de varlıklarını koruma stratejisi ortaya çıkarmıştır. Bu strateji kendi aşiret ve kabile kültürüne en çok bağlı kalan ve ova Kürtlerine göre daha çok içe kapalı bir yapı oluşturarak işgal ve asimilasyona karşı özgür yaşam ısrarını koruyan bir sosyolojik doku ortaya çıkarmıştır. Bununla beraber aynı dönemlerde özelde Moğol istilası karşısında İslam dışı kalmış Kalenderi, Vefai, Haydari, Bektaşi gibi birçok tarikatın da Yukarı Mezopotamya ve Anadolu'ya göç etmesi önemli olmaktadır. Bu göçler sonucunda, göç edilen bölgelerde ki yerel halk ve onların inançlarıyla yaşanan geçişkenlik, yeni kimliklerin, örgütlenmelerin veya karşılıklı etkileşimlerle değişimlerin yaşanmasına

sebep olabilmiştir. Özellikle de 13. yüzyıldan sonra Abbasi İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra peşi sıra oluşan Büyük Selçuklu İmparatorluğu ve Selçukluları da yıkan Moğol istilasıyla geçen dönemde Kurdistan ve Anadolu'ya ciddi bir Türk ve Moğol göçü yaşanmış; bu da bölge demografyasının değişmesine neden olmuştur. Ardından Kurdistan bölgesinde doğuşunu yapan Osmanlı ve Safevi uygarlıklarının karşılıklı bir çatışma diyalektiği içinde bölgede varlık kazanması toplumsal tarih açısından ciddi yıkım ve göçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Tüm bu sonuçlarla egemen ve istilacı devletlere karşı halkların göç ederek, göç ettikleri yerlerde belli değişim ve etkilenmeleri yaşayarak var olma stratejisini farklı farklı hayata geçirmelerine tanıklık ediyoruz. Abdullah Öcalan'ın bu sürecin karakterine dair ortaya koyduğu çözümleme de önemli olmaktadır:

"13 ve 14. yüzyıllarda Haçlı ve Moğol saldırıları bölgede çekirge sürüleri gibi bir kırıma yol açar. Göçler, dağlara çekilmeler devam eder. Bölge tekrar çalkalanır. Bu sefer geleneksel bölünme ve savaş çizgisi İran merkezli Safeviler ile Anadolu ve Balkan merkezli Osmanlılar arasında çizilir. Bir nevi Bizans-Sasani ikilemi yenilenmiş olur. Yavuz Selim'in 1514 Çaldıran zaferi ile 'Kürtlerin Sünni kesimiyle beraber' klasik doğu sınırı en doğudan çizilir. Kurdistan'ın günümüze kadar sürecek bölünmesinin temeli atılır. Sınır boylarından sık sık içeriye dönük saldırılar olsa da 1639 Kasr-ı Şirin Antlaşması ile günümüze kadar sürecek Kurdistan bölünmesi ve Anadolucu güçle İrancı güç arasında ki sınır hattı resmen çizilmiş ve tanınmış olur. Mezopotamya ve Kürtlerin büyük çoğunluğu Osmanlı İmparatorluk sınırında kalmış olur."

Bu noktada Kürt göçünün ve Kurdistan bölünmesinin tarihsel durağını tanımlayan Osmanlı ve Safeviler arasında yaşanan sürece kısa bir izlek oluşturarak, Kürt Aleviler de "Horasan'dan geldik" efsanesine dönen göç haritasına kısa bir izlek oluşturabiliriz.

15. yüzyılla başlayan Safevi ve Osmanlı devletleri arasındaki çatışmalı süreçler Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgede meydana gelir ve bu savaştan en fazla etkilenen halk da Kürtler olur. Bu iki büyük devlet merkezi uygarlık olma adına başlattıkları savaşı, Şii ve Sünni ideolojik kimliklerine dayalı olarak verirler. Din kimliği adı altında başlayan savaş, özellikle Osmanlı devletinin Kızılbaş inançlı halklara karşı en fazla devlet terörünü uyguladığı bir sürece evrilir. Bu durum toplumsal yarılma ve dağılmaların, bu süreçlerle beraber artmasına neden olur. Bu nedenlerle de Kurdistan tarihinin en kapsamlı göçleri bu süreçte yaşanır. Kasr-ı Şirin Antlaşması ile Kurdistan'ın ikiye ayrılır ve Kurdistan topraklarının dörtte üçü de Osmanlı sınırları içinde kalır.

Horasan "güneşin doğduğu yer" olarak, tarih boyunca sistem dışı kalmış yapı ve toplulukların sığındığı mekân olmuştur

Dönem Osmanlı'nın resmi inanç olarak Sünni İslam'ı kabul ettiği, Safevi karşıtlığı ile Kızılbaş topluma ciddi baskı, inkar ve imha politikalarını uyguladığı bir dönemdir. Bu dönemde Osmanlı, Kızılbaş toplumun Safevilerle ilişkisini kesmek için bu hattı "insandan arındırılmış bölge" haline getirir. Yavuz Selim bir devlet politikası olarak Kızılbaşlara dönük katliamlar yaparak, tarihe Kuyucu Murat Paşa olarak geçen sadrazamına verdiği yetki ile 40 bin Kızılbaş'ı diri diri kuyulara atarak, katleder. Pir Sultan Abdal'ın idamı, Şeyh Bedreddin hareketinin bastırılması, Celali isyanları ve bunun kanlı şekilde bastırılması da bu sürecin bir parçası olarak yürütülmüştür. Elbette Kızılbaş topluma karşı yürütülen baskılar sadece Osmanlı devleti ve salt Kızılbaşlarla sınırlı olmamıştır. Ancak şu parantezi açmakta da yarar var: Yazar İzady, "Kürtler" kitabında Kürt tarihçisi Şerefeddini Bitlisî'nin yazdığı Şerefname'ye dayanarak, bu süreçte Kürtlerin hâkim dininin Yazidî olduğunu belirtir. Bu durum Kürtlerin genel olarak bu sürece kadar da İslamiyet'e karşı direnerek, kendi inançlarını koruduğunu serimler. Yani Osmanlı devletinin kendinden olmayan, özelde de kendi döneminde Yezdan veya Kızılbaş olarak tanımlanan inançta olan Kürtlerin geneline karşı bir saldırı ve baskı politikasının uygulandığını anlatır bize. Bununla beraber Safevi devleti de kendisine destek sunan,

hatta devletin kuruluşunda rol oynayan Kızılbaş topluluklara karşı zaman için de baskıcı bir politika içine girerek, bu topluluklara günümüze kadar da devam eden Şiileştirme politikasını uygulamıştır. Bugün de Horasan dediğimiz ve vakti zamanında Kürtlerinde göç ettirildiği bölgede Şiiliğin hakim inanç kimliği olması bununla ilgili bir sonuçtur. Aynı Safevi devleti kuruluş aşamasında, Şah İsmail emriyle Osmanlı'ya karşı kendisini tanıdığını beyan eden 22 Kürt aşiretini esir almış, Şah İsmail'den sonra iktidara gelen I. Abbas döneminde Kürtlere dönük baskı politikalarına karşı gelişen Dımdım Kalesi direnişini de kanlı bir şekilde bastırmıştır. Görüldüğü gibi iki iktidar gücü de özelde Kürtlere dönük baskı politikasında birbirinden ayrışan bir tutum içinde olmamıştır.

Bu baskı ortamında iktidarların yaygın olarak kullandığı göç politikası, bir cezalandırma yöntemi olarak devreye girmiştir. Bu durum iktidarın süreklilik yaratan baskıcı uygulamaları sonucu kendine yaşam alanı bulamayan toplumların da zorunlu olarak göçü tercih etmesiyle de gidilen bir yol olmaktadır. Osmanlı toprakları sınırları içinde yaşayan Kızılbaş Kürt toplumu inanç kimlikleri üzerinden yaşadıkları baskı nedeniyle kendileriyle aynı inancı taşıdıklarına inandıkları Safevilere sığınırlar ve bu süreçte çok ciddi bir göç hareketliliği yaşanır. Belirtmekte yarar vardır ki bu dönemde iki ülkenin sınırında yaşayan Sünni Kürt aşiretleri de yaşanan savaş ve baskı nedeniyle Safevi bölgesine göç eder. Göçün merkezi olan bölge de Horasan olmaktadır. Horasan "güneşin doğduğu yer" olarak, tarih boyunca sistem dışı kalmış yapı ve toplulukların sığındığı mekân olmuştur. Daha resmi Sünni İslam'ın yayıldığı dönemde, merkezden uzak olması sebebiyle muhaliflerin örgütlendiği bir mekân olmuştur. Yine Moğol istilası döneminde Kürtlerin, Türklerin, Acemlerin ve diğer halkların batıya doğru toplu göçlerinin, yaşanan istila sürecinin bitmesiyle beraber tekrar tersinden bir göçle Horasan'a dönmeleriyle sonuçlanması da bölgenin göç haritasında sürekli mobilize olduğunu serimler. Aynı süreçlerde, yani 14. yüzyılda Timur istilasıyla Horasan'dan Kurdistan, Azerbaycan, Anadolu'ya sürekli bir göç dalgası olmuştur. Anlıyoruz ki henüz Safevi ve Osmanlı arasında yaşanan Çaldıran Savaşı öncesinde de Horasan hem göç alan hem de özelde Kurdistan ve Anadolu'ya göç veren bir bölge olmuştur. Çaldıran Savaşı ile beraber bu göç dalgasının daha da yoğunluk kazanarak devam ettiğini görüyoruz.

15. yüzyılla beraber Osmanlı baskısı karşısında Safevi topraklarına göç eden Dersim, eski adıyla Çemişgezek sancağında bulunan Kızılbaş Kürtlerin, "Rıza Şehri" hayaliyle önce Tebriz'e oradan da Horasan'a göç etmeleri gerçekleşir. Şah İsmail'de Kızılbaş inancında yer alan "Rıza Şehri" ütopyasını kullanarak, Kurdistan'da yaşayan Kızılbaşları kendi yanına çekmek istemiştir. Eşit ve özgür yaşamın Safevi topraklarında olduğuna inanan topluluklarda, özelde de Çemişgezek sancağındaki aşiretler, Osmanlı baskısına karşı Safevi topraklarına göç eder. Ancak Kürtlerin Horasan göçü salt Çaldıran Savaşı sonrası başlayan bir süreç değildir; bilakis kaynaklar M.S. 438-550 yılları arasında Gor Kürtlerinin buraya, sınır koruma amacıyla yerleştirildiğini ve bunun da Kürt Geli devletinin nüvesini oluşturduğundan bahseder. Kürtlerin 1245-1383 yıllarında Horasan'da kurduğu Geli devletinin bu temel üzerine kurulduğu ve zaman için bunun Deylemiler olarak da tanımlandığı öngörülür. Yani Horasan Kürtler için tarih boyunca göç alıp veren, mobilize olma özelliği taşıyan bir mekân olarak görülmelidir. 15. yüzyılla başlayan süreçte günümüz İran topraklarına göç eden Kürtlerin önce Tebriz'e yerleştirildiği, sonrasında da buradan bir devlet politikası olarak Horasan'a göç ettirildiği bilinir. Horasan, Safevi devletinin sınır yeridir ve Safevilerde Kürtleri hem merkezden uzak bir şekilde kontrolde tutmak için hem de sınır güvenliğini sağlamak adına bu bölgeye yerleştirir. Çemişgezeklilerin yanı sıra diğer Kürt Alevi ve Sünni Kürtlerin Horasan'a yerleştirilmesi ise 1550 yıllarından sonra olur. Safevi şahı Şah Abbas'ın iskân politikası neticesinde Kürtler Özbekistan ve Türkmenistan sınırına yerleştirilir. Kaynaklar yaklaşık olarak 45-60 bin hane halkının buraya yerleştirildiğini yazar[1]. Şah Abbas döneminden sonrada buraya göç eden Kürtler, Kürt aşiret konfederasyonu olarak tanımlayabileceğimiz önce Çemişgezeklû sonra Zaferanlû ismini alan bir yapı oluştururlar. Bunun dışında bölgede aynı dönemlerde Kurdistan'dan Horasan'a göç eden aşiretlerin Şadan konfederasyonunu da kurduklarını

1 **Faik Bulut "Horosan'dan Nasıl Geldik?"**

biliyoruz. Buraya göç eden aşiretleri çoğunluklu olarak Kuzey Kurdistan'da Van-Muş-Bitlis, Dersim, Bingöl, Diyarbakır, Kars, Iğdır, Ardahan, Erzurum'dan, az sayıda da Sivas, Maraş, Adıyaman, Malatya bölgelerinden geldiğini, Horasan dışında Ermenistan ve Laçin'e de bu göç akışının sağlandığını belirten Faik Bulut, devamla göç eden aşiretleri şöyle sıralar: "Sıpkan, Baski, Berifi, Milan, Zilan, Şadilli, İzoli, Redkan, Helikan aşiretleri Horosan'a göç ederek burada aynı sıra ile Sipkunlu, Pazuki, Berivanlu, Milanlu, Zilanlu, Şadıllu, İzanlu, Redkanlu, Helikanlu isimlerini, Ermenistan'a göç eden Mamikan Mamikanlu; Meman Mamyanlu isimlerini alır."[2]

Şerefxan, İran'da bu süreçte etkili olan aşiretleri şöyle sıralar: Lek, Zend, Razbehan, Metilec, Hasiri, Şehrezori, Mezyar, Kelani, Eminlu, Memeloyi, Kec, Kurani, Zikti, Kelegir, Pazuki, Wehi, Çemişgezek (Keykanlu, Şıhkanlu, Karamanlu, Keyvanlu, Sufiyanlu (Sofiyan), Tupkanlu (Topkan)), Erebkırlu. Bunların içinde sonradan Çegni ve Zengilerin de Horasan'a göç ettiğini belirtir. Yazar Hamza Aksüt ise Horosan'a göç eden aşiretler hakkında şunları belirtir:"Şah İsmail, Şah Tahmasb, Şah Abbas dönemlerinde Horasan'a Kürt aşiretleri sevk edilmiştir. En büyük sevkiyat, sınırı Özbek ve Moğol saldırılarından korumak amacı ile 1598 yılında yapılmıştır. Özbekleri yenen Çegni aşiretinden Budak Han vardı. Şah Abbas bu emiri Meşhed'e vali olarak atadı. Çemişgezek aşireti beyi Şahkulu Sultan ve Zengi aşireti beyi Genc Ali Han da Özbeklere karşı koyanların arasındaydı. Şah Abbas, Çemişgezek aşiretini Horasan'a yerleştirdi. Horasan'a yerleşen öteki Kürt aşiretleri Rışvan, Milan, Kuhpinikli, Zağferan, Gawliyan'dır. Horasan'a yerleşen bu toplulukların nüfusu 45 bindir. … Günümüzde Horasan'da yaşayan Zağferan obasının kökeni Mardin ve Dersim'dir. Horasan'da Zağferan'a Çemişgezeki de denmektedir. Oba bu adı Mardin'in hemen güneyinde ki Zağferan düzlüğünden almış olabilir. Bozulus içinde Zağferanlı obası 1540 tarihinde 50 hane ve 2 nefer nüfusa sahipti. Oba, Urfa'nın Bozova nahiyesindeki İlyas Pınarı, Çömlekçi ve Kaya Haydar nahiyesindeki Tozluca köylerinde yerleşikti. Zağferanlıların bir kolu da günümüzde Siverek'tir."[3] Ayrıca bu göç sürecine Osmanlı baskısından kaçan Sünni Kürt aşireti Celalilerin de dahil olduğunu belirtelim.

Araştırmacılar Horasan'a 15. yüzyıl sonrası ikinci göç dalgasının 16-17. yüzyıllarda Osmanlı döneminde Celali isyanları sonrasında yaşandığını belirtirler ve bu dönem göçe zorlanan aşiretleri de şu şekilde sıralarlar: Reşvan, Canbegi (Cihanbeyli), Şexbizini, Milan, Şadiyan, Rutan, Zırıkan, Sêvêdi, Terîkan, Mikailan, Mirdesiyan, Molîkan, Badîliyan, Nasîri, Koçgiri, Mahosi, Belikan, Çelikhan, Oxçiyan, Cutikan, Xelikan, Sefikan, Pisiyan. Araştırmacılar bu göç sürecinde, 45 bin olarak tahmin edilen Kürt ailesinden 15 bininin Horasan'a hiç ulaşamadığı ve bunlarında göçe başladıkları noktadan sonra Horasan güzergâhı içinde herhangi bir yerde aşiret olarak yerleşim sağlamış olabileceklerini belirtirler.

Hiçbir toplum yaşadığı mekânın gönüllü yolcusu olmaz

Nitekim, aslında göç haritasını en iyi veren done aşiretlerin dağılım ve yerleşim haritası olduğunu bilerek ve buna bir izlek oluşturulursa, hangi aşiretlerin göç yolunda kaldığı ve hangilerinin ulaştığı anlaşılır. Kürdistan'daki bu göç mobilizasyonu nedeniyle her bir aşiretin farklı bir bölgede, dağınık olarak yayılım sağladığını görürüz. Nitekim özellikle de Horasan göç hikâyesinde yola çıkan aynı aşiretler içinde bir kısmının Alevi bir kısmının Sünni olması da bu süreçle ilgili bir durum olmaktadır. Her aşiret gittiği yerde gönüllü ya da zorunlu asimilasyonla bir şekilde değişim sağlamıştır. Örneğin Faik Bulut Horasan'a dair yapmış olduğu saha araştırmasında buraya göç edenlerin çoğunun Şiileştiğini belirtir. Yani zamanında göç eden Alevilerin de devletin asimilasyon politikasıyla Şiileştiğini ama Kürt kimliklerini koruduklarını belirtir.

Anlaşıldığı kadarıyla Kürtlerin göç haritasında en mobilize olduğu hattı oluşturan Horasan bölgesi ve güzergâhına 14. yüzyıldan itibaren 500 bin Kürt konumlanmıştır. Bu hat sadece Horasan'a gidiş güzergâhı olmuyor; ayrıca Horasan'dan da dönüş

2 **Faik Bulut " Horosan Kimin Yurdu?"**

3 **Hamza Aksüt "Aleviler"**

güzergâhı oluyor. Yani bir şekilde bu bölgeye göç eden Kürtlerin, daha sonra buradan iç veya dış göçü yaşamasıyla oluşan bir opsiyonel yerleşim olabilmektedir. Horasan'a Karacadağ'dan göç ettiği öngörülen (kimi kaynaklar da Dersim der) İzol aşiretinin buradan tekrar göç edip, Dersim, Sivas ve Erzincan'a kadar yayıldığını görürüz. Yani göçe başladıkları bölgeye geri dönmek kadar, kimi yerlerde daha farklı bölgelere de dönüş yaptıklarına rast geliyoruz. Bu dönüş İç Anadolu'dan Karedeniz bölgesine kadar, Anadolu'nun her coğrafyasına yayılım göstermiştir. Burada ek olarak belirtmekte yarar var ki Kürtlerin İç Anadolu'ya kadar varan göç hikâyesi salt Horasan ile bağlantılı değildir. Cumhuriyet dönemine ve hatta sonrasına kadar yaşanan göçler de Kürdistan'da süren savaşlar, aşiret çatışmaları, yoksulluk, ekonomik zorluklar, kıtlık gibi sebepler etkili olmuştur. Örneğin İç Anadolu'ya göç eden Kürtlerin bir kısmının Birinci Dünya Savaşı sonrası sürgün edildiği, aynı bölgeye ve hatta Anadolu'nun batısına kadar ki bölgelere Rus-Osmanlı savaşı nedeniyle Ağrı, Erzurum, Kars, Muş gibi bölgelerden de göç edildiği bilinmektedir.

Horasan bölgesi bu dönemlerde yaşanan göçün merkez bölgesi olarak tarihte rol oynamıştır. Bu bölgeye göç edenlerin kurduğu konfederasyonlarda yer alan aşiretlere de bakılırsa; aslında Kurdistan'ın her yerinden buraya göç edildiği anlaşılır. Selim Temo'nun "Horasan Kürtleri" kitabında ayrıntılı olarak yer verdiği bu süreç, bölgede nasıl bir demografik değişimin yaşandığını da anlatır. Bu kaynak Horasan'da kurulan konfederasyonlarda ne kadar aşiretin olduğunu ve nereden göç ettiklerini ayrıntılı olarak serimlerken, Çemişgezek konfederasyonun da 95 aşiretin yer aldığını, bunların Dersim ve Sivas-Erzincan hattıyla uyumluluk gösterdiğini belirtir. Bu bölgede oluşan konfederasyonlarında dört parça Kurdistan'dan gelen aşiretlerin toplamından oluştuğunu belirtir. Burada anlaşılması gereken hususun, Horasan'a göç hikâyesinden anlaşılması gerekenin özelde Kürtler için, bölgede hâkim olan iki devletin, hatta öncesinde ki egemen devletlerin yerinden etme politikası sonucu yaşanan göç hikâyesinin sembolünü anlatmış olduğunun ayırdına varmak olduğu bilinmelidir. Bu hikâye de bize özelde Çaldıran Savaşı ile gelişen süreçte bölgede zorla göç ettirme politikasının geliştirildiği, göç edilen yerlerin de insansızlaştırıldığı, devlet terörünün etkisi ile halkaların yaşadığı katliam, baskı ve şiddet sürecinin göçün önünün açtığını anlatıyor.

Kürtlerin Horasan'a göç sürecinde de ortaya çıkan sonuç ve okunmayı bekleyen hikâye, Kürdistan bölgesinde tarih boyunca özelde Kürtlerin ve tabi ki bu bölgede yaşayan halkların yaşamında göç hiç eksilmeyen bir hafıza olduğudur. Aslında nereden geldiğini bilmenin hafızasını, göç hikâyelerinden öğreniyoruz. Ve bu hikâyeler bize bu coğrafyanın büyük acılara ve trajedilere tanıklık ettiğini anlatır. Çünkü hiçbir toplum yaşadığı mekânın gönüllü yolcusu olmaz. Buna iten sebeplerde de hep bir zor ve zorlanma vardır. Kürtler yakın tarihe kadar da kendi yurtlarının yabancısını kılınırcasına yurtsuzlaştırılarak, topraksız ve vatansız kılındı. Buna rağmen göçün yarattığı yurtsuzlaştırma, vatansızlaştırma, asimilasyon politikalarını yurtseverlik duruşuyla karşı çıkmaya çalıştı. Yakın tarihte yaşanan Kürt isyan ve katliamlarıyla Dersim'den Amed'e, Ağrı'ya kadar bu sürecin sonucu olarak Kürtlerin Batı illerine zorunlu iskân politikasıyla göç ettirildiğini görürüz. Göç ettirilen yerlere bilinçli olarak Kürt olmayan halkaların yerleştirilmesi ise bir asimilasyon ve yurtsuz bırakma politikası olarak devreye girmiştir. Ermeni tehciri ile göç ettirilenlerin yerine Kürtlerin yerleştirilmesi, Rumların mübadele ile anavatanlarından bir şekilde sürgün edilmesi, Süryanilerin katliamlar sonucu kaçırtılması bu coğrafyanın hafızasızlaştırılmasına neden olmaktadır. Devem eden yurtsuzlaştırma politikası 90'larda yaşanan iç savaş nedeniyle Kurdistan'da köylerin boşaltılması, halkın zorla yurtlarından edilmesiyle sonuçlandırılmıştır. Kürtler hem yaşanan savaşın sonucu hem ekonomik ve sosyal nedenler ile batı illerine göç ederken, arkalarında ateşi sönmeyen acılar bırakmıştır. Buna rağmen de yurtseverlik bilinci, duygusu ve hafızasıyla yaşamayı bilen örgütlü halklar, gittikleri aslında göçertildikleri her yere kendi vatanını götürmeyi de bilerek, özgürlük ruhunu yaşayabilmişlerdir.

Kaynakça:

- **Abdullah Öcalan - Bir Halkı Savunmak**
- **Faik Bulut - Horasan Kimin Yurdu? - Berfin Yayınları**
- **Faik Bulut - Horasan'dan Nasıl Geldik? - Kor Kitap**
- **Selim Temo - Horasan Kürtleri - Alfa Yayınları**

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Kürtler, Göç ve İskân Kanunları

Nesimi Aday

Göçler, bireylerin ve toplulukların iç dünyalarında, yaşam tarzları ve alışkanlıklarına negatif ve pozitif etkide bulunur. Gerek doğal, ekonomik, kültürel ve gerek zorunlu yer değiştirmelerin, insanın anlam ve değer dünyasında derin izler bıraktığı biliniyor. Tarih ve psikoloji disiplini bize göçebe insanların daha özgür ruhlu olduklarını imler. Mekânsal olarak özgür olan insanların, daha otonom hareket ettikleri kabul edilir. İnsan-çevre-davranış üçgeninin değer ve anlam üretimine katkısı azımsanmayacak düzeyde olduğu ve yerleşik insanın, dogma fikre daha yakın, karakter olarak da daha uysal, göçebe olanın ise dogmadan daha uzak, daha "asi" bir karakterde olduğu kabul görür. Yine göçebe olmaktan kaynaklı, farklı kültür ve ideolojilerden beslenen insanların, yerleşik olandan daha yenilikçi, hatta devrimci olduğu da anonim bir görüştür. Bu yönüyle insanın mekânla ilişkisinin ideolojik formasyona etkisi de çoğunlukla ilgiye mazhardır. Dolayısıyla coğrafyanın insan ruhu ve belleği üzerindeki etkisi sosyoloji, psikoloji ve sosyal antropoloji gibi disiplinlerin de ilgi odağı olmuştur. İbn Haldun'un "Coğrafya kaderdir!" sözü benzer olgular ışığında kavramlaşır. Ama Haldun, kır-kent diyalektiği analojisinde, kenti medeniyetle kavramlaştırmış ve göçebe yaşantıya oranla daha ilerici bulmuştur. Ona göre şehir kurmak ve bina yapmak medeniyet ve refahın ölçütüdür.

El-Mes'ûdî, göçmenlerin "göçer yaşayarak özgürlük, cesaret, beden ve karakter sağlamlığı, şiir sanatı, onur ve akıl keskinliğine sahip olduklarını" söylediğini; "şehirlerin kendileri için eziyet ve yoksunluk anlamı taşıdığını, binaların hem hava akımını engelleyip insan sağlığına zarar verdiğini, hem de toprağı kapatarak, insanların üstündeki gıdalardan yararlanmasını engellediğini, dolayısıyla özgür ve sağlıklı bir yaşam için yeni yerler seçmeyi bir gereklilik olarak gördüklerini" aktarır. Bu yaklaşıma göre; göçmenlerin medeniyetle özdeşleştirilen kentlere karşı ekolojik yerleşke tercihi yapması, İbn Haldun'un analojisine paradoks oluşturduğu söylenebilir.

Mes'ûdî'nin Kürtlere dair yorumu da şöyle: "Yaban tabiatlı Kürtler ve dağlarda yaşayan diğerleri; eziyet edici ve yerleşim alanları dünyanın alçak yerleri ve bataklıkları olan diğer topluluklardan uzak dururlar. Dağlarda ve vadilerde yaşayan bu milletlerin huyları, iniş çıkışlılık bakımından yaşadıkları yerlere benzer."[1]

Çevrenin İnsan Davranışı Üzerindeki Etkileri

Deneysel çalışmalar, mekânın fiziksel özelliğinin, insan davranışları üzerinde majör etki bıraktığı, teritoryal olanın sahiplenilmesi, işaretlenmesi, korunmasının kişi, grup ve toplumsal norm oluşumuna katkıda bulunduğunu, davranışsal ve çevresel bileşenlere konsolidasyon sağladığını göstermiştir. İnsanın, fizik mekânla olan ilişkisi değerlendirilirken, mekânın, karakter üzerinde yoğun etki bıraktığı çok kez izlenmiştir. Örneğin insanın, yüksek dağlarla olan sosyal, bilişsel ilişkisi ile alçak, düzlük alanlarla olan ilişkisi farklıdır. Fiziksel çevreyi işaretleyen, kontrol altına alan insanların güçle olan ilişkisi ile çevresel kontrolü, gücü olmayan insanın güç ilişkisinin barem farkları görülür. Bağlamı daraltırsak; yüksek dağlarda yaşayan insanların yaşamsal tutkuları, özgüvenleri, özgürlük anlayışları gibi özellikleri ile düzlük alanlarda yaşayan insanların özellikleri arasına karakteristik farklar majör düzeydedir. Yüksek dağ, derin vadi ya da ormanlık alanlarda yaşayan canlılar ile düz alanda, hatta çölde doğal korunaklardan görece yoksun olan canlılar arasında özgüven makası da açıktır.

1 **Aktaran Emine Özcan: Tarihte Kürtler ve Türkler Sempozyumu, 2014.**

"Dağlı halk" olarak tabir edilen Kürtlere dair karakteristik özellikler birçok araştırmacının ve antropoloğun ilgisini çekmişidir. Kurdistan dağlar ülkesi[2] olarak birçok tarihi kaynakta tarif bulur. Dağları ve derin vadileriyle ünlü Kurdistan coğrafyasının topoğrafik özelliklerinin, canlı varlık karakterleri üzerindeki yoğun etkisi gözlenmiştir. Sert doğa koşullarında yaşayan Kürtlerin hem fiziki hem de ruhsal açıdan sert yapıda oldukları genel kabuldür. Sıcak havalarda rakımı yüksek yaylalarda ve soğuk havalarda da rakımı düşük vadilerde (germiyan) yaşayan Kürtlerin, ani ısı değişimine de sebep olan bu iklimsel koşullara bağlı olarak ruhsal yapıları da ani değişim gösterir. Kurdistan'ı gezen seyyahların çoğu, Kürtlerin karakteristik özelliklerinden bahsederken; aniden öfkelenen, tez canlı, cesur ve gururlu dağlı halk tabirini kullanır. Bu özelliklerden bahsederken cins ayrımı yapmazlar. Kürt kadınlarının, diğer çoğu komşuları gibi izole yaşamadığını ve erkekle aynı ortamı özgürce paylaştığı araştırmacıların ilgisini çeker. Yüksek dağlarda ve derin vadilerde özgürce yaşayan bu halkın özgürlükçü bir karakterde olduğu anonim bir görüş olarak tarihe not düşülür. Kürtlerin bu karakteristik özellikleri onların sosyal, siyasal yaşantılarına da etki eder. Binlerce yıl kendi hinterlantlarında özgürce yaşayan Kürtlerin, devletler ya da otorite çağında özgürlük alanlarının kısıtlanmasına olan tepkileri de sert olur. Özgürlüğe olan tutkusu ona onu koruma dinamizmi de sağlar.

Kâdim Kürdistan'da Göç

İnsanın kültürel tarihi kuşkusuz binlerce yıllık göçlerin de tarihidir. Göçler, günümüzde daha çok savaşlar ve ekonomik nedenlerle olsa da ilk çağlarda beslenme, barınma gibi daha yaşamsal nedenlerle olduğu arkeolojik verilerden anlaşılmaktadır.

Fırat ve Dicle ile sulanan toprakların ilk insanlara ev sahipliği yaptığına dair çokça veri var. Kimi Ortaçağ kaynakları Kürtlerin yaşadığı bölgeyi Bilâdu'l-Ekrad ya da Cebelü'l Ekrad (Cibal: Dağ) olarak tarif eder.[3] Bereketli Hilal'i de kapsayan bu topraklarının insanın kültürel tarihine katkıları çok büyüktür. İnsanlığın ilk kültürel formlarının büyük kısmının bu bölgede oluştuğunu görüşü yaygındır. Bilinen ilk yazılı metinlerin Sümer'de kil tabletlere yazıldığı genel kabuldür. Yine ilk tarımın bu bölgede yapıldığı, ilk el aletlerinin bu hinterlantta üretildiğine dair çok kanıt vardır. Fırat ve Dicle havzaları sayısız kültür katmanı barındırıyor hala. Ergani'deki Çayönü (Hîlar), Bismil'deki Kortik Tepe (Girê Kortikê), Urfa'daki Newala Çorî, Batman'daki Hallan Çemi (Çemê Hola) insanlık tarihinin zengin kültürel miraslarıdırlar. Bu alanlarda ilk tahıl üretiminin yapıldığı, avcı toplayıcı hayattan yerleşik hayata geçildiği, hayvanların evcilleştirildiği, ilk mimari yapıların tasarlandığı, arkeolojik çalışmalarla kanıtlandı. Yine Urfa Göbeklitepe (Xerabreşk) kazıları, insanın kültürel tarihini 12 bin yıl öncesine kadar götürmektedir ki aynı hinterlantta bulunan Karahantepe bulguları bu tarihi öteler veriler barındırıyor.

Güney Kurdistan, Bradost Dağı'nda bulunan Şanîdar Mağarası da hiç kuşkusuz dünyanın ilgi çekici başkaca bir arkeolojik alanı olarak değerlendiriliyor. Tarihi günümüzden 65 bin yıl öncesine kadar uzanan mağarada, neandertaler ile atalarımız sayılan homosapienslere ait kalıntılar bulunuyor. Şanîdar Mağarası, atalarımız kabul edilen iki türün aynı mekânda, farklı dönemlerde yaşadığını gösteren ender yapılardan biri olarak kabul edilir. Kürdistan coğrafyası bu yönüyle neolitiğin kurucu mekânı olarak genel kabul görür. Keza arkeolojik veriler, avcı toplayıcı dönemden tarım toplumuna, yani yerleşik hayata geçişin bu coğrafyada meydana geldiğini kanıtlıyor. Dolayısıyla insanın göç tarihinde Kürdistan'ında içinde bulunduğu Mezopotamya bölgesinin etkileri yüksek olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı ve Göçler

Osmanlı İmparatorluğu hem yayılma hem de gerileme dönemlerinde nüfus transferlerine sahne olur. İmparatorluk, yayılma dönemlerinde, özellikle de Balkanlarda işgal ettiği toprakları Müslümanlaştırmak ve kendine bağımlı bir tebaa oluşturmak için Müslüman halklardan köy, kasaba ve mahalleler oluşturmuştu. Bu yönüyle Müslüman ve Hristiyan inançlar arasında homojen bir yapı olarak tarif edilen Bektaşiler, büyük bir nüfus oranıyla bu demografik operasyona konsolidasyon sağlamıştı. Sünni Müslüman halklar ise Anadolu içlerine çekilmiş

2 Ko-Kur: Kürtçe; Dağ, İstan-Stan: Sanskritçe; Yer, toprak.

3 Necip Mansız: Bir Ortaçağ Müellifinin Gözüyle Kürtler ve Yaşadıkları Bölgeler İbnu'l Esir -1160-1233, 2020.

ya da çektirilmiş, azınlık olarak görülen Hristiyan halkların demografisi ile dengelenmiş, bu iç göçle, İmparatorluktan geriye kalan toprakların Müslüman ve Türk kılınması amaçlanmıştı. Bu nüfus transferleri, zamanla, İmparatorluk bakiyesi üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti için (Misakı Milli) siyasi bir yatırım enstrümanına dönüşmüş, Lozan sürecinde de görüldüğü gibi, nüfusa dayalı paylaşım, Türkler için dikkate değer bir olguya everilmişti.

Türkiye Üç İskân Bölgesine Ayrılıyor

93 harbinden sonra kaybedilen topraklar, batıda Balkan Savaşları yenilgisi, güneyde Trablusgarp'ın düşmesi ve doğudan Rusların Erzincan'a kadar gelmesi, Ruslarla birlikte hareket eden Ermeni savaşçıların, adeta 1915 Soykırımın öcünü yerel sivil halktan almaları, imparatorluk topraklarında yeni bir göç dalgasına sebep olmuştu. Osmanlı-İran-Rus sınır boylarında yaşayan Kürtler, Rusya içlerine doğru sevk edilirken, nüfusun büyük bir bölümü de cephe gerisine düşen ordu ile Anadolu içerlerine doğru göç yollarına düşmüştü. Açlık ve sefalet içinde yurtlarını terk eden Kürtler Urfa, Antep, Ankara, Konya, Çorum, Yozgat gibi illere dağıtılıyordu.

İmparatorluğun dağılışını acı ve düş kırıklığıyla tecrübe eden İttihatçılar, göçmen ve mülteci sorunu bir siyasi kazanca dönüştürmek için, Türkiye'yi üç iskân bölgesine ayırır. Birinci bölgede Samsun, Trabzon, Sivas, Elâzığ, Diyarbakır, Musul vilayet ve livaları yer alıyorken, ikinci bölgede Kastamonu, Ankara, Halep, Adana, Niğde, Kayseri, Maraş, Urfa vilayet ve livaları, üçüncü bölgede ise; Bolu, İzmit, Eskişehir, Kütahya, Afyon, Bursa, Balıkesir, Aydın, Konya, Antalya (Teke), İçel vilayet ve livalarından oluşturur.[4]

İttihatçılar, Balkanlar'dan getirttikleri Müslümanları, homojen bir materyal olarak Anadolu'daki, Ermeni, Rum, Yahudi ahalinin arasına yerleştiriyordu. İttihatçıların bu etno dinsel operasyonunun bir başka versiyonunu da Kurdistan'da uygulamaya alınmıştı. Kurdistan'da, savaştan ve "isyanlardan" dolayı göçertilen yerli ahalinin yerine Müslüman kavimler yerleştiriliyordu. Ziya Gökalp'ın Kürt Aşiretleri hakkındaki sosyolojik çalışmalarından yararlanan ittihatçılar, Rus yayılmasından kaçan Kürtlerin, yerelleşecekleri yerlerin nüfusunun yüzde 5'ini geçmemek kaydıyla Anadolu içlerine serpiştiriyordu.

Etnik çeşitliliği Türklük potasında eritmek isteyen fikrin mimarlarından biri olan Talat Paşa, Kürt göçmenlerin durumunu bizzat takip ediyordu. Daha önce Konya, Kastamonu, Ankara, Sivas, Adana, Aydın, Trabzon, Kayseri, Canik, Eskişehir, Karahisar ve Niğde'ye yerleştirilen Kürtlerin asimilasyon durumuna göre, yeni Kürt göçmenler gönderme eğiliminde olan Talat Paşa, vali ve kaymakamlara telgraf çekerek; nerelerde ne kadar Kürt köyü olduğunu, nüfus oranlarını, Kürtçe konuşmaya devam edip etmediklerini, Türk köylüsü ve köyleriyle ilişkilerini sorgulatır.

Savaştan kaçan Kürtleri, daha önce anayurtlarından göçertilen hemşerileriyle yan yana getirmemek için özel bir iskân siyaseti güdülür. Talat Paşa çektiği telgrafta Kürtlerin geleneklerini sürdürüp sürdürmediğini ve anadillerini konuşup konuşmadıklarını sorar.[5]

Kürtlerin sürgün coğrafyalardaki asimilasyon durumuna göre yeni göçmenlerin yerleştirilmesini planlayan İttihatçılar daha sonra da benzer çalışmaları Şeyh Said ve Ağrı hareketleri ile Dersim Soykırımı'nda da yapacak ve Kürt nüfusunu küçük kümeler halinde anavatanlarından göçertip, eritmeye yoluna gideceklerdi.

Fakat İttihatçıların kazanç elde etmek istediği mülteci politikaları hiç de kolay uygulanmıyordu. 1915 Soykırımı (Ermeni, Süryani) ve Rum yurttaşların mübadele edilmesi toplumsal düzeni temelinden sarsmış, zanaatkârlıkta ustalaşan Ermeni, Rum ve Süryani halkların kırıma uğratılması ya da göçertilmesi sonucu gündelik yaşam akışını felce uğratmıştı. Keza bağ, bahçelerin viran kalmasıyla durma noktasına gelen meyvecilik ve tarım alanlarının ekilip biçilememesinden kaynaklı kıtlık baş gösterir. Zanaat işlerinde Ermeniler kadar ustalaşmamış Türkler ve Kürtler, yaşanan sosyal krizin aşılmasında yetersiz kalıyordu.[6]

---

4 **Fuat Dündar: İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskanı Politikası, 2001.**

5 **Fuat Dündar: Modern Türkiye'nin Şifresi, 2008.**

6 **Muş Vekli Keğam Garabedyan, 15 Haziran 1909 yılında İçişleri Bakanlığına çektiği telgrafta, Muş'ta çeşitli baskılardan dolayı göçen, ziraat amaçlı kullanılan Ermeni mallarının gasp edildiğini, bir kısmına da 'Çerkes muhacirler tarafından zapt edildiğini' bildirir. Görüldüğü gibi henüz soykırım ve tehcir yapılmadan önce Ermeni mallarına el konulmuş. Bkz. Sedat Ulugana: Kürt Ermeni Coğrafyasının Sosyopolitik Dönüşümü, 1908-1914, 2022.**

Ama yine de Kürtlerin iktisadi ve sosyal hayata katkıları, etnik mefhumlarından kaynaklı sakıncalı görülüyor, ekonomik hayata katkıları dahi istenmiyordu. İsmet İnönü yazdığı gizli Kürt Raporunda, Erzincan'da, Ermenilerden kalan topraklara yerleştirdikleri Lazların hoş tutulmasını, Dersimli Kürtleri zirai üretimde yarıcı olarak dahi çalıştırılmamasını, Erzincan ovasının Kürtleşmesiyle, büyük Kurdistan'ın önünün alınmayacağını söylüyordu.

Şark Islahat Planı

Lozan'da hakları inkâr edilen, "din kardeşliği" olgusuyla aldatılan Kürtler 1925'in Şubat ayında Şeyh Said öncülüğünde harekete geçmişti. Aynı yıl içerisinde çıkarılan biri açık diğeri gizli iki yasa, büyük toplumsal kırılmalara neden olmuştu. 4 Mart 1925'te Takrir-i Sükûn Yasası ve 24 Eylül 1925 tarihli "gizli" ibareli Şark Islahat Planı ile hem muhalif "Türkler" susturulmuş hem de Kürtler siyasal, toplumsal, kültürel olarak zapturapt altına alınmıştı.

Fırat'ın doğusunda bulunan Kürtlerin, Fırat'ın batısına, Türkçe konuşan ahalini arasına serpiştirilmesi hedefleyen plana göre; Kürtlerin yaşadığı bölgelere on yıl içerisinde 500 bin göçmen yerleştirilecekti. 1927 yılında yapılan nüfus sayımında Türkiye'nin toplam nüfusunun 13 milyon 648 bin olduğu hesabıyla 500 bin mültecinin Kürtler üzerinde nasıl bir asimilasyon etkisi bırakacağını tahmin etmek hiç de zor değil. Yine 1921 yılında Koçgiri'de, 1925'te Şeyh Said hareketinde ve 1926-30 yıllarında cereyan eden Ağrı hareketlerinde yapılan katliamlarda ve Dersim Soykırımı'nda azalan Kürt nüfus da bu bahsin hesabına katılmalıdır.

Şark Islahat Planı, Türk ve İslamlaşmak ülküsü gereğince Türkiye'yi 5 beş Umum Müfettişlik bölgesine ayırıp, Anadolu'yu bir demografik operasyon laboratuvarına çevirmişti. Islahat planı öncelikle Kürt nüfusunun büyük bir bölümünün Batı illerine serpiştirilmesini öngörüyordu. Plan, "isyan" edilen mıntıkalarda meydana gelen zararların halktan alınmasını dahi programlamış, bu yönüyle sömürge siyaseti uygulamıştı. Benzer bir uygulama günümüzde "Terörle Mücadele Yasası" ile devam ettiriliyor. Kolluk güçleriyle girdikleri çatışmalarda yaşamını yitiren PKK militanlarının ailelerinden zarar-ziyan tanzim edilme yoluna gidiliyor.

Mecburi İskân Kanunu ve Etno Dinsel Arındırma

İskân Kanunu, her ne kadar ekonomik ve sosyal nedenlerle perdelense de aslında 1930'ların başlarında kavramsallaştırılan "tek millet, tek din ve tek dil" paradigması gereğince Türk ve İslam dışındaki etno dinsel toplumsallık hedef almıştı. Ama denilebilir ki bu yasa daha çok da Kürtleri hedef almıştır. Çüklü 1915-20 yıllarında Ermeniler, Süryaniler ve Pontos Rumlarını elimine eden İttihatçılar, büyük bir nüfusu oluşturan Kürtleri, istedikleri oranlarda elimine edememiş, bu büyük nüfusu ulus devlet için tehlikeli görüyorlardı. Lozan'da, emperyalistlerden kurucu belgesini alan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu aklı, Türk ırkı dışındaki tüm sosyal katmanları bagajında yük olarak görüyor ve onlardan kurtulmak için soykırım dahil er türlü siyaseti devlet gücüyle uygulamaktan çekinmiyordu. İçerik bilgisini 1925'te yazılan Şark Islahat Planı'ndan ve 1927 yılında çıkarılan kanundan alan İskân Kanunu, 14 Haziran 1934 yılında, TBMM'de görüşülmüş ve yasallaşmıştı.

Tehcir Yasası, Takrir-i Sükûn Yasası, Şark Islahat Planı gibi yasalardan sonra İskân Kanunu da siyasal ve toplumsal hayatı etkisi altına almıştı. 2510 sayılı yasanın, 1932 yılında yazılan kanunun gerekçesinde, "Bu kanun niçin yapıldı?" sorusuna verilen cevapta; Orta Asya'dan Batı'ya yayılan Türk akımının gidip yerleştiği topraklara "ışık ve uygarlık" ve "eşsiz bir iyilik getirdiği", Türklerin Ön Asya, Avrupa ve Afrika'ya göçerek günümüz "medeniyetinin temellerini oluşturduğunu" ama "Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde, İslamcılık akımları dolayısıyla Türkçülük akımına gerekli önemin verilmediği için diğer ırkların Türkçülük içinde erimediği, onun için de Türk nüfusunu nitelik ve nicelik olarak geliştirmek zamanı" gelmişti. Şöyle deniliyordu: "Öteden beri Türk kültürüne uzak kalmış olanların, ülkede yerleşerek, onlara Türk kültürünü benimsetmek için devletin yapacağı işler bu kanunda açıkça gösterilmiştir."

Yasanın birinci maddesinde, "Türk kültürüne bağlılık" esas alınmış ve göçertilecek halk için üç stratejik bölge seçilmişti. Bölgelerin birincisi, adı konulmasa da Kurdistan sahasıydı. Buraya Romanya, Yugoslavya, Bulgaristan, Sovyetler Birliği ve Karadeniz'den, Türk kültürüne bağlı Müslüman nüfus yerleştirilecekti.

İkinci bölgeler ise Kürtlerin serpiştirileceği Türkiye'nin batı illeriydi. Kanunda geçen üçüncü bölgeler ise Kürt siyasal hareketlerinin cereyan ettiği, devletin "İsyan Mıntıkaları" dediği bölgelerdi ki bu bölgelerin bir kısmı günümüzde dahi, Dersim'de olduğu gibi "Yasak Bölge" kategorisinde, sivil hayata kapalı durumdadır. Bu konuda kanunun 12. maddesi çok açıktır. Şöyle ki: "1 Numaralı mıntıkalara: A: Yeniden hiçbir aşiretin veya göçebenin sokulmasına, Türk kültürüne bağlı olmayan hiçbir ferdin yeniden yerleştirilmesine ve bu mıntıkaların eski yerlilerinden olsa bile Türk kültürüne bağlı olmayan hiçbir kimsenin avdet etmesine izin verilemez." Devamında ise "Soyca Türk olup dilini unutmuş" denilerek, asimile olmuş ya da Türk kimliğini "artık" kabul etmiş Kürtlerin ve de Türk kültürüne bağlı olanların, iklim ve yaşam şartlarına uygun olarak, izin dahiline yerleştirilebileceği belirtilir.

İskân Kanunu ile mecburi göçe tabi tutulan halkların, yasada altını çizdiği ve "Türk kültürüne bağlı olanların" diye tarif ettiği ile "Türk kültürüne bağlı olmayanlar" iskânında ayrımcılık yapılır. Kurdistan'a yerleştirilen Pomaklar, Boşnaklar, Tatarlar, Karapapaklar gibi göçmenlere toprak, evcil hayvan, bağ, bahçe, ev, giysi, yerine göre para verilirken, anayurtlarından göçertilen Kürtler bu haklardan ya mahrum bırakılıyor ya da borçlandırılmak suretiyle ev ve tarım arazisi veriliyordu. Hatta iskân bölgelerinden göçertilen Kürtlere "isyan mahallinde" oluşan zararlar da fatura ediliyordu. Daha vahim olanı ise geniş ailelerle meskûn olan Kürtlerin toplumsal yapısının dağıtılıp, yok edilmesi için aşiretlerin hatta ailelerin parçalanarak yerleştirilmesiydi. İskân kanunlarının asıl hedefi Kürt sosyolojisi olur. Yasada açıkça belirtildiği üzere göçertilen Kürtlerin aileleri bölünecek ve yeni yaşam yerlerinde, yerli nüfusun yüzde 10'nunu geçmeyecek şekilde serpiştirilecekler. Devlet, Kürtlerin anayurtlarından göçertilmesine "serpiştirilme" diyor. Çünkü belirttiğimiz gibi; çekirdek aileyi bile parçalayarak iskân ediyor. Bu konu hakkındaki 16. maddenin E bendi şöyle: "Evli çocuklar ve evli torunlar, başlı başına bir aile olarak iskân görürler." İsmail Beşikçi bu durumu şöyle yorumlar: "Bu, Türk sömürgeciliğinin Kürt toplum yapısına zor güçlerini kullanarak müdahale etmesini göstermesi bakımından önemli bir örnektir."[7]

Plan, Kürtleri kamusal alandan öteleyen bir içeriğe de sahip. Buna göre yerli halktan ne asker ne de sivil kişiler mahkemelerde görevlendirilmeyecek, Kürtler alt görevlerde bile memur olarak çalıştırılmayacaktı. Yaklaşık yüzyıl önce yazılan bu kanun maddelerinin günümüzde de geçerliliğini koruduğunu söyleyebiliriz. Bugün hala bir Kürt, Ermeni, Rum, Yahudi, Çingene (Roman), Alevi ve Êzîdî üst düzey kamu görevlisi yapılmıyor. Bu yönüyle gizli bir yasanın yürürlükte olduğu söylenebilir.

Lozan ve Mübâdele

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne varıncaya dek yoğun göç faaliyetleri yaşandığından bir göç müdürlüğünün kurulduğu da biliniyor. Bir dönem Şükrü Kaya'nın da müdürlüğünü yaptığı Aşâir ve Muhâcirîn Müdüriyet-i Umûmiyesi kurumu, başta Osmanlı ülkesine gelen muhacirleri organize etme amaçlı faaliyet gösterse de daha sonra başta Ermeniler, Rumlar ve Kürtler olmak üzere etno dinsel gruplar dahil olmak üzere, Jön Türklerin tekçi ulus devlet projesine direnç gösterecek olan unsurların tehciri için çalışır. Aynı bağlamda istatistik kurumu ve nüfus daireleri de demografik operasyonlar için kullanılmıştı.

Lozan Antlaşması'ndan sonra Türkiye'de yaşayan 1 milyon 200 bin Rum ile Yunanistan'da yaşayan 400 bin Türk resmen takas edilmiş, Anadolu'nun Türk ve Müslümanlaşmasına etno dinsel katkıda bulunulmuştu. Bu süre zarfında Anadolu'ya, daha çok da Balkanlar'dan olmak üzere 5 milyon civarında Müslüman nüfus taşınmıştı. Hristiyan ve Musevi halkların yaşadığı kimi bölgelerde yüzde 20-25 oranlarında olan Müslüman nüfus bu demografik serpiştirme ile yüzde 80-90'lara çıkarılmıştı. Böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin etnik ve inanç yapısı, tek din, tek dil, tek millet argümanlarıyla mikslenip, Türk olmayanlar, "Türk Milleti" tanımı altında zamana yayılarak eritilmeye başlanmıştı.

Bu iskân süreçlerinde Kürt, Ermeni, Arap, Arnavut, Çingene vd. halkları için talimatnameler yazılıp, iskânın nasıl ve ne şekilde yapılması en ince detayına kadar tarif edilmişti. Öncelikle iskân edilecek "unsurların" yerleşik nüfusun yüzde 10'nunu, hatta yüzde 5'ini geçmeyecek şekilde serpiştirilmesi, Arapların, Kürtlerin, Ermeni, Boşnak ve Arnavutların sınır

7 **İsmail Beşikçi: Kürtlerin Mecburi İskânı, 1991.**

bölgelerinden uzakta iskân edilmeleri, Kürtlerin ağa, aşiret reisi ve melelerden (din insanları) arındırılıp, yani toplumsal, grupsal liderlerden ayrıştırıp yerleştirilmesi gibi detaylar bile düşünülmüştü.

Bir Göçertme Örneği Olarak Sason

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e kadar merkezi otoriteye biat etmeyen tüm etnik ve dinsel gruplar baskı altına alınmak ve "etkisizleştirmek" için ya katliama uğratılmış ya da göçertmişti. Kürtler özgünlüğünde konuyu açarsak tekrar; yüzyıl içerisinde, hak alma ve hak isteme temelli sayısız Kürt başkaldırısı olmuş ve ardından büyük nüfus göçleri yaşanmıştı.[8]

Bu bağlamda direniş, katliam ve sürgün mıntıkalarından biri olan Garzan bölgesi de (özelde Sason) önemli bir merkez olarak duruyor tarihin yazıcılığının önünde. Sason (Sasun) ilki 1894 yılında gerçekleşen "Ermeni İsyanı" olmak üzere, 1915 Ermeni Soykırımı ve 1930-1938 yılları arası Kürt hareketlerinin merkezi konumunda olur ve Sason da Dersim gibi kesilip atılması gereken bir "çıban" olarak resmî kayıtlara geçer. Bu bölgede de askerî harekâtlardan kaynaklı Kürt ve Ermeni nüfus değişimi yüksek olur. Devlet, 1932 yılında Sason ve Mutki bölgelerinde Kürtleri silahsızlandırmak ve sonrasında askerî harekât yapmak için silah toplar ve Kürtleşen Ermenileri de hedef alan bir ölüm ve sürgün siyaseti başlatır. 1935'te başlayan askerî harekât, 1936 yılında da sürer. Bölge 6 Ekim 1936 tarihinde çıkarılan bir kararnameyle "Yasak Mıntıka" kapsamına alınır ve yerleşik halk, her aileden en fazla 4 kişinin birlikte olacağı şekilde Batı illerine göçertilir. Garzan bölgesinden çok kez sürülen halk, 1938 yılında da yine Sason merkezli olmak üzere 1500 kişi batı vilayetlerine sürülür. Sason'da sadece 1938 yılında yapılan askeri harekâtta 801 kişi öldürülür, 3 bin 166 kişi de göçertilir. 1938 yılında Sason nüfusundan toplam 4 bin 118 kişi göçertilmiş, ilçe adeta haritadan silinir.[9] Yerel kaynaklar Bursa, Balıkesir, İzmir, Manisa, Aydın, Isparta, Kütahya, Denizli ve Antalya gibi iller dahil toplam 22 ilde, hala nüfuslarının olduğunu söylüyor.

Yine aynı yıl çıkan başka bir kararnameyle Garzan, Silvan, Kulp, Lice ve Beşiri'den 2 bin 400 kişi Batı Anadolu ve Trakya'ya sürülür. Birinci Dünya Savaşı yıllarında yapılan sürgünlerde aşiret lideri, inanç önderi gibi toplumun "başı" sayılan kişiler sürgün kafilesinden ayrı iskân edilirken, daha sonraki sürgünlerde görüldüğü üzere çekirdek aile bile parçalanacaktı. Mustafa Kemal, 3 Ocak 1932 yılında imzaladığı bir kararnamede, "Yozgat ve Çorum bölgesinde bulunan Aygar Dağı obalarında oturan 4 bin 875 hayvana malik ve Kürt ırkına mensup 440 nüfus insanın" iskânını onaylar. Görüldüğü gibi 1932 yılında dahi, anayurtlarından binlerce kilometre ötede oturan Kürtlerin, yeniden göçertilmesi için uğraşılmış, Kürt ırkına mensup bu insanların nüfusu Türkleşme paradigması için sorun olarak görülmüş.[10]

19 Haziran 1927 tarihli bir Fransız istihbarat arşiv belgesi, "yeni rejime muhalefet eden" Kürtlerin, Kurdistan'dan Türkiye'nin batı illerine sürülmesi için bir kanun (1097 sayılı) çıkartıldığını rapor etmiş. Ağrı İsyanı'nın olduğu ve Zilan Katliamı'nın da yaşandığı (1926-1930) bu aralıkta çıkarılan kanunun 1. maddesi şöyle: "Doğu sıkıyönetim bölgesinden ve Bayazıt vilayetinden aileleriyle yaklaşık bin 400 kişi, 80 asinin ailelerini ve yine aynı bölgede 'ağır' cezalara çarptırılmış kişileri, askeri ve toplumsal sebeplerden dolayı Batı illerine nakletme yetkisine sahiptir."

'Vatandaş Türkçe Konuş' Kampanyaları ve Yahudi Göçü

Naci İsmail Pelister, "Habil Âdem" takma ismiyle 1918 yılında yazdığı "Uluslararası Asimilasyon Yöntemleri Muhacirlerin İskânı - Beynelmilel Usûl-ı Temsîl İskân-ı Muhâcirîn" adlı kitapta, sömürgeci devletlerin kolonilerde kullandıkları iskân yöntemlerini önermiş, muhacirleri "vatan harici" ve "vatan dâhili" olarak iki gruba ayırmış "Usul-ı Temsîl - Asimilasyon Yöntemleri" başlığı açarak Anadolu topraklarında yaşayan zengin halk kültürlerini elimine etmenin adeta yol haritasını çıkarmıştı.

8 1921 Koçgiri Hareketi ile başlayan Kürt direnişi 1925 Şeyh Said Hareketi, 1926-1930 Ağrı Dağı bölgesi başkaldırıları ve Zilan Katliamı, Sason (çok kez), Nehri, Milli, Hazro, Mutki, Tendürek, Reşkotan, Raman, Broyê Heskê Têli, Beşiri, Bişarê Çeto, Savur, Oramar, Kocan (Çemişgezek), Pülümür direnişleri ve Dersim Soykırımı ile sürdü. Kürtler her katliam ve sürgünden sonra tekrar toparlanıp, tekrar direnişe geçti ve devletin tabiriyle '29. Kürt İsyanı' olan PKK ile 'isyan' süreci günümüze taşındı.

9 Nevzat Onaran: Devletin Dâhili Harbi / Koçgiri-Pontos-Trakya-Sasun-Dersim, 2021.

10 Mustafa Kemal belgesi: Nesimi Aday, kişisel arşiv.

1928 yılında başlayan "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyaları İstanbul, İzmir, Edirne gibi "azınlıkların" hala yaşadığı şehirlerde uygulamaya alınmış, 1934 Trakya Olayları olarak bilinen Yahudi pogromundan sonra Kurdistan'a taşınmış ve 1990'lı yıllara kadar da bu asimilasyonist kompozisyon devam etmişti.

Yahudilerin hedef alındığı Trakya Olaylarında, hem Bulgaristan ve Yunanistan sınırında yaşayan ve devlet tarafından "güvenilmez" bulunan Yahudiler göçertilmiş hem de ekonomik varlıkları "millileştirilmiştir." Devlet bu yolla tıpkı 1942'de çıkardığı Varlık Vergisi'yle anayasal yurttaşlarının mallarına "çökmüştü." Bu bağlamda Türk milli burjuvazisinin ekseriyeti Ermeni, Süryani, Rum ve Yahudilerin sermayesi ve Kürtlerin ekonomik kaynakları üzerinde bina ettiği söylenebilir. Bugün ekonomik kaynaklarıyla tanınan ve Türkiye'nin "zengin" şehirlerinin ilk sıralarında yer alan Kayseri ve Bursa gibi iller bu yönüyle değerlendirilmeye muhtaçtır.

1915 nüfus verilerine göre, Bursa'da "Gayrı Müslim" nüfusu toplam nüfusun yüzde 84.2'sini oluşturmaktadır. Ama aynı yıl içerisinde bu nüfusun neredeyse tamamı ya pogroma tabi tutularak ya sürgün edilerek ya da mübadele yöntemiyle zorunlu göçe tabi tutulmuştu. Örneğin 1915 yılında, 57 bin 508 kişi olan Bursa Ermenileri nüfusu, aynı yıl içerisinde 522'ye düşmüştü.[11]

İskân Kanunu Madde 9: "Casuslukları sezilenleri sınır boylarında uzaklaştırmağa..." diyerek, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde olup, Cumhuriyetin periferisinde kalan ve Türk olmayan halklar casuslukla itham edilir. Doğu'da[12] Kürtler hedef alınırken, Batı[13] sınırında Edirne'de yaşayan Yahudi yurttaşlar hedef alınmış görünüyor. CHF Çanakkale Vekili Yusuf Ziya Gevher, Yahudileri hedef aldığı konuşmasında, "Yahudi Milli Vahdet'in tehlikesi, milli işlerimizin büyük engeli, hadiseli zamanların bir çıbanı olarak önümüze çıkmış" diyor. Dersimli Kürtleri çıban olarak gören devlet aklı Trakya'daki (Çanakkale dahil) Yahudi yurttaşlara da aynı muameleyi reva görüyordu. Trakya olaylarından sonra sadece Edirne'den 3 binden fazla Musevi yurttaş, mallarını yok pahasına Müslümanlara satmış, yurtlarını terk etmek zorunda kalmıştı.[14]

Göç ve Asimilasyon Devam Ediyor

Balkan Harbi yenilgisinden sonra yönlerini Anadolu'ya çeviren İttihatçılar, Osmanlı İmparatorluğu'nun daralan sınırları içerisinde, yani Edirne'den Ağrı Dağı ve Musul'a kadar olan bölgede bir ulus devlet yapma organizasyonuna girdiler. 1900'lü yılların başına gelindiğinde, kalan nüfusu 18 milyon civarında olan Osmanlı İmparatorluğu yaşadığı Birinci Dünya Savaşı'ndan yaklaşık 3 milyon kayıp vermişti. İttihatçılar kalan nüfusu da yeni bir devlet için harmanlama yoluna gitmiş ve büyük göç, göçertme hareketleri yaşanmıştı. Bu süre zarfında nüfusun üçte birinin yer değiştirdiği varsayılıyor. Yani büyük savaş ve ulus devlet yaratma maksatlı başlatılan demografik operasyon sonucu nüfusun yarıdan fazlası yer değiştirmişti.

Jön Türkler ve onların politik mirasçıları; Ermeni, Rum ve Yahudi halkları büyük oranda göçertip, yerine Türk-İslam unsurları yerleştirdi. Ancak Kürtlere uygulanan sosyal, siyasal, fiziksel her türlü "derin" program akim kaldı. 1921 Koçgiri Hareketi ile 1938 Dersim Soykırımı arasında irili ufaklı çok sayıda Kürt ulusal hareketi mücadelesi yaşandı. Dersim'den, devletin 29 isyan dediği PKK hareketine kadar geçen kırk yıl boyunca Kürt sosyolojisi çeşitli baskı araçlarıyla ezildi. Akabinde 1993-1994 yıllarında 3 bin 500-4 bin civarında Kürt köyü boşaltılıp yüzbinlerce Kürt yurtlarından göçertildi. 2015 yılında ifşa olan ve Eylül 2014 yılında, Kamu Güvenliği Müsteşarlığı tarafından yazıldığı (43 sayfa) söylenen "Çöktürme Eylem Planı" da "JİTEM ve Ergenekon'dan oluşturulan savaş timlerinin Kürt kentlerini geri dönülmez şekilde bombalamasını,15-20 bin insanın öldürülmesini ve 300 bin civarında insanın göçertilmesini" hedeflemesine; "Özyönetim Direnişleri" olarak bilinen süreçte Şırnak, Cizre, Nusaybin, Sur'da mahallerin uçaklarla dahi bombalanmasına, bu süre zarfında da nüfusun göçertilmesine rağmen Kürtleri "teslim" alamadı. Kürtler göçtükleri kentlerde örgütlendiler ve hala geleceklerini kendi elleriyle kurmak için mücadele ediyorlar.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

11 Fuat Dündar: Modern Türkiye'nin Şifresi, 2008.

12 Ermeniler 1915'te katledip, kalanların büyük kısmını Tehcir Kanunuyla sınır dışına çıkardıkları için.

13 Rumlar 1923'te mübadil edildiği için, azınlığın azınlığına dönmüş ve kalanlar da 6-7 Eylül 1955'te göçertilmişti.

14 İlkay Öz: Mülksüzleştirme ve Türkleştirme; Edirne Örneği, 2020

Ulus-Devlet Projesinde Göçertilme Sebepleri ve Öze Dönüş

Elif Çetinbaş

"Doğada bir kural vardır: Her şey kendi kökeni üzerinde yeniden doğar." Kendi kökeni üzerinde yeniden doğma çabası, sürekli çeşitli sebeplerle (birlik olamama, iç ihanet) neticesiz kalan Kürtler tarih boyunca direnişini de devam ettirmiştir. Bu direnişler, fakirleştirmeye, dilinden-kültüründen edilmeye, göçertilmeye, hatta öldürülmeye sebep olmuşsa da direnişten hiçbir zaman vazgeçmemişlerdir. M.Ö 550'lerde Med İmparatorluğu'nun Perslere "armağan" edilmesiyle ülkede zincirleme bir şekilde günümüze dek istilaya uğramış ve çeşitli güçler tarafından sömürülmüştür. Her dönem kendi özünü korumak için direnen Kürtler İslamiyet'i kabul ettikten sonra ümmetçilik düşüncesini kendi Kürt kimliğinin önünde tutmuş, bu da kendi kökeni üzerinde yeniden doğmasının önündeki en büyük engellerden biri haline gelmiştir. Osmanlı devletinde bir nebze de olsa kendi dilini konuşma, kültürünü yaşama durumunun yanı sıra Osmanlı padişahlarının aynı zamanda İslam halifesi olması gibi durumlar Kürtlerin Osmanlı'ya bağlılığını arttırmıştır. Özellikle 1514 Çaldıran Savaşı'nda Kürtlerin savaşçılığıyla kazanılan başarının devamı Yavuz Sultan Selim ve döneminin âlimi olan Kürt İdris-i Bitlisi eliyle örülmüş ve Yavuz Sultan Selim'in söz verdiği gibi Kürt hükümetleri ve emirlikleri gerçekten de 19. yüzyıla kadar özerk konumlarını koruyabilmişlerdir. Birçok savaşı Kürtler sayesinde kazanan ve sınır hatlarını Kürtlerle koruyan Osmanlı, Kürtlerin İslam damarından olabildiğince faydalanmıştır. Fakat ne zaman ki Kürtler, bağımsızlık talebinde bulunmuşlarsa onları öldürmekten ve kendi topraklarından sürmekten geri durmamıştır… Bedirhan Bey (1842-1848) ve Şeyh Ubeydullah Nehri (1881) isyanları buna verilebilecek en güzel örneklerdir. Tarih boyunca isyanlar, hegemon güce karşı bir var olma, kendi olma (xwebûn) gayesiyle yapılmıştır. Lakin başarıya ulaşmamış her isyan hâkim güç tarafından sürekli olarak göçertilmeyle cezalandırılmıştır. Çünkü isyancılara verilebilecek en büyük cezanın, onların uğruna savaştıkları; dili, kültürü, toprağı ve insanıyla olan bağının koparılması olduğunu bilir. Yine de her hâkim gücün öncelikli hedefi isyanın çıkmasını engellemektir.

Politik olarak merkezi bir güç olması sebebiyle Kürtlerle baş etmenin zor olduğunu deneyimleyen Osmanlı hükümdarları, Kürt beylerini, aşiret ağalarını sürekli küçük ikramlarla yanında tutma ve birlik olmalarını engelleme çabası içerisinde olmuşlardır. Bu imtiyazların başında da Panislamist ve Pantürkist olan II. Abdülhamit'in 1891'de kurduğu "Hamidiye Alayları" gelir. Abdülhamit, Osmanlı'nın artık çökmekte olduğunun farkına varır ve dağılmakla yüz yüze olan imparatorluğu bir arada tutmak için "denge ve reform" politikaları uygulamayı planlar. Bu yüzden de Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde her açıdan eşitsizlik yaşayan (Kürt, Arnavut vb.) halklara bir nebze de olsa eşitsizliği dengeleyecek ayrıcalıklar tanır. Hâlihazırda Türk-Arap imparatorluğuna dönüşmüş olan sistemde Abdülhamit'in amacı, "İslam kardeşliği" argümanıyla merkeziyetçilik ve İslamcılığın yeni dünya düzeninde ömrünü uzatmaktır.

Olası bir Ermeni ayaklanmasına karşı Kürt aşiretlerinden kurduğu, "Hamidiye Alayları"nın yanında bir de bu Kürt aşiret liderlerinin çocuklarının devlete ve hilafete bağlılık bilincini geliştirmek amacıyla gidebilecekleri "Aşiret Mektepleri"ni de tesis etmiştir. Asıl amacın olası isyanların önüne geçmek

ve "ıslah" etmek olduğu anlaşılan Aşiret Mektepleri'ni dönemin bir tanığından dinleyelim.

Muşir Zeki Paşa'nın kendisi Aşiret Mektebi'nde görevlendirmesini anılarında yazan Selim Sırrı Tarcan, oranın bir tahsil yurdu olmaktan ziyade ıslahhane olduğunu vurgulayarak, şöyle özetler: "Ekseriya isyan halinde bulunan, derebeylik hayatının çerçevesi içinde yaşayan Arap, Kürt, Dürzi aşiret bireylerinin çocukları güya burada terbiye görecek ve medenileşeceklerdi. 18-25 yaşları arasında bulunan bu delikanlılara teğmen rütbesi verilmiş ve göz boyamak için de 'Fahrî Yaver-i Hazret-i Şehriyarî' sınıfına dahil edilmişlerdi. Kabataş'ta Çifte Konaklar'da bulunan Aşiret Mektebi, aşiret hayatının devamından başka bir şey değildi. Talimatname duvarda asılı kalmıştı! (…) Hiç unutmam, müdür kolağası Kâmil Bey'in ilk sözü, 'Oğlum, bunlar aşiret değil haşerat' demek olmuştu. Okul müdürünün size haşerat diye baktığı bir okulda, (Islahhane mi demeliyim?) kardeşliği öğrenme şansınız var mıdır? Kök ve gövde olma ayrıcalığını kendisine saklayıp size dal ve yaprak olma eşitliğini önerenlere siz güvenir miydiniz?"

Gerçekten de güven duyulmamış! Aşiret Mektebi'nden mezun olan Cibranlı Albay Halit Bey, verilen sözlerin tutulmadığını görünce kendi kökleri üzerinde var olma çabasına girişmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sırası ve sonrasında Kürtlere sürekli kurucu güç olduğunu söyleyen, birlikte mücadelenin önemine dikkat çeken ve savaş sonrası birlikte ve eşit statüyü vaat edenlerin yüzde 100 çark etmesi ve Kürt inkârına girişmeleri, süreci kamçılamıştır. Zira Panistlamist, Pantürkist sistem yer değiştirmiş ve önce "Türklük sonra İslamiyet ülküsü"ne gidilmiştir.

Tam da denildiği gibi: Türkiye Cumhuriyeti aşağıdan yukarıya doğru kurulmuş bir ulus devlet değil, yukarıdan aşağıya kurulmuş (inşa edilmiş) bir devlet-ulus modeline dayanmaktadır. Bunun anlamı da şudur: Önce devlet kurulmuş, sonra ona uygun bir ulus aranmış, bulunmayınca da yeni bir ulus inşa edilmeye çalışılmıştır. O dönemin ulus-devlet modeline uymayan bu anakronik yapılanma birçok sorunu da beraberinde getirmiş ve sonradan ortaya çıkacak olan sorunlara da kaynaklık etmiştir. Milli iktisadın temel alınması başından beri Türk ve Müslüman bir burjuvazi yaratmaktır. Müslüman bir burjuvazi ülkenin gayrimüslimlerinden bir biçimde (daha çok göçertilme ve mübadeleyle) arındırılması anlamına geldiği gibi, Türk bir burjuvazi de Müslüman olan ama Türk olmayanların Türkleştirilmesi anlamını taşımaktadır. (…) Kürtler Müslüman'dı ama Türk değildi. Bu sebeple tek çare olarak Kürtlerin "ana unsur" içinde eritilmesi gerekiyordu.[1] Bunun anlamı da ret ve inkâr politikası uygulamak, asimile etmek, bu da olmazsa şiddete (katletme, göçertme vb.) başvurmaktır. İşte bu politikalar karşısında bir şeyler yapmak isteyen Cibranlı Albay Halit Bey 1924'te "Bağımsız Ülke" idealiyle Azadî Örgütü'nü kurar. Ve ülkenin (Amed, Mûş, Bedlîs, Sêrt ve Elazîz gibi) birçok ilinde örgütlenir.

Mustafa Kemal Erzurum'a geldiğinde bu durumdan şüphelenir ve Cibranlı Halit Bey ile Yusuf Ziya gibi örgütün önemli isimleri için derhal tutuklama talimatı verir. Onların tutuklanması üzerine Azadî Örgütü 1925'te 2.Kongre'ye gitmek durumunda kalır. Kongreye katılan ağa ve şeyhler, örgütün darbe aldığını ve ayaklanmadan vazgeçilmesi gerektiğini söyler. Sadece Şeyh Said bu duruma itiraz eder ve asıl böylesi bir durumda geri adım atmamak gerektiğini savunur. Katılımcılar ikna olur ve 21 Mart'ta isyanın başlatılması kararı alınır. Bilindiği üzere içerdeki hainler sayesinde hükümet durumdan haberdar olur. Koçgiri'de yaptığı gibi bu ayaklanmanın da erken ve ölü bir doğum olması için planlarını devreye sokar. Şeyh Said'in attığı her adımdan haberdar olduğu için de onun Piran'a (Dicle) kardeşinin evine gittiğini öğrenince iki kaçağı yakalama bahanesiyle köyün etrafını askerler sarar. Bu provokasyon sonucunda çatışma çıkar dolayısıyla 21 Mart'ta başlatılması planlanan isyan aylar öncesinden başlamış olur.

Sonuç olarak; Cibranlı Albay Halit Bey ve Yusuf Ziya'nın idam edilmesinin moral bozukluğu, Milli Aşiret Reisi Mahmut Bey'in Amed'e söz verdiği halde gitmemesi ve demiryolunu tutmaması ayaklanmanın ana cephesi olan Amed cephesinin beş günlük bir zaman yitimine sebep olması, Kör Hüseyin Paşa'nın bir yandan Cibranlı Halit Bey'in kurtarması beklentisi, diğer yandan Said'i Nursi'nin etkisiyle serhildanın Serhat'a sıçramasının engellemesi, bunun etkisiyle

1 **Beş Büyük Tarihi Kavşakta Kürtler ve Türkler / Ahmet Özer**

de ayaklanmanın seyrini değiştirebilecek askeri potansiyeli güçlü olan Heyderon, Sipîkî, Celalî gibi birçok Serhat aşiretinin ayaklanmaya katılmaması, dolayısıyla oluşan büyük güç dengesizliği, Kürtlerin organize sorunu yaşaması ve tabi ki ayaklanmanın lideri olan Şeyh Said'in bacanağının iç ihanetiyle esir alınması ayaklanmanın bastırılmasına sebep olmuştur.

Kimilerinin dini motif, geleneksel önderlik hatta şeriat mahkemesi ve hilafeti geri getirme isteği olarak nitelendirmeye çalıştığı bu isyanın lideri Şeyh Said, İstiklal Mahkemesi Başkanı Mazhar Müfit (Kansu) tarafından "Kiminiz hasis şahsi menfaatlerinize bir zümreyi alet, kiminiz ecnebi kışkırtmasını ve siyasi hırslarını rehber ederek, hepiniz bir noktaya yani müstakil Kurdistan teşkiline doğru yürüdünüz" gerekçesiyle idama mahkûm etmiş ve bu ayaklanmanın gerçek amacını da tartışmaya kapatmıştır. Öyle ki Hindistan eski Başbakanı Cevahirlal Nehru, "Dünya Tarihinden Görüşler" adlı kitabında bu olaya dikkat çekerek, dönemin ikiyüzlülüğünü de ortaya koyar. Hükümet kurduğu özel İstiklal Mahkemeleriyle binlerce Kürt'ü acımasızca mahvetti; Şeyh Said, Doktor Fuat ve diğer bazı Kürt liderlerini idam ettirdi. Bu kahramanlar, Kurdistan'ın bağımsızlığı amacından bir an bile vazgeçmeden can verdiler. Son zamanlarda kendi özgürlüğü için çalışanlar, görüyoruz ki kendi özgürlüğünü savunan Kürtleri çiğnemekte çok zalim davranmaktadırlar. Kendi vatanının özgürlüğünü savunan bir toplum başka bir toplumun özgürlüğünü acımasızca gasp etmesi çelişkili değil midir?

Bu çelişkinin temel sebebi kapitalist modernite çağında demokrasi ve özerk yönetimler için en büyük tehdidi ulus-devletçi iktidarın oluşturmasıdır. "Demokrasiyi kendine kılıf yapan çoğu ulus-devlet, en katı merkeziyetçiliği sağlayarak toplumun yönetim haklarını tamamen ortadan kaldırmaktadır."

Şark Islahat Planı

Çiçeği burnunda Türkiye Cumhuriyeti ulus-devleti de tüm katı kurallarını Şeyh Said Ayaklanması (öncesi) sonrası Kürtler üzerinde uygulamış ve ayaklanmanın hemen sonrasında 8 Eylül 1925 tarih ve 2536 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile İçişleri Bakanı Mehmet Cemil Uybadın, Genelkurmay İkinci Başkanı Kazım Orbay ve "Türkler bu ülkenin tek yetkili sahipleridirler, saf Türk olmayan hiç kimsenin bu ülkede hiçbir hakkı yoktur! Onlar sadece hizmetçi ve köle olma hakkına sahiptirler" söylemiyle hafızalara kazınan dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt'un katılımıyla "Şark Islahat Kurulu" oluşturulur. Bu kurul, başkanlar kurulunca 25 Eylül 1925 yılında yürürlüğe konulan ve binlerce Kürdü mağdur ve yok eden "Şark Islahat Planı"nı hazırladı.

Bu planın konumuzla ilgili birkaç maddesini sıralarsak Kürtlere uygulanan çok yönlü yok etme politikasını bir nebze de olsa anlatmış oluruz.

Doğu illerinde yürürlüğe konulan askeri yönetim, aşağıdaki programın uygulanması son buluncaya kadar devam edecektir.

Türkiye dört Genel Müfettişlik bölgesine ayrılmıştır. Beşinci Genel Müfettişlik bölgesi şu illerden oluşmaktadır: Hakkâri, Van, Muş, Bitlis, Siirt, Genç (o zaman vilayet) Elazığ, Dersim, Malatya, Ergani, Beyazıt Vilayeti ile Pülümür, Kığı ve Hınıs kazaları programın uygulanmasına kadar geçici olarak Beşinci Müfettişlik emrinde bulunacaktır.

Olağan mahkemelerde ve sıkıyönetim mahkemelerinde asker ve sivil yerli hâkim bulunmayacaktır. Sıkıyönetim mahkemeleri kararı Şeyh Said İsyanı'ndaki gibi uygulanmaya devam edecektir.

İsyanda cezalandırılmayanlar da cezalandırılacaktır.

Van şehri ve Midyat arasındaki hattın batısında Ermenilerden kalan araziye, Türk göçmenler yerleşecektir. Bunun için sıkıyönetim bölgesindeki illerde bulunan Ermeni malları satılmayacak ve hatta Kürtlere kiraya bile verilmeyecektir. Yugoslavya'dan gelmekte olan Türk ve Arnavutlar ile İran ve Kafkasya'dan gelecek Türkler, öncelikle Elazığ-Ergani-Diyarbakır-Elazığ-Palu-Kığı, Palu-Muş arasındaki Murat Vadisi, Bingöl Dağı'nın doğu ve güneyi, Hınıs, Murat Vadisi, Muş Ovası, Diyarbakır-Garzan-Bitlis hatlarında iskân edilecektir.

Bunlardan başka Rize, Trabzon illeri ile Erzurum ilinin kuzeydoğu kazalarında yoğunlaşan halktan isteyenler, Hınıs Vadisi'ne ve Van Gölü'nün kuzeyine yerleştirileceklerdir. Yerleşim masrafları devletçe karşılanacak ve bu konuda her yıl bütçeye ödenek konacaktır.

İsyan dolayısıyla yapılan masrafın, isyan alanındaki Kürt halkına yüklenmesi kararlaştırılmıştır.

Kürt isyanını yönlendiren ve yönetenlerle bunların yakınları, yandaşları ve aşiret reislerinden, hükümetin Doğu'da kalmalarını uygun görmediği kişi, aile ve gruplar Batı'da hükümetin göstereceği yerlere gönderileceklerdir.

Şarka mefkûreli (idealist, ülkücü) ve muktedir Türk görevliler gönderilecek, ikinci derecedeki memurluklara bile Kürt memur atanmayacak. Bölgede görev yapacak tüm (Türk) görevlilere zamlı ücret ödenecektir.

Silahlar, Kürtlerden toplanmalı ve taşınması yasaklanmalıdır. Evlerinde ve üstlerinde bulunduranlar sıkıyönetim mahkemelerine sevk edileceklerdir.

Malatya, Elazığ, Diyarbakır, Bitlis, Van, Muş, Urfa, Ergani, Hozat, Erciş, Adilcevaz, Ahlat, Palu, Çermik vilayet ve kaza merkezlerinde, hükümet ve belediye dairelerinde ve diğer kuruluşlarında, okullarında, çarşı ve pazarlarda Türkçeden başka dil kullananlar hükümet ve belediyenin amirlerine aykırı davranmakla suçlanacaklar ve cezalandırılacaklardır.

Dersim Kürtlerinin, Sivas'ın batısındaki alanlara kaydırılması istenmektedir.

Fırat'ın batısındaki illerin batı bölümlerinde dağınık biçimlerde yerleşmiş olan Kürtlerin Kürtçe konuşmaları mutlaka yasaklanmalı ve kız okullarına önem verilerek, kadınların Türkçe konuşmaları sağlanmalıdır.

Görkemli hükümet binaları ve jandarma karakolları yapılabilir.

İstihbarata çok önem verilmelidir Kolluk kuvvetleri önemli yetkilerle donatılmalıdır.Nüfus yazımı yapılan yerlerde en kısa zamanda askerlik şubeler kurulacak ve askere alınanlar bölgenin dışına gönderileceklerdir. Askere alınan Kürt gençlerinin bir süre için "silahsız hizmetlerde bulundurulmaları uygundur."[2]

Yok Etme Politikası: 7T

Özet olarak aldığımız bu maddelerde bile anlaşıldığı üzere; psikolojik, ekonomik, sosyal, siyasal baskılar kurularak Kürtlerin iradeleri teslim alınmak istenmiştir. "Ne kadar yetenekli olursa olsun, bir Kürt bireyi hâkim ulus devletin her türlü kültür politikalarını gönüllüce benimsemedikçe, kişisel ve kurumsal gelişmenin önündeki tüm kapılar birer birer kapanır. Ya gönüllü teslimiyeti seçip Cumhurbaşkanı olmaya kadar giden kapıların kendisine açıldığını görecek ya da teslim olmayıp direnişi seçtiğinde soykırıma varana dek başına gelebilecek her türlü bela ve felakete katlanmasını bilecektir." Zira asimilasyon, fiziki ve kültürel soykırımlarla halkların tasfiyesi hiçbir zaman ulus-devletlerin gündeminden düşmeyecektir. Şark Islahat Kanunu ile başlayan, Takrir-i Sükûn Kanunu (1925), Bazı Eşhasın (şahsın) Şark Mıntıkasından Garp Vilayetine Nakline Dair Kanun (1927) ve İskân Kanunu (1934) ile devam eden yasalar üzerinde o kadar ustalaşmıştır ki, bugünkü "Tek dil, tek bayrak, tek devlet, tek millet" yaratıcılığı o günlerden feyz almaktadır. 7T olarak tarihe geçen yok etme politikası buna örnekti: 1- Tedip (terbiye etme, edepleştirme), 2- Tenkil (uzaklaştırma, cezalandırma), 3- Taktil (katletme öldürme), 4- Tehcir (hicret ettirme, göç ettirme), 5- Temsil (asimile etme). 6- Temdin (medenileştirme), 7- Tasfiye (etkisizleştirme, temizleme, ortadan kaldırma).

Bu 7T'nin tamamı hatta daha fazlasına maruz kalan Kürtler, özelde de aşiret liderleri yönünü başka bir isyan için Ağrı'ya çevirdi. Bunların başında tarihe adını yazdıran Biroyê Heskê Têlî gelir. Bu kahramanın ismi çeşitli kaynaklarda İbrahim Paşa, İbrahim Ağa, Hesekizade İbrahim Bey, Birho ve Bro Heski Tolu olarak da geçmektedir Babasının adı Heskê annesinin adı da Têlî olduğu için genel olarak İbrahim'in adı, Biroyê Heskê Têlî olarak bilinir.

Kendisi Celalî Aşireti'nin Hesesorî koluna mensuptur. Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya İmparatorluğu ordusuna karşı hem de Osmanlı ordusundan hiçbir yardım almadan savaşmış ve Doğubayazıt'ı onlardan alarak Osmanlı'ya hediye etmiştir. Yaptığı bu "güzelliğin" karşısında hükümetin kendisine asla karışmayacağına inanır. Fakat büyük yanılır. Zaten devlet onun gücünden dolayı onu özellikle sürgün etmek, köklerinden koparmak ve gücünü zayıflatmak ister. Bu gerçeklikle yüz yüze kalan Biroyê Heskê Têlî, "Rusya ile savaşıp onu yenen benim, sizi hayli hayli yenerim" diyerek isyan eder. Ve 1926'da Hesenen, Celal ve Heyderan aşiretlerini komuta ederek I. Ağrı İsyanı'nı

2 **Özer. y.a.g.e. (s. 298,299)**

başlatır. Aynı süreçte göçertilmenin mağduriyetini yaşayanlar ve hak etmedikleri bir muameleye maruz kaldığını düşünenler, Celadet Bedirxan öncülüğünde kurulan Xoybûn Cemiyeti'ne üye olmaktadır. İntikam için de isyana katılma yolları ararlar. Çünkü bunların çoğu tanınan, bilinen aşiretlerdir ve öyle bahane edildiği gibi de Şeyh Said İsyanı'na katılmamışlar bile. Şeyh Said İsyanı'nın başarsız kalmasının sebeplerinden biri hatta en önemlisi olan bu durum, şimdi hepsinin aklını başına getirmiş ve bir öze dönüş, kendi kökleri üzerinde yeniden yeşerme umudunu doğurmuş. Bazıları Ağrı İsyanı'na katılmayı, Şeyh Sait İsyanı'nın özeleştirisi olarak görüyor, bu yüzden bu fırsatı kaçırmak istemiyordu. Onlardan biri Kör Hüseyin Paşa'ydı. Daha önce belirttiğimiz gibi Kör Hüseyin Paşa, bölgenin en güçlü aşiretlerinden bir olan Heyderanların lideridir. Şeyh Said İsyanı'nı tersine çevirecek güçte olan ama bunu hem Said Nursî'nin istememesi üzerine hem de Osmanlı'ya olan bağlılığından dolayı yapmayan, buna rağmen bağlı olduğu kişiler tarafından önce cezaevine konan sonra da sürgün edilen pişman bir paşadır. Aydın'a sürgün edilen paşa orada başka bir sürgün mağduru olan arkadaşı Hacı Musa'yı görür. Tanıdık birini görmek ona iyi gelmiştir. Çünkü sürgün edilenler tek başına bırakılacak şekilde yerleştirilirler. İki eski dost kendi durumlarından ve yapılan haksızlıklardan konuşurlar, umut olarak gördükleri Ağrı İsyanı'na katılmaya karar verirler. Sürgünden kaçıp Suriye'ye giderek, Xoybûn üzerinden isyana katılmayı planlarlar. Fakat Musa Bey rahatsızlığından dolayı daha yoldayken ölür.

Kör Hüseyin Paşa da hükümetin eliyle planlanan bir iç ihanetle damadı tarafından öldürülür. İkisi de isyana katılamazlar. Fakat Kör Hüseyin Paşa'nın çocukları Ağrı İsyanı'na katılır hatta büyük bedeller de öderler.

Göçertilmenin ardından öze dönüşü gerçekleştirmeyi amaçlayan Xoybûn üyeleri 1927'de Ararat Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ilan eder. İhsan Nuri, Osmanlı'da başarılı bir paşadır ve verilen hiçbir vaade aldanmayıp kendini "Bağımsız Kurdistan" idealine adamıştır. Xoybûn tarafından "Savaş Generali" olarak atanmış Biroyê Heskê Têlî de şehrin valisi olur. Müthiş bir direniş sergilenir. Yıllarca bütün ordu gücüne rağmen direnişçilere bir adım bile geri attırmayan hükümet çareyi hilede arar! Daha küçük bir yerinden etme göç etme politikasıyla direnişçilerin ailelerini yine Kürt olan (hükümetle iş birliği içinde olan) diğer aileler aracılığıyla rahatsız edip, ailelerini çoluk-çocuk dağa sığınmaya zorlarlar. Direnişçilerin yeme içme lojistiğini sıkıntıya sokmak ve savaş alanını daraltmak için yapılan bu hamle amacına ulaşır. Top, tüfek, bombayla yapamadığını iç göçertmeyle başarır.

Zîlan Katliamı

Ağrı Dağı İngilizlerden alınan savaş uçaklarıyla bombalanır, Sovyetlerden alınan cephaneyle vurulur-kurşunlanır ve İran'dan alınan Küçük Ağrı Dağı sınırlarıyla da lojistiği kesilir. Böylece sayıları 200-300'ü geçmeyen direnişçiler ile 4 büyük ülke bütün gücüyle savaşır. Güçler arası dengesizliğin uçurumu yaşanan bu durumda bile Türkiye Cumhuriyeti Ağrı'ya 3. Büyük Hareket düzenler. Sonunda (1930) direniş kırılır ve 1930'un Temmuz ayında Zilan Katliamı başlatılır. Tarih yeniden tekerrür eder, 7'den 70'e isyana katılmış, katılmamış herkese 7T ve fazlası uygulanır. Tarihin görüp görebileceği en zalim yok etme politikası Zilan'da hayata geçirilir. İnsanlara, "Devlet size kimlik verecek düğüne gider gibi en güzel kıyafetlerinizi giyin, takılarınızı takıp da gelin" dedikleri toplama yerlerinde onları ağır makineli tüfeklerle öldürüp sağ kalanların üzerinden süngülerle geçilir. Ölen insanların üzerlerinden "ganimetler" toplanır, evler ateşe verilir hayvan ve topraklara el konulur. Katliam yerleri sonradan ölüm şekliyle anılıp "Utanç Deresi, Kayıplar Adası, Erkekler Tepesi" gibi isimler alır. Fakat dönemin 5 kuruşluk[3] Cumhuriyet gazetesi, "Zeylan Deresi kana bulandı en az 15 bin şaki öldürüldü" diye sivil katliamları çarpıtarak ballandıra ballandıra manşetine taşır. Cenazeler köpekler tarafından yenir. Sağ kalanlar için ise "insan avına" çıkılır. Böylesi bir cehennemden geriye kalanlar da göçertildikleri yerlerde en aşağılık işlerde çalışmak zorunda kalırlar. Başta dil sorunundan dolayı ekonomik, sosyal ve psikolojik birçok baskıya maruz kalırlar. Kimileri Erciş'in işbirlikçilerine verilen kendi hayvanının çobanı bile olmak zorunda kalır.

Cesetlerin altından çıkanların tanıklıklarıyla öğrenilen bu insanlık dışı uygulamalar ebetteki özel seçilmiş kişilerin elleriyle yapılmıştır. Örneğin

3 Zibn haberlerinin çıktığı o dönemin gazetesi Cumhuriyetin fiyatı 5 kuruştur.

Zilan'da bu katliamı gerçekleştiren Ahmet Derviş, Mustafa Kemal'in silah arkadaşı Koçgiri Katliamı'nı gerçekleştiren Sakallı Nurettin'in damadı, Dersim Katliamı'nı gerçekleştiren Abdullah Alpdoğan'ın hem ideolojik ağabeyi hem de bacanağıdır. Zilan'a albay olarak gelen Ahmet Derviş "üstün hizmetleri" nedeniyle generalliğe terfi ettirilmiştir. Üstelik katliamın hemen ardından 1931'de isyan bölgesinde işlenen ef'alın (fiilin, eylemin) yok sayılacağına dair kanunun yürürlüğe konmasıyla ne Ahmet Derviş ne de onun gibiler suçlu sayılmamıştır. Hatta 5 Mayıs 1932'de Zilan'a özel iskân kanunu bile çıkartılmıştır. Bu kanun ile Zilan "yasak bölge" ilan edilmiş, Türkiye'deki nüfus yoğunluğu bir program dahilinde tekrar düzenleme yetkisiyle içişlerine bırakılmıştır. Muhacir alınacaklara ise bazı koşullar getirilmiştir:

a) Türk köküne bağlı olmayanlar,

b) Anarşistler,

c) Casuslar,

d) Göçebeler, çingeneler,

e) Memleket dışına çıkarılmış olanlar (yani yurt dışına sürülmüş Ermeni ve Kürtler).

İşte bu iskân kanunuyla Zilan yıllarca "yasak bölge" ilan edilerek gerçek sahipleri olan Kürtlere kapatılmıştır. Hükümet Zilan'a verdiği ismin yani "Süpürge"nin hakkını vermiş, ölümden kurtulmaları resmen süpürmüştür. Yıllar sonra Zilan'a Afganistan'ın kuzeyindeki Pamir yaylalarından gelen Kırgızlar yerleştirilmiş her taraf haralar yapılmıştır. Sovyetler Birliği'nin 1979'da ülkelerine girmesiyle Pakistan'a geçmiş fakat sıcak iklimine dayanamadıkları için kardeş dedikleri Türkiye'ye gelmişler. Kenan Evren ve Turgut Özal kararlarıyla da binlerce Kırgız, Van ve Malatya'nın bir bölümüne yerleştirilmiştir. O zamana kadar Zilan'a "Zeylan (Altın Dere)" diyen devlet Kırgızların ricasını kırmayarak, Zilan'ın ismini Ulu Pamir olarak değiştirir. Süvari birliklerinde kullanılan bu güçler için devlet bütün imkanlarını seferber etmiştir. Hemen yanı başındaki birçok köyün sağlık ocağı, okulu yokken, Ulu Pamir'in yolları bile asfalttır!

Velhasıl Zilan'ın önce halkı sonra da ismi tarihten silinmek istenmiştir. Görüldüğü üzere yok etme, bitirme ve tarihten silme çabası hep olmuş ve olacaktır. Bahse konu her iki isyanda eğer birlik olunsa ve gerçek bir öze dönüş yaşansaydı. Bunca zulüm günümüze kadar taşınmayacaktı! Yine de bunca baskıcı politikaya rağmen yok olmamak önemlidir. Hatta kendi kökleri üzerinde ilk defa bu kadar iddialı yeniden doğma mücadelesi ortaya koymak mucizedir. Yapılması gereken geçmişteki hataları görüp yeni inşada tarihe olan borcu ödemektir.

"Uygarlığın şafak vaktine beşiklik etmiş Kurdistan coğrafyası, bu sefer demokratik konfederalizm, radikal ve gerçek demokrasinin şafak vaktine beşiklik etmektedir." Dedik ya; "Doğada bir kural vardır: Her şey kendi kökeni üzerinde yeniden doğar." Artık öze dönmenin yeniden doğmanın zamanıdır.

Kaynaklar:

- Demokratik Modernite
- Aşiret Mektep Devlet-Alişan Akpınar\Eugene L. Rogan
-Kürtler ve Kürdistan Tarihi-Muhammed Emin Zeki Bey
- Kürdün Zemya Yarası-M. Nuri İşler
- Zilan Dosyası 1,2 - İrfan İşler
- Kürtler ve Türkler - Ahmet Özer
- Kürt Tarihi Dergisi

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Sınır İşletmeleri: CEAS* Reformu ve Sınır Güvenliği Endüstrisi

Manja Petrovska

Geçtiğimiz haftalarda Batı medyasının tüm dikkati, Titanik'in enkazını gezmek üzere keşfe çıkan Titan adlı bir denizaltının kaybolmasına odaklandı. Denizaltı, kişi başı 250 bin ABD doları ödeme yapmış bir grup zengin turiste heyecan verici bir deneyim sunmak üzere derin sularda bir yolculuğa çıkmıştı. Gemideki yolcular arasında İngiliz milyarder Hamish Harding, iş insanı Shahzada Dawood ile ünlü bir Fransız oşinograf olan oğlu ve keşif gezisini organize eden şirket OceanGate'in CEO'su da bulunuyordu.

İmdat çağrılarının ardından yetkililer hızla çok uluslu bir arama-kurtarma çalışması başlattı. Çok sayıda özel ve ticarî gemi ile uçağın yanı sıra ABD ve Kanada Sahil Güvenlik Komutanlıklarının ortak çabaları, son derece uzmanlaşmış arama-kurtarma teknolojisine sahip uluslararası ekiplerin görevlendirilmesiyle tamamlandı. Kanada Kraliyet Hava Kuvvetleri arama çalışmalarına yardımcı olmak üzere gelişmiş yüzey altı ses dalgası algılama teknolojisiyle donatılmış uçaklar görevlendirirken bir Fransız araştırma gemisi de operasyonlara okyanus tabanının derinliklerini tarayabilen insansız bir robotla katıldı. Beş gün içerisinde arama ekipleri batan deniz aracının çok sayıda parçasına ulaşarak denizaltının patlaması ve ölümlerin nedeni hakkında soruşturma başlattı.

Medya, denizaltı ve yolcuları için yürütülen kapsamlı arama-kurtarma operasyonuna geniş yer ayırırken, son olaylar insan hayatına verilen değer konusundaki rahatsız edici eşitsizliği bir kez daha gözler önüne sermiş oldu. Titan olayından hemen önce, Libya'dan İtalya'ya gitmekte olan, aralarında 100'den fazla çocuk bulunan yaklaşık 750 sığınmacıyı taşıyan bir gemi Akdeniz'de alabora oldu. Yunan Sahil Güvenliğinin geminin yardımları reddettiği yönündeki iddialarına rağmen aktivistler, gemidekilerin 15 saat boyunca yardım çağrısında bulunduklarını ve bu çağrıların yanıtsız kaldığını iddia ediyordu. Gazeteciler tarafından yapılan daha ayrıntılı araştırmalar[1] bu iddiaları destekleyerek geminin batmadan önce en az 7 saat boyunca çok az hareket ettiğini ortaya çıkardı. Titan gemisinin kalıntılarının keşfedildiği 23 Haziran günü, Avrupa'nın dış sınırlarında, Gran Canaria'nın yaklaşık 160 kilometre güneydoğusunda bir başka trajik gemi kazası[2] daha yaşandı. Fas'tan İspanya'ya yapılan tehlikeli yolculukta 39 kişinin hayatını kaybettiği tahmin ediliyordu. Tehlike altındaki gemi 12 saatten uzun bir süre yardım beklemesine rağmen ne İspanyol ne de Fas makamlarından herhangi bir yardım alamadığı gibi uluslararası toplum ve medyanın da pek ilgisini çekmedi.

Bu olaylar, her ne kadar birbirlerinden ayrı da olsa Avrupa'nın yeni sığınma ve göç politikasındaki son gelişmeleri değerlendirmek için dokunaklı ancak öngörülebilir bir zemin sağlamaktadır. Yıllar süren müzakerelerin ardından Haziran ayının başında Avrupa Birliği, sığınma sisteminde önemli reformlar yapılması konusunda, politikacılar tarafından "tarihi" bir yaklaşım olarak müjdelenen bir uzlaşmaya ve anlaşmaya vardı. Bununla birlikte, önerilen Avrupa Birliği Ortak Sığınma Sistemi (CEAS) yeni bir fikir değil, daha ziyade gerek sağ gerek sosyal demokrat

1 https://www.bbc.com/news/world-europe-65942426 (BBC: Yunanistan'da tekne faciası: BBC soruşturması sahil güvenliğin iddialarına şüphe düşürdü)

2 https://twitter.com/alarm_phone/status/1671452303239331840 (Alarm Phone: Atlas Okyanusunda Gemi Kazası)

gruplar da dahil olmak üzere Avrupa'daki çeşitli siyasi partiler tarafından onlarca yıldır izlenen politikaların bir uzantısıdır.

CEAS'ın önemli bir yönü, AB'nin sınır dışsallaştırma[3] gündemine yönelik finansmanın daha da genişletilmesi taahhüdüdür. Dışsallaştırma politikaları, genellikle yasadışı sığınmacıların AB sınırlarına gelişini önlemek amacıyla, sınır kontrolü ve "göç yönetimi" işlerinin AB üyesi olmayan ülkelere devredilmesini içermektedir. Bu süreçte, AB üyesi olmayan "ortak" ülkeler, AB'nin ekonomik çıkarları doğrultusunda göç denetimi kapasitelerini güçlendirmek için finansal yardım, eğitim ve teknik destek almaktadırlar. Ayrıca sınır yönetimi, göç denetimi ve göçmenlerin menşe ülkelerine sınır dışı edilmesi konularında işbirliğini geliştirmek üzere ikili ya da bölgesel anlaşmalar yapılmaktadır. CEAS üzerinde uzlaşmaya varılmasının ardından AB hiç vakit kaybetmeden Tunus ile yeni bir sınır dışsallaştırma rejimi anlaşması imzaladı[4] ve ülkeye sınır yönetimi, arama-kurtarma, kaçakçılıkla mücadele ve geri gönderme girişimleri için 105 milyon Euro'luk bir finansman sundu. Cumhurbaşkanı Kays Said'in 2019 yılında göreve gelmesinden bu yana demokratik gerileme konusunda Avrupa'nın süregelen eleştirilerine ve 2023 yılının Şubat ayında ülke genelinde sığınmacılara karşı acımasız şiddetin artmasına yol açan ırkçı ve göçmen karşıtı duyguları kışkırtmasına rağmen AB, Tunus'un gerekli reformları uygulaması koşuluna bağlı olarak 1 milyar Euro'luk ek finansal yardım sunma kararlılığını da sürdürmektedir. Bunun altında yatan temel amaç ise cumhurbaşkanı ile bir anlaşmaya vararak Tunus'tan gelen göç üzerinde denetim sağlamaktır.

CEAS, dışsallaştırma projelerine ek olarak mültecilere ev sahipliği yapmayı reddeden üye ülkelere kişi başına 20 bin Euro ceza kesilmesi, İtalya, Yunanistan ve İspanya gibi ön cephedeki ülkeler için belirli kotalar ile göçmenlerin AB ülkeleri arasında yeniden dağıtılmasını kolaylaştıran yeni bir sistemin uygulanması gibi çeşitli yeni tedbirleri kapsamaktadır. Bunlara ilaveten, her üye ülkenin sığınmacıların sınır dışı edilebileceği "güvenli" üçüncü ülkeleri kendi yorumuna göre belirlemesine izin verilmekte ve bu da sığınmacıların korunması ve AB devletleri arasında potansiyel olarak farklı muameleler uygulanması hususuna dair soru işaretleri yaratmaktadır. CEAS aynı zamanda sığınma prosedürlerinin AB'nin dış sınırlarına taşınmasını ve sığınma hakkı tanınmayan kişilerin derhal sınır dışı edilmesi maddelerini de içermektedir.

CEAS düzenlemesinin mevcut haliyle onaylanması, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1967 Protokolü'nde tarif edilen temel sığınma hakkının Avrupa Birliği genelinde ilga edilmesi anlamına gelecektir. Bununla birlikte, bu gelişmeyi tarihsel bağlamı ve AB'nin uzun süredir devam eden sınır ve göç politikası yörüngesi içerisinde ele almak büyük önem taşır. 1993 yılında AB kendi sınırlarını serbestleştirdiğinde, reel sosyalizmin çöküşü ve tehlikeli "öteki" kavramıyla ilişkili olarak algılanan tehditlere yanıt olarak aynı zamanda dış sınırlarındaki güvenlik önlemlerini yoğunlaştırdı. Bu yoğunlaşma, ABD liderliğindeki "teröre karşı küresel savaş" sonrasında daha da artmış, bu ise göçün terörizmle birleştirilmesine yol açmış, bununla başa çıkmak için istisnai güvenlik önlemlerinin gerekçelendirilmesini sağlamıştır.

Ayrıca, CEAS bireysel sığınma başvurusu değerlendirmelerini ortadan kaldırma ve daha da tehlikeli olan acil durum güvenlik düzenlemelerini uygulamaya koyma risklerini taşırken, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde ana hatlarıyla belirtildiği şekliyle uluslararası mülteci hukukunun orijinal çerçevesine geri dönüşü de temsil etmektedir.[5] Bu sözleşme ilk olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupalı mülteciler için özel olarak hazırlanmış ve 1967 Protokolü ile evrensel uygulanabilirlik kazanmıştır.

Son yıllarda AB tarafından uygulanan göç politikası, AB'nin sığınma politikasına 1967 Protokolü ilkelerinden ziyade, hâlâ 1951 Cenevre Sözleşmesi ilkelerinin yön verdiğini göstermektedir. Bu durum, özellikle Rusya'nın 2022'deki işgali sonrasında

3 Dışsallaştırma, zengin ve gelişmiş ülkelerin, genellikle üçüncü ülkeleri veya özel kuruluşları devreye sokarak sığınmacıların ve diğer göçmenlerin kendi sınırlarına ulaşmasını engelleme çabalarıdır. (Wikipedia)

4 https://www.aljazeera.com/news/2023/6/12/why-is-the-eu-offering-tunisia-a-financial-assistance-package (Al Jazeera: AB neden Tunus'a finansal destek paketi sunuyor?)

5 https://www.rosalux.de/en/news/id/50666/the-spirit-of-1951 (Rosa Luxemburg Vakfı: 1951'in Ruhu)

Ukraynalı mültecilere Küresel Güney[6] ülkelerinden gelenlere kıyasla daha ayrıcalıklı muamele edilmesi gibi, Avrupalı ve Avrupalı olmayan mültecilere yönelik zıt muamelelerle giderek daha da belirgin hâle gelmiştir.

Sınır Güvenliği Endüstrisinin Büyütülmesi

CEAS'ın kabulüyle ilgili tartışmalar ve kaygılar kritik bir hususu gözardı etmektedir: CEAS'ın uygulanması şok edici veya benzeri görülmemiş bir gelişme değil, AB'nin uzun süredir yürüttüğü ve geniş çapta desteklediği göç denetimi gündeminin devamından ibarettir. Bu gündem hâlihazırda Avrupa Birliği sınırlarının çok ötesine uzanan kapsamlı bir ulus ötesi güvenlik ve gözetim sisteminin kurulmasına yol açmıştır. Bu koordineli aparat, otuz yıl boyunca siyasi yelpazenin her iki tarafından da destek gören kalıcı politikaların doğrudan bir sonucu olarak önemli bir genişleme yaşamıştır. Günümüzde, önerilen CEAS ile bu çabalar daha da güçlendirilmek istenmektedir. Bu ise sınırların askerileştirilmesi, sınır altyapısının geliştirilmesi, polis yardımlarının sağlanması, gelişmiş gözetleme teknolojilerinin kullanılması ve hedeflenen üçüncü ülkelerde ulus ötesi polis iş birliklerinin kurulması için daha fazla fon ayrılmasını gerektirecektir. Tüm bu çabalar, AB piyasalarının ve sermayesinin çıkarlarına hizmet etmek üzere göçü kontrol etmeyi amaçlar ve sınır ölümlerini talihsiz ancak gerekli bir sonuç olarak normalleştirir.

AB sınır politikalarının dışsallaştırılması, öncelikle kalkınma yardımları finansman planları aracılığıyla yürütülmüş, daha geniş bir sınır güvenliği endüstrisini büyütmede hayati bir rol oynamıştır. Bu endüstri, hem devlet hem de devlet dışı kuruluşları, yerel siyasi elitleri, özel sermaye aktörlerini, STK'ları kapsayan bir aktörler ağını içermektedir. Bu aktörlerin her biri endüstrinin genişlemesinden çeşitli şekillerde çıkar sağlamaktadır. Nihai amacı, üçüncü ülkelerde sınır güvenliği projeleri uygulayarak göçü AB-Avrupa'nın siyasi ve ekonomik çıkarları ile uyumlu bir şekilde yönetmek ve kontrol etmektir. CEAS'ın hayata geçirilmesi, bu sektörün etki ve faaliyet alanını daha da genişletmeye yönelik bir başka adımı da temsil etmektedir. Sınır güvenliği pazarı, 2025 yılına kadar 65-68 milyar dolara ulaşması öngörülen yıllık tahmini yüzde 7,2 ila yüzde 8,6'lık bir genişleme ile ciddi bir büyüme yaşamaktadır.[7] Özellikle Avrupa, biyometri ve yapay zeka (AI) sektörleri başta olmak üzere beklenen yıllık yüzde 15 büyüme oranıyla öne çıkmaktadır. Başta Avrupa, Avustralya, Amerika ve İsrail silah şirketleri bu sektördeki büyüme ve genişlemeden en çok çıkar sağlayanlar olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, AB'nin dışsallaştırma politikalarının piyasa ihtiyaçlarına göre, vasıflı veya vasıfsız göçmen işgücünün sağlanması bakımından, sermayenin ihtiyaçlarınca belirlendiğini, aynı zamanda endüstrinin genişlemesinden ve sınır güvenliği projelerine daha fazla yatırım yapılmasından kazanç sağlayan aktörlerin sermaye kazanımı ile şekillendiğini belirtmek büyük önem taşır.

AB'nin sınır dışsallaştırma yatırımındaki belirgin artış, AB üyesi olmayan ülkelerdeki sınır güvenliği projeleri için danışmanlık, eğitim ve yönetim konularında uzmanlaşmış yarı kamu şirketleri ve uluslararası kuruluşlar da dahil olmak üzere devlet dışı aktörlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu devlet dışı aktörler sektörün büyümesi sayesinde gelişmiş ve AB'nin dışsallaştırma çalışmalarının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu aktörler arasında öne çıkanlar, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD) ve Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Teşkilatı'dır (Frontex). Her üç kuruluş da sınır güvenlik güçlerinin eğitimi, sınır dışı etme işlemlerinin yürütülmesi, AB üye ülkeleri ve üçüncü ülkeler arasında uluslararası polis işbirliği ağlarının kurulması, kolluk kuvvetleri için gözetleme teknolojileri ve polis teçhizatının tedariki gibi sınır kontrol projelerinin sahada uygulanmasında görev almaktadır. Son on yılda bütçeleri katlanarak artan bu kurumlara yeni CEAS daha da fazla kâr sağlamayı taahhüt etmektedir.

Bununla birlikte, IOM, ICMPD ve Frontex gibi kuruluşların sadece AB'nin sınır dışsallaştırma politikalarının pratikte uygulanmasına katkıda

6 **Küresel Güney, Avrupa ve Kuzey Amerika dışında kalan genellikle Latin Amerika, Asya, Afrika ve Okyanusya bölgelerini ifade etmek için kullanılan terim.**

7 **https://www.tni.org/en/publication/financing-border-wars (Ulusötesi Enstitüsü: Sınır savaşlarının finansmanı)**

bulunmakla kalmayıp, aynı zamanda bilgi ve enformasyon üretimi ve yayımı yoluyla göç konusunda tutarlı ve uluslararası kabul gören bir "hakikat rejimi" oluşturulmasında da önemli bir rol oynadıkları çoğu zaman gözden kaçmaktadır. Söz konusu "hakikat rejiminin" genellikle insan hakları ve insanî yardım çerçevesinde sunulması özellikle önemlidir, çünkü sınır ötesi hareketliliği düzenleyen uluslararası anlaşmaların veya yasaların yokluğunda, söylemlerin sömürgeleştirilmesi, dışsallaştırma politikalarının meşrulaştırılması için kritik hâle gelmektedir.

Bu kuruluşlar rapor ve istatistik yayınlamak, halkla ilişkilere kaynak ayırmak, Küresel Güney ülkelerindeki gazetecileri eğitmek, göç sözlükleri oluşturmak, medya akademileri işletmek, akademik araştırmalara fon sağlamak, akademik dergiler çıkarmak ve endüstri, devlet ve devlet dışı sektörlerden paydaşlarla gayri resmi diyaloglara katılmak gibi çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Göç sorunları üzerine çalışan akademisyenler, gazeteciler, siyasî karar alıcılar ve aktivistler, genellikle insan hakları temelli bir koruma yetkisi olmamasına rağmen kendisini bir BM kuruluşu olarak tanımlayan IOM gibi kuruluşlar tarafından üretilen verileri esas almaktadır. Özellikle göç istatistikleri önemli bir bilimsel güvenilirliğe sahipmiş gibi algılanmaktadır. Bu durumda üretilen verilerin doğası gereği nesnel ya da tarafsız olmadığını kabul etmek çok önemlidir. Bu veriler, veri toplama yöntemleri, kategorileri, göstergeleri ve ölçü birimleri ile ilgili seçimlerle şekillenir. İstatistik, mevcut bir gerçekliği yansıtmaz; gerçekliği bilfiil şekillendirir ve güçlendirir. Buna ek olarak IOM, ICMPD ve Frontex, CEAS'ta ana hatlarıyla belirtildiği üzere, AB'nin dışsallaştırma gündemini doğrulayan ve haklı çıkaran bilgiler üretmekte büyük finansal çıkarlara sahiptir. Bu durum sınır güvenliği alanındaki uzmanlıklarını daha da pekiştirerek sınır güvenliği endüstrisinin sürekli büyümesine katkı sağlamakta, bu kurumlara daha fazla önem ve finansman verilmesini garanti altına almaktadır.

Mevcut gerçekler göz önüne alındığında, karşıt stratejiler geliştirmek, sınırlar ve göç meselesinin karmaşıklığını verimli bir şekilde ele alabilmek için yeni bir dil benimsemek büyük önem taşır. Bu söylem, insan hakları ve uluslararası hukuk çerçevesinin ötesine geçmelidir; bu çerçeveler sadece geçerlilikten yoksun olmakla kalmayıp aynı zamanda sınır güvenliği endüstrisinin genişlemesini haklı çıkarmak için de manipüle edilmektedir. Bununla yüzleşebilmek için Avrupa Birliği Ortak Sığınma Sistemi'ne (CEAS) başarıyla meydan okuyabilecek, (neo)liberal gündem tarafından ele geçirilmeye karşı direnebilecek ve eşitsiz seyahat ve sömürü sorununu açıkça ele alabilecek yeni bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Bu strateji, sınır kavramını sorgulamakla, insan haklarına saygı gösterilmesini savunmakla kalmamalı, ulus-devletler içinde yerleşik güç dinamiklerine ve halen bu politikaların temel itici gücü olan kapsayıcı kapitalist dünya sistemine doğru da eleştirilerini genişletmelidir. Son olarak, tam da insanları sığınma talebinde bulunmaya muhtaç hâle getiren bu mevcut sistemin, sığınma talebinde bulunanlara gerekli korumayı sağlayacağına güven duyulamayacağını (ve güven duyulmaması gerektiğini) kabul etmek de önemlidir.

Özgeçmiş:

Manja Petrovska (PhD) Amsterdam'da ve Balkanlarda yaşayan, sınır kontrolü, yeni sömürgecilik ve insanî emperyalizmin kesişim noktalarını inceleyen bir araştırmacıdır. Sınır güvenliği endüstrisi ile sınır ve göç politikalarını şekillendiren neoliberal rasyonaliteler üzerine odaklanan araştırmalar yapmaktadır.

* CEAS (Common European Asylum System) Avrupa Birliği Ortak Sığınma Sistemi

İngilizceden Çeviren: Oğul Köseoğlu

İçindekiler İçin Tıklayınız...

GÖÇ-ERTME-LER

Suat Bozkuş

Tarihin ilk günlerinden beri insanlık var olanla yetinmeyip hep daha iyi bir yaşam düşünerek-düşleyerek sürekli bir arayış içinde olmuştur. Bu arayış olmasaydı insanlık hala mağaralarda diğer canlılar gibi yaşıyor olurdu. Ne yazık ki, bu daha iyi bir yaşam arzusu ve kavgasının bedeli hiç de az olmamıştır.

Başlangıçta zaten göçebe olarak yaşayan kabileler, hem avcılık-toplayıcılık yaparak geçiniyordu hem de diğer kabilelerle savaşarak onların varlıklarına el koyuyordu. Vahşet dönemi denen bu aşamada bilinçli bir üretim yoktu. İlk kabilelerin tarımı öğrenmesi ve bilinçli üretime başlamasıyla birlikte barbarlık aşamasına geçildi. Literatürde "ilkel komünal toplum" denilen ve Abdullah Öcalan'ın, küçümseyici ve aşağılayıcı görülen "ilkel" yerine "doğal" kelimesini kullanarak, "doğal komünal toplum" olarak düzelttiği bu aşamada ne devlet ne sınırlar ne de sınıflar vardı. Bu aşamanın sonunda yerleşik yaşama geçilmesiyle anaerkil aile dağılırken kadın köleliği ve köle ticareti de başladı. Yerleşik toplumla birlikte üretimdeki artış ve üretim fazlası (artık üretimle) birlikte toplumda zenginleşme ve bu artık üretimi paylaşma kavgası da başladı. Bu süreçte köleliğin ortaya çıkması ve zenginleşen köle sahiplerinin yerleşik yaşama geçmesiyle şehirleşme ortaya çıktı. İlk çağlarda hemen her yerde görülmeye başlanan şehirleşme ve şehirlerdeki zenginliğe göz dikenlere karşı savunma amaçlı yapılan surlar gündeme gelmiştir. Birçoğunun hala kalıntıları görülmektedir. Bu surlar bütün Ortaçağ boyunca da güçlendirilerek sürdürülmüş, topraksız köylülere karşı etrafı hendeklerle çevrili olan derebeyliklerin şatoları kurulmuştur.

Gene de uzun yıllar ve yüzyıllar boyunca, ta ki ulus devletler-sınırlar ortaya çıkıncaya kadar pasaport-vize gibi konular gündeme gelmemiştir. Herkes her istediği yere gitmiştir. Ancak şehirlerde zenginliğin birikmesi sonucu, dış saldırılar gündeme gelmiştir. Bu dönemde şehirleri ve yerleşik yaşam bölgelerini göçebe-barbar akınlarından korumak için çok büyük surların yapılması gündeme gelmiştir. Zaten bu surların adı da "city wall" yani şehir duvarıdır. Yani şehirlerde yaşayan zenginliği ve zenginleri korumak için büyük surlar yapılmıştır. Babil'den Eski Yunan'a ve Çin'den Avrupa kentlerine kadar her yerde aşılmaz duvarlar yükselmiştir. Zaten şehir "medeni" demektir. Şehirde oturanlar da şehirli-medeni sayılmaktadır. Şehir dışında, göçebe ve yarı göçebe yaşayanlar da barbarlar olarak adlandırılır. Barbarlar aslında komünal toplumu sürdürürken kendilerini "medeni" ilan eden şehirliler kadını ve birbirlerini köleleştirip köleci topluma geçmişlerdir. Bu dönemde Babil, Mısır, Antik Yunan ve Roma'ya kadar yayılan köleci medeniyet yeni bir çığır açmıştır. Babil medeniyeti M.Ö. 7000'e kadar giderken yeni ortaya çıkarılan Göbeklitepe medeniyeti M.Ö. 12 bin yılına kadar uzanmaktadır. Şüphesiz ki, bilimsel araştırmalar sonuç aldıkça tarihin bu ilk dönemleri daha da aydınlanacaktır. Ama şimdiden görünen odur ki, tarih boyunca insanlar daha iyi bir yaşam uğruna sürekli olarak bir arayış ve daha iyi bir dünya arayışıyla göç çabası içinde olmuşlardır. Göç edenler gittikleri yerlerde asla hoş karşılanmadığı için daima silahlı bir güç desteğiyle gidebilmişlerdir. Tarihte iz bırakan Orta Asya'dan batıya doğru kavimler göçü, Moğolların Mezopotamya'yı-Babil'i işgali bu

çerçevede anlaşılabilir. Yine göçebe kavimlerin Çin şehirlerine saldırması sonucu zamanın Çin kralları da meşhur Çin Seddi'ni yaptırmışlardır. Çin ile Moğolistan arasında kalan Çin Seddi›nin birçok kaynakta Hun istilalarına karşı korunmak amacıyla yapılan bir yer olduğu belirtilse de, Çin Seddi hem birbirlerinden hem de Moğollardan Tatarlara kadar çeşitli milletlerden korunmak amacıyla yapılmıştır.

Tarih boyunca doğudan batıya olduğu kadar batıdan doğuya da göçler ve saldırılar olmuştur. Ünlü Büyük İskender'in Asya'yı fethetmeye çıkması ve uzak doğudaki zenginliklere ulaşmak için yapılan Haçlı Seferleri tarihe mal olmuştur. İlk çağlarda Roma'nın Yahudileri sürmesinden sonra Orta Çağ boyunca din ve mezhep kavgaları içinde yuvarlanan Avrupa kıtası Rönesans çağıyla birlikte kapitalizme geçerken, geliştikçe de Avrupa'ya sığmayan kapitalizm Avrupa dışına taşmaya başlamıştır. Böylece denizaşırı ülkelere uzanan Avrupa kapitalizmi, kanlı bir sömürgecilik dönemini başlatmıştır. Amerika'nın keşfi ve Amerikan yerlilerinin soykırımı, Afrika ve Asya kıtalarının işgali ve insanların köleleştirilerek satılması kapitalist metropoller için yeni sömürü ve zenginlik kaynakları olmuştur. Aynı zamanda kapitalizmin eşitsiz gelişimine ek olarak, dünyada halen süren eşitsiz gelişmenin ve kanserojen büyümenin de temeli atılmıştır.

Süren egemenlik savaşlarının bir alanı-aracı da soykırım ve sürgünler olmuştur. 20. yüzyılda Ermeni ve Yahudi soykırımlarına ek olarak Kürt soykırımı ve sürgünlerinin acısı hala sürmektedir. Bölgemizde süregelen Filistinli soykırımı da iz bırakmıştır. Latin Amerika, Afrika ve Asya'nın birçok yerinde kısa ya da uzun süreli soykırımlar ve sonrasında büyük göçler yaşanmıştır. Ruanda hala unutulmayan canlı olan bir örnektir. Kafkaslardaki Çerkes soykırımı, Kırımlı Tatarların soykırımı ve sürgünü halen hatırlardadır.

Osmanlı'nın çöküşünden sonra yaşanan mübadele ile milyonlarca insan Türkiye ve Yunanistan arasında yer değiştirmiştir. Bu esnada ölenlerin sayısı bilinmese de ancak tahmin edilebilir. SSCB ve Doğu Avrupa'daki reel sosyalist devletlerin dağılmasından sonra başlayan kargaşa ve çatışmalar da büyük göçlere neden olmuştur. Daha bu kargaşa bitmeden, derinlerdeki çatışmanın bir belirtisi olarak başlayan Rusya-Ukrayna savaşı da yeni göçlerin fitilini ateşlemiştir.

SSCB'nin dağılmasıyla büyük sevinç yaşayan ve "Şeytan imparatorluğu yıkıldı" diyerek savaş tehlikesinin kalmadığını, ebedi barış döneminin başladığını ilan edenlerin en büyük kargaşa ve savaş döneminin başladığını gizleme çabaları çok çabuk iflas etmiştir. O günden beri dünyanın her yeri ateş içindedir ve bu durum artık Üçüncü Paylaşım Savaşı olarak adlandırılmaktadır. Bu savaş sürecinde yeni ve geçmişte görülmemiş boyutlarda bir göç dalgası yaşanmaktadır.

Dünyanın her köşesinde ekonomik, sosyal, siyasal baskılar sonucu yaşamını tehlikede gören on milyonlarca insan, daha iyi bir yaşam için göç hazırlığı içindedir. Bunun sonucunu denizlerde boğulan, sınırlarda kurşunlanan binlerce insanın haberleri her gün medyada görülüyor. Emperyalist metropoller bir yandan ucuz işgücü ihtiyacından dolayı bu göçlere ihtiyaç duyuyor ama bir yandan da kendi düzeni tehlikeye girmesini engellemek için göçleri kontrol altına almak istiyor. Kontrol edemediği göç dalgalarını "düzensiz göçmen" ilan ederek durdurmak istiyor.

Zamanında feodalitenin dağılması ve yoksul köylülerin işçileşmesi için yıktığı derebeylik şatoları ve surlarının yerine yenilerini yapıyor.

Kapitalizmin savunduğu serbest dolaşım sadece sermayenin değil işgücünün de serbest dolaşımıdır. Ama onlar sermaye dolaşımında sınır tanımazken işgücü dolaşımını sınırlamak ve kontrol altına almak istiyorlar. Bu nedenle modern çağın surları-duvarları hızla yükseliyor. Geçmişte Berlin duvarı nedeniyle Doğu Avrupa'yı şiddetle suçlayan kapitalist metropoller, şimdi her yere duvar örmekle meşgul. ABD güney sınırlarına, AB ve Yunanistan ise doğu sınırlarına, İsrail Filistin'e karşı, Türkiye ise Irak ve Suriye yani Kürdistan sınırlarına tel örgü-hendek ve duvar örmekle meşgul. Bir de görünmez duvarlar var. Çağımızın teknolojisiyle örülen bu elektronik duvarlar göçmenleri ilk çıktığı noktalarda takip altına alıp engellemeye çalışıyor. Ama hiçbirisi kar etmiyor, etmez.

Bir kere göç şartları oluştu mu, hiçbir güç ve yasa bunu durduramaz. Yollarda hastalıktan, kurşunlanarak, boğularak ya da başka biçimlerde bazı göçmenler katledilse de, bütün bu engelleri aşan büyük bir çoğunluk göç eder.

Tarih boyunca ne kadar zor ve acılı olursa olsun, ne kadar çok can kaybına yol açarsa açsın hiçbir engel göçleri durduramamıştır. Dün yoksul-aç Avrupalılar her yere saldırırken, bugün de dünyanın dört köşesindeki yoksullar Avrupa'ya akın etmektedir. Kapitalizmin yükseliş ve sömürgecilik devrinde bu göçleri savunan, temel insan hakları olarak insanların seyahat, istediği yerde ikamet ve çalışma özgürlüklerini, düşünceye ve bilime ulaşma özgürlüklerini savunan Avrupa ve ileri kapitalist ülkeler şimdi kendi koydukları kantarda tartılmaktadır.

20. yüzyıl boyunca özellikle Varşova Paktı üyesi devletlere karşı "insan hakları avukatı" kesilen NATO devletleri, bugün insanların yaşama, göç etme, istedikleri yerde çalışma haklarına karşı saldırı içindedir. Eskiden Batı Avrupa'ya göçün köprü ülkesi olan Yunanistan AB devletlerinin kararı ve teşviki ile Türkiye ile kara sınırlarını duvarlarla kapatıp deniz sınırlarını da sıkı denetime almış, "geri itme" denen yöntem sonucu birçok göçmenin denize dökülerek ölümüne yol açmıştır.

Afrika'dan Akdeniz üzeri İtalya'ya geçmek isteyenlerin başına gelenler tam bir insanlık faciasıdır. BBC'nin haberlerine göre, Akdeniz'de 2015'ten bu yana her yıl her yıl yüzlerce göçmen ölüyor. İnsan hakları savunucuları Akdeniz'de artan katliamlara dikkat çekmek için açtıkları kampanyada, "Turistler! Avrupa'nın en büyük göçmen mezarlığının içinde yapacağınız gemi seyahatinin tadını çıkarın" diyor.

Göçlerin Sebebi ve Sonuçları

BM anlaşmaları, insanların savaş, doğal afet, her türlü ayrımcı baskılar karşısında göç etme ve sığınma hakkı olduğunu kabul eder. Dünyadaki belli başlı göç bölgeleri ve yolları tam da bu kapsamdadır. İnsanlar kendi başlatmadıkları ve kendilerinin bitiremeyeceği sadece kurbanı olduğu savaşların bedelini ödemekten bıktıkça, ilk fırsatta savaş olmayan başka bir ülkeye göç etmeye çalışmaktadır. O zaman bundan ötürü göç edenleri suçlamak insafsızlık ve vicdansızlık değil midir? BM üyesi devletler birbirlerini suçlamak ve yükü-suçu birbirlerinin üstüne atmak yerine hepsi de elini taşın altına koyup çağdaş insan haklarına uygun ve hukuki bir çözüm yolu bulmak zorundadır. Sorun çözümsüz kaldıkça göçler çok kanlı da olsa sürecektir.

Göçler ve Türkiye

Türkiye kendi sisteminin ve politikasının sonucu olarak bir göçmen sorunu içindedir. T.C. kurulduğundan beri bir yandan eski Osmanlı topraklarından göç almakta bir yandan da Kürt katliamları sonucu büyük bir iç göç yaşamaktadır. Son yıllarda Bulgaristan'dan, İran, Irak ve Afganistan'dan, Suriye'den gelen büyük göçlerin esas sorumlusu Türkiye'nin Yeni Osmanlıcı, hilafetçi, yayılmacı dış politikasıdır. Zaten Türkiye yöneticileri bu durumdan hiç şikâyetçi olmamış, göçleri hep teşvik etmiş ve böylece ucuz işgücü ve tetikçi piyasası sürekli olarak canlı tutulmuştur. Bugün ise bu durumdan çok yönlü karlıdır. Hem ucuz işgücünün üstüne oturmakta hem de Batı'ya şantaj yaparak adeta haraç almaktadır. Eskiden komünizme karşı NATO'nun ileri karakolu olarak Batı'nın gözdesiydi. Şimdi de göçe ve sığınmacılara karşı oluşturulan cephede batının ileri karakolu olarak gene gözde müttefiktir.

Mülteciler haftasında 700 kadın çocuk ağırlıklı insanlar battı. Ne kadarı kurtuldu belli değil. Korkunç görüntüler ve can pazarını TV'de (çok fazla haber değeri olmadı her zamanki gibi) izledik. Kurtarılan insanların çoğu da gönüllü ekipler sayesinde kurtarılıyor. Bir kaç ülkede küçük protestolar oldu, ne hayal ve umutla bu yolu seçip kaçanların umutları denize gömüldü, olay da kapandı gitti. Günlerce çok sıcak olarak, tüm dünyanın ayağa kalkıp yardıma koştuğu TV'lerde ilk haber olan Titanik haberi damgasını vurdu. 250 bin dolar ödeyen 5 meraklı zengin insandan haber alınamıyor. Herkes oksijenin yetip yetmeyeceğini konuşuyor. İnsani bir olay umarım ki kurtulurlar, içimizi sızlatan bu insanlar (sonuçta kendi istekleri ve paraları olduğu için) isteyerek bu geziye katılmış, diğer yandan 700

insan daha iyi yaşam ya da canlarını kurtarmak için ölümü bilerek kaçmışlar ama 700 kişinin 5 kişi kadar değeri olmamıştır. Sahtekâr ikiyüzlü insanlar arttıkça bu dünyada nefes almak çok zor. Çok az da olsa bu dünyayı güzelleştirmeye çalışanlar sayesinde nefes alabiliyoruz ancak.

Mülteci ve Göçmen Katliamları

Cenevre'de 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmeye göre; bulunduğu ülkede baskı altında olan insanların bir başka ülkeye iltica hakkı vardır. Bu hak BM anlaşmalarıyla güvence altına alınmıştır. Böylece iltica etme hakkı evrensel ve temel insan hakları arasına girmiştir. Bu hakkı tartışmak bile abesle iştigal etmektir. Zaten tarihin her döneminde değişik gerekçelerle yığınsal göçler yaşanmıştır. Bazıları zorunlu sürgün de olsa sonuçta kitlesel göçler yaşanmıştır. Soykırım amaçlı katliamlar dışında göç eden-ettirilenler gittikleri yerlerde yerleşerek yaşama hakkına sahip olmuşlardır. Tarih boyunca yaşanan birçok büyük göç boyunca bunu engelleyecek bir devlet gücü olmamıştır. Şehir devletleri ve derebeylikler kendi surları içine kimseyi almamak ve kendilerini savunmak dışında göçü engellemek durumunda olamamışlardır.

Şimdi, Üçüncü Dünya Savaşı günlerinde, bütün büyük devletler kendi imzaladıkları tüm anlaşmaları da çiğneyerek demografiyi değiştirme ve kendi çıkarlarına-politikalarına göre göç hareketini yönetmeye çalışmaktadır. Ukraynalı göçmenlere yardım için uluslararası kampanyalar yapılırken, Asya ve Afrika'dan gelen göçmenlere karşı her türlü zorluk çıkarılmaktadır. Örneğin yıllardır süregelen mülteci katliamları son aylarda artan biçimde sürmekte ve bir facia haline gelmektedir. Yıllar önce Ege Denizi'ne dökülen, Yunanistan sınırında kurşunlanan mülteciler son günlerde Türkiye ve Yunanistan arasında "geri itme" oyunlarıyla ölüme itilmektedir. Yıllar önce dünyayı ayağa kaldıran Alan bebek gibi nice bebek ve çocuk denizlerde boğulup kaybolmaktadır. Bu konuda Türkiye, Yunanistan, Macaristan, Polonya kadar onları ileri karakol haline getiren AB de sorumludur.

Türkiye yöneticileri, ülkeyi yıllardır Avrupa'ya yönelik her türlü göç, uyuşturucu, kaçak göçmen ticareti ve yasadışı işlerin merkezi haline getirmiştir. Öyle ki, Asya'nın ve Afrika'nın her yerinden gelen insanlar Türkiye üzerinden her yolla Avrupa'ya aktarılmaktadır. Bu işi organize eden mafya bu işin kaymağını yemektedir. Bu mafyanın devlet ile iç içe olduğu ve Türkiye'ye kayda değer gelir kaynağı yarattığı uzun yıllardır herkesin bildiği bir sırdır. Ayrıca AB devletleri, mülteci akınını kontrol etme ve durdurma karşılığında Türkiye'ye büyük yardım yapmaktadır. Türkiye yöneticileri hem mülteciler sırtından büyük gelir elde etmekte hem de mülteci akınıyla şantaj yaparak birçok konuda AB devletlerini özellikle Kürtlere karşı kolaylıkla kendi yanına çekmektedir. Bu insanlık dışı şantaj siyaseti, Akdeniz'i kana bulamakta ve Akdeniz'i en büyük mülteci mezarlığına çevirmektedir.

Kapitalizm sermayenin ve işgücünün serbest dolaşımı demektir. Kapitalizm ortaya çıkarken özgürlük-eşitlik çığlıklarını yüksek perdeden boşuna atmıyordu. Gelişen kapitalizmin kölelere, serflere değil, işgücünü satmakta "özgür" olan işçilere ihtiyacı vardı. Kırsal kesimden kopup aç-biilaç şehirlere akın eden işsizler yollarda yatıyor, ekmek ve su fiyatına yani boğaz tokluğuna çalışmaya hazır olarak iş arıyordu. Aradan geçen zamanda sermaye her istediği yere gerekirse askeri zorla gitti, her yeri işgal edip sömürgeleştirdi. Kapitalizmin metropolleri olan Avrupa devletleri dünyanın geri kalanını sömürge haline getirdiler. Oraların hem maddi kaynaklarını hem de insan kaynaklarını zorbaca sömürdüler. Oralardan zorla getirdikleri kölelerin emeği ve köle ticaretiyle hızla zenginleştiler. 20. yüzyıl hem emperyalist devletlerarası pazar kavgalarının sonucu olarak iki büyük paylaşım savaşına hem de sömürgelerin ulusal kurtuluş savaşlarına tanık oldu. Bu savaşlar sonucu yorgun düşen eski dünyada işgücü sıkıntısı yaşanırken sömürge dünyasında da sermaye sıkıntısı görülüyordu. 20. yüzyılda kapitalizm emperyalist aşamaya ulaşırken bir yandan her yere sermaye ihracına başladı, bir yandan da 1950'lerden sonra eski sömürgelerden işçi göçüne şahit oldu. Teknolojik olarak geri olan, sermaye birikimi olmayan eski sömürgelerden metropollere işsiz yığınların akın halinde göçleri başladı. Başlangıçta

iki taraf da memnundu. Sermaye, çok ucuza hazır işgücüne kavuşuyordu. Yoksul yığınlar ise aş-iş buluyor ve eskisinden daha iyi yaşam koşullarına kavuşuyordu. Kapitalistleşme aşamasında her ülkede görülen kırlardan şehirlere göç hareketi, şimdi de çok daha yığınsal olarak, dünya kırlarından metropollere doğru akıyordu. Bazı sorunlara yol açsa da genelde metropoller bu işsiz yığınlarını emiyor ve ucuz işgücü deposu olarak kendi toplumunun bir parçası haline getiriyordu. ABD ve Avrupa devletleri kendi yaşlı nüfuslarını böyle dengeliyordu. Ama göç arttıkça ve metropol ülkeler de krizlerin yükünü taşıyamaz hale gelince işgücü arzını kontrol etmek için yabancı düşmanı ve göç karşıtı akımlar artmaya başladı.

Bütün bu gelişmelerin üstüne Varşova blokunun çökmesiyle eski Varşova Paktı ülkelerinden batıya büyük göçler yaşandı. Önce Polonya, şimdi de Ukrayna'dan kalifiye işgücü göçü teşvik ediliyor ve hızla işe yerleştirilip üretime sokuluyor. Problem olan ya da problem olarak görülen Orta Doğu ve Afrika'dan gelen çoğu da Müslüman asıllı olan halklardır. Cenevre Sözleşmesi'ne göre, ulusal, dini, sınıfsal, siyasal baskı altında olan, her türlü ayrımcılığa uğrayan ya da savaş, doğal afet, salgın hastalık, kıtlık vb. nedenlerden dolayı her insanın iltica hakkı vardır. Bu temel bir insan hakkıdır. "(2) 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır."

Avrupa devletleri şimdi bu anlaşmayı fiilen geçersiz hale getirmek için her yola başvurmaktadır. Sınırlara yapılan duvarlarla, tel örgülerle, hukuk dışı "geri itme" yöntemleriyle denizin ortasında toplu ölümlerle göçü durdurmaya çalışmaktadırlar. Bütün bu engelleri aşanları da geri göndermek için yeni yollar aramaktadırlar. Bu amaçla bir yandan ABD, İngiltere gibi gelenleri geri göndermek için yollar aranmaktadır. İngiltere mültecilerin hepsini toplayıp Ruanda'ya göndermeye kalkışmakta, AB ise Yunanistan, Tunus ve Türkiye'ye adeta rüşvet vererek mültecileri tutması için maddi yardım ve baskı yapmaktadır.

Türkiye uzun yıllardır uyuşturucu ve kaçak insan ticaretinin köprüsü olmuş, bu sayede ekonomisini ayakta tutmuştur. Tayyip Erdoğan ise hem sıcak para ihtiyacı hem de kendisine tanınan şantaj-tehdit imkanı nedeniyle AB devletlerinin mültecileri tutma ve geri alma teklifini havada kapmış ve ensar kılıfıyla iç politikada bunu da maniple etmiştir. Zaten güncel olan Suriyeliler dramının esas sebebi de Erdoğan'ın Sünni İslam'a dayalı Yeni Osmanlıcı hilafet devleti oluşturma hevesleridir. Bu hevesleri kursağında kalmış ama milyonlarca Suriyeli de yadigâr kalmıştır. Erdoğan'ın bu iş karşılığı aldığı paranın miktarı, mültecilerin gerçek sayısı, hangi şartlarda ve nerelerde çalıştıkları, ne kadarının vatandaş yapıldığı ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken konulardır. Ama bütün bunlar mülteci düşmanı politikaların yanlışlığını ortadan kaldırmaz. Hele Ümit Özdağ'ın önerdiği gibi "Ülkelerine geri göndermek" hiç de makul bir çözüm değildir. Çünkü zaten sorun bu insanların bir ülkesinin-vatanının olmamasıdır. Kemal Kılıçdaroğlu'nun bu öneriye sarılması da ibret-i âlemlik bir yanlıştır.

'İnsanlık Ölüyor'

Bunca yıllık demokrasi, insan hakları, özgürlükler nutuklarından ve yapılan sayısız uluslararası anlaşmalardan sonra geldiğimiz düzeye bakın: İnsanlar temel insan haklarından yoksun bırakılıyor. Herkes istediği yere yerleşme, istediği yerde yaşama, çalışma, bilime ve sanata ulaşma-yayma haklarından mahrum bırakılıyor. Daha doğrusu bu haklar devletler tarafından ortaklaşa gasp ediliyor. Bunu temin etmek için de insanların canına kıyılıyor. Yıllar önce iklim, doğa ve çevre üzerine yapılan bir konferansta, doğa ve çevre ölüyor diye çırpınan konuşmacılara karşılık olarak, Fidel Castro "İnsanlık ölüyor beyler, esas tehlike budur" demişti. Şimdi tam da o dönemi yaşıyoruz. İnsanlığın bugüne kadar yarattığı hak, hukuk, adalet, insan hakları, insan onuruna uygun yaşama hakkı gibi temel hak ve özgürlükler ayaklar altına alınıyor.

Eskiden ırkçı, faşist dikta rejimleri tarafından insan hakları çiğnenir ve buna karşı direnenler çıkar, onları da bütün dünya desteklerdi. Son yıllarda bütün kapitalist ülkelerde gelişen yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve neofaşist akımların yükselişi bir tesadüf değildir. Hitlerciliğin-Mussoliniciliğin ezilmesinden sonra, bir daha dirilmez zannedilen faşizmin ve ırkçılığın dünyanın her yerinde yeniden yükselen baş tehlike haline gelmesi ciddi bir durumdur. Bu durum kendisini en çok mülteci sorununda göstermektedir. Avrupa ve Kuzey Amerika devletlerinin en büyük derdi mülteci göçünü durdurmak, kendilerine gelen göçü her yolla "geri itmek" ya da başka yere yönlendirmektir. Bunun için kullanılan yol ve yöntemlerin uluslararası hukuka uymaması, hatta tam tersine suç teşkil etmesi hiçbirinin umurunda bile değildir. Kendi hukuklarını ve kendi yaptıkları anlaşmaları çiğnemeleri, mülteci akınını durdurmak için denizin ortasında toplu katliamlara girişmeleri günümüzün utanç vesikalarıdır.

Batı dünyası, yıllarca Berlin Duvarı'nı diline doladı ve oradan kaçışları teşvik etmek için 1952 Cenevre Sözleşmesi'yle mülteciliği güvence altına aldı. Ama şimdi mültecilere ve göçmenlere karşı Berlin Duvarı'nın yüz katı yeni duvarlar örmekle kalmıyor. Devletlerarası anlaşmalarla görünmez duvarlar örüyor. AB devletleri bu nedenle Schengen Anlaşması'nı gözden geçirmek istiyor. Böylece vize yoluyla gelenleri engellemek istiyor. Türkiye'ye para yardımı yaparak mültecileri ülkede tutmalarını istiyor. Tunus yönetimi kendisine yapılan baskıları "Biz Avrupa'nın bekçisi değiliz" diyerek reddetti. Bu durumdan ne AB ne de T.C. yöneticileri utanç duyuyor. İnsan hayatı üzerinden pazarlık yapmayı marifet sayıyorlar. Şimdiden sınırlar mülteci kanına bulandı. Ege, Akdeniz ve Atlas Okyanusu mülteci mezarlığına dönüşüyor. Rusya-Ukrayna savaşını kışkırtan NATO devletleri, Ukrayna'nın kalifiye işgücünü transfer etmek için göçü teşvik ederken, diğer ülkelerden gelen göçü ise durdurmak için her yola başvuruyor. DAİŞ, Şengal'de Êzidî halkı kırımdan geçirirken, kadınlarını köle pazarlarında satarken seyreden Batı âlemi, bugün Ukrayna yönetimini desteklemek için Ukraynalılara hemen sığınma ve iş önceliği veriyor. Ama diğer ilticacılar sınırlarda, denizlerde harap ve perişan vaziyette.

Türkiye'nin Mültecilere-Göçmenlere Bağımlılığı

Türkiye ilk günden beri göçmenlere ve göçertilenlere bağlı oldu. Böylece en ucuz işgücü kaynağına kavuştu. Bu ucuz işgücünü geçmişte olduğu gibi bugünde yerli ve yabancı sermayeye açıkça peşkeş çekiyor. Bu sayede ekonomik sistemini ayakta tutuyor. Yoksa açıkça kabul ve ilan ettikleri gibi, ucuz göçmen işçiler olmasa ekonomi çökecektir. Aslında Osmanlı'dan beri Anadolu hem göçmen hem de ilticacı ülkesidir. Erdoğan'ın ensar edebiyatı boşuna değildir. Türkiye Cumhuriyeti de ilk günden beri bir ensar devleti olmuştur. Osmanlı'nın duraklama ve çöküş dönemi boyunca savaşlardan yorulan ve kıtlıklar-kırımlar içinde nüfusu azalan Anadolu'nun genç nüfusa ihtiyacı vardı. Bu ihtiyaç, en başta Balkanlardan ve Kafkaslardan gelen göçmenlerle karşılandı. T.C. tarihi boyunca da, iç ve dış göçler hiç durmak bilmedi.

T.C. kurulduktan sonra Kürt isyanları bahane edilerek yapılan tehcir, tenkil ve temdin harekâtları sonucu büyük bir nüfus köle gibi Anadolu'nun batısına dağıtılmıştır. Daha sonra da Balkan göçleri, orta doğu ülkelerinden bitmeyen göçler devam etmiştir. Erdoğan'ın Yeni Osmanlı, hilafeti geri getirme, bakiye topraklar edebiyatı boşuna değildir. Sadece Osmanlıcı bir hayaller bütünü de değildir. İttihat ve Terakki'den beri gündemde olan Turan hayalinin şartlara göre değişen bir uyarlanmasıdır. Buna 12 Eylül öncesinden beri Türk-İslam sentezi denmekte ve devletin temel politikasını oluşturmaktadır. SSCB'nin dağılmasıyla canlanan Turancı hayallerle "Türki milletler" kavramı uydurulmuş ama bu yolda ciddi bir gelişme sağlanamamıştır. Elde kalan Azerbaycan ile ilişkiler sürse de, Ermenistan ilişkilerinin düzelmesi halinde bu ilişki de tartışmalı olacaktır. Buna rağmen Ermenistan'dan da önemli sayıda kaçak göçmen geldiği biliniyor.

Yıllar önce iltica yolunda canını veren Alan bebek unutulmazken bugünkü durumda her geçen gün daha da kötüye gitmektedir. Basına yansıyan son haberler şöyledir:

"Mültecilerin ülkesi neresi?

Mültecileri durdurmak ve geri göndermek için sert tedbirler alınıyor. Ama sorun şu ki bu insanların

zaten ülkesi yok ve iş onlara bir ülke bulmak. Göç yollarındaki durum oldukça vahim ve can pahasına… Akdeniz'den geçen yol tehlikeli. Ama insanların vahşi bir ormanın ne kadar tehlikeli olabileceği hakkında hiçbir fikri yok. Polonya ve Beyaz Rusya arasındaki sınırda, Avrupa'daki son ilkel-vahşi ormanlardan biri olan Belowescher Ormanı yer almaktadır. Birkaç yıldır mülteciler bu ormanda sınır polisinden saklanıyorlar. AB'ye giderken bataklıkları ve nehirleri geçiyorlar. Bu insanlar çoğu zaman kayboluyorlar ve bazen günlerce ormanda konaklamak zorunda kalıyorlar. Polonya Hükümeti göçmenlere insani yardımı yasakladı. Yine de gönüllüler kaçaklara yardım ediyor." - Kaçak insanlara aylarca eşlik eden foto muhabiri Hanna Jarzabek- (Göçmenlere yardım etmek isteyen gönüllüler, çantalarına ekmek ve su doldurup askerlerden gizlenerek böyle bir yolculuğa çıkıyorlarmış; bunlar arasında çok sayıda avukat da var -önceden çığlıklarını aktarmıştım-. Cezai bir işleme maruz kalmamak için isimlerini bile saklı tutarak kurumlara rapor veriyorlarmış...)

Kapitalizmin Krizinin Düğümü

Günümüzde açık olarak görünüyor ki kapitalist-emperyalizmin krizi ne petrolde ne savaşlarda ama göçmenler, ilticacılar ve ırkçı-ayrımcı saldırganlıklar, işgaller konusunda düğümleniyor. Krize giren kapitalist sistem debelendikçe yeni sorunlar üretiyor. İşsizlik, açlık, savaşlar gibi gelişmelerin hazin sonu göçler ve göçertmelerdir. Avrupalılar Putin'e karşı savaş propagandasını bile unutup ilticacı patlamasına karşı alacakları tedbirleri konuşur oldular. Bütün engellemelere, duvarlara rağmen dünyanın her köşesinden Avrupa ve Amerika'ya göç dalgaları durmuyor. Avrupa ve Amerika'da ise göçler ve göçe karşı alınması önerilen önlemler bütün ülkelerde en önemli gündem maddesi olmaya devam ediyor. Bu da ülkelerin istikrarını bozuyor ve iç politikalarını da etkiliyor. Ortak önlem alınmazsa dünyada esen ırkçı fırtına bütün hukuki, insani değerleri silip süpürecek gibi.

AB, fiilen Schengen Anlaşması'nı uygulamıyor. Almanya bazı konularda uzlaşma olmazsa bu anlaşmadan çekileceğini ilan etti. Hollanda hükümeti, bu konudaki farklılıklar yüzünden çöktü. BM Genel Sekreteri soruna ortak çözüm bulunması gerektiğini söylüyor. Zaten bu sorunun çözümü hukuk ve insan haklarına saygı temelinde ortak bir çalışmayla bulunabilir. Yoksa sınırlarda vurulma, denizlerde boğulmalarla insanlık dışı bir trajedi sürecek demektir. Şu anda sınırlardaki durum budur. Polonya en azından daha önce Belarus sınırındaki göçmenlere yardım eden insan hakları örgütlerine karışmıyordu. Şimdi sınırlarda püskürtülen göçmenlere yardım etmek dahi yasal olarak cezaya tabii. İtalya, yine bir sivil kurtarma ekibini, ekibin kurtardığı 70 kişiyle birlikte 35 saattir bekletmekteymiş. Akdeniz'de botlarda olan insanlar var. Ekip kurtardığı insanları karaya bırakamadığı için diğerlerini kurtarmaya girişemiyor. Başka bir ekip denize açılma izni istemiş; ona da henüz yanıt gelmemiş: "Avrupa'nın yeni-açık ırkçı politikalarının aynası" demişler.

Göç sorunu yüzlerce yıllık birikimin ve kapitalizmin krizinin bir sonucudur. Hiçbir polisiye tedbirle, tel örgü ve duvarlarla, hendeklerle, denizlerle bu sorun çözülemez. Bunlar sadece dökülen kan ve gözyaşını arttırır ve daha büyük sorunlara yol açar. BM gözetiminde uluslararası bir konferansla bu soruna ortak çözüm bulunmalı ve paralar Türkiye, Yunanistan, Tunus gibi devletlere bekçi parası olarak verileceğine göç edenlerin yerleştirilmesi ve ev-iş-güç-okul sahibi olması için harcanmalıdır.

Sorunun köklü çözümü ise savaş ve çatışma bölgelerine silah satarak savaşı kışkırtmak yerine uzlaşmayı-çözümü teşvik ederek huzurun sağlanması ve insanların kitlesel olarak göç etmek zorunda kalmaması, buna ihtiyaç duymamasıdır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Asimetrik İki Sınır(sızlık) Hikayesi: Alan ve Kader

Fatma Koçak

Doğu'dan Batı'ya doğru bir kadermiş gibi her gün yaşanan insan akını, Akdeniz ve Ege denizlerini neredeyse insan mezarlığına çeviriyor. Bu mezarlığın yanı başında her gün karasuları denilen sınır sularında vurmuş cesetler ve ıssız ormanlarda, masa başında çizilmiş sınır tellerinde sırtından kurşunlanmış, açlıktan ölmüş, kurda kuşa yem olmuş insanlar neredeyse hayatımızın bir parçası haline geldi.

Seyreyliyoruz, kurbanla-katil arasındaki onulmaz diyalektiğin yarattığı trajedileri. Seyreyliyoruz, kapitalist hegemonyanın kendi toprağında aç, yoksul ve savaş davulları arkasında çaresiz bırakmaya çalıştığı milyonlarca insanın zorunlu kavimler göçünü. 21. Yüzyılda bu insan kırım/toplum kırım boyutunu çoktan aşan göç ve mülteciliğin yarattığı kıyametin sorumlusu kim? Bu kıyamete alıştırılmışlığımızın sorumlusu kim?

Sorumlular, toprakları sömürgeleştirip, yeryüzünü cehenneme çevirenler mi? Kendi yurdunun ötekisi yaptığı toplumları sömürü düzeni içinde Michel Foucault'un ulus-devlet sınırları için tarif ettiği "ölüm yaşam ikilemine sıkıştırılanlar" mı? Modern kölelik misali olan insan kaçakçılığından palazlananlar mı? Dolduruldukları şehir varoşlarında karın tokluğuna çalışanların emeğini tıpkı Sümer rahipleri gibi sömüren ve yeni çağın kölelerini yaratan sermaye mi? "Yerli ve milli" hezeyan ile savaşın ve göçün sebeplerini bilmeden ve düşünmeden ırkçı nefret ile insanları aşağılayan, linç eden tarihsizleştirilmiş, toplumsal düşünceden koparılmış yığınlar mı? Milyonlarca insanı bir denek mahiyetinde ele alıp gözlemlemekle yetinenler mi ya da sistemin bir yandan mültecileştirip diğer yandan göstermelik pansumanla "insan hakları, göçmen hakları vs." diyerek kendini aklamaya çalıştığı kurumlar mı? Yoksa yaprak kımıldamaz vicdan intiharı ile seyirlik malzeme niyetine izleyen, sıranın kendisine gelmesini bekleyen ve bir ağaç misali toprağa kökünü saldığı yerde baltanın her darbesini boşa çıkaracak denli yeşeren bir direngenlik yerine, bile bile ölüm sınırlarına koyulan büyük çoğunluklarımız mı? Bu öyle hiyerarşik ve herkesin suçu üzerinde kolayca atabildiği bir konu ki herkes bir diğerini rahatça öteki ilan edip, onun üzerinden içindeki faşizmin kapılarını sonuna kadar açabilir.

Hemen hemen dünyanın her yanından emperyalizm ve onun yerli faşist işbirlikçileri tarafından sınırlar içine hapsedilen üstelik ölüme mahkûm edilen, yurdunda yaşamasının bedeli ölüm olarak gösterilenler, toplumlar tarihin en eski güdüsü "hayatta kalma" güdüsü ile bilinmedik yollarda bilinmedik sınırlara "göç" eyliyorlar.

Yeryüzünde her canlı, zor ve zorunluluk nedeniyle yer değiştirme ihtiyacını canlıların ilk oluşumundan bu yana devam ettirmiştir. İnsan-iktidar merkezli olmayan yer değiştirmeler bir zorunluluk içerir canlılar âleminde. Örneğin her hayvanın bir yer değiştirme hikâyesi vardır, iklim, açlık, savunma içgüdüsü belirler bu yer değiştirmeyi ve hepsinde bir geriye, anayurda dönüş vardır. Örneğin tüm dünyayı anavatanları olarak gören göçmen kuşlar, yaz ve kış aylarında dünyanın döngüsüne ve hayatın

olağan akışına uygun olarak, yeryüzünde sürekli hareket halindedirler. Yeryüzünün bu döngüsünü yakalayamayan birçok canlı iklim koşulları ve açlık nedeniyle yok olmuştur. Canlıların milyonlarca yıllık tecrübeyle oluşturduğu bu yer değiştirme döngüsünde doğanın yasaları geçerlidir. Türler arasında zor ve zorlama, sistemli bir göçertme ve yok etme halini hiçbir zaman almamıştır.

Doğa ile bütünlüğünün bozulmadığı tarihin başında insanlar için de aynı yasa geçerlidir. İnsanlık tarihinin yüzde 98'lik kısmında bu yasaların geçerli olduğunda birleşen bilim insanları, sistemli bir yok etme ve yerinden etme durumu yaşanmadığına işaret eder. Doğal toplum insanında sınıra ihtiyaç duyulmaz çünkü ortak yaşam kültürü topluluğun bir arada kalabilmesi ve yaşayabilmesi için ontolojik bir hakikat olarak kendini gösterir.

Yukarı Mezopotamya'da Tel Halaf kültürü ya da Ana Tanrıça kültüründe, yerleşim düzeninden ortak yaşam ilkelerine değin kendi içinde klan ve kabile birliğini oluşturan köy-yarı kent yaşamının varlığını arkeolojik veriler ortaya koymaktadır. Yatay mekânların hâkim olduğu bu dönemde, duvarlar daha çok savunma ve barınma amaçlı oluşturulmuştur, doğal yaşam sınırları geçerlidir. Serêkaniyê yakılarındaki Tel Halaf höyüğünde ortaya çıkan veriler yerleşim yerlerinin etrafına kazılan kanallar ve topraktan yapılan kerpiçle örülen duvarların savunma amaçlı olduğunu göstermektedir.

Birlikte üretip, birlikte savunmasını oluşturmayan klan ve kabile tarzı toplum formunda "kurnaz adam"ın el koyma ve gasp etme geleneği henüz başlamamıştır. Sınır çizme, hudut belirleme ve bunun getirdiği, zorunlu göç, yerinden etme bir insan icadıdır. İnsanlığın iktidar, hegemonya, gasp etme amaçlı geliştirdiği ve uyguladığı en kötü icatlardan biri olarak ele alınabilir. Toplumları, toplulukları yerinden edebilmek ve gasp ettiği mekânı kendine mülk haline getirebilmek için ihtiyaç duyulan şey uygarlığın gelişim süreci boyunca surlar, sınırlar ve duvarlar olmuştur. Uygarlığın temel bileşenleri kent-devlet ve sınıf, sınırların yaratıcısıdır ve bu sınırları "öteki"ni kendinden ayırmak, kovmak, dışlamak için çokça kullanmıştır.

Sınırlar ve duvarlar "biz ve onlar" kavramlarının en somut ayrıştırıcısı olarak varlığını başka biçimlerde sürdürmeye devam ediyor. "Sınır" Aryen dil grubunda "sînor" kelimesinden Türkçeye uyarlanmış bir sözcüktür ki Kafkas ve Balkan halkları da bu sözcüğü aynı şekilde almış ve kullanmışlardır. Arapça "hudud" anlamına gelen sınırı oluşturan uygarlık güçleri, dışarıdan geleni içeriye almamak için yapılması gerekenlerden biri olarak bölgeyi surlar ve duvarlar ile çevrelemeye başlamışlardır.

Uygarlığın temel bileşenleri kent-devlet ve sınıf, sınırların yaratıcısıdır ve bu sınırları "öteki"ni kendinden ayırmak, kovmak, dışlamak için çokça kullanmıştır

Bugünkü ulus-devlet sınırları uygarlığın üzerinde yükseldiği devletin rüşeym hali olarak ilk kent devletlerinin ortaya çıkışıyla birlikte oluşturulan sınır ve duvarla özü aynı kalmakla birlikte değişime uğramıştır. Sınır-duvar geçmişten bugüne hem soyut-sosyal bir argüman hem de somut-materyal bir anlam barındırmaktadır. Söz konusu iki anlamlılıktaki sosyal ayrım, sınır duvarının iki tarafındaki biz ve onlar ayrımıyla ortaya çıkarken, materyal ayrım ise duvarın yüksekliği, kalınlığı ve sahip olduğu teknik özelliklerle ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla inşa edilme amacı ne olursa olsun duvar, somut bir işlevi yerine getirirken (devletler özelinde) arzu, ihtiyaç veya endişeleri bastıran soyut bir perde misyonunu da üstlenmektedir.

Kimi kaynaklar tarihte surların prototipi olan ilk duvarların M.Ö. 9000'li yıllarda şimdiki Ürdün ve Batı Şeria sınırında bulunan Eriha (Jericho) şehrinde örüldüğüne işaret eder. Uygarlık, Aşağı Mezopotamya merkezli ortaya çıkıp şehir devletleri olarak şekillenip yayılma, yani kolonileştirme sürecine geçiyor. Arkeolojik verilere göre bilinen ilk sur-duvar örülü kent, El Ubeyd kültürünün gelişme gösterdiği M.Ö. 5000'li yıllardan itibaren görülmeye

başlar. Uygarlığın kent devletlerinin arzı endam ettiği bu yıllara damgasını vuran ise Uruk kent devletidir. Bugünkü Irak sınırları içinde olan Aşağı Mezopotamya'ya yerleşimi olan Uruk sur duvarıyla çevrelenmiştir.

Ur hanedanlığının birinci döneminde ve dokuz buçuk kilometre uzunluğunda inşa edilen anıtsal şehir surlarının Gılgamış tarafından yapıldığına inanılır. Tanrı krallar çağı olarak bilinen köleliğin ilk geliştiği dönem olarak da bilinen bu çağda, zigguratlar etrafından toplanan nüfus yoğunluğunun çizilen sınırların içinde tutulması ve bu sınırlar etrafında gelişen kümelenme, sonraki dönemlerdeki şehirleşme ve kent sınırlarının kimleri hangi mekana göre kapsadığı ve de kimleri için koruyucu kimler için ölümcül olduğunun ilk ve önemli örneklerinden biri olarak gösterilebilir. Gılgamış Destanı'nın özünde devletin kent sitesinde ilk şehir-köylü çatışması; güçlü erkek-askeri hâkimiyetinin toplum üzerinde yürüttüğü işgal hareketinin farklı biçimler alarak sürdürülmesi vardır.

Erkek aklının ürettiği uygarlığı ve onun iktidar-sermaye birikimini korumak için parsellediği yeryüzünde, direniş kültürünün kök hücre taşıyıcısı çoğunlukla kadın olmuştur

Arkeoloji biliminin bir eksiği olarak, Güney Mezopotamya'daki kazılarda çoğunlukla anıtsal kamu yapıları açığa çıkarılmış, seçkin sınıf dışındaki toplumun yaşadığı mahallelerde ve kentlerin çevresine kümelenmiş küçük yerleşimlerde ise geniş çaplı çalışmalar yapılmamıştır. Bu yüzden bu çalışmanın köylü tarafına veriler saklıda kalmıştır.

Sınır duvarlarının Mezopotamya'daki yolculuğu uygarlığın yayılma alanlarıyla birlikte hızlı bir yayılım gösterir. Aşağı Mezopotamya'da M.Ö. 4000 yılın sonları ile M.Ö. 3000 yılın başlarına, yani ilk kentleşme sürecine dair bulgular sunan diğer önemli yerler arasında Ur, Kiş, Nippur, Hafaci, Tıl Asmar, Tıl Agrab, Obeyd, Girê Gavra, Orkeş, Mari, Tıl Beyder, Ebla ve Tuttul öne çıkmaktadır. M.Ö. 1900'lerde ise Mısır'da köleci devletçiliğin en ağır koşullarının yaşandığı Firavun I. Amenemhat döneminde inşa edilen "Hükümdar Duvarı" bize sınır-duvarın kimler için gerekli olduğuna dair önemli bir fikir verir. Ağır köleci koşulların yaşandığı Mısır uygarlığında Nil boyunca yoksul halk, bir yandan ağır köleci koşullardan kaçarken bir yandan da hayatta kalabilmek için krallık merkezine akın etmiştir. Bunun önünü almak için I. Amenemhat binlerce kölenin kanı üzerinden Nil Nehri boyunca 250 mil uzunluğunda bir duvar inşa ettirmiştir. Tarihin en büyük sınır duvarı olan Çin Seddi'nin inşası ise M.Ö. 214 yılında Çin'in yoksullaştırıp zenginliklerine el koyduğu göçebe kabilelerin akınlarına karşı yapılmıştır.

Olgunlaşmış köleci yani feodal dönemde artık imparatorluklar arası, toprak işgalleri gündeme gelir ki bu dönem aynı zamanda "barbarlar" denilen halkların bin yıllar boyunca hegemon imparatorlukların oluşturduğu sur-duvarlarına karşı yürüttüğü savaşın tarihidir. Surların, barbarların ve eşitsizlerin ortak kaderleri var. Roma İmparatorluğu ile "barbarlar" diye adlandırdıkları, kabile ve aşiretlerden oluşan doğal toplum güçleri arasında büyük savaşlar sürmüş ve bu dönemde çok sayıda duvar, sur inşa edilmiştir. Tarihte bilinen en ünlü duvar ise Sasani İmparatorluğu tarafından inşa edilen 200 km'lik Gorgan Duvarı'ydı. İmparatorluklar arası savaşların ve toprak işgallerinin yoğun olduğu döneme denk gelen bu duvar Sasanilerin ömrünü iki yüzyıl uzatmasıyla biliniyor. Olgunlaşmış köleci dönemin temel yönetim biçimi olan derebeyliklerin hemen hemen hepsinde surlar inşa edilmiştir.

Sınır-duvar olgusunun 5 bin yıla yaklaşan tarihinin kısa bir kronolojisinde; kan ve tuğladan ibaret medeniyetin arkasında ise sosyolojik ele almayı gerektiren kapatma, esir alma, köleleştirme, göçertme ve yok etmeye karşı sınırsız bir direniş belleği de yatıyor. Bu direnişte bazen varlığını korumak için merkezi hegemon güçlerin ördüğü duvarları parçalayıp dağlara çekilmek, bazen tüm gücüyle surlara saldırıp yerle bir etmek, bazen ise ele geçirdiği

ya da kolektif emekle ördüğü kalelerde kendini ölümüne savunmak var. Aslında burada Agade ve Roma örneğinde olduğu gibi tarihin çöp sepetinin tanrı-kralların ve iktidar sahiplerinin insanı kuşattığı kent-devlet sisteminin yıkılış hikâyeleriyle dolu olduğunu söylemek abartı olmaz.

Bu direnişlerin hepsinde insanlığın hafızasında hala tazeliğini koruyan sınırsız-duvarsız dünya özlemini görmek mümkün. Demokratik modernite nehrinin akışı bu sınırsızlık düşleri ve direnişleriyle doludur. Erkek aklının ürettiği uygarlığı ve onun iktidar-sermaye birikimini korumak için parsellediği yeryüzünde, direniş kültürünün kök hücre taşıyıcısı çoğunlukla kadın olmuştur. Dağlara çekilerek, sınır duvarlarının ve kent devletlerin ulaşamayacağı alanlarda kendi yaşamını koruyan ana kadın kültürünün devamcısı kadınların direnişi bu nehrin en başat öğesi olarak sürdürmüştür.

19. yüzyıldan itibaren ulus-devletle birlikte toplumların büyük kapatılması ve cetvelle çizilen sınırların arasında yeryüzünün zindan ve sürgün arasında sıkıştırıldığı bir dönem öne çıkar. 20. yüzyılda tüm sistemlere etki eden, kapitalizmin elverişli argümanii ulus-devlet sınırları daha da belirginleşti ve dünya adeta yamalı bohçaya dönen devletçiklerin mekânı haline getirildi. Anthony Giddens, geleneksel devletlerde sınırlardan ziyade hudut boylarının olduğunu belirterek sınır kavramının ulus-devlet ile birlikte hayatımıza girdiğini söyler. Bu yüzyılda adından en çok söz ettiren Berlin Duvarı, sınır-duvar ikileminin iki hegemon paylaşım savaşından sonra sözde göçü engellemek adına inşa edildi. Ama özünde iki kutuplu dünya sisteminin siyasal sınırlarını oluşturmak için Doğu ve Batı Almanya'yı birbirinden uzaklaştıran bir ayraç olarak kullanılmıştır. Kuşkusuz 20. yüzyıl boyunca yaşanan tüm felaketlere rağmen bu duvar, başta gençler ve kadınlar olmak üzere farklılaşan eylem biçimleriyle yüzyılın başından itibaren kesintisiz bir direnişle karşılanmış, özellikle de 68 ve 78 kuşağı eylemleriyle çağa damga vuran, örgüt ve eylemler duvarı yıktırmıştır. Gel gelelim ki Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından çalıntı zaferini ilan etmekten çekinmeyen kapitalist modernite, sınırsız bir dünya vaadi ile paranın ve büyük şirketlerin sınırsızlığının kilometre taşlarını döşedi.

Krizleri ile 21'inci yüzyıla taşınan kapitalist modernite, bir yandan görece "refah" ile içte oluşturduğu neoliberal bireyci politikaların iflasını geciktirmek için kendini duvarlarla çevrelerken, diğer yandan ise dışta sözde "demokrasi" götürmek vaadi ile yeni savaşlara girişerek, yeni bir paylaşım savaşını devreye koymuştur. Ortadoğu, Kafkaslar, Doğu Avrupa başta olmak üzere kriz ve çatışmalarla üçüncü dünya savaşının kıyasıya sürdüğü yüzyılın ilk çeyreğinde, bir yandan milyonlarca insanın zorla yerinden edilmesine tanıklık ediyoruz, diğer yandan ise mezarlığa dönmüş sınırlarda yükselen duvarların büyük teknolojilerle donatılmış varlığına çarpıyoruz. Letonya-Rusya, Estonya-Rusya, Türkiye-Suriye, ABD-Meksika, Türkiye-İran, Yunanistan-Türkiye ve dünyanın dört bir yanında yüksek teknoloji ile donatılmış duvarlar inşa edildi/edilmeye devam ediyor.

Hegemon güçler toplumları belleksizleştirmek, yurtsuzlaştırmak için adeta yarış halindeler

Kapitalizmin krizi derinleştikçe, totaliter-faşizan rejimlerin yükseltildiğini ve bunlar eliyle "yıkılan duvarların" yerine adeta tarihin sil baştan sur-sınır-duvar ikilemine dönmesi gibi duvarların yükselmeye başladığını görüyoruz.

Foucoult, "İktidar Teknolojileri"nde ulus-devletlerin kurgusunu ve insanları hapsettiği ikilemi şöyle anlatır: "Kendisini devirmek ya da haklarına karşı çıkmak isteyen dış düşmanlarca tehdit mi edilmektedir? O zaman, meşru olarak savaş açabilir ve uyruklarından devletin savunmasında yer almasını isteyebilir; onların 'doğrudan ölümlerini talep' etmeden 'yaşamlarını tehlikeye sokma'sı kurallara uygundur; bu anlamda uyrukları üzerinde dolaylı bir yaşam ve ölüm hakkına sahiptir. Ama eğer kendisine karşı çıkan ve yasalarına uymayan kişi uyruklarından biriyse, o zaman onun yaşamı üzerinde doğrudan bir iktidar sahibidir; ceza olarak onu öldürecektir. Bu bağlamda ele alındığında yaşam

ve ölüm üzerindeki hak, artık mutlak bir hak değildir; hükümdarın korunması ve kendi yaşamının devamı ile koşullandırılmıştır."

Bir yandan duvarlar örülürken diğer yandan ise yerinden edilen insan selinin doğudan batıya doğru amansız göçe teşviki örtülü ve açık bir şekilde sürüyor. Hegemon güçler toplumları belleksizleştirmek, yurtsuzlaştırmak için adeta yarış halindeler. Hegomon savaşlar arasında büyük kitlesel soykırımların ve göçertmelerin yaşandığı yüzyılda, ulus devlet tanrı katına yükseltilmiştir. Cetvelle çizilmiş sınırlar içinde, kaç kişinin yaşayacağı nüfus politikalarıyla belirlenir, kimlerin yok edileceği ise askeri karargâhlarda planlanır olmuştur. Savaşlar, göçler, salgın hastalıklar, cinsiyetçi politikalarla nüfus politikaları yönlendirilmektedir. Milyonlarca insanın ölümüne yol açan savaşlar, açlık ve hastalıklarla hangi toplumların öleceği veya yaşatılacağı, kimlerin yerinden sürüleceği, nerelere gideceği demografik bilgiye dayalı olarak ulus devlet politikalarıyla belirlenmektedir.

Yüzyılın kaderi haline getirilmeye çalışılan, yerinden edilme ve yurtsuzlaştırmaya karşı gitmemek-yurdunu terk etmemek bir seçenek olarak örgütlemek zorundadır. Bu, elzem ve kaçınılmaz olandır. Cennet vaadi ile düştüğümüz yollar, cehennemin zebanilerince örülmüşse orada cennete değil ancak cehennemin kapılarına ulaşmamız mümkün olur. Dolayısıyla kalmak bir seçenek değil, yaşamak için bir zorunluluktur. Binlerce yıllık varlığın direniş hali olan kalmak ve terk etmemek. Dijital medya platformlarından birinde anonim bir hesap; Alan Kurdî'nin sahile vurmuş küçücük bedeni ve başında bekleyen askerin fotoğrafının altına "Kara suları, sınır telleri, kıyılarına cesetlerin vurduğu bir dünyada kendini güvende hissetmek vicdanın ölümüdür" diye yazmıştı. Alan Kurdi, mülteci mezarlığına dönen denizlerin, sahil boylarındaki çaresizliğin sembolü oldu. Aynı dönemde bir başka sınırlar arasındaki göçü ise Kader Ortakaya başlatmıştı. Emperyalizmin Kurdistan'ı ve tüm Ortadoğu'yu insansızlaştırmak için piyasaya sürdüğü DAİŞ'in işgal saldırıları başladığında Kobanê-Suruç sınırından, tersine bir göçü yaşarken, sırtından vuruldu. Vicdanın, yaşamı savunmanın sembolü oldu.

Asimetrik bir sınır hikayesi bu. Yaşayabilmek için başka diyarlara doğru terk ettiğimiz yurdumuza yaşayabilmek için başka diyarlardan gelenlerle rastlaşıyoruz yolda. Ve yollar hiç boş kalmıyor gitmekle kalmak, vazgeçmekle mücadele etmek arasındaki vicdan savaşında. Kader Ortakaya'nın geldiği yoldan Alan Kurdî gidiyor babasının elini tutarak. Alan ve Kader'in asimetrik göçü, gitmekle kalmak arasında toplumların sınırsız dünya özleminin iki ucunda duruyor.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Mültecilik Zihniyetinin Reddi Olarak Özgürlük Arayışı

Şemsettin Özer

Bilincimizi, aklımızı ve kültürel yapımızı şekillendiren coğrafya olduğu gibi coğrafyayı bir kültürel yaşam alanına çeviren doğanın en akıllı varlığı insandır. Bu bir kodlama değil, değişerek yaratan diyalektiksel esnek insan zekâsının bir sonucudur. Esnek ya da katı zekâda iklimin, coğrafyanın etkisi büyüktür.

Örneğin, ılıman coğrafyada yaşayan toplum daha esnekken, kırsal insanı daha gelişmeye kapalıdır. Başka bir deyişle, yediğimiz, içtiğimiz, soluduğumuz, gördüğümüz; bir çiçeğe dokunmaktan bir insanla ilişkiye kadar zihin ve davranışlarımızı etkiler ve bir kültür oluşur. Coğrafya ve kültür siyam ikizleri gibidir, ayrılamaz, inkâr edilemezdir. İbn Haldun'un da belirttiği gibi "Coğrafya kaderdir" sözü derin bir tarihsel anlam içerir. Buna göre; göçün, kendi nesnel-öznelliği; diyalektik, tarihsel-felsefi ve güncel olarak canlılığını koruyor olması İbn Haldun'un doğrularından biridir. Bu sorun, insanlık var oldukça devam edecektir. Çünkü insan kendi aklının tuzağına düşmüş bencil bir kurbandır. Bencil insan sadece kendini gördüğü için mantığı aşırı analitik zekâyla yoğrulmuş ve duygusuzdur. Meşru savunma içermeyen her savaş ya da kavga duygu içermeyen bir "ben"in kompleksidir. Savaşlar ya da göçerttirme de bunun sonucudur.

İster yazılı tarih, ister mitsel, doğasal insan türü olan Homo Sapiens yeryüzüne hakim olduğunda, "insan insanın kurdu" olmuştur. Ve böylece göçertme kader olmaktan çıkıp bir sömürü aracına dönüşmüştür. Bu tarihsel nesnel gerçekliğinin realitesi, fiziksel, öznel, deneysel, yaşamsal, kültürel gelişim ve değişiminin de içeriğini taşır. Kültür bir üretim ve toprağının şekil ve derinliğine göre gelişen sosyolojik tarih olarak deneylenmiş aklın, bilginin, bilimin ve bakışının mayasını oluşturur. Evet, coğrafya insanın dahası insanın ilk ana rahmi olduğu için çocuğunun genel kültürel yapısını da oluşturur. Bir annenin, çocuğuna verdiği eğitim gibidir coğrafya. Vatanından kopmak anadan kopmak anlamını içerir hatta daha acı bir kopukluktur insan için. Elbette, bazen zorunlu hicret etme de gerektirir (ülkeye daha güçlü dönüş yapmak için).

Bu, öznel ve nesnel diyalektiğin özünün, yerel ve evrensel öznelliğin apaçıklığını içerir. Tarihsel politik göç (ki buna zorunlu hicret diyoruz) bu kategoriye girer. Yine göç kendi dışında olan kültürlerin diyalektiksel birçok (özel-olgu-bulgu) yerel ve evrensel akışın içinde; gelişim akışının içindedir. Göç ettirmek, gelişen tarihsel ve felsefi insan mantığının adeta gizli bir modu gibidir. Buna göre tarihsel olarak göçü üç başlıkta dile getirmek mümkündür:

1- Tarihsel olarak coğrafi-iklimsel değişim

2- Savaşlar sonucu göç (Beyin göçü de dahildir)

3- Zorunlu hicret (Buna öze dönüş hazırlığı diyoruz)

Ancak göçün tarihsel sosyolojisini kaç sayfaya sığdırmak konumuzu aşar. Zaman zaman kısa vurgularla hatırlatmaya çalışmakla yetineceğiz.

İnsan zihinsel, akılsal, düşünsel ve bunların sonucu bir kültürel varlık olarak; varlığın toplamı olarak arayışlara girer. Kimi arayışlarda insanda daha (güdüsel) arayış saldırganlığı içerir ki bilinçli arayış ise hayatı sorgulayarak anlama anlam katarak, insan kültürüne zenginlik katar. Evet, zihnimiz salt metodolojik ya da salt anlığı algılayarak hareket etmez. Dönüş, şimdiyi ve yarını birbirine bağlayarak ilerleyen, düşünen

insandır. Bu metodun her insan için geçerliliği yoktur. Örneğin, bir delinin kendi zihnini algılama bilinci olmadığı için güdüsel hareket eder. Göçün farkında olmayan insan için de bu böyledir. Çünkü anlamsız ve ananın bilincinde olmadığı için avaredir. Avarelik önce bilincin köreltmesinden başlar, giderek anaya yabancılaşır ve öz annesini hor görür.

Bu burjuvazinin ya da modernitenin yarattığı tipolojik insan tipidir. Bu metot tarihsel olarak göç eden insanların üzerine kullanılmış bir metottur. Sömürgeler bu insanları tarihte köle olarak kulanmış, modern çağda ise ucuz iş gücü olarak kullanılmıştır. Hatta bilimsel deneyde kobay olarak kullanılmıştır. Modernite zihniyeti, göç eden insanlar için tam da Procrustes yatağıdır ya da Birinci Dünya Savaşı'nda Yahudilerin mallarına el koymak için tipik bir Holocaust özelliğidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu maddi olarak tamamıyla bu göç sömürü sistemin üzerine kurulmuştur. Yunanlıları ve Ermenileri zorla göç ettirip mallarına el koyma ve Kürtleri ise Türkiye metropollerine sürükleyip angarya gibi çalıştırıp asimile etme ve özellikle Kürt nüfusunu denetime almayı istemiştir. Uygarlığın mantığı budur.

Uygarlık tarihsel olarak göç ettirme sisteminin üzerine kurulmuş devletlerin ya da iktidarların sistematik biçimde organize olmuş nesnel bir gerçekliktir. Başka bir deyişle göç, bir insan kaderi değil, sömürü sistemini göç ve göçertme üzerine kurmuş devletlerin ya da iktidarların sistematik organize olmuş nesnel bir gerçekliğidir. Başka bir deyişle göç, bir insan kaderi değil, özgürlük ile karşıt olarak gelişen iki kutbun, yöntemsel düşüncenin temel ve kalıcı alanda sürekli bir canlılığı geliştirerek genişleyen birey üzerinden toplumsal çatışma içinde birbirini ya fiziksel ya da kültürel olarak yok etmekte ve trajedik olarak asimile etmektir. Nesnel işlem ve ortalama bir öznel içinde akılsal ama ahlaki olmayan bir takım sav ve karşıt sav, tutum türleriyle bir insani sömürme metodu haline gelmiştir.

Göç; salt ve katıksız insan akli ile dünyada var olmakta olanın ve olmayanın genel çıkarı içinde, tinsel varlığımızın bütününde olduğu gibi, bireysel özgürlüğümüzü de ereğine görkemle ulaşmayı hedefleyen egemenlerin, bireylerin, toplum ruhunda koloni kurmayı hedeflemiş canlı varlıklardan en akılsal yok etme yöntemidir. Gerçek olan, bizim için, bilinçte, ruhta kendini yeniden inşa etmeyi başarıp gerçeğine, insanlığına dönme serüvenini yeniden ve daha güçlü ideolojik ve felsefik donanımla özünün nerde kaldığını araştırıp açığa çıkarmasıdır, kendini bulmasıdır. Bu arayışın içine girmeyen herhangi bir mülteci, bilinmeyen bir özne yabancısı olan bir dünyayı da yok edecektir. Göçmen ya da mültecinin her zaman ruhu bir Spaltung içindedir ve her zaman söz konusu ettiğimiz nesne olmadan ve öznenin parçalamasından dolayı kopuşun içine girmiştir.

Göç, kader değil, sömürü sistemini göç ve göçertme üzerine kurmuş devletlerin ya da iktidarların sistematik organize olmuş nesnel bir gerçekliğidir

Göç ve göç ettirme aynı zamanda özne-nesne kopuşu, var olan ve var olabilen her değerin başkalaştığı ve öz kültür varlığından koptuğu, geldiği yerdir. Ruhta ve bilinçte nesne ve özne kopuşunun derinlemesine sonucudur. Göç eşzamanlı olarak ortaya çıkan her yandan insan değerinin parçalanmasıdır. Kopuş önce ruhta başlar ve en tehlikeli, yıkıcı olan da budur. Bu, ruhun iyice aydınlatılması gerekir. Şöyle ki; burada ortaya çıkan tarihselliğiyle neden ve sonuç ilişkisi diyalektik gelişim olaylarının; ne zaman ve hangi değişik boyutlar içinde olduğu, bu ruhun aydınlığında göründüğü bu yolla; bizce, dünyamızın hatta evrenimizin de kabul etmediği yer göçün olduğu yerdir. Özne ve nesnenin arasındaki kopuştan oluşan düşünceye ya da inanca olan ruha sömürge kültürünün kuşatıcılığı diyoruz.

Tarihsel olarak, ideolojik ve inançsal sorun sonucu mülteci olmuş insanların ruh hali daha farklı ve acısı daha sarsıcı oluyor. Bir anlamda, ideolojik ve devrimci felsefesini geliştirip ona göre yaşamamadır (Birey yaşadığını sanır, yaşamadığının farkında olmadan) dolaysıyla göç tarihsel olarak dünyanın yapısını değiştirdiği gibi aynı zamanda tragedyanın da

başlangıcı oluyor. Tarihte örneğin Gotlar-Vizigotlar, kendilerine “Barbar” diyen yenilmez Roma’yı yıkarlar. Göç ya da mültecilik zaman içinde oluşan veya gelişen bu zamanın biçimine, ruhuna göre ya da bir nevi eşdeğer ve eşit olmayan mantığın bütün çeşitliliğini yok eder. Bu aynı zamanda kişinin, toplumun mantık ve düşüncenin serbest dolaşımı değil de bir nevi insana ait olduğu kültür ve sosyolojinin Antroposen özellikli bir topluma ait olan fiziğin yani tüketim alışkanlığının da aniden hızlanmasını ifade eden insan merkezli bir erozyondur. Dolayısıyla göç mantığı, Tanrı’nın insana, insanın insana seslendiği gibi değil de; bütün sözcüklerinin ve dünyadaki nesnelerin varlığıyla ilgili tasarımsal kavramlarının tersyüz edildiği gibi bir şey gibidir. Önemli olan, göç mantığını aşıp kendini hedef ve amaç olarak ideolojik, felsefik anlamda donatıp daha donanımlı, daha üretken haline getirip özüne dönmeyi başarmasıdır.

Tarihte göç döneminde Tanrı birçok peygamberle konuşup; örneğin Zerdüşt, Musa, İsa, Muhammed vb. peygamberlerin mücadele inancını ortaya çıkarmıştır. Evet, hiçbir insan tanrı olamaz! Tanrı hiçbir insanla açıkça konuşmaz. Ama ülke ve devrim sevgisiyle yoğunlaşan kişinin kulağına Tanrı sessizce fısıldar. Bu özüne dönmedir. İdeolojik, felsefik, inançsal ve taktiksel olarak hayaline göre yoğunlaşıp gerçeğe dönüştürme hakikatidir. Özgürlük bilinci, yani özgürlük arayışı bir mülteci zihniyetinin reddidir. Evet, mültecilik yaşam ve mantığı reddetmekte ancak özgürlük ve vatan sevgisine sahip olanlar özgürlük bilincine ulaşır. Köleler asla reddetmeyi bilmezler. Çünkü kendine ait tarihsel ve toplumsal bilinçleri yoktur. Toplum ve tarih bilincinden uzak bir bilinç; kendi varoluşsal, bireysel bilincinde özgür olmayanı güdükleştirmenin sonucunda kendi kişiliğinin dar alanında bilincini hapseder. Hatta kendine karşı yabancılaşır. Bu her zamanki köle varlığının salt koflaştırılmış nesnenin özneden soyutlanmış olarak karşımıza çıkar. Bu sömürge bilincidir. Evet, sömürge bilinci ya da göç bilinci kuşatıcı ve kırılgan bilinçtir. Tüm sömürünün anası bu kuşatıcı bilinçtir. Bunun aşmanın yolu vatan ve ideolojik kavrayışa sahip olmaktır.

Tarihte bilinen Yahudilerin Babil sürgün olayı vardır. Yahudiler bunu sürgün olarak kabul etmeyip ideolojik, siyasal ve tarihsel bir yoğunlaşma olarak ifade ederler. Örneğin Kabala inancında Babil sürgününde yazılır ki; aslında Yahudi topluluğunun inançsal, kültürel, kavimsel olarak sadece bir mistisizm değil, Sümer, Babil, Hint ve Mezopotamya halkları inançsal, kültürel, örgütsel olarak bu uygarlıklar Yahudilere geçer. Yahudiler eski inançlarından Semavi dinine geçişinde başlangıç tarihini bu Kabala’dan atarlar. Dolaysıyla Babil sürgününün Talmud’taki ifadesine göre, Yahudiler sürgüne değil, tanrısal bir emir olduğundan anavatanına gönderilmiştir. Yine Talmud’a göre, Babil sürgününü Tanrı Yahudi nüfusunu artırmak için göndermiştir. Bu sürgünü aynı zamanda tanrısal bir ceza ve tanrıdan uzak olarak da bilmişlerdir ve vaat edilmiş topraklar yani Kenan ülkesinin temeli burada atılmıştır. Sürgünün Yahudiler için ölümden daha büyük bir kayıp olduğunu, onlar için ölüm acıdan kopuş olurken, sürgün bir trajedidir. Buna göre, uygarlık tarihi yani egemenlerin mantığı tamamıyla göç ettirme mantığı üzerine kurulmuştur. Hem ucuz iş gücü sağlar hem de kültürel olarak asimle ederek egemenliğini perçinleştirir.

Özgürlük bilinci, yani özgürlük arayışı bir mülteci zihniyetinin reddidir

Hüküm sürmenin mantığı sömürü üzerine kurulduğundan dolayı kendine göre olmayan düşünce ve inançları bastırmaya ve anti uygulamalara gider. Buna göre felsefik ve ruhsal olarak insan için göç, zaman içinde tarihsel, kültürel, sosyolojik yabancılaşmanın içinde insan ve birey olarak öz değerlerinden yabancılaşıp gelenek ve atalarının kültürünü küçümseyip başkasınınkini kurtarıcı veya taklit ederek psikolojik bir çöküş yaşar.

Burada tarihsel ve ideolojik bilinçle kendini kültürel değerlere göre geliştirmemişse, göç psikolojisi bunalım, nesnel-öznel yabancılaşma akışında varlık olarak kendi varoluşu başka varoluş içinde, özünde bulunan ulusal değerlerle yabancılaşır. Dolaysıyla göç psikolojisi insanın doğası olarak yıkıcı ve öyle bir düşüştür ki bu, biyolojik psikolojiciliktir. Pragmatistçilik egemenler için kesinlikle tarihi bir maddi olanak sağlama aracıdır. Çünkü ne olursa olsun

her ülke için göçmenler en alt sınıf kategorisinde yer alan bir angaryadır. Bunda en göze çarpan şey eskiden Avrupa ve Amerika'da göçebelerin gettolarda yaşaması insan için bir vakadır. Her tür insan davranışlarına benzemeyen şeylerin bu gettolardan çıkmasının nedeni bu dışlamanın sonucudur. Bu psikoloji vaka içinde yetişen insan vakayist bir karakter olarak özüne karşı da tepkilidir, yabancıdır.

İnsan kültürel bir varlık olarak, maddi-manevi değişerek gelişen bilinçsel bir varoluştur. Özgür bilinç sınırsız bir yaratım ve değişim içinde bulur kendini. Ama sömürge bilincini aşamayan kişi ya da toplum göçmenliğinin de farkında olamaz. Tarihsel olarak diasporada yaşayan Yahudilerin kendine bir yabancılaşma değil de aksine kalplerinde "Bir gün özüne (anavatanına) dönecekleri" inancına bağlı kalmaları ve nihayet İsrail devletini kuran, hala maddi olarak koruyan-kollayan bu yeni diasporada yaşayan Yahudilere dönüşmelerini sağlamıştır.

Kürt Özgürlük Hareketi'nin ideolojik yoğunlaşma tarihini okuduğumuzda, taktiksel, askeri ve maddi olarak diasporada oluşup geliştiğini görüyoruz. Özellikle önderliksel çıkış ve bu donanımla ülkeye dönüş tarihinin en yenilmez ve hep gelişerek, güçlenerek gerçekleşen devrimi, bir enternasyonal devrim kültürüne dönüştürmüştür. Ve evrensel insan felsefesini oluşturan bir bilinç hareketi olmanın nedeni önderliksel hareketin diasporada Kürt toplumunun ülke sevgisiyle diri tutulmasındadır.

Oysa biliyoruz ki, tarihte birçok örgütler Avrupa'ya sığındıkları gibi özünden bir yabancılaşmayı yaşayıp, devasa değerler ortadan kaybolmuştur. Evet, tarihte sürgünde büyük devrime imza atan İbrahimlerin Babil sürgünü, Hz. Muhammed, Lenin ve Abdullah Öcalan önderliğinde gelişen özgürlük hareketidir. Yine tarihsel olarak entelektüellerin bir sürgün tarihleri vardır. Bunların başında Rönesans entelektüellerinden Aydınlanma Çağı'na kadar yaşanmış bir gerçekliktir. Örneğin İngiliz filozof John Locke krala karşı düşüncesini ancak Fransa'ya kaçarak yazıp yayınlamıştır, yine Fransa'da aydınlanma düşüncesini geliştiren Voltaire İngiltere sürgününde ancak düşüncesini geliştirmiştir ve Voltaire Fransa'ya döndüğünde, Fransa halkı Voltaire'yi kral gibi karşıladılar.

Sistemsel sömürgeci mantık üzerine kurulmuş bir asimilasyonist düzende insan sürekli olarak sistemlere muhtaç durumundadır. İşte yukarda örneklendirdiğimiz çıkışlar aslında verili bilincin reddi olarak çıkmışlardır. Çünkü göç ya da sömürge bilinci verili bilinçtir, yabancı bilinçtir. Göç bilincini aşamayan bilinç her zaman varoluşsal olarak eksiktir, yaratıcı değildir. Hatta göç ya da sömürge bilinci rahat ve kaygı taşımayan bilinçtir. Oysa özgür bilinç tedirgin bilinçtir ve uyanıktır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Toplum ve Kadın Kırım Politikası

Rodil Zîlan

Bir genellemeyle başlarsak manevi, maddi, sosyal bağlarından, toplumsallığından koparak doğup büyüdüğü ya da yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalmanın her insan için sonuçları zor ve ağır olur. Savaş, katliam gibi nedenlerle askeri, siyasi erk tarafından göçe zorlanmak ya da tehcir edilmek ise tarifi imkansız acı ve trajedilere yol açar. Ermeni, Rum, Yahudi, Süryani, Kürt ve Êzidî, Alevi gibi etnik kimlik ve inanç farklılığının bizzat hedeflenerek soykırıma tabi tutulması en utanç verici insanlık suçudur. Soykırım suçu işleyen devletlerden biri olarak Türk devleti hala bu suçla yüzleşmemiş ve yargılanmamıştır. Bir halklar mezalimi olan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin, Türk ve Müslüman olmayan halklara, inançlara karşı izlediği militarist ve şoven politika büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Kürt halkı, Alevi ve Êzidî Kürtler ciddi tehlike altındadır. Yine başta Türkiye'de, Ortadoğu ülkelerinde ve küresel kapitalist sistem nedeniyle yoksul olan ülkeler ekonomik, siyasi nedenlerle dışarıya aşırı göç vermektedir. Kapitalizmin doğa, toplum yıkımı, yol açtığı işsizlik ve savaş nedeniyle dünya genelinde sayısı hiç de azımsanmayacak düzeyde göç hareketleri vardır. Göçün nedenleri ve yarattığı sorunları, açığa çıkan durumları komple ele almaktan ziyade özelde Kürt ve kadın olarak göç olgusu bu yazıda irdelenecektir.

Göç eden kadınların özelde Kürt kadınlarının durumu yeterince tanımlanmayan, araştırmalarda yer almayan ya da yok denecek derecede ele alınan bir konu olmaktadır. Kürtlük tanımlanmamış gizli bir kimliktir. Kürt ve kadın olarak iki özelleşmiş kimlik üzerinden göç alanını değerlendirmeye ihtiyaç olduğu kanısındayım. Göçle ilgili çokça yapılan araştırmalar var. Ancak bunlar daha ağırlıkta göçün devletlere yüklediği ekonomik faturalarla, iç-dış siyasette dezavantaj ve avantajlarla ilgilidir. İki yüzyıllık Kürt sorununun kanlı biçimde Türk, Irak, İran ve baskıcı Suriye rejimi tarafından bastırılması başka bir tarihsel inceleme konusu olarak bırakılırsa, göç ve göçertme denilince genel olarak Kürtler ve özelde Kürt kadınların hafızasında iki kritik olay canlanır. Bunlar Türk devletinin 14 Haziran 1934 yılında yürürlüğe koyduğu Mecburi İskan Kanunu ve 90'lı yıllarda köy, mezra yakma, boşaltmanın yol açtığı trajedidir. Türk devleti, zulmün adı olan Mecburi İskan Kanunu ile Kürtleri doğduğu topraklardan askeri zorla kopararak, kendisinin belirlediği illere sürgün etti. Direnenler katliamdan geçirildi.

Kurdistan'da sömürgeciliğin tahkimi için kültürel, ekonomik, sosyal, siyasi soykırım örtülü olarak daimi yürürlüktedir. Kürtlerin göçmenlik durumu, her zaman örtülü kültürel soykırım merkeze alınarak incelenebilir. Ekonomik sömürüden kaynaklı ekonomik sorunlar, yoksulluk, dar gelirlilik Kürtleri Türkiye'nin illerine ve Avrupa'ya yöneltmiştir. Göçmen işçi Kürtler ve bir de siyasi mülteci Kürtler ciddi bir nüfusa tekabül eder. Ortalama bir tarih verecek olursak 1960'lara kadar Kürtleri göçe iten temel başlıca neden ekonomik sömürü nedeniyle işsizlik, yoksulluk olurken, 80'lerden sonra siyasi neden ilk sıraya oturur. Bunun temelinde Kürt sorunu vardır. Ekonomik, siyasi, sosyal sömürü kuşkusuz baskı, imha, inkarla örülü katı askeri-siyasi şiddet politikalarını tanımlayan Kürt sorununun çözümsüzlüğüyle ilgilidir. Sömürge Kurdistan'ın sömürge kadını,

erkeği, genci, ailesi, her bireyi iliklerine kadar sömürüyü yaşar ve gündelik yaşamı sömürü kıskacı altında varlığını sürdürmekten ibarettir. Kürtlerin en tanışık olduğu kavramların başında göç ve mültecilik gelir. Yurt dışındaki siyasi mülteci Kürtler, Irak'ta mülteci kampı, Kurdistan'dan Türkiye'ye göç ederek dağılan Kürtler ayakta kalma, yaşama kavgası içindedir. Bakurê Kurdistanlı Kürtler Türkiye'nin ağırlıkta İstanbul, Adana, Mersin, İzmir başta olmak üzere Marmara, Ege, Akdeniz bölgesindeki illere göç etmişlerdir. Askeri, siyasi şiddet gizlenerek Kürtlerin, Kurdistan'dan Türkiye'nin illerine göç etmesi normalleştirilip meşruluk kazandırılır. Kentler arası normal bir nüfus hareketliliği gibi gösterilir. Oysa her bir Kürt ailesinin, bireyinin Türkiye'nin başka bir iline göç etmesi demek kültürüne, yaşam tarzına yabancı olan her şeye yeniden başlaması demektir. Kürtler, Arap ülkeleri dahil dünyanın her yerine göç etmiştir. Yaşama tutunmanın arayışı olarak göç yoluna girmiştir. Açıktır ki Kürtlerdeki göçün nedeni çözüme kavuşturulmamış özgürlük sorunudur. Siyasi statü kazanmama sorunudur. Kürt sorunu ele alınmadan tek başına bir olgu, kavram olarak göç konusuna bakılamaz. Ancak Kürt sorunu temel kriter belirlenerek göçün nedenlerine ve sonuçlarına dair gerçekler anlaşılır kılınabilir. Göç eden diğer halklar için yapılacak sosyolojik, psikolojik tespitler, ulaşılan analizler tam olarak Kürt halkını, Kürt kadınlarını ifade etmez. Bu Kurdistan'a uygulanan sömürgeciliğin karakteriyle ilgilidir. Göç ve göç hareketlerini inceleyen akademisyenler, sivil toplum örgütleri, bilimsel-sosyolojik çalışmalar yapan herkesin ve üzerinde bolca konuşan siyasetçilerin Kürtleri, göç eden halklar sıralamasına alarak isim listesine almaları fazla bir şey ifade etmez. Bilimsel nesnelcilik yetmez. Pozitivist düşünce tarzlarıyla bilinmeyen bilinir kılınamaz.

Türk devletinin Kürt politikası imha ve inkar çizgisine dayandığından örtülü kültürel soykırım öyle ustalıkla uygulanır ki, bunu açığa kavuşturmak ancak siyasi örgütlü bir mücadeleyle mümkün oldu. Bir halk, sahip olduğu ve ürettiği maddi-manevi değerleri zihniyet, toplumsal yaşam tarzı olarak şekillendirir. Kültürün yaşanması kendi değerleriyle inşa edilen toplumsal yaşamın sürekliliğiyle mümkündür. Türk, İran, Suriye devletlerinin Kürt politikası ortadan kaldırmaya, eritmeye, dağıtmaya yönelik olmuştur. Toplu fiziki kıyım Dersim, Zilan ve Agirî'de 20. Yüzyılın ilk on yıllarında yaşandı. Ardından süregelen politika daha sert bir asimilasyonla kültürel soykırımla tamamlanmak istendi. Kültürel soykırım, fiziki olarak yaşamını sürdürmenin olanakları olsa da halk olmaktan çıkmaktır. Abdullah Öcalan, hem kurumsal hem anlamsal olarak derin bir parçalanmayı ve zihniyet yitimini "kültürel soykırım toplumu" olarak tanımladı. Sömürü, asimilasyon ve soykırım Kurdistan'da uygulandığı gibi, göçertilen her yerde bu gerçeklik Kürt halkının karşısına dikilir. Göç, beyaz Türkçü kültürde eritilmek istenen Kürdün, kültürel soykırımına eklenen halkadır.

Kürtlerin en tanışık olduğu kavramların başında göç ve mültecilik gelir

Nitekim Kürt Özgürlük Hareketi ve öncüsü Kadın Özgürlük Hareketi soykırımı durdurmak, Kürt halkının varlığını kabul ettirmek ve kolektif haklarını yaşar hale getirmek için bedeli ağır bir mücadele yürütmektedir. Kürt sorununun ağırlaşmasında sömürgeci bölge ulus-devletleri kadar kapitalist hegemonik güçlerin rolü belirleyicidir. Milliyetçi, dinci Türk devlet yapılanması ve iktidarı altında Kürt halkının varlığını sürdürebilmesi ancak en çileli, acılı yaşama mahkum olmaktır. Göç bu mahkumiyete karşı koyuş, soykırımdan kurtulmanın bir çıkış yolu olarak da başvurulur. Kürtleri kendi anayurdunda yurtsuzlaştırma, sistematik özel savaş politikası gereğidir. Kürtlere anayurdu Kurdistan'da mülteci gibi yaklaşılır, mülteci gibidir. Üzerinde yaşadığı toprağa, sahip olduğunun hiçbirine gerçekte sahip değildir. Faşist Türk devletinin ayırımcı, düşmanca yaklaşımı Kürdün sahip olduğu maddi-manevi her şeyi üzerinde egemenlik kurmaya muktedirdir. Maddi değerlerine el koyduğu gibi manevi değerleri sistematik saldırı altındadır. Kürde saldırı, öldürme suçu yargı dışındadır. Ne acıdır ki defalarca mezarlarının parçalanması, cenaze törenlerinden tutalım her şeyine, kültürüne şiddet olağan hale gelmiştir. Bu Kürde uygulanan düşman kanunuyla

ilgilidir. Yurtdışındaki mültecilerin bile yasal hakları vardır. Ancak Türkiye'de Kürtlerin hiçbir hakkı yoktur. Anadili Kürtçeyi yasaklayan Türk devleti, tüm devlet araç gereçlerini devreye koyarak, zor ve baskı uygulayarak Kürt halkını, Türkleştirmeye çalışır. Asimilasyon tam hızla devam ederken, anadilde eğitim yasaktır. Türk devleti, baskı ve zor kullanarak Kurdistan'ın boşaltılmasını Türkiye metropollerine göçün önünü açarak kesintisiz süreklileşmesini sağlayarak demografya değişimini amaçlar. Eğitimin ötesinde anadilde yaşama, sanat yapma yasaklıdır. Kürt halkı, asimilasyonun en büyük kurbanı olarak yurdunda ve göç ettiği Türkiye illerinde daha şiddetli saldırılara maruz kalır. Kürt olarak yaşama ancak özgürlük mücadelesinin günlük olağanüstü direnişiyle sağlanır. Kürtler adeta Kürt olarak yaşamak için günlük bedel verir. Ölüm, tutuklanma, yıllara varan hapis cezaları gündelik yaşamın bir parçası haline getirilmiştir. Siyasi, kültürel yasaklar tüm insan hak ve özgürlüklerinden mahrumiyeti içerir. Kürtler yok hükmünde sayılır. Abdullah Öcalan'ın kırk yıllık özgürlük mücadelesiyle Kürtlük ve Kürt halkı meşruluk kazandı, toplumsal güç ve siyasi irade sahibi oldu.

Kürtlere reva görülen yurtsuzlaştırma bir de göçe zorlayarak gerçekleştirilir. Kürt halkı için göçün anlamı, varlığını, kimliğini tüm maddi ve manevi kültürel unsurlarını terk etmeye zorlanmaktır. Fiziki terk etmek, kültürel terk etmek iç içe yaşanır. Kürt sorununu açımlamadan göç olgusunu kadınlar ve bireyi olduğu Kürt toplumu açısından değerlendirmek zorlaşır. Kürdün göçü başka halklardan insanların göçüne benzemez. Kürdün yaşadığı toplum kırımı, kadın kırımıdır. Diğer uluslardan bireylerin hiçbiri ulus inkarıyla, kültür inkarıyla, sömürgeleşme gerçeği altında ezilerek Kürdün yaşadığı düzeyde göç yollarına düşmez. Ulusal kimliği, dili, kültürü inkar edilen Kürdün, Türkiye metropollerine göç etmesiyle küçümsenmesi, aşağılanması daha derin yaşanır. Göçmen Kürt kadını için kendisini çevreye kabullendirmek amacıyla uzun bir maraton başlar. Kültürel çatışma üst boyutta yaşanır, uyum kendinden taviz vermekle başlar. Hep kendinden eksilterek ortama uyum sağlanır. Kendin gibi kaldığında ortamdan dışlanır sosyal tecridi yaşar. Bilinmeyen dilin yabancısı olarak etrafla ilişkilenmeye çalışsa da ilişkisiz kalır. Türkiye'de bir Kürt olarak yaşamak ömür boyu sosyal, siyasal hükümlü olmaktır.

Savaşla Göçerterek Yurtsuzlaştırma Bir Savaş Suçudur

Ortadoğu'daki savaşın hız kazanması ve bu savaşın yarattığı tahribat onlarca yerleşim yerinin yıkılmasına ve toplu göçlerin yaşanmasına yol açmakta. Kürtler, Araplar ve bölge insanı yurt içinde, Ortadoğu'nun farklı ülkelerine dağıldığı gibi bir de yüzünü Batı'ya vererek denizde, okyanuslarda boğulma pahasına kaçar. Kürt halkı için asimilasyon, kültürel soykırım bir de savaşın devreye girmesiyle göçle sonuçlanır. Diğer halklar asimilasyon, kültürel soykırımdan ziyade savaş ve ekonomik sorunlar nedeniyle göç eder. Son yıllarla birlikte özelde yakın tarih verecek olursak 2010'dan bu yana DAİŞ'in Suriye rejimini hedefleyerek kısa sürede Kürt illerine yönelmesi salt DAİŞ'in planıyla ilgili gelişmedi. Türk devleti tarafından planlandı. Türk devleti, Kürt yerleşim bölgelerinin adı olan Rojava'nın boşaltılması için askeri işgal dahil özel savaş yürütmektedir. DAİŞ'i bu amaçla desteklediği gibi Kobanê'nin DAİŞ'in eline geçmesi için askeri, lojistik her türlü yardımı sunarak, birlikte çalışarak sınırları açık tutarak, teşvik ederek insani yardım adı altında boşaltmayı hedefledi. Suriye savaşına dahil olup sınırda çadır kent oluşturarak sınırın diğer tarafında yaşayan Kürtleri, yurdundan çıkarmaya, boşaltmaya çalıştı. Göç politikasının demografi değişimiyle yakından bağı vardır. Toplu göçertmelerle boşalan alana farklı ulus ve politik gruplardan yeni yerleşimler oluşturarak tarihsel toplumsal dokuyu bozmayı amaçladı. Ayrıca Türkiye toplumuna dönük içte de aşırı milliyetçiliği yükselterek, başta Kürtler olmak üzere düşmanlaştırma ve karşıtlaştırmayla, saldırı psikolojisini geliştirerek yürüttüğü savaşla iç toplumsal desteği sağlamaya çalıştı. Askeri işgal amaçlı sınırları ihlal edip Kürtlerin ölümüne, göç etmesine yol açan savaş suçlarını Türkiye toplumuna kahramanlık ve güvenlik üzerinden servis etti. Bugünkü iktidar tarafından işlenen insanlık suçları "milli dava, milli onur" saptırmasıyla perdelendi, gerçekler ters yüz edildi. Bizzat Efrîn'de olduğu gibi işgalle yüzbinlerce Efrînli yerinden yurdundan göç ettirildi. Zorunlu Türkçe eğitim ve uygulaması

getirilerek, Kürtler asimilasyona tabi tutuldu. Rojava Özerk Yönetimi İnsan Hakları Komisyonu'nun verilerine göre, işgal öncesi Efrîn'de Kürt nüfusu yüzde 95-97 arasındayken, 2022 yılı verilerine göre bu oran 30'lara düşmektedir. Üçüncü Dünya Savaşı gerçeğinde Kobanê'yle sembolleşen Rojava direnişi, sadece DAİŞ'e karşı yurdunu savunma olmayıp, fiziki, kültürel soykırım ve göçertmeye karşı direnmedir. DAİŞ'in saldırısı sırasında Şengal'i bırakıp kaçan KDP ve Irak askeri güçlerinin, Êzidî halkını katliamla baş başa bıraktığı biliniyor. Türk devleti, KDP ve Irak ortaklığında Êzidî halkına ya katliam ya göç dayatmaktadır. İktidarın, Şengal'e bomba yağdırması, keşif uçaklarıyla suikastlar düzenlemesi güvenlik endişesini yükselterek, halkı korkutarak, psikolojik olarak çökertmeye çalışarak, Şengal'in boşaltılmasını hedeflemektedir.

Kadın varlığının kendisi toplumsal bir kimliktir. Sosyal ilişkilere katılamamak bunalıma yol açar

Yine araştırmaya değer olan "uluslararası sivil toplum-yardım kuruluşları" aracılığıyla binlerce Êzidî genci ve kadını Avrupa'ya götürülmektedir. Şengal'in boşaltılması Êzidîliğin bitirilmesidir. Avrupa devletleri, Şengal'in özerk statüsünün tanınmasına yönelik çalışma yürüteceğine, sistematik olarak Avrupa'ya göçün yolunu açık tutarak kültürel soykırıma imza atmaktadır. Êzidî halkının, ölümüne direnerek, göç etmeyerek Şengal'de kalması kültürel, ahlaki direniştir. Êzidî olarak varlığını sürdürme direnişidir. Benzer tehdit ve saldırılar Türk devletinin 1990'lı yıllarda vahşet düzeyinde uyguladığı köy yakma ve katliamlarından kaçarak Irak'a göç eden ve Maxmur Mülteci Kampı'nda yaşayan Kürtlere karşı yapılmaktadır. Kürt halkının nerede olursa olsun direnişi, kapitalist modernite güçlerinin Kurdistan merkezli Ortadoğu'da derinleşen paylaşım savaşına karşı kimliğini, yurdunu, varlığını koruma ve statü kazanma mücadelesidir. Savaşla göçerterek yurtsuzlaştırma bir savaş suçudur. Fiziki katliamlar nasıl ki suçsa, işgal ve istila ederek toplu göçe zorlamak, zoraki sürgün etmek de bir insanlık suçudur. Türkiye ve Suriye'de savaş, göçün temel nedeni olarak öne çıkarken, İran'da rejimin Kürt halkına uyguladığı baskı ve aynı zamanda şeriat rejiminin anti demokratik karakteri halkın göç etmesinin nedenidir. Türk devletinin Kürt düşmanlığı Üçüncü Dünya Savaşı gerçeği halkların yaşamını tehdit eden, tehdit etmekle kalmayıp yerleşim yerlerinin yıkımına, yoksulluğa yol açan, savunmasız, barınaksız, geleceksiz bırakan tahripkar bir düzeyi ifade etmektedir. Yaşanan toplum kırımdır, kadın kırımıdır.

Aynı zamanda Türk devlet politikası, Avrupa'ya göçü teşvik etmekte ve jeostratejik olarak Avrupa'ya gidişin göç akışına kanal oluşturmaktadır. Böylelikle Türkiye, Avrupa Birliği'nin göç krizinin anahtarını elinde tutarak, AB'ye farklı konularda baskı yapma, diplomatik taviz koparmayı amaçlamaktadır. Bazen de AB'yi tehdit etmek maksadıyla Yunanistan'a gidişin kapılarını açmakta ve göçmenleri topluca oraya yönlendirmektedir. Üçüncü Dünya Savaşı krizinden bir de göç nedeniyle yararlanmaya çalışmaktadır. AKP-MHP iktidarı, insan kaçakçılığı yapanlarla iş tutarak, bunu organize eden ve organizasyonuna katılandır. O nedenle Türkiye'nin diğer göç alan AB ülkelerinden ciddi farkı vardır. AB ülkeleri ucuz iş gücü için yasal olarak alırken ve kaçak yollarla gidenlere yasalarını uygularken, Türk devleti ise bir nevi insan kaçakçılığı yapmaktadır.

Türk devletinin, Türkiye'yi mülteci deposuna dönüştürmesi Batı karşısında pazarlık gücünü artırma, taviz koparmaya dönüktür. Aldığı milyonlarca dolar parayı mültecilere değil, iktidarına, yandaşlarına akıtmıştır. Savaş, yaşamı tehdit ettiğinden, yaşam hakkını, yerleşim yerlerini ortadan kaldırdığından göç dalgasına yol açmıştır. Göç, kesintisiz dalgalar olarak devam etmektedir. Üçüncü Dünya Savaşı bitmeyene kadar göç dalgası devam edecektir. Savaşın, istikrarsızlığın, ölümün, yıkımın temel sorumlusu olan kapitalist modernite güçleri ve bölge ulus-devletleri, savaşı durdurmayı toplum yararına çözüm odaklı politika üretmediği için engellemeye çalışmaktadır. Savaşın bir sonucu olarak ülkelerine göçü engellemeye dönük tedbirleri tartışmakta ve katılaşmaktalar. Göçün sorumlusu olan devletler, toplumun algısını yönlendirerek mülteci, sığınmacı

karşıtı anti propaganda yürüterek toplumda tepki oluşturmakta, göçmenleri tehdit olarak göstermekte, dışlanmasını sağlamaktalar. Toplum bir göç kriziyle tehdit ve istila endişesine sürüklenmektedir. Göçmen karşıtlığı milliyetçilik ve ırkçılığın yükselmesini de getirmektedir. Öyle ki sanki egemen ulus-devlet iktidarları, toplumun kendiliğinden tepki gösterdiğini ileri sürerek bunu iç-dış politikada malzeme olarak kullanmaktadır. Oysa devletler, göçü bizzat yarattığı halde toplumsal tepkiyi ileri sürerek sınırlama getirdiklerini savunmaktalar. İktidarlar tarafından göçmenlere yönelik dışlama, ötekileştirme düşmanlık, ırkçılık boyutundadır.

Savaşın yarattığı göç, hükümetlerin işçi alma programlarını geçersiz hale getirdiğinden artık buna ihtiyaç yoktur. Göç akışı fazla olunca bir de ucuz işgücü olarak göçmenlere ihtiyaçları yoktur. Kurdistan merkezli Ortadoğu'da yaşanan savaş, devletlerarası siyasi sınırları askeri sınırlara çevirmiş, sınırlarda askeri tedbirler kışlayı aratmayacak düzeye vardırılmıştır. İran, Türkiye ve diğer devlet sınırlarında yüzlerce insan kaçakçı, suçlu görülerek sınır ihlali nedeniyle vurulmaktadır. Artık göç, suç niteliğini almıştır. Denizde boğulmaya, soğukta ölüme, açlığa terk edilmekteler. Sınırı yasadışı geçme suç olup kanun ihlali sayılmaktadır. Şimdi dünyanın gündemine oturan devletlerarası diplomatik görüşmelerin öncelikli gündemi haline gelen mültecilik ve göç, ulus-devletler için ekonomik yük ve sınır güvenliğinin ihlali kapsamındadır. Doğulu, Batılı devletler sınır güvenliği üzerinden güvenlikçi politika izleyerek, sınırlarını tahkim etmenin sıkı uygulamalarla önlemenin tartışmasını yaparak, tedbir kararlarını artırmışlardır.

Savaşın sonucu olarak yaygınlık kazanan göç artık küresel bir kriz halini almıştır. Hükümetler devşirme, gayri meşru ordu ve kayıt dışı ucuz işgücü olarak yararlanıp, ihtiyaç fazlasını potansiyel suçlu yaparak hedef göstermektedir. Göçten yaratılan korku iç siyasette en etkili silah olarak kullanılarak, halkın desteği alınmaya çalışılmaktadır. Kendinden olmayan yabancıya öfke, düşmanlık, aşağılama, öteki görme günlük davranış halini alır. Böylelikle toplumun vicdani, ahlaki değerleriyle oynanır, anlam, etik yıkımına uğraması sağlanır. Göçmenlere karşı şüphe artar, hazır yiyiciler, huzur bozucular olarak bakılır. Toplumun karşı karşıya olduğu en büyük problemin baş edilemeyen göçmen sorunu olduğu işlenerek kriz yaratılır. Göçmen krizi iç siyasette, dış politikada öncelikli bir gündem olarak hep masadadır. Göçmenlerin sosyal, psikolojik durumu tali planda kalır. Göçle ilgili devlet analiz raporları ise devletlerin ne kadar zarara uğradığı ya da iç dış politik ekonomik çıkarı açısından nasıl kullanması gerektiğine dönük fikirler içermekten öteye gitmez. Kadın ise bu tez ve analizlerde kendi başına bir alan olarak ele alınmamaktadır. Kadınların durumu, ekonomik iş gücüne katılıp katılmadığına dair tespitleri geçmez. Göç meselesi, yukarıda da belirtildiği gibi güvenlik, ekonomik yük, suçluluk terimleri üzerinden incelenir. Göçün nedenlerine değil, göç edenleri sorun olarak gören suçlayıcı anlayış, her fırsatta akılcı politika üretiminden dem vurur.

Kadın, toplumundan kopup göç ettiği yere toplumsal değerlerini, kültürünü götürür. Ancak bunu yaşaması normalin üstünde ruhsal, psikolojik dirençle olur. İçinde yaşadığı toplum her açıdan kendisine yabancıdır, benlik duygusu derin bir yalnızlığa bürünür, güçsüzleşir. Özgüvenden yoksun, ürkek, yarının ne getireceğini bilememenin endişesi tüm varlığını kaplar. Yüzmeyi bilmeyen birinin okyanustaki çırpınışı gibi tek başına hisseder. Gerçekte de tek başınadır. Çünkü insan toplumsal ilişkilerin bütünüdür. Göçmen bir kadın için yeni katıldığı toplum artık onun için ortak değerlerin paylaşımı olan toplumu değildir. Toplumun bir üyesi değildir, aidiyetlik duygusunu taşımaz. Kadın taşıdığı gerçeklik itibariyle yüz yüze ilişkileri, paylaşımı benimser. Yeni bir kültür, yeni bir dil her şeyiyle kendisine yabancı bir ortama ayak uydurması yılları alır. Kadın varlığının kendisi toplumsal bir kimliktir. Sosyal ilişkilere katılamamak bunalıma yol açar. Kadının ruhsal dünyasında derin yaralar açar. Aile sahibiyse bu daha da zorlaşır.

Kadın, Taşıdığı Değerlerden Kolay Kopmaz

Kendi ailesini ayakta tutmanın mücadelesi birey olarak kendisinde direnç, dayanıklılık oluştursa da içinde yaşadığı toplumdan yalıtık durum tecritten farksızdır. Göç eden her kadın toplumdan tecrittir,

cinsiyetçi yaklaşım nedeniyle aile baskısına daha fazla maruz kalır, ailede de tecrit hayatı yaşar. Aile, kendi kendine yetmeye çalışan minyatür bir toplumu gibidir. Bu darlık, giderek daralmaya yol açar ve katlanılmaz bir hal alır. Barınma, sosyal güvence, ekonomik güvenceye kavuşuncaya kadar içe dönük, kapalı yaşam tarzını benimser. Aile içinde dar çelişki ve çatışmalar artar. Kadına şiddet artar. Ne paylaşacağı bir yakını vardır ne başvuracağı bir yer vardır, olsa bile buna güven duymaz. Yurduna, toplumuna derin özlem taşır. Duygu ve düşüncelerinde topraklarından kopmaz. Ömrünün yüzde altmışını, yetmişini ülkesinde geçiren bir ana, bir kadın için göç etmek işkenceden farksızdır. Taşıdığı kültürel değerler, yeni kültürel değerlerle büyük bir çatışma halindedir. Daha muhafazakâr tutumla içe kapanmayı benimser. Kadın, taşıdığı değerlerden kolay kopmaz. Kültürün yaratıcısı kadın, doğduğu, yaşadığı toprakla, yurduyla, köyüyle, kasaba ve şehrinin, ekosisteminin derin özlemini çeker. Topluma dahiliyeti olmadığını bildiğinden karşı idraki tetiktedir, arkasında bıraktığına gerçekte sırtını dönmez, içinde yaşatır. Kürt kadını, erkeğin sömürgesi, egemen ulus devletin sömürgesi, bir de göç ettiği devlette emek sömürüsüne tabi kalır. Kadın, yaşam derdine düşmüş biri olarak toplumda karşılığı olmayan bir hiçtir, ötekidir, yabancıdır, ezilendir. Tüm olumsuzlukların ruhunun derinliklerinde yarattığı karmaşa, kişiliğini yaralar bazen de savurur. Kendisinin ve şayet bir yakını varsa bunun dışında tutunacağı bir dalı yoktur. Kurdistan'da dilsiz, erkek karşısında dilsiz, sömürgeci devlet karşısında dilsiz, bir de göçmenliğiyle dilsizdir. Gittiği ülkenin hukukunda kendine yer edinmeye çalışsa da bu yıllar alır. Kolay kolay meslek, iş edinemediğinden çevresi de oluşmaz. Ayrıldığı memleketiyle yoğun ilişkisini sürdürerek, teselli bulmaya çalışır. Çocuklar erken yaşta okul hayatına başladığında çevreyle uyumu daha erken sağlar ve anne kültürüyle başlayan sosyal çatallaşma giderek kapanmaz bir mesafeye dönüşür. Büyüyen çocuk anne ve aileyle, akraba çevresiyle ait olduğu toplumuyla ayrı dünyaları yaşar olur. Aynı dili konuşabilmeleri için annenin özel bir çabası gereklidir ya da gittiği ülkenin dilini öğrenebilirse çocuğuyla ilişki kurabilir. Entegrasyon çocuk ve gençlerde erken sonuç verdiği gibi kadında, yetişkinlerde daha fazla zaman alır. Çoğunluk karşısında azınlık kimliği, yabancı kimliği hayatın her anında önüne çıkar. Çocuklar ve gençler, ulus-devlet toplumuna benzeşerek, başkalaşarak kendi kültürünü unutarak, değişerek dönüşüm mekaniğini işletir. Aile artık birbirini anlamayan, ortak manevi değerler taşımayan fiziki birlikteliğin mekanına dönüşür.

Cinsiyetçi toplumda alt kimlik sayılan kadınlık, göç edilen yerde de alt kimliğe sahiptir. Kendi kabuğundan çıkarak toplumla uzlaşı, uyum arayışına girmesi sıfır noktasından başlamaktır. Hiçlikten var olmak için çırpınmadır. Kadın, toplumsal, ekonomik zorluklarla karşılaşır. Ekonomik, sosyal, siyasal güvencesi, dayanağı olmayan kadın, düşük ücretli işçi olmayı en büyük kurtuluş olarak görür. Kendi anayurdunda emeğiyle sahip olduğu değerler bir çırpıda yok olup gider ve tortu işlerde çalışmaya razı gelerek yaşam kavgasına atılır.

Her zorluğa rağmen göç etmemek, direnmek, mücadele etmek yaşamın anlamı için gereklidir

Kimliği gibi kişiliği parçalanır. Ekonomik kaygılar her şeyin önüne geçer. Ayakta kalma mücadelesiyle birlikte geri dönme umudunu hep korur. Kırılgan, yıkık duygularla bilinmeze yol alarak geldiği yeni coğrafya oturulan yer, çevre, kültür, dil her şeyiyle aidiyetine yabancıdır. Ruhuna saldırıdır. Kurdistan'da tabi olduğu asimilasyon yurtdışında entegrasyon olarak yumuşatılarak sürer. Hakim ulus kültürü karşısında kendi kültürü değersizleşir. İşsiz, evsiz, geleceksiz kalan kadının, toplumdan izole olarak yaşaması en ağır kahır olur. Çocuk büyütmek bile zorlaşır, sosyal bunalımlar aile içi şiddete dönüşür. Uyum sağlamaya ve yeni olanı benimsemeye çalıştıkça yaşadığı yeni toplumun değerlerini benimsemediğinden buluşmayı sağlayamaz. Benimseyip tamamen kültürel değişim gösterenler de olur. Ancak artık yeni bir aidiyetlik edinmiştir. Kendini inkar pahasına! Kendi kültürel, manevi değerleriyle yaşamayı başarması kendi topluluğuyla buluşma yeteneğine bağlıdır. Ortak siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik amaçlar etrafında

bir araya gelen mülteciler örgütlü bir topluluk olarak güçlenir. Aynı ulusal kimliğe sahip kimselere yakınlık duyarak bir araya geldikçe, bunu sürekli birlikteliğe dönüştürdükçe kültürel aidiyetlik duygusu canlanır, sosyal aidiyeti hisseder. Kadın toplumsallığını yeniden inşa eder.

Göç eden kadınları bekleyen en büyük tehlikelerden biri de fuhuş başta olmak üzere uyuşturucu gibi ölümcül ağlara düşmesidir. Göç eden kadına kimsesiz, savunmasız gözüyle bakıldığından her türlü saldırıya açıktır. Dayanacağı toplumu, çevresi olmadığından çeşitli zorlukla karşı karşıyadır. Fuhuş sektörünün en kolay ulaşabildiği kimse olarak görülür. En kötü işlerin ham maddesi, en ucuz alınıp satılan meta gözüyle bakılır. Taciz, tecavüz saldırılarına maruz kaldığında bile, toplumda bir yeri, kimliği olmadığından suç duyurusu önemsenmez, dava dosyası en alta itilir, çünkü zaten toplumdan değildir, tanımsızdır. Bir işi olmadığında emek politikasına da dahil değildir. Yabancı ülkelerde göçmenleri bekleyen tehditler, tehlikeler, sorunlar hayli fazladır.

Göçün panzehiri yurtseverliktir, öze dönüştür, örgütlenmedir, mücadeledir. Kurdistan Kadın Özgürlük Hareketi'nin ilke olarak benimsediği yurtseverlik, ulusal sınırlara dayalı milli bir çerçeveyi önemseme olarak anlaşılmamalı. Kürt ve Kürt kadınları için yurtsuzluğun getirdiği kötülüklerin yaşanmaması ve kültürel değerlerin birikimi olan toplumsal yaşamın sürdürülmesi, toplumsal ilişkilerin eşit, özgür olması, etik ve estetik değerlerde anlam bulması için yurtseverlik vazgeçilmezdir. Her zorluğa rağmen göç etmemek, direnmek, mücadele etmek yaşamın anlamı için gereklidir. Irak yerlerde öze dönüş, toprağa, doğaya, varlığına kültürel dönüşe fiziki dönüşe ihtiyaç duyar. Bu gerçekleşinceye kadar her kadının öncelikli olarak kadın örgütünün, hareketinin üyesi olması; kendi topluluğuyla dayanışma içinde olması; sosyal aktivitelerini birlikte geliştirmeye özen göstermesi; sorunların çözümü için siyasi toplumsal mücadele yürütmesi; kültürel olarak erimemek için kültürel çalışmalara ağırlık vermesi; anadilinde yaşamı esas alması; özgüvenli, iradeli, güçlü ve başarılı bir duruş göstermesi şarttır. Yurtdışındaki Kürt kadınları ve Kürt halkı, uzun yıllara dayalı örgütlenme ve ciddi bir toplumsal mücadele sahibidir, etkilidir. Kürt kadınları bu örgütlenmeleriyle ayaktadır, diridir, aynı zamanda Kurdistan'daki özgürlük mücadelesinin öznesidir. Salt bir mülteci olarak kendisini ele almamakta, anayurduyla bağını sıkı tutarak sorunun çözümünde rol oynamaktadır. Başta Almanya olmak üzere Avrupa devletlerinin çifte standartlı yaklaşımı nedeniyle çoğu kez Kürtlerin örgütlü yapılarına, kurumlarına, bireylere baskı yapılmaktadır. Kürt kadınlarını yıldırmak, örgütlenmelerini dağıtmak, teslim almak için daha ileri gidilerek öncü Kürt kadınları hedeflenmektedir. Avrupa'da siyasi mülteci olan Sakine Cansız, Fidan Doğan, Leyla Şaylemez, Emine Kara, Kürt sanatçı Mir Perwer'in MİT tarafından Avrupa'da silahlı saldırı sonucu katledilmesi, Avrupa'nın Kürt mültecilere dönük politikasını gösterir. Fransa devleti katliamların hiçbirini hala aydınlatmayarak ortaklık etmiştir. Avrupa, Türk devletiyle çıkar ilişkilerini sürdürmek için mülteci Kürtlerin kurum ve evlerine baskın yaparak, çalışmalarını kriminalize etmektedir. MİT-KDP işbirliğinde benzer saldırılar, siyasi mülteci olarak Başur ve Irak'a geçen Kürt şahsiyetlere dönük de yapılmaktadır. Nerede olursa olsun mülteci Kürtlerin güvenliğini hiç kimseye, hiçbir idari yapıya, devletlere bırakmadan kendi savunmasını yapabilecek durumda olması çok önemlidir. Açık ki kadınlar, Kürt halkının özgürlük mücadelesini daha da yükseltmeli ve örgütlenmelerini daha da büyütmelidir.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Göçertme Politikalarına Karşı Onurlu Direniş

Nûda Elefterya

Göçler Toplumsal Bir Gerçekliktir

Toplumsal tarih bize göçün iktidarlar ve devletler var olmadan önce de olduğunu ve sayısız topluluğun bu eylemi uyguladığını gösterir. Göç denilen kavram da az ya da çok bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini içeren eyleme denir. Göç, aslında sadece insan canlısı için değil, hayvanlar için de kullanılır ve hatta insanlar ile hayvanlar için ortak göç sebepleri vardır.

Ayrıca bu doğanın kendi diyalektiği içinde var olan gelişime de aykırı değildir. Açlık, iklim değişiklikleri ve başka türlerin saldırı tehdidi gibi... Fakat sosyoloji denen insan türünün oluşturduğu anlam dünyası değişip geliştikçe göç sebepleri de farklılık gösterir. Artık savaşlar, fetihler, büyük salgınlar, ideolojik baskılar, tehcir, işsizlik gibi etkenler de göçe sebep olmaya başlar.

Akademi dünyasının konuya ilişkin ciddi çalışmaları olsa da ortaklaştıkları konular çok sınırlıdır. Bu konuların başında, göç çözümlemelerinde itici faktörlerin çekici faktörlerden geleneksel bir biçimde ayrılması vardır. İtici faktörlerin genellikle tutucu, güvenliği artırmaya yönelik bir göçe neden olduğu düşünülürken, çekici faktörlerin ise risk aldırıcı ve geliri artırmaya yönelik bir göçü özendirdiği söylenir. Ayrıca iç göç ve dış göç arasında da bir ayrım yapılır ve bu özellikle yeni kapitalistleşen ülkelerde kırdan kente göç üzerine dikkate değer bir literatürün gelişmesine sebep olmuştur.

İç göç olarak bahsedilen kavram ulus-devletlerin sınırları içinde, emeğin, ekonomide büyüme kutbunu oluşturan bölgelere doğru göç etmesini karşılayan nüfus hareketidir. Sanayisi yeni gelişen ülkelerde görülen bu göç türü özellikle 1950'lerden beri ciddi oranlara ulaşmıştır. Kentleşme süreçleriyle birlikte ilerleyen bir olgudur ve çoğunlukla köyden kente büyük çaplı olur. Avrupa'da 19. yüzyıl başlarında görülmeye başlanan iç göç, dünyanın geri kalanına sanayileşmenin transferiyle doğru orantılı gelişmiş, bugüne değin de devam etmektedir.

Dış göç ise ulus-devletlerin veya daha öncesindeki devlet türlerinin sınırları dışında çoğunlukla belli bir devlet olmaksızın yapılan göç hareketleridir. Bu göç, kimi zaman doğal felaketler karşısında alınan bir tedbir olarak uygulanmışsa da biraz sonra detaylıca anlatılacağı gibi çoğunlukla hakim devletlerin bir gruba, inanca veya etnik kimliğe zorla göçü dayatması sonucu gerçekleşmiştir. Herkesin de takdir edebileceği gibi kendi topraklarından kopup bilinmezliğe doğru sonsuz tehlikelerle dolu bir yolculuğa çıkmak gönüllü bir toplumsal eylem olmasa gerektir. İşte bu, zora dayalı, genelde hakim sınıfın veya etnisitenin, azınlıklara uyguladıkları dış göçe sebep olan politikalarına "göçertme" denmektedir.

Göçertme: Bir Devlet Zorbalığı

Toplumsal tarihi bize her ne kadar göçün canlı evrimi içinde doğal ve etkileyici bir gerçeklik olduğunu gösteriyorsa da "göçertme" denilen devlet politikaları için aynı değerlendirmeyi sunamaz. Ama evet, göçertme de toplumsal bir gerçekliktir, çünkü insanlar eliyle başka insanlara uygulanır.

Ulus-devletler öncesi de görülen göçertme politikaları özellikle ulus-devletler çağında vazgeçilmez bir politik öncelik halini aldı. 1649 Vestfalya Antlaşması ile temelleri atılan ulus-devlet sistemi yüzyıllardır sorun olan devletlerin sınırlarını ve etki alanlarını aynı ulusa bağlı insanların yaşadığı coğrafya ile sınırlandırdı. Avrupa'nın ulus sayısı kadar devleti bulunmuyordu. İmparatorlukların siyasi sınırlarının içerisinde birden fazla etnik kimlik vardı. Bu karmaşa ve her an büyük çatışmalara gebe olan çelişki alanı Büyük Fransa Devrimi ile birlikte farklı bir safhaya girdi. Devrim sonrası gelişen milliyetçilik fikri, İngilizlerin kendi güçlü rakiplerini parçalama niyetlerinin sağlam bir aparatına dönünce, büyük devletler bünyesinde bulunan farklı halklar devletleşme eğilimine girdiler. Her etnik kimlik, uluslaşma ve bu yolla devletleşme arayışında mesafeler katedip 19. yüzyılda onlarca ulus-devlet ortaya çıkınca ve dolayısıyla eskinin güçlü ulus-devletleri zayıflayınca, azınlıkta olan halklar ulus-devletlerin hedefi olmaya başladı. Ya bu azınlıklar bir şekilde tasfiye edilecekti ya da söz konusu devletler iyice zayıflayıp parçalanacaktı. Bu "azınlıklar sorununa" bulunan çözümlerden biri katliam ve soykırım iken, değeri ise bununla bağlantılı olan zorla göçertmeydi. Burjuvanın devlet modeli olan ulus-devletlerde hakim siyasi sınıf, toplumun üzerinde sonsuz tasarruf hakkını kendinde gördüğünden bu insanlık dışı uygulamaları benimsemeleri uzun sürmedi.

Bu saatten sonra ulus-devletler güçlü kalabilmek için kontrolleri altında olan nüfusu son derece homojen bir hale getirebilmeliydi. Asimilasyon uygulamaları ilk başvurulan yöntemdi ve eğer işe yararsa azınlıklar kendilerini benimseyeceğinden katliamlar ve göçertmeler gibi uluslararası toplumda teşhir edilebilecekleri zorbalıklara başvurmayacaklardı. Ama eğer işe yaramazsa sınırları içindeki tüm farklılıklar (etnik kimlik, inanç, mezhep vb.) katliam ve göçertmeye tabi tutulacaktı. Kültürleri güçlü olan halklar ve inançların sonu hep böyle oldu. Tarih bunun yüzlerce örneğiyle doludur. Bilinmesi gereken bir diğer nokta ise hiçbir devlet göçertme kararını alıp uygulamaya geçerken katliamın bu işin diğer yüzü olduğundan habersiz olmamasıdır. Çünkü hepsi de çok iyi bilir ki herhangi bir azınlık vatanından göçertilme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunda direnç gösterir. Haliyle ortaya çıkacak olan direnme iradelerini kırmak ve kararlarına boyun eğdirmek için de katliama girişirler. Adeta göçertilmek istenilen topluluğa iki seçenek sunulur "gidersiniz veya ölürsünüz!"

Adeta göçertilmek istenilen topluluğa iki seçenek sunulur "gidersiniz veya ölürsünüz!"

Tarih bize ilginç bazı göçertme örnekleri de sunar. Yukarıda bahsettiğimiz ulus-devletlerin nüfuslarını homojenleştirme amacının dışında bir takım siyasi hedeflere hizmet olan göçertme örnekleri vardır. Son derece trajik örneklerinden biri İkinci Dünya Savaşı'nın hemen akabinde Sovyetler Birliği'nin Kırım Türklerine uyguladıkları göçertme politikasıdır. Sovyet istihbaratının özel görevli biriminin başında uzun yıllar görev yapan Pavel Sudoplatov'un anlatımlarıyla açığa çıkan zorla göçün hikayesi şöyledir: 1939'da başlayan ve 1945'te 50 milyona yakın insanın hayatına mal olarak sonlanan İkinci Dünya Savaşı'nın arifesinde, savaşın tarafları bu olağanüstü yıkımın mali faturasıyla karşı karşıya kaldılar. Bu son derece acı faturayı ödeyebilmek ve ülkelerini toparlayabilmek için büyük sermayeyi ikna çabalarına giriştiler. Büyük sermayedarlar da Yahudilerden oluştuğu için, onların binlerce yıllık vatan özlemlerine oynamak istediler. Stalin de Kırım'ı Yahudiler için vatan haline getiriyor, bu şekilde sermayeyi Sovyetlere akıtacaktı. Plan buydu. Bu amaçla Kırım'dan yaklaşık 150 bin Türk'ü Orta Asya'daki anavatanlarına zorla göçertme yoluyla sürdü. Lakin büyük sermaye güçleri ABD ile olan stratejik ortaklıklarını çok daha önceden kurmuşlar, savaş sonrası adımlarını belirlemişlerdi. Bu insanlık dışı girişimlerin tek kurbanı Türkler olmuştu.

Nihayetinde ne Kırım tamamen Türksüzleştirilebildi ne de Sovyetlerin kalkınması için sermaye transferi oldu.

Tarih bu tarz göçertmelere konu alan onlarca trajik örneğe de sahiptir. Emperyalizmin gelişmesi, hem

ham maddelere rahat ulaşma hem de toprağa yakın pazar alanlarını kontrol arayışları bu trajedilerin temel sebebi olmuştur. Özellikle Afrika ve Latin Amerika kıtası yaklaşık 100 yıldır bunun savaşının verildiği alanlardır. Zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklara ev sahipliği yapan bu topraklar kapitalist güçlerin ağızlarını her zaman sulandırıyordu. Petrol, doğalgaz ve zengin madenler adeta bir an önce çıkarılıp işlenmeyi ve zengin pazarlarda satılmayı bekliyor sanıyorlardı. Bu kaynaklara sahip olabilmek için 19. yüzyıl boyunca yapılan işgaller, 20. yüzyıl boyunca direniş ve ulusal kurtuluş savaşlarına dönüşüp de sonuç alınca kapitalist-emperyalist güçler 20. yüzyıl ortalarından itibaren yerli işbirlikçiler eliyle bu kaynakları kontrol etme yöntemini devreye koydular. Böylelikle işgalcilikle yargılanmaktan kurtulup, kendi ülkelerindeki kısmi özgürlüklerle demokrasinin sembolü haline geleceklerdi. Nitekim bu yolda kayda değer başarılar da elde ettiler. Lakin bu topraklarda yaşayan, doğal kaynakların bulunduğu toprakların sahibi olan yerli halklar engel olmaya devam ediyorlardı. Onlar da yerli işbirlikçiler tarafından katliamlara ve göçertmelere tabi tutulup tasfiye edilecekti. Öyle ki antropologlar Thomas Sowell ve Pitirim Sorokin, “Son iki yüzyılda Afrika ve Latin Amerika’da katliama ve zorla göçe uğramamış neredeyse hiçbir yerli halk yoktur” diyerek trajedinin boyutunu gözler önüne serer.

Tabii biz yazımızın konusu gereği ulus-devletlerdeki göçertmelerin sebebini, nasıl geliştiğini ve karşısında ne gibi tepkilerin doğduğuna bakmak istiyoruz. Bu arzumuzu T.C. devleti özelinde biraz daha detaylı açarsak meramımız daha iyi anlaşılacaktır.

T.C. Tarihi Göçertmeler ve Katliamlar Tarihidir

19. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu için iki yüz yıldır devam eden gerileme döneminin, artık parçalanıp dağılma evresini geçişinin başlangıcıydı. Büyük Fransa Devrimi’nden en çok etkilenen Osmanlı oldu. Belki de o dönemlerde bünyesinde Osmanlı kadar farklı etnik kimlik ve inanç barındıran başka bir devlet yoktu. Tam anlamıyla halklar ve inançlar mozaiğiydi. 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı’nın yaşadığı gerileme ve buhran gün yüzüne çıkmış. Saray ve imparatorluk kurumlarının yozlaşması saklanamaz olmuştu. Toprak kaybettikçe fetih üzerine kurulan ekonomi büyük darbeler alıyor ve küçülen pastadan payını almak isteyenlerin kavgası içeride daha da şiddetleniyordu. Yeni fetihler yapacak orduda düzen ve disiplin kalmadığından ekonomideki açık, halklara yeni vergilere ve baskılara ve zorla el koymalara dönüşüyordu. Öncenin haklara ve inançlara saygılı Osmanlı’sı gitmiş, Balkanlardan Ortadoğu’ya bünyesindeki halklara düşmanlaşan Osmanlısı peydah olmuştu. Nitekim Osmanlı’nın bu soygun ve zorba düzeni başta Balkan halkları olmak üzere sınırları dahilindeki halkları ve inançları da kendisine karşı sert direnişleri sevk etti.

Böylesi bir siyasi ve sosyal atmosferde cereyan eden Fransız Devrimi ile yayılan milliyetçilik ideolojisi kendine Balkan halkları arasında taraftar bulmakta zorlanmadı. Osmanlı’nın rakibi olan Hristiyan otoritelerince de desteklenen halklar 1821’de Yunanlılar ile başlayıp peyderpey Bulgarlar, Romanyalılar ve Arnavutluklar ile devam ederek, 50 yıl içinde bağımsızlıklarını ilan ederek Osmanlı’dan ayrıldılar. Osmanlı birbiri ardına yediği büyük darbelerin karşısında durabilmek ve bu ayrılıkları engelleyebilmek adına “Osmanlıcılık” denilen tüm kimliklere saygılı yaklaşıma politik olarak önceledi. Tanzimat Fermanı ile demokratikleşeceğini dünyaya duyurmak istedi. Tutmayınca Balkanlarda ve Ortadoğu’da bulunan Müslüman halkların ayrılmasını engellemek adına İslamist bir siyaset izlemeye karar verdi. Lakin 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başı bunun da tutmayacağının işaretini önce Balkanlardaki Müslümanların kendisine sırt çevirmesiyle, sonra da Arap halkların büyük güçlerle olan ilişkisiyle görmüş oldu.

20. yüzyıla sınırları içerisinde kontrolünü kaybetmiş, yüzyıldan fazla bir süredir aralıksız bir şekilde küçültülerek, ekonomik krizlerle boğuşarak, İslam coğrafyası üzerindeki etkinliğini yitirmiş olarak giren Osmanlı’da büyük değişimlerin eli kulağındaydı. Eski görkemli günlerden uzaklaşmanın tüm mesuliyetini padişaha bağlayanlar, ordu ve bürokrasi içerisinde gizlice örgütleniyordu. Bu kesime, Doğu’ya açılma politikasına uygun düştüğü ve İngiliz karşıtı bir İslam birliği kurulabilir düşüncesiyle Almanlar,

Kutsal topraklara kavuşma ve ileride olası bir tehlikeye karşı topraklarını Müslüman Araplardan Türkleri kullanarak koruma düşüncesi ile Siyonistler sınırsız destek veriyordu. Etkili bir güce ulaşan bu kesim de önce zorla 1908'de İkinci Meşrutiyetin ilan ettirdiler daha sonra Bâb-ı Âlî'yi basıp Harbiye Nazırı'nı öldürdüler. Padişahı etkisiz kılıp tüm iktidarın kendilerine geçirebilmeleri 1913'teki ikinci darbeleriyle mümkün oldu. İttihat ve Terakki Cemiyeti böylelikle tüm dizginleri ele almış ve tüm ideallerini hayata geçirmek için uygun fırsatı yaratabilmişlerdi. Avrupa'da ayak sesleri duyulan büyük savaş da tüm süreci hızlandırmaya yaramıştı.

Kemalistlerle arayı bulan Sovyetler, bir kez daha geliştirdikleri ilişkiler dolayısıyla 1929 yılında "Kurdîstana Sor" özerk yönetimine son verdiler

20. yüzyılın başında daha önceki büyük darbelere Selanik'in de eklenmesi İttihatçılar açısından duygusal olarak telafisi mümkün olmayan bir kayıp anlamına geldi. Çünkü Selanik hem onların Mason localarında eğitildikleri ve Siyonistlerle iş tuttukları merkezdi, hem de manevi olarak önemi büyüktü. İttihatçılarda bu kayıplardan kritik bir ders çıkarmıştı. Buna göre Makedonya ve Batı Trakya bile heterojen nüfus yapıları nedeniyle yani Hristiyan halklarının varlığı nedeniyle kaybedilmişti. İttihatçılar da aynı hatayı bir daha asla yapmamaya karar verdiler. Böylelikle ilk hedef Anadolu'da yaşayan gayrimüslim halklar olacaktı. Diğerlerine sonra sıra gelecek zaten.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve tüm gözlerin Avrupa'ya çevrilmesi İttihatçılar için "Allah'ın lütfu" idi. Savaşın başlamasından aylar sonra ilk hedefe, yani Ermenilere yönelim oldu. Ermeniler Osmanlı bünyesinde bulunan en kalabalık Hristiyan nüfusu ve uluslararası bağlantıları Ortodoks kiliseleri üzerinden Rusya ile temasları vardı. Anadolu'yu Türkleştirme operasyonları çok vahşice bu koşullarda başladı. Tarihte eşine ender rastlanan bir tehcire girişildi. Nisan 1915'te milyonlarca Ermeni'nin göçüne ve katliamına başladığı tarih oldu. Bu öyle bir katliam ve göçertme idi ki Hitler bile Yahudilere dönük soykırımlarında bundan esinlenip örnek aldığını söyleyecekti. Ama T.C. ara vermeye hiç niyetli değildi. Hemen bir yıl sonra 1916 yılında Süryaniler hedef alındı. Bununla da yetinilmedi, bu süreçte devletle birlikte hareket etmeyen yaklaşık 700 bin Kürt de sürüldü.

Her ne kadar bu operasyonları başlatan İttihatçılar idiyse de bu partinin çekirdeğini "Merkezi Umumi" denen küçük bir grup oluşturuyordu. Asıl kararlar da bu merkezde alınıyordu. Bu küçük grubun asıl belirleyicileri Talat, Enver ve Cemal paşalar ile Dr. Nazım, Dr. Bahaeddin Şakir ve Selanikli Avukat Emanuel Karasu'dan oluşuyordu. Bu gruba sonradan Ziya Gökalp da eklendi. İTC içindeki bu merkez tamamen Alman yanlısı ve Mason localarında yetişmiş insanlardı. Bu yüzden Fransızlar, Ermeni tehciri için "Alman aklı, Türk işçiliği' diyordu.

T.C.'nin kendi nüfusunu yaratma serüveninin kanlı başlangıcı 1915-1916 Ermeni-Süryani-Kürt tehciri ile olmuştu. Fakat büyük savaşta Alman yanlıları yenilgi dolayısıyla tasfiye olunca, savaşın galiplerine yani İngiliz yanlılarına alan açıldı. Bu yeni hakim sınıf da yeni devletin kurucuları oldu.

M. Kemal ve arkadaşlarının da elbette yaşananlardan çıkardıkları sonuçlar vardı. Bunlar da 1908'den sonra İTC'nin hakimiyetini ele geçiren Türkçü bir kuşaktan geliyorlardı ve hepsi birer milliyetçilerdi. Bu yeni sınıfın devletin Müslümanlık ortak paydasında bir arada kalamayacağını, diğer etnik grupların yok edilmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Zaten dönemin neredeyse bütün Türkçülerinde iki farklı Türkçülük anlayışı vardı. Biri tüm dünya için geçerli olan Turan ütopyasıydı ve bunlar çoğunlukla Alman yanlılarıydı. Diğeri ise daha minimalist denilebilecek, özellikle Anadolu'da yaşayan Müslümanları Türklük çatısı altında toplamayı hedefliyordu. Fakat ikinci hedefin gerçekleşmesi zordu. Çünkü ortada birtakım aydın, siyasetçi ve bürokrat dışında bir Türklük bilinci ve duygusu yoktu. Türk tarihi ve kültürü vardı ama ortada bunlarla gurur duyan, bunlar için savaşmaya hazır bir Türk milleti yoktu. İşte onu yaratmak

gerekecekti, İTC'nin ikinci kuşağı da derhal bu minvalde işe girişti.

"Milli Mücadele" sürecinde Müslüman Türkler ile "gâvurlar" karşısında "İslam kardeşliği" motivasyonu ile ortaklaşan Kürtler, savaş sona erer ermez tasfiye girişimiyle karşılaştılar. Buna ilk tepkiyi veren Koçgiri aşiretleri Sivas, Erzincan ve Dersim'e kadar uzanıyordu. Bu başkaldırının diğer bir kolu Elazığ, Malatya, Adıyaman ve Maraş'a kadar gidiyordu. Bu isyan Kemalistlere iki açıdan ders oldu. Birincisi Kürtlerin tasfiyesinden gecikilmeyecekti. İkincisi ise nereden başlanacağıydı. Dolayısıyla Tokat'tan başlayıp, Sivas, Erzincan ve Malatya Kürtleri tasfiye edilmek üzere zorla göçe tabi tutuldu. Bugün bile o hat neredeyse Kürtsüz kalmış durumda.

Lakin Kürt sosyolojisi ve coğrafyası Ermeniler ile aynı olmadığı için tedbirler farklılaşmak zorunda kaldı. Göçertme fikri işe yaramıyordu çünkü göçertebilecekleri toprakları kalmamıştı. Mondros Mütarekesi ile koca Osmanlı'dan Anadolu'ya sıkışmış bir Türkiye kalmıştı. Sürebileceği çöller Suriye ve Irak'ta kalmıştı. Haliyle Türkleşmeye direnenler mecburen imha edilecek ya da asimile olarak eriyecekti. Peşi sıra gelişen Şeyh Said, Zilan ve Dersim isyanlarında devletin politikası tamamen soykırım uygulamaları oldu. Son Dersim isyanı ile görünürde Kürtlüğe ait hiçbir şey bırakılmamıştı.

Kemalistler Türk-ulus devletini canhıraş bir şekilde kurmaya çalışırken sadece TC toprak u yerlerden biri Kurdistana Sor idi.

Kurdistana Sor, Ekim Devrimi'nin yarattığı pozitif atmosferle birlikte halkların kendilerini dile getirme şansı buldukları dönemde bugünkü Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki Laçîn bölgesinde 7 Temmuz 1923 yılında otonom bir statüde ilan edilmişti. Sovyetlerin halkların kendi kaderini tayin hakkına gösterdiği saygının bir tezahürü olarak görülüyordu. Lenin hayatını kaybedip de yerine Stalin'in geçmesi sonrası Sovyetler önce Birinci Dünya Savaşı ardından da içeride karşı-devrimcilerle yürüttükleri savaşın yaralarını sarmaya çalıştı. Bu uğurda devletlerarası sistemde tanınmak, ekonomik ilişkiler geliştirmek, yeni ittifaklar kazanmak istiyordu. Sıcak denizlere inmek, yani Kemalist rejimi kendi yanına çekmek amaçlı zaten Şeyh Said İsyanı'nı Komitern'de feodal ve gerici olarak nitelendirmişlerdi. Böylelikle Kemalistlerle arayı bulan Sovyetler, bir kez daha geliştirdikleri ilişkiler dolayısıyla 1929 yılında "Kurdîstana Sor" özerk yönetimine son verdiler. Lakin Kemalistlerin gönlünü hoş etmek hiç de kolay değildi. Sovyetlerden bu bölgedeki Kürtlerin varlığının -ilelebet tehdit olduğu için- sona erdirilmesini talep ettiler. Sovyetler de bu zorla göçe "Sosyalizmin anavatanını korumak amaçlı" diyerek onay verdi. Yaklaşık 200 bin Kürdü sistematik olarak Sovyet coğrafyasına sürdüler.

Her zorunlu göç kendi içinde milyonlarca trajedi taşır

T.C. 20. yüzyılın ikinci yarısına içerde ve yakın coğrafyalarda (Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin ortadan kaldırılıp, liderlerinin idamları ve ordularının sürülmesinden sonra) Kürt tehdidi olmadan giriyordu. Tüm bu zorla göç ve katliamlar sürecinde evrenselci ideolojilerin meseleye yaklaşımları da ibret vericidir. Marksistler, Kürt ve Ermeni meselesini yeterince ciddiye almıyor, bunlar için "Emperyalizmin oyununa gelmişler" ya da "Sınıf mücadelesi değil kimlik mücadelesi yapılıyor" diyebilmektedirler. İslamcılar "Kürtlerin kavimcilik yaparak ümmeti böldüğünü", "Ermeniler ise hak ettikleri sonu buldular" diye düşünüyorlardı. Kemalist aydınlar zaten Kürtleri feodal ve dincilikle yaftalamışlardı. Bu düşünceler suçu başkasına atarak duyarsız kalma ve haklı olma imkanı sağlıyordu. Sayılan tüm bu ideolojik unsurlar, Türk tarihindeki şiddeti ve kahramanlığı neredeyse eş zamanlı kullanırken, şiddet içeren olayları (fetih, savaş vb.) sürekli kutlarken ve en savaşçı komutanlara hayranlık beslerken, Türk ve Müslüman olmayan halklar söz konusu olduğunda şiddetlerine ve direnişlerine hep düşmanca yaklaşıp, şiddet karşıtı unsurları öve öve bitiremiyorlar.

T.C. bu yönüyle de İsrail'e örnek teşkil etmiştir. Aslında zaten proto İsrail olmaları hesabıyla Kürtler ve gayrimüslim halklar üzerinde yaptıkları, İsrail'in Filistinliler üzerinde uyguladıklarının da bir öncülü olmuştur. İsrail de resmen kurulduğu 1948 yılından bu yana Filistin üzerindeki stratejisi buna dayalıdır.

Bir MOSSAD ajanı olan fakat sonradan daha fazla dayanamayacağını söyleyerek MOSSAD'ın tüm icraatlarını deşifre eden Victor Ostrovsky, "Hile Yolu" adlı kitabında İsrail'in MOSSAD eliyle Filistin halkını parça parça nasıl göçe zorladığını anlatır. İkinci Dünya Savaşı sonrası kazanan "demokrasi" zorla göçü, soykırımı vb. insanlık dışı uygulamaları mahkum edince zorba ulus-devletler göçertme politikalarını inceltip zamana yayarak uygulamaya başladı. Daha önce Stern ve Haganah adlı iki paramiliter örgütü ile bu işleri yapan İsrail, MOSSAD'ın kuruluşuyla daha kurumsal bir şekilde iki temel görevi ifa eder oldu. Birincisi kutsal topraklar dışındaki Yahudilerin bazen kaçırılarak, bazen bulundukları devletlere rüşvet vererek, bazen de gönüllülere rehberlik ederek İsrail'e getirmekti. İkinci görev ise "Kutsal Topraklar" üzerindeki Arap halkını göçe zorlamak. Bunu da çoğunlukla terör faaliyetleriyle yapmak. Hala devam eden bu zorla göç politikasına uluslararası toplumda ciddi bir direnç oluşmuyorsa bunu kurdukları istihbari ve ekonomik ilişkilere borçlular. 60 yıl içerisinde yaklaşık 1 milyon Filistinli Arap topraklarından göçertilmişti. Ve bu sayı her geçen gün de artmaya devam etmektedir.

Yakın tarihin bize gösterdiği bir diğer gerçeklik ise ulus-devletlerin zorbalığına karşı özgürlükleri için direnen halkalara ve inançlara karşı iradelerini ve mücadele azimlerini kırabilmek amacıyla uygulanan zorla göçtür. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısı bu tarzda örneklerle doludur.

Fransızların kendi işgal bölgelerinde direnen Cezayir ve Vietnam halkına uyguladıkları ve neredeyse her ailenin göçertileceği yerleri dahi belirleyerek yaptığı zorla göç en öne çıkanıdır. Cezayir'in şehirlerinin varoşları direnişçileri sakladığı gerekçesiyle 100 bin Cezayirli Arap halkı Cezayir'in dört bir tarafına sürüldü. Vietnam köylüleri sömürgeci işgalcilere karşı direniyor ve gerillalarına sahip çıkıyor diye on binlerce köy Fransızlar tarafından yakılarak, köylüler zorla göçe tabi tutuluyor. Bu göç esnasında 100 bine yakın insan katledildi. Fransızların tam olarak başaramadığını ABD daha sonra Vietnam'da yapmaya devam etti. 13 binden fazla köyü de onlar yakıp, köylüleri sürdüler. Bu politika, gerilla mücadelesini tasfiye edebilmek amacıyla son derece bilinçli uygulanıyordu. "Bataklığı kurutmadan sivrisinekleri yok edemeyiz" ünlü sözü Vietnam'da görevli Fransız görevlisinin sözüdür. Daha sonra NATO üyesi ülkeler de devrimci gerilla mücadelelerine karşı bu doktrini mücadelenin yükseldiği her yerde temel politika olarak benimsedi.

Kurdistan Özgürlük Mücadelesi de Kuzey'de baş gösterip dalga dalga büyüyünce ve sayıları on bini geçen gerilla ordusuna ulaşınca, T.C.'de tüm tarihsel reflekslerini hem de NATO doktrinini hatırladı. Dönem kalıcı bir nüfus mühendisliğine ve demografik değişimlere ancak "terörle mücadele" adı altında meşruiyet biçiyordu. Hukuki olmasa da meşruydu ve hiçbir uluslararası tepkiyle karşılaşmıyordu. T.C'de JİTEM ve Hizbul-kontra hamlelerinden sonuç alamayınca geniş çaplı zorla göç için icazet peşine düştü. 1993 yılında "yeşil ışık" yakılınca da önce gerekli hükümet ayarlamalarını yaptılar (Özal öldürülüp yerine Çiller-Demirel ikilisi geldi) sonra da Kuzey Kurdistan'da on binlerce köyü boşaltıp (çoğu da yakıldı) halkı göçe zorladılar. Yaklaşık 3 milyon Kürt başta İstanbul, İzmir, Bursa, Adana, Mersin ve Antalya olmak üzere Batı'daki metropollere göç ettirildi. "Kaynağı kurutmak" adına yapılan bu insanlık suçuna neredeyse dünyadan tek bir ses bile çıkmadı.

Elbette her zorunlu göç kendi içinde birçok trajedi taşır. Bunları anlatmak ve işlemek, kamuoyunu daha duyarlı bir hale getirebilir. Lakin faşizmin hüküm sürdüğü T.C. gibi ülkelerde bundan çok daha fazlası gereklidir. Göç ettirilen yerlerde örgütlenip, anavatanına yani öze dönüştür…

Öze Dönüş: Onurlu Direnişin Temeli

Kurdistan Özgürlük Mücadelesi'nin dayandığı sosyoloji neredeyse diğer tüm devrim hareketlerinden farklıdır. Kürtler hem vatanlarının dışında olanlar hem de vatanlarında oldukları halde vatansızdır. Kürtler hem dünyanın her yerinde hem de vatanlarının içinde bulunduğu dört ülkeye dağılmıştır. Kürtler hem kendi topraklarında yoksuldur hem de bulundukları tüm ülkelerdeki en ucuz işgücüdürler. Yani Kürtler, Rojava ve Şengal hariç dünyanın her yerinde ya sığınmacı ya da ikinci sınıf vatandaş bile olmayan paryalardır. Ne Yahudiler gibi sermaye ve istihbarat gücü olabilmişler ne de Ermeniler gibi diasporalarının diplomatik gücü vardır. Göç ettirildikleri her şehrin varoşlarında karın tokluğuna yaşayan ve ömürleri her türlü baskıya ve

zora tahammül ile geçen bir halktır. Buna rağmen Kurdistan'dan özellikle Batı'ya göç devam etmektedir. Savaşın ve baskının arttığı dönemlerde daha sık karşılaşılan bu göç hiç kuşkusuz ideolojik mücadelenin zayıflığıyla yakından bağlantılıdır. Kurdistan Özgürlük Mücadelesi dünya üzerinde Kürtlerin bulunduğu hemen her yerde örgütleme çalışması yürütmektedir. Buna rağmen ülke dışında yaşayan Kürtlerin öze dönüşleri sömürgecilerin göçertme politikalarını boşa çıkaracak düzeyde değildir.

Aslında öze veya ülkeye dönüş zihniyet ve yaşamda başlar. Öncelikle ülkeden kaçış psikolojisinden kurtulmak gereklidir. ülkede tutulacak alanlar vardır. Bunun en başında da tarihsel geçmişe dayalı olarak yaşanan direniş, oluşan bilinç ve Kürt varlığının kendi farkına varmasıdır. Kolay değil, elli yıllık büyük direnme sonucu toplumsal varlık bilincine varıldı. Ağır ve büyük bedeller ödenmiştir, ödenmeye de devam edilmektedir. Özgürlüğün değer ve büyüklüğünün farkına varılmıştır. Kurdistan parçalarında tutunulacak özgürlük alanları oluşmuştur. Burala tutunmak temel olabilmelidir. Öncelikle psikolojik olarak ülkeyi terk etmek yöneliminden çıkılmalıdır. Öze dönüş bilinçte oluşturulmalı, başarılabilecek farkındalığa ulaşma yurtsever olmanın, özgürlükçü olmanın gereği olduğu bilinmek durumundadır. Bu pencereden bakıldığında çok şeyin aşılabileceği, kendine ve özgüce güvenin açığa çıkacağı tartışma götürmezdir. İnsan olmak ait olduğun toplumun özgürlüğü ile bireysel özgürlüğün esası olduğu, özgürleşen toplumun özgürleşen toplum olduğu gerçeğinden hareketle dünyanın neresinde olunursa olunsun her Kürdün öncelikle bilinçte ülkesine dönebilmeli ve bulunduğu yerde özgürlük saflarında yer almakla başlamak gerektiği ortadır.

Başta özgürlük mücadelesine gönül veren çalışanların mülksüzleşme pratikleri son bulmak zorundadır. Yurtdışında sığınmacılığı asla kabul etmeyip ülkeye dönüşleri, mücadelenin ihtiyaçlarına sırt olmayı en birinci görev olarak kabul etmeleri lazımdır. Böylelikle yurtdışındaki Kürt halkı için öze dönüşün kimliksel ve kültürel varoluşları için ne kadar hayati olduğu anlatılabilsin. Çünkü yurtsever Kürt halkına yapılan ülkeye dönüş çağrıları, sürekli olarak "Bize diyorsunuz ama tüm siyasiler buraya yerleşip duruyor" cevaplarına çarpmaktadır. Bu durum yurtdışındaki ve metropollerindeki tüm çalışmaların stratejik hedefinin halkın kendi özüyle, toprağıyla yeniden buluşturmak üzerine inşa edilmesi ile aşılacaktır. Tüm ama tüm pratikler bu amaca hizmet etmelidir.

Bunun dışında boşaltılan köylere yurtsever Kürt halkı geri dönmelidir. Asla siyasi konjonktürü buna gerekçe haline getirmemelidirler. Kendi toprakları dışında yaşamak zaten yeterince zor ve her türlü aşağılanmaya açıkken, şimdi bir de büyük ekonomik kriz metropolleri terk ederek öze dönüşün, kendi toprağında kendi işinin başında olmanın tüm zeminini sunmuştur. Özellikle Avrupa'da bulunan Êzidî Kürtler Şengal'e her zamankinden daha fazla sahip çıkmalı ve topraklarına dönmelidir. Şengal onlar için iki kat fazla bir öneme sahiptir. Şengal Êzidîler için hem bir anavatan hem de dinlerinin kutsal toprağıdır. Êzidî Kürtlerin özü Laleş'tedir. Rojavalı halk da bu süreçte kendi ülkesinin yeniden inşası için dönüşü acilen gündemine almalıdır. En şanslı olan onlardır, çünkü artık özgür Kürdün var olduğu ve var olacağı topraklar Rojava'dır. Hem savunulmaya hem de kalkınmaya ihtiyacı vardır.

21. yüzyıl Kürtlerin yüzyılı olacaksa Kurdistan devriminin temelinde öze (ülkeye) dönüş olmalıdır. Geri kalan her çalışma bunu beslemek ve bunun üzerinde yükselmek durumundadır.

Yararlanılan Kaynaklar:

1- Victor Ostrovski, Hile Yolu
2- Pavel Sudoplatov, Özel Görevler
3- Kasım Engin, Tarih Şimdidir
4- Barış Ünlü, Türklük Sözleşmesi
5- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Manifestosu-DUM

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Beyin Göçü ve Bilginin Yeni Jeopolitiği

M. Şirin Bozçalı

Uygarlıksal gelişmede değişim aralıkları bilim ve tekniğin gelişim düzeyine bağlı olarak hız kazanır ve çağ dönüşümleri yaşanır. Bu çağ dönüşümlerine yol açan toplumsal değişimlerin gerçekleştiği yüzyıllar değişime tanık olanlar tarafından çeşitli biçimlerde tanımlanır. 21. yüzyıl, "Bilgi Çağı", "Bilgi Toplumu", "Dijital Dünya", "İnternet Çağı", "Elektronik Para Çağı" "Enformasyon Çağı", "Entelektüel İnsan Çağı," "Küresel Rekabet Çağı", "Demokratik Uygarlık Çağı" ve "Demokratik Modernite" tanımlamalarıyla adlandırılmaktadır. Tanımlamalar farklı kuramsal perspektiflerden yapılmış olsa da hepsinin ortaklaştığı nokta bilim ve tekniğin 21. yüzyılda çağ dönüşümüne yol açtığına işaret etmesidir.

21. yüzyıl başları küresel bilgi toplumunun gelişimi olarak tanımlanır. Söz konusu bilgi toplumunda, bilginin ekonomik üretimi ve sosyal değişimin en önemli faktörü olarak ülkelerin ulusal sınırları ile sınırlandırılamayacak bir tarzda daha önce hiç olmadığı kadar hızlı ve özgürce hareket etmesi varsayılmaktadır. Bu bakımdan, bilgiye sahip kişilerin dolaşımı veya göçebe tarzı hareketi de uluslararası işgücü ihtiyacı (küresel piyasa) dinamiklerine göre artış göstermektedir. Bu gerçekliğin kendi içinde büyüme, gelişme değişim kapasitesini koruma savaşı veren ülke ve halklar üzerinde olumsuz etkileri olduğu ve daha ağır sonuçların olabileceği yönünde görüşler de söz konusudur.

Beyin göçü, entelektüel insan göçebeliği dünya çapında gerçekleşen ve giderek karmaşıklaşan toplumsal bir olgudur. Kapitalist modernitenin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşadığı dönüşüm ve yeni sömürgecilik politikalarıyla şekillendirirken iki kutuplu dünyada, 60'lı ve 70'li yıllarda kuzey-güney, merkez-çevre ülkeleri arasında ve yine "Demir Perde ülkeleri"nden kapitalist merkezlere bilim insanları ve mühendislerin göçü yoğun ve sistematik bir biçimde gerçekleşmekteydi. 1980'lerin sonu ve 90'ların başına denk gelen soğuk savaş sonrasında, ulus-devletlerin bilimsel, teknolojik, sınai ve sosyal sistemlerinin çöküşünün ardından göç hareketliliği, eşi görülmemiş bir düzeyde doğu-batı arasında bilim insanı, mühendis ve araştırmacıların ülke dışına çıkışı yönünde gerçekleşmiştir. Bunun belli amaçlar çerçevesinde hegemonik güçlerce organize edilen bir göç, göçertme hareketi olduğu tartışmasızdır.

Günümüzde kitle iletişim araçları, farklı yerlerden kapitalist modernitenin "cazibe" merkezlerine doğru gerçekleşen kalifiye işgücü göçüne fazlaca yer vermekte, geniş bir mesleki kategorinin varlığı ve bu olgunun yaygınlığına dikkat çekmektedir.

Kapitalizm eşitsiz gelişim gösteren bir özelliğe sahiptir ve hegemonik bir sistemdir. Bu nedenle genellikle nitelikli iş gücünün az gelişmiş ülke ve merkezlerden dünya çapında işleyen bilgi tabanlı ekonominin merkezlerine, dolayısıyla gelişmiş kapitalist ülke merkezlerine doğru gerçekleşmesi nedeniyle göç olgusu çok boyutlu, çok taraflı ve çok merkezli olmasına rağmen bu durumun çok boyutlu bir siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel problem olarak görülmemesi de düşündürücüdür. Göç hareketinin gelişmesinde etkileyici faktörleri bünyelerinde barındırmalarına rağmen beyin göçü sadece görece az gelişmiş ülkelere ya da bazı sosyo-politik sorunlar yaşayan ülkelere özgü bir olgu değildir. Göç, orta gelirli ülke ekonomileri için olduğu kadar gelişmiş büyük endüstriyel ekonomiler için de endişe vericidir. Ulus-devletlerin vasıflı yurttaşları sınırları içinde

tutma güçlerinin azaldığını fark etmeleriyle bu endişe artmaktadır. Uluslararası tekeller tarafından istikrarsız küresel mali piyasalar ile beşeri sermaye çıkışı arasında bir benzerlik ilişkisi kurulmaktadır. Dolgun ekonomik teklifler sebebiyle bir yerden başka bir yere bir günde gitmeye yatkın yüksek kalifiye iş gücünün hareketliliğinin hız kazandığı fikri öne çıkmaktadır. Aslında yeni bilgi ve iletişim teknolojileri; arz ve talep arasında küresel çapta gerçekleşecek olan hızlı ve açık bir eşleşme için piyasaya gerekli ve yeterli araçları sağlıyor görünmektedir. Nitelikli insan, kalifiye işgücü yetiştirme ve değerlendirme sürecini, başka faktörlerin yanı sıra en fazla sınırlayan husus olan işlem maliyetleri, yeni küresel piyasa şartları tarafından ortadan kaldırılmıştır.

Göçebelik, bireysel değil bir topluluk hareketidir. Dolayısıyla kişisel tercihler gibi görünen nitelikli insan göçü aslında sosyolojik bir grup hareketidir

Zayıf ekonomi ve düşük bilgi yoğunluğuna sahip ülkeler, sınırlanmamış yeteneklerini sosyal, siyasal ve kurumsal olarak da başka sebep ve bağlarla ulusal sınırlar içinde tutamamaktan dolayı gelecek korkusunu haklı olarak yaşamaktadırlar. Gelişmiş kapitalist ülkelerde, yüksek teknolojiye dayalı ekonominin ihtiyaç duyduğu kalifiye iş gücüne olan talebin baskısı arttıkça ve nitelikli insan göçü gözle görülür hale geldikçe, bu korku daha fazla hissedilmektedir. Yüksek teknoloji faaliyetlerindeki zayıflıkla bağlantılı oluşan yoğun istihdam durumu, yapısal enflasyonist eğilimlere, oluşan aşırı basıncın ve özellikle ekonominin nitelikli işgücü göçünün kanallarını açarak düşürülmesi riskine oranla daha fazla ilgi uyandırmaktadır.

Bilim insanları ve mühendislerin faaliyet, iş ve etkileri bugünün küresel bilgi toplumu ve bilgi tabanlı ekonomisini büyük ölçüde şekillendirmekte ve beyin göçü hareketliliği normal bir durum olarak algılanmaktadır. Bu nedenle göç, önceki yüzyılda araştırmacılarda görülen hareketliliğin devam etmesiyle birlikte, günümüzde diğer alanlara yayılıp yaygınlaşmaya başlamıştır. Bilişim ve iletişim teknolojisinin gelişimine bağlı olarak; yeni bilgi üretim yöntemlerinin mesleki sınırları silikleştirdiği ve olanların birçoğunda araştırmaların yaygın hale gelmeye başladığı kabul edilmekte ve sonuç olarak bu tarz profesyonel göç davranışlarındaki genelleşmelere her yerde tanık olmak şaşırtıcı olmamaktadır. Çünkü bir bakıma bu davranışlar, bilimsel dünyanın iç eğilimlerini yaymakta ve yansıtmaktadırlar. Kuşkusuz günümüz küresel bilgi toplumu aktörlerinde görülen önemini anlamakta bize yardımcı olacak bir kavramlar ve teoriler bütününün yanı sıra tarihi derinlik, antropolojik kanıtlar ve niteliksel veriler sunması, bilimsel toplumdaki beyin göçü hareketliliğinin niçin araştırıldığı sorusunun bir cevabıdır. Bu bakımdan, bu makalemizde bilim insanı ve mühendislere odaklanacak, "beyin göçü" problemi bağlamında bilim insanı ve mühendislerin uluslararası hareketliliğine odaklanacak, diğer mesleki kategorilerdeki göçe de yeri geldiğinde vurgular yapmaya çalışacağız.

Beyin göçü problematiği, "bilimsel göçebelik" olarak da adlandırılmaktadır. Göçebelik kavramı tarihsel toplumsal düzlemde bir yaşam ve davranış şekline gönderme yapar. Gilles Deleuze'nin felsefi çalışmasında belirttiği gibi, göç davranışları coğrafi ve sosyal olduğu kadar entelektüel ve kültürel hareketlilik anlamına da gelir. Göçebelik, bireysel değil bir topluluk hareketidir. Dolayısıyla kişisel tercihler gibi görünen nitelikli insan göçü aslında sosyolojik bir grup hareketidir. Genelde göçebeler dinamik gruplar halinde yaşam olanakları bulacakları veya bilgiye ulaşacakları rotaları takip ederek vardıkları yerlerde karşılaştıkları zorluklarla mücadele halinde ortamla ilişkilenerek, daha önce yaşadıkları veya ziyaret ettikleri yerlere geri dönen bir davranış tarzı sergilemektedirler. "Bu yaklaşımla bir bakıma mevcut bilimsel gruplar ile geleneksel göçebe toplumlar karşılaştırılıyor gibi görünmektedir. Bu hareketlilik yaklaşımı, göç olgusunun somut bir örneğini teşkil ettiği kültürleşme, öğrenme, pekiştirme ve toplu bağları içermekle birlikte küresel piyasa güçlerine cevap veren insanlığın atomistik ve post-sosyal kişisel içeriklerinden çok uzak bir yaklaşımdır."[1]

1 **Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:13, Sy:64**

Bu bakımdan güncelde beyin göçü ve bu yönlü gelişmelerin kaynağı olan aktör fazlalığına yön veren jeopolitiğe göz atmak için göçebelik kavramını bir giriş mahiyetinde belirttik. Bu entelektüel, nitelikli insan göçünün küresel bilgi toplumunda ne anlama geldiğine dair sosyolojik ve tarihsel bir perspektif oluşturmaya katkı sağlayacaktır.

Bilim İnsanlarının Göç Hareketi

Bilim ve tekniğin gelişimi ile fiziki ve kültürel göçlerin gerçekleşmesi arasında bağlantı kurulmaktadır. Buna göre, bilim doğal olarak "insan ve fikirlerin dolaşımı" üzerine inşa edilmiştir. Buna dair genel bir görüş de mevcuttur. Gerçekte ise bu biçimde gerçekleşen bilimsel bilgi değildir. Bilakis mekan değişikliğine, dolayısıyla hareketliliğe yatkın olan bilim insanlarının daha önceden kurumsallaşmış ve belli yöntemsel faaliyetin uygulayıcısı olmalarını ifade eder. Doğal toplumun botanikçi kadınları, Mezopotamya neolitiğinin ziraatçı ve şifacıları, kozmolojik Sümer rahipleri, Mısırlı simyacılar ya da Medyalı demircilerin hepsi de gelişmiş nitelikli bilgiye olduğu kadar, dinsel güçlere de sahiptirler ve dönemlerinin bilginleri olan bu insanların kendi yaşam alanları sınırlarının dışına çıktıkları tespit edilememiştir. Fakat toplumsal gelişmeye koşut olarak bilgi üretimi ile manevi faaliyetlerin birbirinden ayrılması ve daha karmaşık iş bölümünü gerektiren kent yaşamıyla uzmanlaşmanın ortaya çıkması köklü bir değişime yol açtı. Bu gelişme modern bilim ile bilgi üreticisine toplumda belli bir yer, saygın bir konum ve statü sağlayan doğal bilgi arasındaki önemli ayrılıklardan birini oluşturur.

Uygarlıksal gelişmenin antik çağlarında, ne zaman ki uzmanlaşma bilim insanı ve mühendislerle ilişkilendirildi, coğrafi bölgelerin göç hareketi beraberinde geldi. Bu göç hareketi daha başlangıcında çevre coğrafyalardan uygarlık merkezlerine doğru bir özellik gösterir. Merkezi uygarlığın ana nehrini oluşturan Sümer (Akad, Asur, Huri vb.) ve Mısır uygarlıklarının kentleri cazibe merkezleridirler. "Mezopotamya ve Mısır merkez ilkçağ köleliği, uygarlık sınırlarını Asya'nın doğusundan batı ucuna kadar yaymıştı. Grek ve Roma köleci sistemi bu zengin miras üzerinde yükselme sürecindeydi… Doğu'nun günümüzde Batı merkezlerinde bilim ve kültürü öğrenmek için yaşadığı sürecin tersi geçerliydi. Yüksek bilim ve kültür merkezleri Babil ve Mısır'daydı. Grek ve Roma'ya ideoloji taşıyanlar, bu merkezlerde sıkı eğitimden geçen rahip adayları ve mistiklerdi. Doğu üretim tarzı kadar ideolojik ürünlerini de bu M.Ö. 1000 yılında yoğunca yaşıyor, bilimsel tecrübelerini aktarıyor, alfabe sistemini öğretiyordu. Kısacası Avrupa'nın iki Asya'ya yakın yarımadası, Grek ve İtalya, değerleri taşıma köprüsü rolündeydiler."[2]

"Yarımadanın ilk filozofları olan Milletli Thales ve Pythagoras, uzun yıllarını Mısır ve Mezopotamya'da geçirerek, M.Ö 6. yüzyılda birçok yeniliği taşırma ve seslendirme olgunluğuna gelmişlerdi. Adeta günümüzde az gelişmiş ülke gençlerinin Avrupa uygarlık görüşlerini ülkelerine yaymaları gibi, bu ilk filozof adayları da gençliklerini özellikle dönemin kültür merkezi Babil'de geçirerek ve uzun pratik deneyimlerden geçerek, dünyanın o dönem için en gelişkin (matematik ve tıp başta olmak üzere) bilgilerini, mitolojik ve teolojik esaslarını mükemmel bir biçimde öğrenip dönüyorlar, tarihi bir klasik çağ Grek hamlesinin düşünce temellerini atıyorlardı."[3]

Bilimsel bilgi, kültür ve tekniğin Mezopotamya ve Mısır uygarlık merkezlerinden dönemin bilim insanlarınca Grek yarımadasına taşınması klasik kölecilikte çağ dönüşümünü temellendirir. "Grek filozofları felsefe çağını başlattığında, en azından Mezopotamya'da M.Ö 10000 yılından beri derinleşen ve dalga dalga yayılan neolitik çağ kültürüyle sınıflı toplumun büyük birikiminin kaynaklarına dayanıyorlardı."[4] Bu tarihsel gerçekliği, M.Ö. 4. yüzyıla kadar süren Helenistik dönem açıkça göstermektedir. O dönemin büyük bilim insanları (Öklid, Arşimet, Crideli Euxades, Pergeli Apollonius, Cyreneli Eratosthenes vb.) Mezopotamya ve Akdeniz havzasına seyahatler etmiş ve başta İskenderiye olmak üzere birçok önemli kenti ziyaret etmiş ve bir süre kalmışlardır. Kütüphanesiyle ünlü, bilimsel araç ve materyallerin bulunduğu yüksek bilgi birikimine sahip İskenderiye yetenekli bilim insanlarını çekebiliyordu. Barındırdığı yapısal öğelerden öte İskenderiye bilgi ve deneyimlerin biriktiği, edinildiği ve değiştirildiği bir çeşit bir akademik forum, bir buluşma noktası ve kendiliğinden cazibe eylemleri üreten bir kültür kenti olmuştur.

---

2 **Sümer Rahip Devletleri – Abdullah Öcalan**

3 **Sümer Rahip Devletleri – Abdullah Öcalan**

4 **Sümer Rahip Devletleri – Abdullah Öcalan**

Bu tarihi örnek, hareket ve yoğunlaşma eğilimleri ile bilimin gelişmesinin içsel olarak birbirlerine bir madalyonun iki yüzü gibi bağlı olduğunu ve bu fenomenin kendisini oluşturan çevre ve şartlardan koparılamayacağını göstermektedir. Bu dönemden itibaren çevreden hegemonik kent uygarlıkları merkezine doğru süregelen bilim insanı hareketi örnekleri mevcuttur. Ancak söz konusu göç hareketinin önemi ve anlamı değişime uğramıştır. Bununla birlikte 20. yüzyılda bilgin ve araştırmacı göçün unsurlarından sadece birini oluşturan bilimin uluslararasılaşmasına doğru bir eğilim oluşmuştur.

Antik çağlarda, bilim insanı hareketliliğinin bilimde kurumsallaşmanın oluşmaya başlamasıyla meydana geldiğini açıklayan temel bir belirleyici ilke vardır. Bilimsel kurumun en temel normlarından birisi evrenselliktir. Bu gerçeklik tarihsel olarak bilim insanı göçünün arka planını oluşturmaktadır. Bu noktada modern küresel bilim ile yerel ve doğal bilgiyi birbirinden nelerin ayırt ettiğinde tekrar değinmek gerekmektedir. Bilim çevrelerinin genel yaklaşımına göre, temel fark açıklıktır. Yerel ve doğal bilgi, kendini dış düşünme şekilleriyle yüzleşmeye maruz bırakmazken, bilim ise tam tersine her önermenin diğerleri tarafından kontrol edilip doğru tanıması üzerine kurulmuştur. Konuya dair Robin W. G. Horton, bilimin evrensellik iddialarını devam ettirebilmesi için bilimin iç dinamikleri olan rekabet, seçicilik, çürütme, doğrulama gibi mekanizmaların gerekli olduğunu belirtmiş ve bunu gösterebilmek amacıyla Karl Popper'in bilim felsefesini izlemiştir.[5] Diğer bir ifadeyle her ne kadar geçici ve istikrarsız olsa da rekabete tabi olmak yeniliğin ve niteliğin, kısacası olası en iyi sonucun elde edilmesinin güvencesidir. Günümüzdeki ekonomik küreselleşme ile onun ayrılmaz bir parçası olan "üstünlük" ve "performans" söylemi arasındaki paralellik ve anlayış ortaklığı fark edilmektedir. Bilimin iktidar tekelinin denetimine girmesi ve bilim insanının tekellerin çıkarlarına hizmet eder hale gelmesi bu zihniyetin bir sonucudur.

Evrenselleşme sürecinin bilim insanı hareketliliğini koşullaması, bilginin karmaşıklaşması ve "sermaye" niteliği kazanmasından kaynaklanmaktadır. Bilginin sermaye olması küresel pazarın kalifiye eleman taleplerini karşılama doğrultusunda beyin göçüne yol açarken, bilimin karmaşıklaşan doğası ise bilgi üretimi amaçlı göç hareketine sebebiyet vermektedir. Çünkü bilginin katlanmış içeriği (örneğin eşitlikler, deneysel sonuçlar vb.) kolayca ayrılabilir, fakat bu içerikleri oluşturabilmek için çok fazla pratik gerekmektedir. Ayrıca bilginin özel amaçlara uygulanması ve yeniden üretilmesi de insandaki yeteneklere ve bilgi birikimine bağlıdır. Bilim insanı göç hareketinin her zaman uzun süreli olması şart değildir; uluslararası toplantılara katılmaktan, yabancı bir ülkede misafir öğretim görevlisi olarak bulunmaya kadar birçok bilimsel değiş-tokuş kısa süreli olabilmektedir. Değişik coğrafyalardan değişik yönlere doğru gerçekleşen bilim insanı hareketleri zorunlu olarak dünyadaki bilgi dağılımı seyrine ayak uydurmaktadırlar. Yüksek bilgi birikimine sahip merkezler, ölçü ve paradigmaları belirleyerek deneysel donanım ve yeni gelen yeteneklerin eğitimini sağlayarak değiş-tokuşu yönlendirmektedirler. Bu durum, birçok uzun dönemli göç ya da moda tabirle "beyin göçü"nün bir ülkeden başka bir ülkeye öğrenci olarak gidip, burada entelektüel ve profesyonel kariyer edinmesi biçiminde tanımlanmasının esas nedenidir.

Teknolojik yeniliklerde de aynı mantık işlemektedir. Küresel pazarın teknolojik değişim ekonomisinde ortaya çıkan gelişmelerin işaret ettiği gibi sanayi işletmelerinde öğrenme süreci hayati bir hale gelmiştir. Teknolojik yenilik için gerekli olan bilginin edinilmesi ve geliştirilmesi süreci salt bilgi, veri dizayn modelleri plana bağlı değildir. Aynı zamanda deneysel tecrübelerini çalışma arkadaşlarıyla paylaşarak, her adımda meydana gelen değişimleri izleyip test ederek ve birçok ardıl faaliyetleri gerçekleştirecek kişilerin hareketine ihtiyaç duyulmaktadır. Temel bilimler gibi küresel boyuttaki rekabetin çekirdeğini oluşturan teknolojik yenilik de insandaki bilgi ve yeteneklere dayanmakta, bu durumda kişi hareketliliğini ortak toplantı ve hareketlenmeyi beraberinde getirmektedir.

Normal Göç ve Beyin Göçü

Bilimin Mezopotamya ve Akdeniz havzasındaki ilk zamanlarına bakıldığında, bilimsel ve teknik gelişmelerin kişilerin dolaşımıyla arttığı ve kültürel sentezleşmelere yol açtığı görülür. Bu kişiler uygarlık merkezlerindeki yaratım, değişim eğitimleri ile daha çevre bölgelerdeki bağımsız yaratım ve

5 **Stratejik Araştırmalar dergi s:13- sy:63**

uygulamalar arasında gidip gelmişlerdir. Zamanla bu sentezleşmeyi doğurmuştur. Bu nedenle düzenli evrimsel pratik ile bilim insanının bağlı olduğu sosyal kurumlara (üniversitelere, kentlere, ülkelere, kültürel geleneklere vb.) karşılıklı yarar olanakları sağlayan ısrarlı bir yoğunlaşma ve dağılma hareketi oluşmuştur. Bu kendi içinde çelişik eğilimleri barındıran bir süreçtir. Yoğunlaşma oranı, dağılım ve yeniden dağılım oranını aştığında ortaya çıkan hareket asimetrik olmakta ve gerçekleşen hareket olumsuz olarak değerlendirilmektedir.

Gelişmiş endüstriyel merkez, çevrede bulunan çeşitli yetenekleri kendine çeken bir mıknatıs gibi davranmaktadır

Başta Almanya, Fransa olmak üzere birçok Avrupa Birliği ülkesi iktidarlarının mülteci sorununa yaklaşımı, yoğunlaşan göçebeliğin aynı anda olumlu ve olumsuz değerlendirilmesine çarpıcı bir örnektir. Almanya ve Fransa hükümetleri bilim ve teknoloji alanında kendi ülkelerinde ve AB üyesi ülkelerdeki bilginlerin hareketini artırmak için Avrupa Bakanlar Konseyince bir dizi tedbirlerin alınmasını sağlamıştır. Diğer yandan Avrupa Birliği ülkelerindeki yeteneklerin özellikle Kuzey Amerika'ya çıkışına işaret eden bir araştırma raporu hazırlanmıştır. İlk gelişme Avrupa Birliği ülkelerinin kendi aralarında karşılıklı dayanışma, değişimle gelen işbirliğine ve kitlesel göçlerde vasıflı ve yetenekli olanların kabul edilmesine önen verirken, ikincisi alıcısı ülke bakımından kazanç sağlayan tek taraflı bir göç hareketinin varlığına dikkat çekmektedir. Bu örnek, yüksek vasıflı göç hareketliliğinin iki farklı şekilde algılanması olan "beyin göçü» değişimi ve tek yönlü "beyin gücü»nü simgelemektedir.

Son zamanlarda göç hareketlerinin kısa, orta ve uzun vadeli olabileceğini savunan "dairesel görüş" yaygınlık kazanmıştır. Konuya dair dairesel görüşteki çözümlemeler, özellikle yurtdışında ileri düzeyde ve profesyonel çalışmalar yaptıktan sonra ülkelerine geri dönüş yapan sanayileşmekte olan Asya ülkeleri yurttaşları incelenerek elde edilen verilere dayanmaktadır. Bu çözümlemeler yüksek kalifiye geri dönüşlerin ve bilgi kariyerleri sahiplerinin kendi yeri gelişmekte olan bölümlere önemli katkılarda bulunacaklarını varsayarak hem asıl ülke hem de ev sahibi ülkenin bu değişimlerden fayda sağlayacağını göstermişlerdir. Ancak bu yaklaşım, olumlu sonuçların her ülke için değil, göç hareketini sermayeleştirebilecek dinamik bir tekno-endüstriyel yapıya sahip yeni sanayileşmiş ülkeler için geçerli olduğunu vurgulamaktadır. Bu yaklaşımda, beyin göçü hareketliliği ancak bir yerden diğerine tek taraflı ve belirli bir göç akışı alınmadığı zaman olumlu gösterilmeye çalışılmıştır.

Bilgi kariyerlerinin değişimi olarak adlandırılan "bilim ve teknoloji"nin normal ve olumlu dinamiği, beyinsel göç hareketinin ölçü ve karakterinde güçlü değişimler ortaya çıktığında İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan dönem gibi ters ve olumsuz bir hale gelebilmektedir. Bilim, çok pahalı araç-gereçler, yatırımlar ve getirisiyle devasa bir kurum olmuş ve zamanla endüstriyel, ekonomik ve siyasi ilgilere daha çok bağımlı hale gelmiş ve bilim insanı iktidar ve sermaye tekellerinin çıkarlarına hizmet eder hale gelmiştir. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler bu güce sahip olanı ve olmayanı daha önce hiç olmadığı kadar ayırmaktadır. Bilim ve teknik faaliyetleri kapitalist hegemonyacılığın tipik merkez-çevre ilişkisine cevap vermeye başlamıştır. Gelişmekte olan ülkelerden sanayileşmiş ülkelere nitelikli işgücü, kalifiye eleman akışını tanımlayan "beyin göçü" yaklaşımı bu nedenle ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım, bir zamanların soğuk savaş döneminin iki kutuplu dünya şemasına, Kuzey-Güney ve gelişmiş-gelişmemiş ikilemine tam olarak oturmuştur. Bağımlılık teorisyenlerinin bakış açısından ise, aslında yoğunlaşmadan çok dağılmaya dayanan ayrımcı sermaye birikimi nedeniyle Kuzey ne kadar gelişirse, Güney de o kadar bağımlı ve fakir kalacaktır.

Bu yaklaşıma göre "insan sermayesi" materyal ya da finansal sermayeden farklı değildir. Gelişmiş insan sermayesinin sanayileşmiş kapitalist ülkelerdeki çok hızlı yayılımı ve dolayısıyla göç hareketi, Güney'de gelişen insan sermayesini kendine çekmiştir ve akabinde Güney ülkelerinin sağlamış olduğu eğitim ve kalite formasyonuna yönelik yatırımı ortadan kaldırmıştır. Bilim insanı ve mühendislerin göçü,

"insan sermayesi" yaklaşımı ve akımını yönlendiren gizli mikroskobik güçler tarafından hakimiyet altına alınmıştır. Gelişmiş endüstriyel merkez, çevrede bulunan çeşitli yetenekleri kendine çeken bir mıknatıs gibi davranmaktadır.

Bu yaklaşımı basit ve mekanik bulan, dolayısıyla karşı çıkıp eleştiren görüşlerde mevcuttur. Beyin göçü yaklaşımı, 1970›lerin sonundan beri «bilim ve teknik" sosyolojisi tarafından vurgulanan "bilgi ve teknoloji" sektörü ve faaliyetlerinin kendine özgü taraflarının dikkate alınmaması nedeniyle kapsamlı olarak eleştirilmiştir. Oysaki mikro ve makro düzeyde faaliyet gösteren topluluklar, dernekler ve şebekeler, merkez-çevre perspektifinin kabul ettiği makro güçlere cevap veriyor gibi görünmemektedirler. Bununla birlikte beyin göçü yaklaşımı bilgi /entelektüel kariyerlerinin akımları ve ahlaki çıkarları hakkında düşünebilme yönünde ilk kavramsal çerçeveyi sağlamıştır.

Hegemonik Sistemde Asimetriler

Dünya sistemi yaklaşımı merkez-çevre teorisi üzerine kurulmuştur. Bu yaklaşım, birçok varlık arasındaki ilişki ve bunun sonucunda oluşan akım ve hareketlerin tek bir hegemonik merkez tarafından değil, bilakis değişen güç, kapsam ve yoğunluktaki birçok merkez tarafından şekillendirilen daha karmaşık bir dünya haritası çizmektedir. Bu görüş ve yaklaşım, kendisi ile teorik bağımlılık söylemlerini belirleyen ve göç akımlarının yönlendirilmesinde bilgiye çok fazla önem affeden ekonomik determinizm arasına kavramsal bir mesafe koymaktadır. Kapitalist küreselleşme bağlamında uluslararası bilim ve teknoloji İlişkilerinde oluşan bu çok merkezli yaklaşım, akım ve göç hareketlerinin hegemonik merkezlerce hiyerarşik bir tarzda düzenlendiği gerçeğini vurgulamaktadır. Bilginin üretilmesi, yayılması ve kullanılmasında bazı ülkeler diğerlerinden fazla güç sahibidirler. Her ne kadar küresel düzeyde algılanması için kapsamlı gözlen ve araştırmalar yapmak gerekiyorsa da bu hiyerarşi dünya çapında gerçekleşen bilim insanı ve mühendis hareketini düzenlemektedir.

Bu hiyerarşiyi somutlamak için değişik kıtalarda konuya dair yazılmış üç makaleden kısa vurgular yapalım: "Göçmenler Kanada'nın beyin göçü krizinin telafisine yardım etti" başlıklı makalede, genellikle az gelişmiş kapitalist ülkelerden ya da üçüncü dünya ülkelerinden gelen yabancıların ABD'ye giden Kanadalı bilim insanı ve mühendislerin yerini doldurduğundan bahsetmektedir.[6]

Bir başka makalede ise, Güney Afrika Cumhuriyeti'nden Yeni Zelanda'ya binlerce doktorun, tip teknisyeninin göçünden ve bu göçün yol açtığı ekonomik ve mali kayıplardan ve aynı anda gerçekleşen yüzlerce Kübalı fizikçi ve doktorun Güney Afrika'ya gelmesinden bahsedilmektedir.[7]

Bir başka makale ise, doktora sonrası genç Fransız araştırmacılarının ABD'ye göçünü ve Fransa'nın da çok sayıda yüksek vasıflı yabancıya ev sahipliği yaptığını vurgulamaktadır.[8]

Bu örnekler çok katmanlı hiyerarşik sistemin varlığını somutlaştırmaktadır. Komünist bir rejimle yönetilen Küba gibi ekonomisi görece zayıf yoksul ülkeler, kendi bilim insanlarını ve yetenekli personelini Güney Afrika gibi orta gelir seviyesinde bir ülkeye kaptırabilmektedir. Diğer yandan Güney Afrika ise, beyin göçünden yararlanıyor, fakat küresel bir merkez lehine değil, bilakis hegemonik dünya sisteminde yarı çevresel bir ülke olan Yeni Zelanda lehine yararlanıyor. Bilim ve teknoloji kapasitesi bakımından hegemonik üçlü (Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Japonya), Afrikalı öğrenci ve profesörleri çeker. Fransa, önemli oranda vasıflı yurttaşını üçlünün diğer üyesi Kuzey Amerika'ya kaptırdığı yönünde değerlendirmeler söz konusudur. Kuzey Amerika›da Kanada ile beyin göçü hareketliliği sorununu yaşamakta ve zararını dış girdilerle dengelemek yönünde politikalar hayata geçirmektedir.

Bu nedenlerle, kalifiye göç vermek dar anlamda sadece belirli tipte bir ülkeye ve yine göç almakta da başka tipte bir ülkeye özgü değildir. Bilakis kapitalist dünya sisteminin merkez ve çevre ülkeleri eş zamanlı olarak gönderip alabilmektedir. Bu bir tarafın göçün faturasını diğer tarafa geçirmek ve beyinsel göçün neden olduğu boşluğu doldurmak amacıyla girdilerini daha düşük seviyeden sağlayarak kendi vasıflı tabanına dahil etmesi kuralları ile oynanan

6 **Stratejik Araştırmalar Dergi s:3 - sy:33**
7 **Stratejik Araştırmalar Dergi s:3 - sy:33**
8 **Stratejik Araştırmalar Dergi s:3 - sy:33**

stratejik bir oyuna benzemektedir. Kuşkusuz ki bu çok yönlü ve çok merkezli güç hareketleri kendiliğinden ve rastgele oluşmamaktadır. Çünkü bu hareketler az gelişmiş yerlerden bilgi yoğunluğuna da bağlı olarak, çok gelişmiş yerlere doğru coğrafi yön sağlayan, belirli bir eğime sahiptir. Hiyerarşinin tepesinde ise vasıflı göç dengelerinde büyük kazanç sağlayan sistemin hegemonu durumundaki ABD, en dipte de entelektüel, bilimsel kurum ve endüstriler bakımından zayıf ve boşaltılmış olmalarından dolayı yeteneklerini yeniden kazanamayacak olan ülkeler bulunmaktadır. Bu ülkelere her kıtadan birçok örnek verilebilir. Mevcut durumda tek bir cazibe merkezi veya standart bir göç hareketliliği olmamasından dolayı, yeni mühendis ve bilim insanları göçü, güç ve zenginliğin etkisiyle de hala asimetrik ilişkilere bağımlıdır.

Küreselleşmiş bir pazarda ekonomik başarı için vasıflı ve kalifiye taban çok önemlidir. Sadece yeni ekonomi alanlarında değil, imalat ve yer altından maden çıkarmaya dayalı sanayi dalları gibi geleneksel faaliyetlerde beşeri vasfın rolü hayatidir. Örneğin, bilgi ve teknoloji faktörünün imalat mallarındaki oranı 1960'larda yüzde 50 iken, günümüzde 90›lara çıkmıştır. Ucuz hammadde enerji ve ucuz vasıfsız işgücüne erişimin önemi giderek azalmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin, kendi vasıflı insan potansiyellerini ülkede tutmadaki başarısızlıkları geleneksel sektörlerde sahip oldukları keskin rekabet güçlerinin dahi kapasite kaybı yaşamalarına neden olmaktadır. Gelişmekte ve sanayileşmekte olan ülkelerde döviz kıtlığına ek olarak, kalifiye potansiyel kıtlığı yüksek ekonomik ve endüstriyel gelişmenin önündeki bağlayıcı etkenleri oluşturmaktadır. İlaveten, göçün sunduğu seçenekler uluslararası alanda yeteneklerine ihtiyaç duyulan kategorilere sağlanan ciddi bir pazarlık imkanı, gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımı eşitsizliklerini şiddetlendirmektedir.

"Dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 15'ine sahip olan zengin ülkeler toplam dünya gelirinin yüzde 80'ine yakınını kontrol ederken, üç milyarı aşan nüfuslarıyla dünya nüfusunun düşük gelirli ülkeler grubunu (Hindistan ve Çin dahil) temsil eden yüzde 56'sı, 1993 yılında toplam dünya gelirinin yaklaşık yüzde 5'ini, yani Fransa ve deniz aşırı bölgelerinin GSYH'sinden daha azını aldı (...) Çoğu üçüncü dünya ülkesinde ulusal gelirin en az yüzde 60'ı, nüfusun üst yüzde 20'lik diliminde yoğunlaşıyor."[9]

Küresel çapta yaşanan teknolojik devrim, gelişmiş kapitalist ülkelerde, diğer bir deyişle dünya sisteminin hegemonya merkezlerinde yeni uzmanlık alanlarını oluştururken sanayinin toplam emek gücü ihtiyacını ciddi ölçülerde düşürüyor. Mevcut üretim tesislerindeki işçiler işten atılırken robotların çalıştığı yeni montaj hatları açılıyor. Teknolojik değişim, üretim sektörlerinin ve işletmelerin yeniden yapılandırılmasıyla birleştiğinde az gelişmiş ülkelerin kritik sektörlerinde uluslararası tekellerle birleşme ve özelleştirme dalgasına yol veriyor. Şirketler yabancı sermayeye satılıyor ve yeniden yapılandırılıyor. Bu bir yandan nitelikli işgücü göçünü çok merkezli kılarken, diğer yandan devasa bir işsizliğe, dolayısıyla yoksulluğa ve dünyanın birçok yerinden kontrolsüz bir kitlesel göç hareketine sebebiyet veriyor.

Bunlardan başka, vasıflı kişilerin göç hareketi hatırı sayılır bir kişisel servetinde ihracını beraberinde getirmektedir. Vasıflı ve orta sınıftan önemli bir göç tecrübe eden Afrika ve Asya'nın az gelişmiş ülkelerinin zenginliklerinin yaklaşık yüzde 7'sinin yurtdışında tutulduğu tahmin edilmektedir.

Ülkelerin kendi içlerinde ve ülkeler arasında eşitsizliklerin ve sömürünün derinleşmesine katkıda bulunan vasıflı göç, küreselleşmenin tipik bir özelliğidir. Aynı zamanda ülkeler arasında oluşan bu tabakalar, gelişmiş ve gelişmekte olan dünya arasında büyüyen vasıflı işgücü açığına cevap verebilen vasıflı göçe, daha fazla teşvik ve destek sağlamaktadır.

Vasıflı Göç Hareketlerinin Aracıları

Entelektüel ve yüksek vasıflı kişilerin dünya çapındaki dolaşımları, işgücü piyasasının uluslararasılaşmasının doğal bir sonucu olan küreselleşme olgularından biri olarak gösterilmektedir. Bu nedenle göç tek tek kurumların denetimi ve devlet müdahalelerinin dışındaymış gibi görünmektedir. Gerçekte ise, fiili durum çok daha farklıdır. Kapitalist modernitenin birer şubesi konumundaki ulus-devletler bu sürece derinlemesine dahil olmuşlardır. 1990'lardan

9 **Yoksulluğun Küreselleşmesi, Sy:43 (Michel Chossudovsky)**

itibaren ve özellikle 2000'li yıllar sonrasında birçok OECD ülkesi seçici göç yaklaşımları ve politikaları geliştirmiştir. Vasıflı ve yabancı insan olanaklarına yönelik çağrı ve taleplerin artmasıyla bu durum daha fazla görülür hale gelmiştir. Küresel piyasa trend tahminleri sanayileşmiş kapitalist ülkelerde vasıflı nüfus için büyük bir talep yaratmıştır. Ve bunun sonucunda yabancı yetenekleri çekmek amacıyla hukuki ve teknik önlemler alma doğrultusunda adımlar atılmıştır. ABD ve Kanada gibi ülkeler belirli alanlarda vize izin sayısını arttırmıştır. Fransa bilgi teknolojisi alanında yabancı istihdamını kolaylaştırma yönünde hukuki düzenlemeler yapmıştır. Benzer bir biçimde Avusturya göç servisleri web siteleri hazırlamış ve uzman memurlar görevlendirmiştir.

Gelişmiş endüstriyel devletlerin çoğu değişik kıtalardaki az gelişmiş ülkelerdeki vasıflı göç kapasitesinden yararlanmak için özel çalışmalar yürütmektedir

Aynı amaç ve tarzda Almanya vasıflı işgücü açığını kapatmak için başta sağlık ve bilgi teknolojileri olmak üzere belli alanlarda yabancıların istihdamı için vize ve vatandaşlık verme yönünde önemli adımlar atmıştır. Benzer bir durum diğer Avrupa Birliği ülkelerinde de yaşanmaktadır. Gelişmiş endüstriyel devletlerin çoğu değişik kıtalardaki az gelişmiş ülkelerdeki vasıflı göç kapasitesinden yararlanmak için özel çalışmalar yürütmektedir. Bu nedenle göç hareketleri, kapitalist piyasanın arz-talep güçlerinin bir sonucudur. Söz konusu değişimlerde çalışan el çok açık bir biçimde görülmektedir. Gelişen alan, kendi mekanizmalarına serbest piyasadan daha öte dünya sisteminin hegemonya merkezleri konumundaki devletlerin geçici ve kalıcı yerleşim amacıyla gerçek ve potansiyel vasıflı göçleri kendi topraklarına kanalize etme yönünde özel bir çaba gösterdikleri rekabetçi bir alandır.

Ulus-devletler, özel şirketler, iş bulma ajansları ve amaçları müşterilerine gerekli vasıflarda işgücü sağlamak olan çetevari yapı ve şirketlerle el ele çalışmaktadırlar. İlginç olan, internet ve diğer bilgisayarla uyumlu iletişim aletlerinin, piyasadaki aracılardan arz-talep ilişkisini kaldırmak suretiyle sosyal müdahaleyi işlevsiz kıldığını varsaydığı bilgi teknolojisi alanında bu durumun yoğun görülmesidir. Buradaki bilginin objeleri (yazılım, veri tabanları vs.) birkaç teknik işlem tarafından şekillenmekte ve bunların kapitalizmin azami kâr mantığına uyan yenilikçi ürünler adıyla dağıtımını sağlayan işlemler tarafından standartlaştırmaktadır. Söz konusu bilgi kariyerlerine olan talebin bunları tanımasını ve almasını sağlayacak tarzda kamusal alanda (örneğin bir web sitesinde) gösterilmesi yoluyla ya da görsel medyada program ve belgesellerin yayınlanması yoluyla da, bu kariyerlerin istihdamı ve ticaretinin mümkün olacağı düşünülebilir. Somut verilerden hareket edilecek olursa var olan durum bu değildir. Elektronik değişimdeki hızlı gelişmelere rağmen insani veya sosyal müdahale hala aşılamamıştır. Aracılar hiçbir zaman salt teklifler ile ihtiyaçları eşleştirme görev ve sorumluluğunu üstlenmemişlerdir, bilakis aracılar tekliflerin tanımlanması ve somutlaştırılması sürecine doğrudan katılmamaktadırlar. Bilgi teknolojisinin öne çıktığı endüstriyel üretime dayalı küresel pazar arz ve talebin ani bir ilişki sonucu değil, planlanmış, kurgulanmış ve yaratıcı bir biçimde yeterli oranda karşılanması için uzmanlaşmış ajanslarla birlikte profesyonel kurumlarda yaşamsal önem kazanmıştır.

Günümüzdeki yüksek vasıflı nüfus hareketi küresel düzeyde işleyen itici ve çekici faktörlerin basit bir neden-sonuç ilişkisinin sonucu olmasının çok ötesindedir. Özellikler burada transferleri olanaklı kılacak beşeri olduğu kadar, beşeri olmayan birçok aktör mevcuttur. Küreselleşmenin değiştirdiği temel şey ise, bu aktörlerin sayısı ve rolleridir. Aktör sayısı ve çeşidindeki nicel artışa bağlı olarak vasıflı göçün hareket sahaları da genişlemektedir. Bununla birlikte bireysel düzlemde insanların bir yerden başka bir yere geçme/göçme şartları göz önünde tutulduğunda, meslek çeşitleri arasında farklılıkların olduğu görülür; bazı aktörler birçok özelliğe sahipken, diğerleri kendilerine önerilen şartlara bağlı kalmakta ve bu fark ilgilenilen mesleğe göre değişmektedir. Bu gerçeklik, göçmenlerin izlediği

kişisel noktaları da içeren yaşam öykülerinin çok yönlü ve derinlemesine incelenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda akademik araştırma alanındaki bilim insanları genellikle önceden planlanmış ve uluslararası toplantılar sayesinde oluşturulmuş kişisel ilişkilerle, belirli konular üzerinde entelektüel eğilim ve ilgiler yoluyla mobilite sağlamaktadırlar. Hareket kararı potansiyel göçmen ile alıcı kurum arasında, yapılan doğrudan pazarlıklar ve anlaşmalar sonucunda alınmakta ve bu ilişkinin belirleyici dinamiğini güven oluşturmaktadır. Buna karşılık, bilgi teknolojisi uzmanları, idari gerekleri yerine getiren vizeleri ve deniz aşırı istihdam dahi olmadan gelir sağlayan diğer hizmetlerin yanında yolculukta kalınacak geçici yerleri sağlayan uzmanlaşmış istihdam şirketleri tarafından kiralanmaya daha çok yakındırlar. Bu ilişki başlangıçta sözleşmeye dayalı ve anonim bir ilişki olmaktadır.

Göç hareketinde açığa çıkan bu iki farklı uç arasında, ilgili mesleğin özelliklerine, vasıfların taşınabilirliğine, ev sahibi ve asıl ülke arasındaki mesleki düzenlemelere ile yerel, hukuksal ve kurumsal çerçevelere bağlı olarak farklı şartlar söz konusudur. Ancak bilim insanları ve akademisyenler genellikle kendileri tarafından belirlenmiş çalışma olan ve konularına göre yapılan ve vekâletnameler ile önceden yapılan sosyal sözleşmelerin belirleyici olduğu kendi kişisel bağlantıları sayesinde hareket etmektedirler. İş tanımları temelinde daha fazla yoğunlaşmış vasıf ve bilgilerinin standart ve belirgin olduğu mühendis ve bilgi teknolojisi uzmanlarının hareketi ise kurumsal transfer aracıları tarafından organize edilip yürütülmektedir.

Küreselleşmenin Oluşturduğu Vasıflı Göç

Küresel çapta yüksek nitelikli kişilerin göçü ile nicel veriler parçalıdır. Bu bakımdan vasıflı göç olgusunun kapsamı hakkında içerikli değerlendirmeler oluşturmak oldukça zordur. Ancak üzerinde çok fazla yorum yapmadan belirli davranışlara bakarak bazı eğilimler ve yönelimleri belirtmek mümkündür. Konuya dair yapılan araştırmalarda dünya genelinde en geniş öğrenci ve yüksek vasıflı bilgi/bilim ve teknoloji personeli alıcısı konumundaki iki ülke olan ABD ve Fransa'nın verileri baz alınmıştır. Dolayısıyla bizde bu verileri değerlendirmemizde kullanacağız.

Konuya dair son zamanlarda yapılan değişik yaklaşım ve kaynaklara dayanan ve farklı olasılıkları öne çıkartan araştırmalar, dünya çapında ve çok büyük ölçekte yüksek vasıflı göçmen nüfus olduğuna dikkat çekmektedirler. Bu sonucun önemi göçmen nüfusun kaynağı gözetildiğinde ortaya çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde doğan bilim insanı ve mühendislerin en az üçte birinin (400 bin) Kuzey'de, yani endüstriyel gelişmenin zirvesinde olan kapitalist ülkelerde çalıştığı tahmin edilmektedir. "Bu kişilerin bugün bulundukları ülkede gerçekleştirdikleri akademik yayın, bilimsel buluş patentleriyle ölçülen 'B ve T' üretkenlikleri şartların daha elverişsiz olduğu kendi ülkelerinde yapabileceklerinden daha seçkindir. Sonuçta personel temelli 'B ve T' üretiminin büyük çoğunluğu Güney'den gelen ve şu anda Kuzey'de bulunan kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Güney'de doğan bilim insanı ve mühendislerin çoğunun hala Güney'de olmasına rağmen, Güney doğumlu ve eğitimli araştırmacıların üretimlerinin büyük kısmı Kuzey'de sermayeleştirilmektedir."[10]

Bilgiyi sermayeleştirme eğilimi belli bir rotayı mı izliyor? Göçmenlik geçmişte olduğundan daha mı önemli? Yapılan araştırmalara bakılırsa Fransa'da yüksek vasıflı göçmenlerin sayısının toplam göçmen sayısına oranı, 1980'lerde ikiye katlanarak, 90'ların ortalarında, ülkeye giren yabancıların yüzde 10'una şimdilerde ise bu oran yüzde 20'lere ulaşmıştır. Bu göçmenlerin sadece yüzde 40'ı göç ülkesi olarak sınıflanan ülkelerden kaynaklanır. Ve bu kitle büyük oranda entelektüel ve artistik mesleklerde istihdam edilmektedir. Kuzey ülkelerinden gelen yüksek vasıflı göçmenler daha çok yatırımcılar olmaktadır.

Eldeki veriler, ABD'de geçen yıllar boyunca düşük veya orta vasıflı göç kategorilerine oranla daha yüksek olan yabancı doğumlu bilim insanı ve mühendislerin sayısında hızlı bir artış olduğuna işaret ediyor. Ancak ABD'de istihdam edilen tüm bilim insani ve mühendisler arasında yabancı doğumluların yerlilere çok fazla değişime uğramıyor. Amerika doğumlu insanların eğitimi, yetiştirilmesi ve istihdam edilmesi oranlarında sürekli artış gösterilmektedir. Diğer bir deyişle, ABD daha önce olduğundan daha fazla yabancı bilim insanı ve mühendislere bağımlı değildir.

10 Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayfa:9, Sayfa:34

Yüksek vasıflı göçmen sayısındaki artış ilgili mesleki kategorilerindeki büyümeyle orantılıdır.

Yüksek nitelikli nüfus içinde uğraşılan iş veya meslek ne kadar araştırmayla ilgiliyse, yabancı doğumlu bilim insanı ve mühendislerin sayısının da o kadar yüksek olması dikkat çekicidir. Konuya dair yapılan çalışmalarda 1990'lı yıllardan bu ABD›de araştırma alanında istihdam edilen Amerika doğumlu olmayan vasıflı göçmen nüfusun oranları yüzde 30'lara varmakta ve bu oran yıldan yıla süreklileşen bir artış eğilimi göstermektedir.

Bu verilerden ortaya çıkan sonuç ise, yeni ve internet tabanlı ekonominin ileri sürdüğü gibi çağımız bilgi toplumu göçmenliğinin yeni bir olgu olmadığı, 20. yüzyılın son çeyreğinden beri gerçekleştiği ve diğer yüksek vasıflı kategorilere oranla göçmenliğin bilim insanı ile mühendisler ve akademik araştırmalar yapan nüfus arasında geldiğidir. Bu gerçeklik, yüksek vasıflı göçmen çeşidine önemli "katkısı" bulunan gelişmekte olan kapitalist ülkelerle de ilgilidir. Küresel dünya sisteminde yaşanan yapısal sorunlar ve kaotik durum, sistemin hegemonik merkezlerinden çok çevre konumundaki az gelişmiş ülkeleri etkilemektedir. Hegemonik merkezler çevreye kriz transfer etme ve çevrenin çözüm gücünü meydana getiren yüksek vasıflı nüfusundan yararlanma yöntemine başvuruyorlar. Dolayısıyla çok basit bir nedenden ötürü, gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etki sanayileşmiş ülkelere oranla katbekat fazladır. Bu bakımdan az gelişmiş veya gelişmekte olan çevre ülkelerden sanayileşmiş kapitalist merkezlere doğru gerçekleşen beyin göçü, etkilenme oranları farklı olmakla birlikte çevre ülkeleri için ağır siyasal-ekonomik sorunlara yol açmaktadır. Kuşkusuz ki beyin göçü değerlendirilirken gelişmekte olan ülkeler arasında da bir ayrım yapılmak durumundadır. Örneğin Hindistan›ın yaşayacağı birkaç bin yazılım uzmanı kaybı, Türkiyeli birkaç bin yetişmiş doktorun kaybı kadar dramatik sonuçlar doğurmayacaktır. Bu arada açıklanan verilere göre, sadece 2023'ün ilk beş ayında Türkiye'den yurtdışına giden doktor sayısı 844'tür ve bu rakamlar günden güne artış göstermektedir.

Diğer bir husus ise yüksek vasıflı nüfusun göç hareketliliğinin gösterdiği değişkenliktir. Konu bağlamındaki vasıflara sahip insanlar ne ölçüde bir yerden başka bir yere hareket etmektedirler ve ne kadar gittikleri yere yerleşmeye yatkındırlar! Kimi verilere bakarak bu soruya doğruya yakın, kesin cevaplar vermek zordur. Yine de sadece az sayıda ülkeyle ilgili de olsa, göç diasporasının günümüzdeki gözlemleri sistematik ve karşılaştırılabilir veriler üretmiştir. Araştırmalar büyük oranda Kolombiyalı ve Güney Afrikalı vasıflı diaspora tahlilleri, yerel doğumlu bilim insanı, mühendis ve entelektüellerin bir ülkeden başka bir ülkeye seyahat etme eğilimine göre, bir ülkede yerleşmeye daha fazla eğilimli olduklarını göstermektedir. Ülkelerinden ayrılan Güney Afrikalı bilim insanı ve mühendislerin yüzde 80'i gittikleri ülkelere yerleşmişlerdir. Bu oran Kolombiyalılar için yüzde 70'tir. Yabancı ülke doğumlu bilim insanı ve mühendislerin sadece yüzde 20'si üçüncü bir ülkeye gitmiştir. Bu sonuçlar yabancı ülke doğumlu nüfusun ikameti bakımından göreceli bir düzenin varlığına işaret etmektedir. Yani bir ülkeden başka bir ülkeye göçen bireyler büyük oranda terk ettikleri ülkelerine geri dönmemektedir. Özellikle sahip olunan yüksek akademik dereceler ve mesleki deneyimler göz önünde tutulursa, bu durumun vasıflarla ilgili kısıtlamalar nedeniyle oluşmadığı anlaşılır. Sebep, bu insanların sosyo-kültürel ve profesyonel durumlarıyla yakından ilgilidir. Bu kişiler birçok durumda ciddi sorumluluklar aldıkları etkili yurtdışı ağlarının içinde tutmaktadırlar. Bilgi ve teknoloji sektöründeki gelişmeler ve buna dayalı küresel ekonomi bu alanda çalışan yabancı yetenekleri, tekeller için vazgeçilmez kılmakta ve yabancı profesyonellerde bunun gereğine göre davranmaktadırlar. İdari pozisyonları ve yaşam tarzları bu kişileri ev sahibi ülkeye bağlanmalarını sağlamaktadır. Söz konusu kişiler bireysel yaşantısı ve ilişkileri sebebiyle bir kaç yılda bir kendi ülkelerini ziyaret etme tutumu sergilemektedirler.

Entelektüel Diaspora Ağları

Yüksek vasıflı göçmenlerin hem kendi ülkesine hem de ev sahibi ülkeye yaptığı ikili bağlılık ve yurttaşlık tanımlamasıyla oluşan çifte hayat, yeni entelektüel, bilim ve teknolojik tabanlı diasporaların hızla ve yoğunlaşarak gelişmelerine zemin hazırlamıştır. 21. yüzyılın başlangıcından beri en az 50-60 ülkede olmak üzere bu ağların doğup gelişmesine tanıklık etmiştir. Bu ağlar çeşitli ve karma olmakla birlikte amaç ve

hedefleri bakımından aralarında pek bir farklılık yoktur. Bütün ağlar vasıflı yabancılardan yararlanmak suretiyle bu ilişkilerin geldikleri ülkede de gelişmeyi hızlandırmayı amaçlamaktadırlar. Bu bakımdan bilgi aktarımını olanaklı ve etkili kılmak için teknoloji transferi, öğrenci değişimi, ortak araştırma projeleri, bilgisayar tabanlı faaliyetler, kaynak olarak görülen ülkede bulunmayan veri, bilgi, fon ve her türlü kaynağa erişim, iş olanağının sağlanması, yeni gelişen uzmanlık alanlarında eğitim ve danışmanlık hizmetleri verme gibi çeşitli seçenekler mevcuttur.

"Bilgi toplumu ve Enformasyon Çağı'na özgü bu düzenek 'diaspora seçeneği' olarak adlandırılır ve 'dönüş seçeneği'nden kavramsal bir farklılık gösterir. İkincisi vasıflı yabancıların kendi ülkelerine fiziki anlamda dönüşünü sağlamaya çalışırken diaspora seçeneği hareketi sağlamaya ve nerede olursa olsunlar yabancıları kendi ülkelerine bağlamaya çalışmaktadır. Geri dönüş seçeneği, amacı kişideki içe dair bilgiyi geri kazandırmak olan geleneksel beşeri sermaye yaklaşımına dayanır. Diaspora seçeneği ise, yeni 'ağ'ların oluştuğu ortama daha fazla bağımlıdır. Ve sadece insanda mevcut bilgiyi değil; büyük sosyo-profesyonel ağları olduğu kadar buna bağlı beşeri, maddi ve kavramsal kaynakları da kullanarak düşünmeyi içermektedir.»[11]

İşlerinde başarılı akademisyenler ve bilgili bilim insanlarının kendi ülkeleri ile ilişkilerinin korunması yeni bir yaklaşım değildir. Bilim tarihi, önemli bilim insanları ve entelektüellerin kişisel çalışmaları veya Batı Avrupa ya da Kuzey Amerika kampüslerindeki yerel birliklerin kolektif çabaları şeklindeki işbirliği örnekleriyle doludur. Fakat genişleyen kapsam ve içeriğiyle bu olgu günümüzde farklı bir tarz ve şekil almıştır. Bu farkla birlikte, "yeni" diaspora ağları" daha sistematik ve daha yaygındır. Bunların son yıllardaki işlevselliği ve giderek stratejik bir araç olarak algılanması, özellikle demografi, iletişim, ekonomi ve siyaset faktörlerinin birbirine yakınlaşması, hatta iç içe geçmesi ile yakından bağlantılıdır.

Birinci faktör, ev sahibi ülkede bulunan vasıflı nüfusa oranı sabit kalmış olsa bile, aynı vasıflı yabancı sayısı sürekli bir artış halindedir. Bu yoğunluk daha sık, sistematik ilişkilere ve kolektif çabalara olanak yaratmıştır.

11 **Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayfa:9, Sayfa:34**

İkinci faktör, küresel çapta gelişen ve iletişim olanaklarında görülen büyük devrimle örtüşmektedir. İnternet dünya çapında dağılmış kişi ve grupları ani değişim ve hareketlere sevk eden, toplu tanımlamaya uygun ve filli bir diaspora oluşturan, sürekli bir ortam sağlamıştır.

Üçüncü faktör, bilgisayarın telekomünikasyonla evliliğinin, bilginin ışık hızıyla ve çok büyük kitlelere iletilmesiyle sonuçlanması, bilgi gibi iktidarı da bir merkezden idare edilir olmaktan uzaklaştırmaktır. Merkez bankaları tarafından yönetilen ulusal paralar sistemi öyle para tüccarları tarafından yönetilen evrensel elektronik bir pazara dönüştürülünce iktidarın niteliği ve biçimi değişmektedir. Devlet güdümündeki ticaretle birbirine bağlanan ulusal ekonomiler pek çok ulusal düzenlemenin ötesinde giderek bütünleşen bir küresel ekonomiye katıldıkça uluslararası şirketler/tekeller iktidarı ele geçirmektedir. Ya da ulusal iktidarların görünmez sahipleri bu tekeller olmaktadır. Vasıflı diasporanın sistematik bir hal alması iktidarın bu tarz el değiştirmesiyle alakalıdır.

Bilgi toplumu çağında iktidar ve sömürü tekelleri için en değerli şey bilgidir

Dördüncü faktör ise, özellikle bilimsel ve teknolojik bilginin, gelişmenin temel ve öncelikli faktörü olarak artan öneminin fark edilmesi ve eş zamanlı olarak gelişmekte olan ülkelerde vasıflı eleman kıtlığının daha fazla dile getirilmeye başlanmasıdır. Bu da büyük bölümü yabancı olan bilim insanı ve mühendislere daha önce olduğundan daha açık sosyal rol, görev ve sorumluluk tanımı sağlamıştır.

Bu bakımdan beyin göçü problematiğinde diaspora seçeneği uluslararası ilişkilere yeni bir mantık getirmektedir. Bu seçenek hem merkez-çevre hem de dünya sistemi yaklaşımlarıyla arasına belli bir mesafe koymaktadır. Bağımlılık şartları yumuşatılabilir, fakat ülkelerin bilgi güçleri ulusal sınırlar içinde tutulamayabilir. "Bilgi kaynakları belirli bir coğrafyaya bağlı değildir; karmaşık bir yazılım programı yapabilecek becerilere sahip bir insan deklare edecek 'değerli' bir şeyinin olmadığını

söyleyerek herhangi bir gümrükten elini kolunu sallayarak geçebilir."[12] Dolayısıyla Kuzey'de artan bilgi sermayesi birikimi, Güney ile açılan bilim ve teknoloji, sanayileşme mesafesinin bu ülke toplumlarına bir faturası olmak zorunda değildir, çünkü bu durumu kendi inisiyatifinde ve kendi amaçları, toplum çıkarı doğrultusunda kullanabilir. Bilimin ve teknolojinin toplumun çıkarları doğrultusunda kullanılması olanaklıdır. Paradoksal bir tarzda kapitalist sömürü tekelleri ve iktidar odaklarının gücü toplumun güçlenmesinin bir aracı haline geldiğinde merkez-çevre, Kuzey-Güney ülkeleri arasındaki asimetri ortadan kalkacaktır. Devlet ve iktidar, kendi zamanının başlangıcından bu yana bilgi temeline dayanmış. Bilgi toplumu çağında iktidar ve sömürü tekelleri için en değerli şey bilgidir. Çünkü tarihsel olarak egemenler için bilgi her zaman güç ve kudret denek olmuştur. Şimdi ise servet ve hegemonya savaşlarında zafer anlamına gelmektedir. Dolayısıyla ulus-devlet denetiminden kaçabilen sermaye, beyin göçü demektir. Güç ve gelişme mantığının çok yönlü yoğun olması gerçeğinden hareketle, günümüzde dünyadaki hiyerarşik dağılım ve kategoriler belirsizleşmektedir. Giderek bilime dayanan gelişme kapasiteleri, maddi olmadıklarından dolayı değil, fakat göç davranışları ve beşeri kariyerlerin ikili tanımlanması nedeniyle daha hazır hale gelmişlerdir. Yin Yang tarzı bir stratejide, çevre kendi yabancıları sayesinde merkezde kendini var kılabilecek ve çevrenin kendi araçlarıyla bu yabancı yurttaşlarına ulaştığı takdirde merkezin kaynakları çevreye aktarabilecektir. Bu iç içe mücadele stratejisi olarak da tanımlanıyor.

Diaspora seçeneğiyle bilginin yeri alt üst edilmiştir. Eğer diaspora tabanlı kurgular hız kazanırsa, merkez-çevre bazındaki coğrafi topolojiler büyük oranda değişecektir. Sadece Güney'in göç veren ülkeleri değil, Kuzey'in göç alan ülkeleri de bu kurguları memnuniyette izleyip diasporaları, üyelerinin geldiği ülkeler ile etkili bir işbirliği için iyi bir fırsat ve gerçek bir olanak olarak görmektedirler.

Sonuç

Toplumsal çağların temel bir özelliği gelişmelerinin gittikçe hız kazanması ve bunun diyalektik karakterde olmasıdır. Farklı moderniteler iç içe varlık bulur. Bunda toplumun bilgi ve teknik düzeyinin gelişimi oluşturucu rol oynar. "20. yüzyılda gerçekleşen bilim-teknik devrimlerinin belki de en önemli tarihsel sonucu sınıflaşmanın maddi temelini ortadan kaldırmasıdır (...) Bilgi toplumuna doğru yöneliş hiçbir dönemle kıyaslanamayacak kadar hız kazanmıştır. İnternet başlı başına bir büyük devrimsel olgudur. Önce mekanik, elektronik ve nükleer teknikte yaşanan devrimin ekonomik, sosyal, siyasal ve askeri sonuçlarını hesaba katmadan hiçbir teorik çözümleme yaşanılanı doğru değerlendiremeyiz."[13]

21. yüzyıl bilgi toplumu ve küreselleşme sürecinde yüksek vasıflı göç hareketinin önemli oranda arttığına tanık olunmaktadır. Fakat söz konusu artış yeni bir durum değildir, başlangıcı en az 35-40 yıl öncesine uzanmaktadır. Ayrıca hareketin şekli, geleneksel bilim insanı ve mühendis göçünden farklılıklar göstermektedir. Aslında bütün vasıflı mesleki kategoriler arasında hareketliliğine en fazla devam ettiren bu iki kategoridir. Bunların göç hareketine büyük oranda sosyal, siyasal aktörler ve şartlar aracılık etmektedir.

Bu vasıflı göç hareketleri sürekli arayış ve dalgalanmalara dayalı göçebeliğe değil, sürekli yerleşmelere hız kazandırmıştır. Mezopotamya ve Akdeniz havzasında bilimin doğduğu çağlarda olduğu gibi günümüzdeki bilim insanı ve mühendis hareketi de yoğunlaşma olduğu kadar belli bir dağılım ve düzene sahiptir. Son yıllardaki yüksek yoğunlaşmanın ardından günümüzde hareketli ve yüksek vasıflı diasporalar üzerine kurulan düzeneklerin fazlalaşması, yoğunlaşmanın ardından dağılmaya doğru evrilen yeni bir eğilime tekabül etmesi olanaklıdır.

Bu da sınırları aşan, fakat sosyal bağlardan ve kurumlardan soyutlanmamış bir hareket anlamına gelen, Yunanca "diaspora" kelimesinin etimolojisinden kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, yeni ağların kurulması ve imkanların sağlanmasıyla, göçün bir kısmının "geri kazanımı" mümkün olacaktır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

12 **Ulusal Egenerliğin sonu, Walter B.W**

13 **Sümer Rahip Devletleri – Abdullah Öcalan**

Göç Yollarında Sınırları Aşmak

Elif Bulut

İnsanlık binlerce yıl önce göçebelikten yerleşik yaşama geçmeye başladığında köyler şehirleri, şehirler ülkeleri kovalayarak yaşamlar kuruldu. Sonra yeniden çöktü, yeniden göçüldü tekrar kuruldu; bu döngü birbirini takip edip dururken, sürekli yaşanan göçlerle yaşam kendi formunu bulmaya çalıştı. İlk çağlara göre kitlesel göçler göreceli olarak daha da azalmış gibi görünse de insanlık tarihi ne kadar eskiyse göç olgusu da o kadar eskidir. Hem yerleşik yaşam hem de göç ikisi bir arada yeni dünya düzeninin bir yaşam döngüsünü oluşturuyor. Özellikle son yüzyıla baktığımızda kimi göçler normal seyrinde isteğe bağlı göçler olsa da göçlerin önemli bir kısmı zorunlu hallerden yani çoğunlukla savaşlar, ekonomik krizler, otoriter yönetimler, baskılar, ekolojik yıkımlardan doğuyor. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) yıllık olarak açıkladığı "Zorla Yerinden Edilmede Küresel Eğilimler" raporuna göre, 2022 sonu itibarıyla dünyada 108,4 milyon zorla yerinden edilmiş nüfus var, bu nüfusun 35,3 milyonu ise mülteci konumunda bulunuyor. Bunların dışında ise kendi ülkeleri içinde yerinden edilmiş kişi sayısı ise 2022 itibarıyla 62,5 milyon. Bu veriler bize göç hareketlerinin uluslararası dengenin çok önemli bir parçası haline geldiğinin de bir göstergesini sunuyor. Savaşlarla birlikte artan bu hareketlilik hem demografik yapının değişmesine hem ekonomik krizlerin derinleşmesine hem de sosyal yaşamın farklılaşmasına yol açıyor.

Dünya tarihine baktığımızda teknolojik gelişmeler veya toplumsal değişimler, ilerlemeler yaşandıkça hayatımızın daha da kolaylaştığını ve özgürleştiğimizi düşünürüz. Oysa bu kısmi bir özgürlüktür, sistemin ya da birilerinin izin verdiği kadar özgür olabiliyoruz. Demiryollarının gelişimiyle seyahat etme özgürlüğü artmış insanlar kolaylıkla bir yerden başka uzak bir yere seyahat etmeye ya da göç etmeye başlamışlardı. Bu durum hayatı kolaylaştırırken, beraberinde başka bir kısıtlamayı da getirmişti. 19. yüzyıl ortalarına (1860'lara) kadar dünya çapında demiryolu ulaşımının artması sebebiyle turizm patlamış, kontrol edilemeyecek kadar çok insan sınırlardan rahat rahat geçmeye, bir yerden başka bir ülkeye göç etmeye başlamışlardı. İnsanların geçişlerini kontrol etme isteği, hangi ülkeden geliyor, hangi ülkeye gidiyor takip etme gibi uygulamaların yayılmaya başlamasıyla o zamana kadar daha nadir görünen pasaport ve vize uygulaması sistematik şekilde yayılmış, günümüzdeki haline doğru evirilmeye başlamıştı. 1860'lardan sonra geçici bir süreliğine pasaport ve vize uygulamalarını kaldırılmış ancak bu süreç başka bir krizin çıkmasıyla bitmişti. 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla beraber uluslararası güvenlik endişeleri artmış böylece pasaport ve vizeler "geçici" önlem olarak tekrar uygulamaya konulmuştur. Savaş süreçleriyle devletler sınırları aşmak için savaşları genişletmiş, savaşlar genişledikçe sınırlar sıkılaşmış, güvenlik önlemleri artırılmış, devletlerin kendilerini koruyabilmeleri için daha da fazla kurallar konulmaya, uluslararası hukuk kuralları daha da artmaya ve uluslararası kuruluşlar oluşmaya başlamıştır.

Savaşları masa başlarında egemenler çıkarır; halklar, sorumlusu kendileri olmadıkları savaşlarda cephede ya da yaşadıkları yerlerde can verirler, ülkeler ise büyük yıkımlar, ölümler, telafisi çok zor olan sonuçlar yaşarlar. Savaşlar milyonlarca insanın ölümüne

yol açtığı, ülkeleri yıktığı ya da yok olma sürecine getirdiği için yeniden kurulma sürecinde devletin ve sermaye sınıfının yoğun yoksul bir işgücüne ihtiyacı doğar. Yoksullaşan halk geçinmek ya da hayatta kalmak için yerleştiği yerde çözüm olanakları elinden alındığı zaman zorunlu göçe sürüklenir. Sistem önce insanların göçmesi için tüm olumsuz koşulları yaratır sonra bu göçün kurallarına, hukukuna, nasıl biteceğine nerde yaşanacağına, bunun hangi koşullarda olacağına kısacası her sürece karar verir. Göç aynı zamanda bir soykırım aracı olarak da kullanılmıştır. 1915'te Osmanlı İmparatorluğu'nun Ermeni halkına yönelik çıkardığı Tehcir Kanunu ile yüzbinlerce insan zorunlu göç adı altında soykırıma uğramış ve tarihin en büyük insanlık suçlarından biri tam da Birinci Dünya Savaşı sırasında dünyanın gözü önünde ve umurunda olmadan yaşanmıştır. Öyle ki bu umursamama hali 24 yıl sonra başka bir diktatöre cesaret vermiş. Adolf Hitler, 22 Ağustos 1939 günü, askeri kurmaylarına Polonya'yı yok etmeyle ilgili kısa vadeli planlarını anlatırken şu cümleyle "Tüm olanlara rağmen bugün Ermenilerin imhasından bahseden kim kaldı ki?" diye sorar ve askeri kurmaylarına "Korkmadan katledin" talimatını verir. Osmanlı İmparatorluğu Ermeni halkını katlederken hem siyaseten bir amacını gerçekleştirmeye halkı tek tipleştirmeye çalışmış hem de onlardan kalan malların üstüne çökerek büyük bir sermaye birikimini ele geçirip sonradan da Türkiye sermaye sınıfında çok etkili olacak birçok zengin türemesine yol açmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden 21 yıl sonra başlayan İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan büyük yıkımla birlikte dünya küresel yeni bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalır. Özellikle Batı Avrupa ülkelerine yönelik göçler yaşanır. Bu göçler aslında küresel işgücü göçünün bir sürecidir. Savaş sonrasında yaşanan göçün özellikleri farklılaşmıştır. Göç, bu dönemde genel olarak "büyümenin motoru" kabul edilmiştir. 1973 Petrol Krizi'ne kadar Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya'nın sanayi bölgelerinde çalıştırılmak üzere göçmen işçiler getirilmiş, göçmen emeğine bağımlı dönemle kapitalist ekonomiler büyüme ve yeniden inşa dönemleri yaşamışlardır. Nerdeyse resmî törenlerle karşılanan göçmen işçiler işleri bittikten ihtiyaç azaldıktan sonra hızlı bir şekilde geri gönderilmeye çalışılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan buhranla beraber başlayan kitlesel göç dalgasıyla uluslararası sistem yeni bir düzenlemeye ihtiyaç duyar. Yine aynı sistemin yarattığı göçmenleri aynı sistemin başka bir çarkı ne kadar koruyabilirse o kadar korumak amacıyla 1951 tarihli Birleşmiş Milletler bünyesinde Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi imzalanır ve ilk kez burada mülteci kavramı kullanılmaya başlanır. Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin Sözleşme'de, 1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelmiş olaylar nedeniyle mülteci durumuna düşenleri kapsarken, Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü ile mülteci kavramı genişletilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS-1950), Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin 1954 Sözleşmesi, Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin 1961 Sözleşmesi, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (1966), İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme (1984), Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'nin Seçmeli Protokolü, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek; Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol, Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) kapsamında mültecilere ikamet izni kolaylığı gibi tanınan haklar bulunmaktadır. Görünüşte bu kadar hak veren sözleşmeye rağmen mülteciler, sığınmacılar ya da göçmenler adlarına ne dersek diyelim halen büyük insani dramların ortasın da büyük ölçüde korunmasız bir şekilde kalmaktadırlar. Türkiye Cenevre Sözleşmesi'ni başına geleceği önceden tahmin etmiş olmalı ki kendince bir koruma geliştirip "coğrafi" şerh koyarak anlaşmayı imzaladı. Sadece batıdan gelenleri mülteci olarak kabul edeceğini doğudan gelenleri kabul etmeyeceğini belirtti. Böylece mantıken herkesin batıya gitmek istediği bir Ortadoğu coğrafyasında Türkiye'de kimse mülteci olamayacağı için ülkeye sığınanları da koruyan işlevli bir hukuki düzenleme olmadığı için insanlar kaderleriyle baş başa kalmaktadırlar.

Arap Baharı ile Suriye'de yaşanan iç savaş, DAİŞ vahşetinin de etkisinin çok artması ülkede güvenlik sorunlarının ve ekonomik krizin büyümesiyle Suriye halkı ülkelerinden göçmek zorunda kalıp sınırlara yığılınca Türkiye'nin "Açık Kapı Politikası" uygulamasıyla Türkiye'ye milyonlarca Suriyeli giriş yaptı. Böylece Türkiye dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumuna geldi. AKP iktidarı kapıyı açtı ama bu süreci düzgün yönetmediği gibi, kapı arkasından da ulusal ve uluslararası politikada çıkarına uygun işlerde kullandığı bir gündem yaratmış oldu. En önemli siyasi ve insani krizlerin birçoğu bu konuda yaşanmaya başlandı. Özellikle mültecilerin Türkiye'deki hukuki durumu, sosyal uyumu, Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerindeki yeri, iktidarın bu konuyu siyasi ve ekonomik ranta çevirmesi gibi konular ön plana çıkıyor. Türkiye'deki mültecilerin geçici gözüyle bakıldığı konumu, geçicilikten kalıcılığa döndü ama ne halk ne de siyasetçiler bunu kabullenmek istemiyor. Bu yüzden halkın da geçici misafir olarak gördüğü diğer halklara karşı arasındaki mesafesi kapanmıyor/kapatılmıyor. Dünyanın hiçbir yerinde milyonlarca mültecinin sığındığı bir ülkeden geri döndüğü ya da gönderilebildiği bir örnek yoktur. Dolayısıyla bu kısımda halka doğrular söylenmiyor. Gerçekçi olmayan beklentiler içinde halk oyalanıyor.

Göç sadece insanları değil kültürleri, mücadeleleri, dilleri de taşıyor

Suriye'den gelen göç ülkenin yabancı düşmanlığını göstermesi açısından bir turnusol kâğıdı görevini gördü. Bugüne kadar hasbelkader kendilerine sosyal demokrat diyen ya da az buçuk demokrat hisseden insanların azımsanmayacak kadar büyük bir yığının bilinçaltının en derinliklerinde dondurulmuş olan yabancı düşmanlığı ortaya çıktı. Fısıltı gazetesiyle yayılan inanılmaz bir bilgi kirliliğiyle beraber onlara verildiği iddia edilen yardımlar, özel haklar, ayrıcalıklar herkesin düşmanlık katsayısını artırdı. Ülkede zaten yoksulluk insanlık dışı boyutlara ulaşmış ve daha da derinleşirken dışardan gelip hazıra konulduğuna dair oluşan bakış açısı, bu yoksulluğun sebebinin mültecilere aktarılan bütçenin ülke ekonomisine verdiği zarardan dolayı olduğuna dair yapılan spekülasyonlar aradaki makası daha da artırdı. Oysa Türkiye'nin AB'den aldığı parayı nereye nasıl kullanıldığının bilgisi açık değil, tam tersi olarak kendi bütçe açığı için bile kullanıyor olabilir, hesap verme mekanizması olmadığı için alınan milyarlarca Euro'nun nereye aktığını bilmiyoruz. Mekânsal farklılıklar olması aynı ortamda buluşamama komşuluk ilişkisinin oluşamaması birbirini tanımama halleri, medyanın gerçekleri doğru yansıtmak yerine adeta yangına körükle gitmesi gibi durumlar gerçeklerin tam olarak böyle olmadığını anlama fırsatının önünde büyük bir engel oluşturdu. Göç her türlü zordur ama en çokta kadınlar için zordur. Göçmenler her türlü saldırıya maruz kalırken, kadınlar bir de üstüne cinsel saldırı, istismar gibi risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Alınan cüzi yardımların en az üç çocuk kuralına bağlı olması yüzünden kadınların evlere hapsolup çocuk doğurmaya zorlanmaları, işe girmeleri zor olunca evde bir yaşam sürmeleri ve çoğunlukla erkeklerin sokakta olmasıyla yayılan başka bir konu da mülteci erkeklerin kadınlar için güvenlik sorunu yarattığıdır. Oysa mesele kimliklerine göre değil, erkekliklerine göre kadınlara tehlike yaratmalarında yatar. Toplum içinde yapılan bir diğer ayrımcılık konusu ise yıllardır Müslüman ülkeler içinde en ilerici, en modern ülkenin Türkiye olduğu, Arapların ise cahil ve geri kalmış olduğu gibi bir tevatürün halk arasında yaygın bir bakış açısı olmasıdır. Bu durumun kültürel üstünlük hissetme halini devreye sokmasıyla gelen Suriyelileri hor görme, küçümseme ya da yok sayma gibi durumların baş göstermesinde etkin sebepler arasında olmasına yol açtı.

Türkiye'de yoğun göç dalgası buna bağlı olarak yaşanan siyasi ve sosyal krizler ilk defa Suriyelilerin göçüyle Türkiye siyasi hayatına girmiş değil. Gündemimize ilk olarak 1979 yılında İran İslam Devrimi sonrası ülkede yaşanan değişimle başlayan zulümden kaçana kimi kaynaklara göre yüzbinlerce, kimi kaynaklara göre de 2 milyon kişi Türkiye'ye sığındı. Sığınanların çoğu ülkede uzun süre kalmayarak, Avrupa'ya ya da Amerika'ya geçtiği için bu göç dalgası ülke gündeminde çok fazla hissedilmeden geçti. İkinci büyük dalga 1989 yılında Bulgaristan'daki Türklerin

göçe zorlanmasıyla oldu. 360 bin kişi Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldı. Soydaş kabul edilmesine, dönemin iktidarının propaganda malzemesi olarak kullanılmasına rağmen onlar da halk içinde "yabancı" olmaktan kurtulamadı ve yıllarca ayrımcılıkla mücadele etmek zorunda kaldılar. 1991 yılında ise Irak'ta Saddam yönetimindeki Baas rejiminin Kürt halkına uyguladığı otoriter ve baskıcı politikalarının sonucunda yeniden Enfal gibi bir soykırımın olacağından korkan yaklaşık 1.5 milyon Kürt hayatta kalmak için sınırlara yığıldı. Türkiye çok uzun bir süre sınır kapılarını açmadı ancak uluslararası baskıların artmasıyla sınır kapıları açılabildi. BM verilerine göre, 750 bin Kürt İran'a, 280 bin kişi de Türkiye'ye sığındı. 300 bin kişi ise Güney Kurdistan içinde göç etmek zorunda kaldı. Bu göçler İran ya da Bulgaristan'dan gelenler gibi göreceli yumuşak geçişlerle karşılanmadı. Yoğun insanlık dramları yaşandı. Hakkari ve Şırnak'a sığınmış olan bu insanlardan binlercesi kısa sürede soğuk, açlık, hastalık gibi sebeplerden hayatını kaybetti. Türkiye, ülkeye sığınmış bu insanlara gerekli insani yardımları sağlamadı. Kurulan kamplarda insanlar uzunca bir süre uluslararası yardımlar ve bölge halkının desteğiyle ayakta kaldılar. Bu saydıklarım dış göçlerden kaynaklı durumlardı ancak iç göç gibi yine Kürt halkına uygulanan zulümden kaynaklı yaşanan büyük bir zorunlu iç göç süreci oldu. Ağırlıklı olarak 90'lı yıllarda Kürt sorununun çözümünü halka karşı uyguladıkları baskı, zulüm, köy yakma ve öldürme politikalarıyla Kürt halkını sürekli çatışmalı bir ortamla, ekonomik olarak yıkımla göç dışında alternatif bir yaşam hakkı bırakmayan politikalarla başladı. Köylerden kentlere özellikle batı illerine başlayan göçler yoğun bir şekilde hayatları değiştirdi. Birçok yıkımın yanı sıra birçok kültürel-yaşamsal farklılıklar, dil sorunu gibi sorunlar yaşanmaya başlandı. Bu durumda kuşkusuz her iki tarafı da değişime zorladı. Bir taraf ülkenin yok saydığı tarihin kabullenmek istemediği bir halkla yeniden tanışmak zorunda kalırken bir taraf da bambaşka bir kültürü kendini istemeyen dışlayan ve ötekileştiren bir kültürü tanımak zorunda kaldı. Aynı zamanda Kürdistan'da süregelen özgürlük mücadelesi batıya da taşınmış oldu. Göç sadece insanları değil kültürleri, mücadeleleri, dilleri de taşıyor; tabi bu taşıma süreci birçok çatışmalı ortam yaratırken, güvenlik sorunu, ötekileştirilme, ırkçılık gibi sorunları da beraberinde getiriyor. Bu süreci devlet politikaları da körükleyince halklar arasında büyük kırılmalara ya da uyum sorunu gibi birçok zorlu dönemleri de beraberinde getirdi. Kürt halkı yıllarca ucuz işgücü olarak kullanıldı. Aynı zamanda dışlanan, ötekileştirilen bir halk olarak kimlik mücadelesi verirken sayısız sorunlar yaşadı. 1960'larda Türkiye'den 90'ların tam tersi olan bir dış göç yaşandı. Tabi burada kimlik politikası yüzünden değil ekonomik bir sebeple yaşandı ama gidenler orada kimlik politikaları yüzünden sorunlar yaşadılar.

Mülteci olmak isteyen birçok kişi, büyük bir tezatlık olarak kendi ülkelerindeki göçmen ve mültecilerin de bir an önce gitmesini istiyor

Kürt halkının yaşadığı gibi keskin büyük bir sorunla karşılaşmasalar da yine büyük uyum sorunları, yabancı düşmanlığı orda da yaşandı, halen de tam olarak bitmiş, bütünleşme sağlanmış değil. Entegrasyon kuşaklar arttıkça sağlanıyor; gittikleri ülkelerde doğup büyüyenler ve kültürel uyum içinde olanların artmasıyla sağlamlaşıyor. Ancak bu durumda karşı bir milliyetçilik hissi yaratıyor, kendi kültürünün asimile olmaması istediği gibi başka bir direnç noktaları da getiriyor, böylece hem kuşak tartışmaları gibi sorunlar yaşanıyor hem de muhafazakâr bir bakış açısı derinleşebiliyor. Yaşamları belki çok muhafazakâr olmasa da bakış açıları muhafazakârlaşabiliyor. Dışarıdan gelenlerin "yabancı" olarak kabul edilerek çoğu zaman dışlanması; yerleşik halkın kendinden olanla yaşama isteği; herkesi birbirine benzeyenle yaşatma isteği; düşmanlaşmanın, milliyetçiliğin yıllar geçtikçe artması; ülkelerin bu durumla mücadele etmek yerine daha da körüklemesi; yabancı düşmanlığını açıkça ilan eden politikacıların varlığı göç eden halklarla gittikleri yerlerdeki halkların kaynaşmasının önünde en büyük engeller olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle

son yıllarda dünyada artan milliyetçi eğilimler ve bunları derinleştirerek ya iktidara gelenler ya da bu vesileyle kendi hareketlerini tanıtan bu kodların üzerine siyasetlerini kuran partilerin varlığı çatışmaları daha da derinleştirmektedir. Donald Trump 2016'da ABD başkanlık seçimini kazanırken kampanyasındaki en önemli konulardan birisi göçmenlere karşı yürüttüğü dışlayıcı politikaydı. Halka işsizliğin sebebinin Meksikalı göçmenler olduğunu sık sık dillendirdi ve seçim kampanyasını onlara karşı mücadele edeceği üzerine kurdu. Tıpkı Hitler'in seçim kampanyasında Birinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan yoksulluğun sebebinin Almanlar değil, Yahudiler olduğunu söyleyerek seçimi kazanması gibi. Avrupa'da ise Fransa ve Avusturya gibi ülkelerde yükselen ırkçı eğilimler ve onların büyüttüğü siyasi partilerin varlığı riskli sonuçlar yaratabilir boyuta doğru gidiyor. Türkiye'de ise Zafer Partisi'nin sadece mülteci düşmanlığına karşı kurulması ve kısa sürede büyümesi, Millet İttifakı'nın ikinci tur seçimlerinde nerdeyse sadece mülteci karşıtlığı üzerine yürüttüğü ayrımcı kampanyası gibi birçok örnek verebiliriz. Aslında hemen hemen birçok ülkede sağcı yapılarda büyüme eğilimi var ve birbirlerine benzer yöntemler kullanıyorlar. Sağ eğilimlerin artmasıyla milliyetçilik yükseliyor ve aşırılaşmasıyla da ırkçılık doğuyor ilk yöneldikleri de genelde yabancılar oluyor.

Mülteciler aynı zamanda gittikleri ülkeler için büyük ucuz iş gücü oluyor. Emek sömürüsünün hat safhaya yükseltilmesiyle zenginliklerine zenginlik katan sermayedarların yanı sıra bu sayede yeni türeyen birçok zengin kesimler de oluyor. Bu dönemin yeni bakanı Mehmet Özhaseki 2021 yılında mülteci sorunuyla ilgili, "Bazı şehirlerde sanayiyi onlar ayakta tutuyor; boşuna popülizm yapmayın, gönderemezsiniz" diye partisinin meramını açıklamıştır. Almanya Federal İş Ajansı Başkanlığı yaptığı sırada 2021'de Detlef Scheele Almanya'da iş gücünün hızla tükendiğini bu boşluğun insani nedenlerle sığınma hakkı verilen kişiler tarafından da kısmen doldurulabilir olduğunu ve yılda bu anlamda 400 bin göçmene ihtiyaç duyduklarını söylemişti. Nitekim Almanya işgücü açığını yasal olmayan yollarla gelmiş kişilerle düşük ücretlerle kapatmaya çalışırken burada nitelikli olan olmayan göçmenler arasında ayrım yapıyor. İşine yarayacağını düşündüğü kalifiye kişileri kabul ediyor, kalifiye olmayanları almıyor. 2015 yıllarında özellikle Türkiye-AB arasındaki anlaşma süreci başladığında başta Almanya olmak üzere bazı ülkeler Türkiye'ye sığınmış Suriyeliler arasında eğitimli ya da mesleki becerisi olan kişileri kabul etmişti. Türkiye'de vatandaşlık almış göçmenler uygun koşulları sağladığında yine Avrupa'ya gitme yollarını arıyor. Sadece göçmenler değil, bu ülkenin vatandaşlarının çoğunun hayalini Avrupa'ya, Kanada'ya yerleşmek süslüyor. Mülteci olmak isteyen birçok kişi, büyük bir tezatlık olarak kendi ülkelerindeki göçmen ve mültecilerin de bir an önce gitmesini istiyor.

Mültecilik zor bir karardır, tüm yaşamınızdan, sevdiklerinizden, hatıralarınızdan, bağlarınızdan, kimi zaman ailenizden, işinizden, sosyal statünüzden, evinizden, varsa mal varlıklarınızdan koparak, büyük bilinmezliklere doğru yol almaktır. Belki daha iyi bir gelecek hayali sizi bu yola çıkarır ancak çoğu zaman yaşamsal kaygılar hayatta kalma dürtüsü, güvenlik kaygısı, özgürlük talebi gibi birçok temel insani etkenlerle geçmişlerini bir daha belki hiç görmemek olasılığıyla geride bırakmak zorunda kalırlar. Bunun ne kadar yıpratıcı ve zor bir durum olduğunu bu konuyu düşündüğümüzde çok zaman atlarız. Geldikleri yerdeki koşullara uyum sağlamakta zorlanırlar daha önceki hayatlarında oluşturduğu tüm maddi ve manevi birikimi, ortamı kaybeden mülteciler, kendilerini yeni bir kavganın içinde bulmaktadır. Başta çalışma, barınma, eğitim, sağlık ve dil sorunu gibi birçok sorunla boğuşmak ve yeniden bir hayat kurmak zorunda kalırlar. Aynı zamanda yabancı olan ve istenmeyen insanlar olarak toplumsal bakış açısına ötekileştirilen bir toplum olma durumuna maruz kalırken hem kendi aralarında, hem yeni geldikleri toplumun içinde ve hem de yeni ülkenin kuralları ve organlarıyla uyum sağlamak gibi büyük ve zorlu bir süreç yaşarlar.

Suriyeli mültecilerin sorunu, ağırlıklı olarak Türkiye'de, ancak diğer sınır ülkeler olan Lübnan ve Ürdün'de de ciddi krizlere neden olmaktadır. Ayrıca Türkiye'den Avrupa'ya geçiş yolunun kara ayağı dışında en çok kullanılan yolun Ege Denizi yolu olması dolaysıya Avrupa'nın ilk ayağı olan Yunanistan da bu çemberde var. Ege Denizi bu anlamda tam da mülteciler için kimsesizler mezarlığı olmuş durumda. Binlerce insan denizde hayatını kaybetti ve halen bu

ölümler sürüyor. Özellikle Geri Kabul Anlaşması ile karaya ayak bastıklarında uygun evrakları yoksa Yunanistan geri iade ediyor, hatta bu duruma gelmemesi için deniz yollarında botlarını geri itme, batırma ya da zor durumda kalanlara yardım etmeyerek, ölümlerine seyirci kalma gibi dünyanın gözü önünde katliamlar oluyor. Güya mültecileri korumak için oluşturulan kurumlar da bu gibi durumları görmezlikten geliyor. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tamamen izleyici durumda. Zaten Türkiye'deki bu süreci de tamamen Göç İdaresi'ne bıraktığı için AKP-MHP iktidarı bu konuda elini kolunu sallayarak istediğini yapabiliyor. Avrupa Birliği'nin birliğe üye olmayan komşu ülkelerle olan sınırlarının güvenliğinin sağlanması, ulusal sınır muhafızları arasında iş birliği yapılmasını ve sınırlarla ilgili risk analizleri oluşturulması amacıyla kurulmuş olan Frontex'in, Yunanistan Sahil Güvenliğiyle karıştığı geri itme olaylarında mülteciler hayatlarını kaybedebiliyor. Devletler kendi koydukları mültecilere dönük uluslararası hukuku, yine kendileri uygulamıyor hatta bu konuda ısrarlı bir karşı duruş bile sergiliyorlar; sığınma hakkını insani bir hak olarak değil, güvenliklerine yönelik bir tehdit olarak algılıyorlar.

Mülteci sorunundan bahsederken esas olarak mülteci sorununu doğuran savaşları ve bunların nedenleri üzerinde durmak gerekir. Örneğin Suriye'ye bir barış olmadan buradan oraya kimse gitmek istemez. Önce barış olacak ki beraberinde ekonomik istikrarın da gelişme zeminleri yaratılabilsin. Barış için Türkiye'nin oradan çekilmesi, Rusya'nın müdahalesinin bitmesi, Suriye hükümetinin demokratikleşme için adım atması gerekir. Afganistanlıların dönebilmesi içinde Taliban'ın çekilmesi orada çatışmaların son bulması yine ekonomik bir istikrar umudunun oluşması gibi birçok etkenler olması lazım ki insanlar güven içinde ülkelerine dönebilsinler. Tüm bunların gerçekleşme zemini içinde uluslararası güçlerin bu bölgelerden ellerini çekmesi gerekir. Ancak bu devletler için temel insan hakları çerçevesinde siyaseten çözümler üretmek yerine, bunun tam tersine savaş ve kaostan beslenen bir politik hat kurdukları için her ne olursa olsun bundan geri adım atmadıklarından yakın zamanda sorunların çözümü zor görünüyor. Önceliğin insan hakları değil, kendi iktidarlarının bekaları ya da sermayedarların kazanımları olduğu müddetçe göç ve dolayısıyla mülteci sorunu da kaçınılmaz olarak sürecektir. Burada mevcut uluslararası kuruluşlardan ya da hükümetlerden medet ummak yerine halkların arasındaki kaynaşmayı sağlamak, ortak yaşamı inşa etmek kültürlerin din dil, ırk temelli ayrımını gözetmeden ezilenler ve ezenler olarak ayrıştığımızı fark ederek/ettirerek bizlerin çözüm üretmesi gerekiyor. Yoksa işi sadece egemenlere havale edersek bir fani olarak bir gün mülteci olmayı tatmak durumunda kalabiliriz.

Göçler sadece fiziki olarak sınırları aşmakla kalmaz, kültürel ve duygusal olarak da sınırları aşarak gittikleri ülkeleri değiştirler. Kültürler birbirini tanır, mücadele pratikleri birbirine geçer, halklar ve haklar ortak gelişme şansını yakalar. Kendilerinin aktör olmadıkları yıkımlarda, kurban olan insanlar en temel haklardan biri olan sığınma hakkıyla yaşama tutunmaya çalışırken gösterilecek olan dayanışma ve mücadeleyle belki de yaratılan sınırları ortadan kaldırmak yine göç yollarına düşmüşlerle olacaktır. Bu göç dalgasını bir mücadele pratiğine dönüştürecek yeni bir dinamik yaratmanın zamanı gelmiştir.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Kürtler Mülteciliği Nasıl Mücadeleye Dönüştürdü?

Amed Dicle

"Çinliler serçeleri nasıl öldürürler bilir misiniz? Ağaç dallarına konmalarına izin vermezler. Onları sopalarla tedirgin ederler ve havada ölene kadar konmalarına izin vermezler; en sonunda kuşların yüreği çatlar ve yere düşerler."[1]

Yaşadığımız çağda siyasi mülteciliğe zorlanan halklardan biri Kürtlerdir. Kürtler son yüzyılda en çok siyasi mülteciliğe zorlanmış üç halktan biri sayılabilir. Kürtler, Ermeniler ve Filistinliler. Günümüz dünyasında farklı coğrafyalarda farklı halklar ve siyasi-toplumsal kesimler de yaşadıkları baskı ve saldırılardan dolayı mülteciliğe zorlanmışlardır. Kurdistan başta olmak üzere savaşın en çok yaşandığı Ortadoğu coğrafyasından özellikle Avrupa ülkelerine doğru siyasi göçler devam etmektedir.

Egemen zorba güçler, bir halkı veya siyasi bir gücü mülteci durumuna getirerek aslında onun kendi dalından koparmak ve nihayetinde bir şekilde yok etmeyi amaçlarlar. Aynı Çinlilerin serçe kuşlarına yaptıkları taktik. "Eğer bir halk kendi özünden, anayurdundan koparılırsa zamanla aidiyet duygusunu yitirir, başkalaşır, özünden kopar, maddi ve manevi olarak başka bir dünyanın insanı olur" diye düşünüyorlar. Bir halkı mülteciliğe zorlama, uygulanan soykırım yöntemlerinden biridir. Kürtlere de, Ermenilere de, Filistin veya dünyanın başka yerlerindeki halklara dayatılan yerinden etmeler de aynı amaçladır. Egemen zorbanın tarihten gelen büyük bir tecrübesi var. Yok etmek istediğini mülteci etmek, tıpkı serçe örneğindeki gibi dalına konmasını engellemek ve sonunda düşürmek. Ne yazık ki bu yöntem tarihin birçok döneminde ve halklara ve siyasi-toplumsal kesimlere karşı başarılı olmuştur. Zira mülteci olma durumu aynı zamanda uçsuz bir savrulmayla karşı karşıya kalma durumu anlamına gelmektedir. Bu savrulma tehlikesini sezmeyen, bunu kaldıracak yüreği ve anlayacak perspektifi olmayan, en önemlisi de bunu besleyen Kürt aktörler olmuştur. Yine Cumhuriyetin kuruluş yılları ve hemen ardından Suriye-Lübnan, hakeza yine Avrupa ülkelerine göç etmek durumunda kalan çok sayıda Kürt aydını ve siyasi şahsiyet olmuştur. Bu kesim aynı zamanda son yüzyılın ilk planlı siyasi mültecileridir. 1927'de Lübnan'da Xoybûn örgütünü kuran, Ağrı direnişini örgütleyen ve öncülük eden bu kesim, Türkiye devletinin "mülteci etme-dalından koparma" siyasetine kolektif-örgütlü bir şekilde itiraz eden ilk Kürt siyasi yapılanmasıdır, denilebilir. Bu hareketin daha sonra başarıya ulaşmamasının farklı sebepleri vardır elbette ancak yine en önemli sebebi mülteci durumundayken mücadele etmenin zorluklarıdır.

Kürt Özgürlük Hareketi'nin filizlendiği 1980'li yılların öncesine kadar da çeşitli zamanlar ve sebeplerle mülteciliğe zorlanmış Kürtler olmuştur. Ancak tarihin akışı, Kürt Özgürlük Hareketi'nden sonra değiştirilmiştir.

Burada bir parantez açmak gerekecektir. Osmanlı ve T.C.'nin ilk yıllarında Sovyet-Rusya coğrafyasına göç ettirilen yüzbinlerce Kürt vardır ki bunların şimdiki nüfusu milyonlara tekabül etmektedir. Bu da Kurdistan'ın demografik yapısını değiştirmek için yapılan çok kapsamlı ve planlı saldırılardır. Kürtlerin buraları kendi özlerine bağlı kalarak benimsemeleri ve oralarda yaşamaya tutunmaları egemen zorbaların

1 **Eduardo Galeano'nun Aşkın ve Sanatın Gündüz ve Geceleri kitabından alıntıdır.**

planını boşa düşürmüştür. Hem göç ettirilen Kürtler "Kürt" olmaktan çıkmamışlar hem de geride bıraktıkları ana vatanlarında demografik yapı değiştirilememiştir. Bu coğrafyada yaşayan Kürtler de aynı Avrupa ülkelerindeki Kürtler gibi son 40 yıllık mücadeleyle birlikte yeni bir ruh, duygu ve düşünce dünyasına adım atmışlardır. Kürtlük burada adeta yeninden filizlenmiştir. Aynı durumu İç Anadolu'ya göç ettirilen Kürtler için de belirtmek mümkündür.

Türkiye Cumhuriyeti, Kürtlere karşı sistematik bir soykırım siyaseti yürüttüğü için, başından itibaren kullandığı silahlardan biri de "mülteciliğe zorlama-göç ettirme" silahıdır. Bu zihniyete göre, ülkesinden koparılmış ve mülteci durumuna düşmüş birey veya toplulukların kendi özlerine bağlı kalarak bir daha yurda dönmeleri mümkün değildir. Nitekim 1920'lı yıllardan 1980'lere kadar (Türkiye'nin içlerine doğru veya başka ülkelere) bu politikasında büyük oranda başarılı olmuştur.

1970'lerin sonunda ve 80'lerin başında Kürtleri bekleyen durum aynı olmuştur. Örgütlenip mücadele etmek isteyen tüm Kürtleri bekleyen, ya yok edilmek ya da mülteci olmaktır. O dönemin koşullarında güçlü yapıları olan çok sayıda Kürt örgüt veya bireyleri Avrupa ülkelerine savrulmuş ve bir daha esameleri okunmamıştır. Bu yıllarda gelişen Kürt Özgürlük Hareketi, durumu net bir şekilde fark etmiş ve mülteci olma durumunu bir avantaja dönüştürmüştür. Kürt Özgürlük Hareketi'nin tarihine bakıldığında, mülteciliği siyasi bir aktivizme dönüştüren hamleler yapılmamış olsa hareketin boğulma ve tıkanıklık yaşama tehlikesi artmış olacaktı. Burada müthiş bir sezgi ve dezavantajlı durumu avantaja çevirme yeteneği vardır. Tarihin bu dönemine daha da somut bakacak olursak, Abdullah Öcalan'ın 1979'de Rojava üzerinden Ortadoğu'ya gitmesi, Bekaa süreci, yine aynı tarihlerde hareketin önder kadrolarının da aynı istikamette yol alarak devletin çizdiği çemberin dışına çıkmaları ve daha güçlü hazırlanarak geri dönmeleri tarihin akışını değiştirmiştir. Eğer Kürt ve Kürdistan tarihi Kürt Özgürlük Hareketi ile değişti denilecekse, hareketin tarihi de Öcalan'ın ülkeden çıkışıyla değişmiştir demek mümkündür.

1970-80'li yıllarda, özellikle 12 Eylül darbesiyle beraber mülteciliğe zorlanan başka Kürt siyasi yapıları da olmuştur. Bu yapıların çoğu yine Ortadoğu'ya gitmiştir ancak bunlar daha çok Avrupa ülkelerine gitmek üzere Ortadoğu'yu geçici olarak mesken tutmuşlardır. Bu siyasi yapılar, mülteci olmanın zorluklarını fark edince, mücadele etmenin de ne kadar zor olduğunu görmüş ve dar bir siyasi perspektifle birer sığınmacı olmaktan kurtulamamışlardır.

İşte A. Öcalan ve öncülük ettiği hareket, bu noktada farklı davranarak devletin kurduğu tuzağı adeta devlet için tuzağa çevirmişlerdir. A. Öcalan bu çıkışıyla öze bağlı kalarak mülteci olma durumunu mücadele etme durumuna çevirmiştir ve bu durum Kürt Özgürlük Hareketi'nin büyümesinde belirleyici bir etken olmuştur. Kürt Özgürlük Hareketi, sadece Ortadoğu veya daha somut olarak Lübnan-Filistin hattına yerleşmekle yetinmemiştir. Aynı yıllarda Avrupa'ya da kadro takviyesi yapılmış ve Avrupa ülkelerindeki Kürtler adeta hareketin ilk toplumsal dayanağı olmuşlardır.

Yurda bağlılık ideolojik-siyasi perspektifle anlam kazanır

Burada şu hatırlatmayı yapmak gerekiyor. Sözünü ettiğimiz tarihlerde, yani 1980'lerde Avrupa'da onbinleri aşan bir Kürt kitlesi zaten vardı. Bunların önemli bir kısmı Irak Kurdistan'ındaki siyasi kırılmalardan sonra (özellikle 1974) gelen Kürtlerdi. Yine 1978 Maraş Katliamı sonucu göç eden Kürtler vardı. 1979 İran İslam Devrimi sonucunda giden Kürtler ve yine 12 Eylül darbesi sonucu akın akın giden kısmen politik Kürtler Avrupa'da bulunuyorlardı. 1960'lardan sonra işçi olarak giden Kürtler de azımsanmayacak orandaydı. Hakeza 1950'lerden sonra politik sebeplerle giden veya orada politik karakter kazanan Kürt siyasi aktivistleri de bulunmaktaydı. Nitekim çeşitli yayınlar çıkaran, dernekler kuran Kürt siyasi yapılardan söz ediyoruz. Kürt Özgürlük Hareketi'nin burada bu toplumsal güce dayanarak mücadele yürütmesi, ülkedeki mücadelenin kaderini etkiledi. Ama aynı zamanda Kürt Özgürlük Hareketi bu toplumsal güce öze bağlılığı, öze dönüşü, anayurdu, anayurt için mücadeleyi aşıladı. A. Öcalan nerede,

nasıl ve ne zaman mücadele edileceğini görerek, ona göre adım atarak, çok büyük bir duvarı yıktı ve aşılamaz denilen engelleri bu şekilde aştı. Dalından koparılmış ve havada ölümü bekleyen serçe kuşları misali, yaban ellere göçmüş Kürtlere Kürt Özgürlük Hareketi çok sağlam bir dal oldu.

Peki, bu nasıl oldu ve şimdi durum nedir? Her şeyden önce ülke dışında, yani başka ülkede mülteci olma durumundayken örgütlenmek, mücadele etmek sanıldığı kadarıyla maddi zeminle ilgili bir durum değildir. Elbette maddi zeminin yarattığı olanakları yadsımak doğru olmayacaktır. Ancak asıl motivasyon yurda bağlılık, öze bağlılıktır. Yurda bağlılık ideolojik-siyasi perspektifle anlam kazanır. İdeolojik ve siyasi perspektifin örgüte dönüştürülmesi önü alınamaz bir sinerji açığa çıkarır. Maddi zemin bazı kesimlerin savrulmasına yol açabilir. Bunun yegâne frenleyicisi ise ideolojik-politik doğrultudur. Kürt Özgürlük Hareketi, kendi halkına neden mülteci olduklarını ve bu durumdan nasıl kurtulabileceklerini kavrattı. Bunu kavrattıkça büyüdü. Dernekler kuruldu, politik içerikli eylemler organize edildi, medya ve propaganda araçları kuruldu. Mültecilik durumu içsel olarak kabullenilmedi ve ülkeye dönüş için bir durak olarak kabul görülmeye başlandı. Aradan geçen yıllar bu duygu dünyasını değiştirmedi. Kuşakların değişmesiyle bazı handikaplar olsa da Avrupa'da mücadelenin temel motivasyonu bu şekilde kaldı.

Örneğin; 1990'lı yıllarda Kurdistan'dan milyonlarca insan göç ettirildi. Kurdistan adeta boşaltılmak istendi. Bu kitlelerin tümü olmasa da bir kısmı Avrupa'ya gitti. Neredeyse her aileden biri Avrupa ülkelerinde mülteci olmak durumunda kaldı. Devlet bu saldırılarla Kürt Özgürlük Hareketi ile halk ilişkisini koparmayı hedefledi. Zaten 1980'lerin başından itibaren bu durumun farkında olan Kürt Özgürlük Hareketi bu kitlelerle daha fazla bütünleşti. Devletin her türlü saldırısına maruz kalan bu Kürtler doğal olarak bir yaşam ve mücadele zemini ararken, Kürt Özgürlük Hareketi'nden aldıkları perspektifle bunu başarabildiler. Bu yıllarda Avrupa'nın her ülkesi değil neredeyse her kentinde dernekler kuruldu ve bu dernekler halen faal. Hakeza Kurdistan'da sürdürülen savaş, baskı ve saldırılar bu Kürtler sayesinde dünyaya duyuruldu. Kürtler burada hem siyasi aktivitelerini geliştirdiler hem de emek mücadelesine giriştiler ve kazandıkları parayla ülkedeki mücadeleye maddi imkânlar sağladılar. Kürt özgürlük mücadelesi bu şekilde büyüdü. Devletin "Mülteci ettiririm, dalından koparıp öldürürüm" diye düşündüğü Kürtler bu durumu bir mücadele yöntemine dönüştürdüler ve örgütlü Kürt olarak mücadelelerini ayakta tuttular. Bu elbette kolay olmadı. Kendi içinde bin türlü zorlukları olsa da ülkedeki mücadeleyle kurulan bağ bu insanların daha güçlü bir şekilde yaşama tutunmasına sebep oldu.

Abdullah Öcalan, coğrafya ve mekân olgusunu aşarak her nerede olunursa olunsun anayurdun özgürlüğü için mücadele ruhu ve azmini vermiştir

Abdullah Öcalan 1990'lı yıllarda Almanya'da yapılan kitlesel bir etkinliğe gönderdiği mesajda, Avrupa'yı Kurdistan'ın beşinci parçası olarak tanımlar. A. Öcalan mealen yaptığı bu tespit elbette coğrafik bir tanımlama değildir. A. Öcalan, bu ülkelere yerleşen ve örgütlenen Kürtlerin Kurdistan'ın bir parçası olduklarını söylemekte ve Avrupa'da örgütlemenin anayurdun kurtuluşu için ne kadar önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Hakeza A. Öcalan, önderlik ettiği hareketin bir merkezinin de sürekli Avrupa'da olmasını istemiş ve bunun sadece mülteci Kürtlerin örgütlenmesi için değil, aynı zamanda bir yedek merkez misyonu için düşünmüştür. Yani Abdullah Öcalan, coğrafya ve mekân olgusunu aşarak her nerede olunursa olunsun anayurdun özgürlüğü için mücadele ruhu ve azmini vermiştir. Dolaysıyla başka bir halkın tarihinde böyle bir emsal görülmemiştir.

Kürtler pratik anlamda bu mücadeleye nasıl katılım sağlamışlardır? Öncelikle şunu belirtmek gerekiyor ki Kurdistan'ın dört bir yanından gelmiş Kürtler burada inşa ettikleri kurumlarla bir araya gelmiş ve kaynaşmışlardır. Kurdistan'ın dört parçaya bölünmüş gerçeği mültecilik zemininde boşa düşürülmüş, "yurtdışı" dört parçanın birleştiği Kurdistan

dışındaki bir zemine dönüştürülmüştür. İran'ın zulmünden dolayı A ülkesine gitmiş bir Kürt ile Maraş Katliamı'ndan dolayı aynı ülkeye giden başka bir Kürt ve Saddam rejiminden dolayı gitmiş diğer bir Kürt, mültecilik ortak paydasında buluşmuşlardır. Bu buluşma bir hüzne, bir moralsizliğe sebep olmanın aksine onlara yeni bir politik perspektif kazandırmıştır ve dörde bölünmüş ülke onların şahsında birleşmiştir. Bu birleşme, ortak mücadeleye dönüşmüştür. Kültürel kaynaşma artmıştır. Zaman içinde bu zemin diplomatik kurumların oluşturulmasına giden yolu açmıştır.

Örneğin; 1994-95 yıllarında açılan MED TV uydu televizyonu Kürt tarihinde bir ilktir. Bu bir televizyon olmaktan öte adeta bir devrimdir. Evet, Kurdistan zemininde bir devrimdir. Kürdistan'ın dörde bölünmesinin oluşturduğu kalıpları bu televizyon ve devamındaki kurumlarla yerle yeksan edilmiştir. Ve bu televizyon mülteci edilmiş Kürtlerin maddi-manevi birikimleri sonucu kurulmuş ve ayakta tutulmuştur. Henüz birçok devletin o dönemde uydu üzeri yayın yapan televizyonu yokken, dünyanın her yerine göç ettirilmiş Kürtler televizyonlarını başarıyla kurmuştur.

Yine Sürgündeki Kurdistan Parlamentosu başka bir örnektir. Egemen güçlerin demokratik siyasetin önünü kesmek için yaptıkları saldırılara karşı Kürt demokratik kamuoyu ve siyasi aktörleri daha büyük siyasi atılımlar gerçekleştirmiştir.

Kürt dili, kültürü ve müziğine yönelik saldırılara, mülteci durumundaki Kürt kültür elçileri tarafından destansı adımlarla karşılık verilmiştir. Farklı alanlarda birçok kültürel kurumlar oluşturulmuş ve ülke sahasındaki baskılar bu şekilde anlamsız kılınmıştır. Egemen güçlerin ülke içinde Kürtleri ne kadar susturma girişimleri karşısında yurt dışındaki Kürtlerin sesi bir o kadar gür çıkmıştır. "Serçeyi dalından koparsan ölür" siyaseti anlamsız kılınmış, serçe gökyüzünü kendine dal etmiş ve güçlenmiştir.

Kürtler sadece bunlarla yetinmemiş mültecilik zeminini bir diplomatik mücadele alanına dönüştürmüştür. Farklı dillerde yaptıkları yayınlar, yine kurulan enformasyon büroları, oluşturulan diplomasi komiteleriyle uluslararası platformlarda kendilerini ifade etme imkânlarını aramışlardır. Sadece demokratik kitle örgütleri, parlamento veya devletler nezdinde değil, doğrudan halklar nezdinde önemli diplomatik çalışmalar yapılmıştır ve yapılmaktadır.

Elbette Türkiye devleti buna karşılık boş durmamış ve Kürtlerin bu meşru çabalarını kriminalize etmeye çalışmıştır. Devletlerin kendi aralarındaki çıkar ilişkilerinden kaynaklı olarak Kürt mücadelesi hak etmediği çeşitli tanımlamalar ve saldırılarla karşılaşmıştır. Fakat devletlerin bu politikaları hiçbir zaman halklar nezdinde karşılık bulmamıştır. Her Kürt kendi etrafında kendi mücadelesini anlatmış ve bu durum bile bugün özellikle de Avrupa ülkelerinde milyonlarca Kürt dostunun olmasını sağlamıştır.

Kendi anayurdunda yaşamayan ama kendi anayurt mücadelesini yaşadıkları yerde sürdüren milyonlarca Kürt vardır

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Elbette bu gelişmelerin olmasını sağlayan yegâne etken örgütlenmedir. Örgütsüz olmanın ölümle eşdeğer olduğunu en iyi bilen Kürt halkıdır ve bu bilinçle Kürtler, mülteciliği anlam olarak dönüştürmüştür ve devletin hedeflediği siyasi kırım amacını boşa düşürmüştür. Zaman içinde tanımlar değişmiş, tanımlar değişince "mülteciliğin" misyonu da değişmeye başlamıştır. Bunu biraz açalım; 1980'li, 90'lı yıllarda gelen kuşak "ülkeye dönüş çok yakındır" inancıyla mücadeleye sarıldılar. Mücadele büyüdükçe sonuç alabildiklerini gördüler. Zamanla ülkeye dönüşün sadece fiziki bir dönüş olmadığını, yürüttükleri mücadelenin ülkede gelişmelere yol açtığını, verdikleri emeğin ülkede karşılık bulduğunu gördüler. Binlerce genç fiziki dönüş de yaparak gerillaya katıldı. Birçoğu hayatını feda etti. Zamanla "ülkeye dönüş yakındır" duygu ve düşüncesinin herhangi bir tarihle tarif edilemeyeceğini gördüler. Anlık olarak onlar zaten ülkedeydiler. Özlerinden, yurtlarından bir kopuş olmadı. Mücadele ettikçe aidiyet duyguları güçlendi, aidiyet duyguları güçlendikçe mücadele azmi büyüdü. Dolaysıyla bir

süre sonra fiziki olarak anayurtta olup olmamak öncelikle bir istem olmaktan çıktı. Kuşakların değişmesiyle elbette çeşitli handikaplar da oluştu. Örneğin; 2000'li yıllardan sonraki kuşaklarda yeni bir sosyoloji oluştu. Bu kuşakta anayurt, ülke, etnik aidiyet duygusu oldukça pekişti. Ancak ebeveynleri gibi fiziki anlamda ülkeye dönüş beklentisi silikleşti. Bu kuşak doğup büyüdükleri ülkelere de aidiyet besledi ama bu kendi anayurtlarından kopuşa sebep olmadı. Bu yıllarda da 90'lı yıllar gibi binlerce genç yönünü Kurdistan'daki mücadeleye verdi.

Koşulların, mücadele yol ve yöntemlerinin değişmesi, teknolojinin gelişmesiyle birlikte Kürt toplumu içinde de kuşak çatışmaları oldu, olmaktadır. Bu durum, Kürtlerin mücadelesine de sirayet etmektedir ve kaçınılmazdır. Ancak yeni kuşakların mücadele yol ve yöntemleri biraz daha farklılık arz etmektedir. Veya bu yönlü beklentileri vardır. Yani; 80-90'lı yıllarda yurt dışında mücadeleyi ayakta tutan kuşaklar bu mücadeleyi yeni kuşaklara aktarabilecek yol ve yöntemleri henüz bulamamışlardır. Mevcut durumda Kürt mücadelesinin yurtdışı sahalarında ivme kazanmasının önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız süreçlerde buralarda mücadele etmenin zeminini oluşturan kuşaklar birçok şeyi aşmışlardır. Yenilemez bir mücadelenin temelinin atılmasında rol oynamışlardır. Kurumlar oluşturulmuş, Kürt ve Kurdistan hakikati artık inkâr edilemez bir gerçekliğe dönüştürülmüştür. Bundan sonraki süreç inşa sürecidir ve inşa sürecinin yeni dinamiklerle, yeni söylem ve mücadele araçlarıyla geliştirilmesi gerekmektedir. Bu sadece yurtdışı sahaları için değil ülke için de geçerlidir. Ama yurtdışı sahası artık mülteci olma durumuyla tanımlanmayacak bir gerçekliktir. Burada şekillenen kuşaklar ülkedeki kuşaklardan da kısmi farklılık arz etmektedirler. Örneğin, fiziki olarak ülkeye dönüş gibi bir genel beklenti artık aşılmıştır. Ülkeye dönüş motivasyonu her nerede olursa olunsun orada mücadeleye dâhil olma anlayışına dönüşmüştür.

Şunu belirmek gerekiyor ki; 90'lı yıllarda Kürtler kendi mağduriyetlerini başkalarına anlatmak için dil bilecek insan ararken, sözünü ettiğimiz yeni kuşaklar yaşadıkları ülkelerin dillerini anadilleri gibi biliyor. Aynı zamanda bu kuşak içerisinde Kürtçe konuşma oranı Kurdistan'daki orandan daha fazladır. Kürtlük aidiyeti ve bilinci son derece yüksektir. Önceki kuşakların neden mülteci edildiklerini gayet iyi bilmektedirler. Dolayısıyla kendi mücadelelerini de tanıyorlar. Yürüyüşlerde, derneklerde, eylemlerde büyüyen bir gençlik kuşağından söz ediyoruz. Ve bu gençlik kuşağı Kürtlerin var olan mücadelesine büyük hamleler yaptıracak bir dinamizme sahiptir. Bir kere mülteci gibi bir duyguya sahip değildir. Yaşadığı yere de kendi anayurduna da kendini ait hissetmekte ama daha çok kendi anayurduna ve kimliğine sahip çıkmaktadır. Burada tartışılması gereken nokta, bu kuşağın ne kadar mücadeleye dâhil edildiğidir. Özellikle Avrupa ülkelerindeki Kürt kurumları ve mücadele dinamiklerinin bu tartışmayı yapmaları elzemdir. Bu durum doğru tartışmalar ve belirli adımlarla giderilmezse o zaman başından itibaren büyük bir bilinç, öngörü ve emekle oluşturulan bu mücadele sahasının zayıflaması ve giderek güçten düşmesine neden olabilir. Örneğin; yurtdışında falan ülkedeki Kürt kurumlar ne durumdadır, misyonu nedir ve nasıl büyütülür? Kürt diplomasisi hangi yeni söylem ve vitrinle örgütlenmeli? Kürt medyası gelişen ve değişen iletişim araçlarını göz önüne alarak nasıl yeniden yapılanır? Kürt kültür çalışmaları yurtdışında nasıl büyütülür? Abdullah Öcalan'ın evrensel paradigması dünyaya nasıl ve kimler aracılığıyla aktarılır? Bunun yol ve yöntemleri nelerdir? Bunu kim nasıl yapacak? Ve bu sorular biraz irdelendikten sonra yeni Kürt kuşaklarına düşen görev ve sorumluluklar nedir, nelerdir? Dolaysıyla koşullar, durumlar, yol ve yöntemler değişmiştir. Kuşaklar değişmiştir. Kendi anayurdunda yaşamayan ama kendi anayurt mücadelesini yaşadıkları yerde sürdüren milyonlarca Kürt vardır. Dolayısıyla bu Kürtleri temsil edecek dinamiklerin de buna bu yeni duruma göre konumlanmaları ve örgütlenmeleri gerekmektedir. Yine serçe kuşları misali her yerde konacak bir dal bulmak ve orada özgürce yaşamanın yolları açılmalıdır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Yabancılaşma ve Kaynağa Dönüş

Ergin Atabey

Günümüzde toplumsal yaşam neredeyse anlamını tümüyle yitirmiştir. Toplumsal yaşam denilen olgu yemeye-içmeye, barınmaya ve üremeye indirgenmiştir. Toplumsal tarihle insanlık hiçbir zaman bu denli değişmemiştir, hakikatinden kopmamıştır. Gerçekten de "inleyen bir insanlık var."(Abdullah Öcalan) Kötülük, çirkinlik, yalan ve en kötüsü de kendini kandırma her yere sızmıştır. Tüketilen insanlık değerleri, ihanete uğramış hakikat var. İnsanlık böylesi bir durumdayken, herhangi bir birey ve toplumdan bahsedilebilir mi?

Yukarıdaki soruya olumlu yanıt verilmeyeceği açıktır. İnsan, toplum dolayısıyla toplumsal yaşamın günümüzdeki durumu büyük oranda yabancılaşmayı ifade etmektedir. İnsan özünden uzaklaşmıştır. Bu durum zihinsel, kişilik, toplumsal ilişkiler, doğayla ilişkiler ve bir bütün olarak manevi ve maddi kültür boyutlarıyla böyledir. Günümüzde insanın değerlerinden neredeyse nefret edercesine kaçması, kendini bilmemesi, özgürlükten yoksun oluşu ve yaşadığı büyük kayıtsızlık yabancılaşma düzeyiyle bağlantılıdır.

Her tarihsel çıkışta olduğu gibi günümüz demokratik modernite çıkışında da öze dönüşün gündemleşmesi, yabancılaşmanın vardığı düzeyle bağlantılıdır. Mevcut ile öz arasında ciddi bir mesafe açılmıştır. İnsanı insan yapan öz nitelikleri ya bastırılmış, unutulmuş ya da yozlaştırılmıştır. Bu nedenle büyük oranda insanın kendi özünün ne olduğunun bilinci de yitirilmiştir. Kendini bilmeme hali, yitirilen kendi bilinciyle ilgilidir. Günceldeki insan nitelikleri insani özü ifade etmemektedir. Büyük oranda yaşanan insan nitelikleri yabancılaşmanın ürünüdür.

İnsanın özü varoluş niteliğidir. Evrendeki evrim sonucu insanı diğer canlılardan ayırıp insan kılan ve insanın oluş, gerçekleşme ve süreklilik içinde olmasını sağlayan insanın özünü oluşturuyor. Söz konusu öz en genel anlamıyla mikro evren ve ahlaki politik toplumdur. Öze dönüş ise insanın yabancılaşma durumundan, dolayısıyla yabancılaşma niteliklerinden kurtulup varoluşsal niteliklerine tekrardan kavuşmasıdır. İnsanın varoluş niteliklerine tekrardan kavuşmasıyla ancak yaşamını anlamlı kılabilir; yalandan, kendini kandırmaktan, çirkinlikten, kötülükten, kendi kendini tüketen olmaktan ve kendi kendine ihanet eden konumdan kurtulabilir.

Yabancılaşma

Öze dönüş tanımının ve öze dönüşün gerçek manada gerçekleşmesi için öncelikle öze dönüşün gündemleşmesi gerekli ve zorunlu kılan yabancılaşmanın anlaşılaması ve bilince çıkarılması gerekir. Hem toplumsal yaşamın hakikatini ve hem de onun yabancılaşmış durumunu anlamlandırmak yabancılaşmayı incelemek gerek.

Yabancılaşma üzerine en çok kafa yoranların başında Hegel ve Marks gelmektedir. Hegel yabancılaşmayı salt bilinç üzerinden ele alır. Hegel'e göre insan bilinci özü oluşturur. Söz konusu bilinçsel öz ise Grek ve Roma bilincidir. Onlardan sonra gelişen Hristiyanlık bilinci ise yabancılaşmış bilinçtir. Hegel yabancılaşmış bilinci "mutsuz bilinç" olarak tanımlar. Dolayısıyla Hegel'de yabancılaşma "mutsuz bilinç"tir. Yabancılaşma insanlıkta mutsuzluk yaratıyor. Bu Hegelyan tanımdan şu sonuçta çıkarılabilir: Grek ve Roma bilinci öz bilinç olarak insanı mutlu kılıyor. Hristiyanlık yabancılaşan

bilinci geliştirdiği için "mutsuz bilinç" olarak insanı mutsuz kılıyor. Hegel'in yabancılaşma üzerinden tanımlaması özünde doğruya yakın bir yaklaşımdır. Fakat öz bilinci Grek ve Roma'dan başlatması yanlış ve yanılgılıdır.

Gençliğinde sağ Hegelci olan, ancak daha sonra Hegel'i aşmak isteyip aşamayan sol Hegelciliğe çakılı kalan Marks ise yabancılaşmayı ekonomik temelli tanımlamıştır. Marks yabancılaşmayı insana ait olanın, insanın yarattıklarının, öznenin üzerinde yer alarak onun üzerinde belirleyicilik kazanması olarak tanımlıyor. İlk bakışta bu tanımın zihniyeti ve tüm manevi kültürü kapsadığı hissine kapılıyor. Sonuçta "insana ait olanın" kapsamı geniştir. Ancak Marks yabancılaşmayı tek boyutlu ve dar ele almaktadır. Hegel'in bilinç üzerine geliştirdiği tanımı aşayım derken, ekonomizme saplanıyor. "İnsana ait olan" ile tanımladığı ekonomik iş bölümü ve üretim araçlarının özel mülkiyetidir. Marks'a göre ekonomik iş bölümü ve üretim araçlarının özel mülkiyeti, insanın iş gücünü metaya dönüştürüyor. Meta ise insan üzerinde yer alarak belirleyicilik kazanmıştır, bu da yabancılaşmaya yol açmıştır. Marks'ın "insana ait olanın"dan kastı iş gücüdür. Emek olarak iş gücünün sonuçlarının (meta) insandan yabancılaşması, yabancılaşmanın temelidir. Elbette yabancılaşmada insan iş gücünün kendisi için değil de egemenler için üretimde bulunması ve sonuçlarının insanı yeniden egemenlik altına alması, yabancılaşmanın bir boyutunu oluşturuyor. Ancak bu boyut temel değildir. Abdullah Öcalan yabancılaşmaya yeni bir tanım getirir. Buna göre yabancılaşma öncelikle zihniyetle başlar, yaşamın diğer bütün boyutlarına yayılır. Öcalan buna "Hakikatin çarpıtılması" der.

Yabancılaşma salt dış çeperlerde ya da şekilsel olarak yaşanan değildir. Yabancılaşma öncelikle zihinsel bir olgu olarak başlar. Dış çeperler ya da şekilsel olarak biçim, zihinsel yabancılaşmanın sonucu olarak gelişir. Özde ve biçimde yabancılaşma bu temelde ortaya çıkar. İnsanın özü zihinseldir. Bu da ahlaki ve politik toplumun özüdür. İlkin ifadesini doğal toplumda bulmuştur. Devletçi-iktidarcı sistemin zihniyetleri, paradigmalarının geliştirilmesi sonucu zihinsel, dolayısıyla toplumsal yabancılaşma başlamış ve yaşanmaktadır.

Bu noktada ilk aşamada doğal toplumun zihniyeti, paradigması ve kendisi, insanın özünü teşkil etmektedir. Devletçi-iktidarcı zihniyet ve sistemin geliştirilmesiyle ikinci aşamada doğal toplumun devamı olan ahlaki ve politik toplumun zihniyeti, paradigması ve kendisi insanın özünü temsil etmiştir.

Bu tanım hem Hegel'in hem de Marks'ın yabancılaşma tanımını aşmaktadır. Çünkü insanın özünü Grek ve Roma süreciyle tanımlamak, insanın özünün varoluşsal başlangıcını göz ardı etmektir. Öte yandan insanın özünü salt içgüdüyle tanımlamak, insanı el-kol ile tanımlamak olur ki bu da insanın maddesel-bedenselliğidir. Oysa insanı insan yapan, maddesel-bedensel yönü aşan zihinsel ve manevi kültür yanıdır.

İnsanı insan yapan, maddesel-bedensel yönü aşan zihinsel ve manevi kültür yanıdır

Sümer rahiplerinden başlayarak devletçi-iktidarcı sistem zihniyetleri adım adım ahlaki ve politik toplumun zihniyetini kemirerek, yontarak, eriterek, çarpıtarak, bastırarak ve karartarak yabancılaşmayı geliştirip toplumsal yaşamın her alanına yaymıştır. Özde yaşatılan bu bozulma ve çarpıtma, biçimi de dağıtmıştır. Biçim öz üzerinden form kazanır; biçimi öz taşır. Eritilen, çarpıtılan ve karartılan öz, biçimi taşıyamaz hale geldikçe, biçimde de deformasyon, dağılma ve yozlaşma hali gelişir.

Yabancılaşmayı biçim üzerinden tanımlamak hakikatli bir tanımlama olmayacağı gibi hakikatli bir öze dönüşü de gerçekleştiremez bu açıdan yabancılaşmayı zihniyet üzerinden ele almak ve öze dönüşü de oradan başlatmak gerek. Çünkü öz zihniyet dayanağı kalmayan insan, toplum anlamsız yapılar yığını durumuna düşer. Buna zihinsel ve anlamsal yitim de denilebilir. Zihinsel ve anlamsal yitim yabancılaşmanın özünü oluştur; saptırılan zihniyet ve anlamsallık saptırılan insan ve toplumdur. Zihinsel ve anlamsal gücünü yitirmiş bir insan, toplum rahatlıkla her türlü yabancılaşmanın içine çekilebilir. Marks'ın "Bilmiyorlar ama yapıyorlar" dediği durum, özünde

zihinsel ve anlamsal gücünü yitireni ifade ediyor. Zihinsel ve anlamsal gücünü yitiren, dibine kadar yabancılaşmayı yaşıyor, ama ne yaşadığını bilmiyor. Bilmeden yapma ve yaşama durumu budur.

Yukarıda ifade ettiğimiz nedenlerden dolayı yabancılaşmayı devletçi-iktidarcı zihniyet, paradigma ve yapılarıyla ele almak gerek. Çünkü bunun sonucudur ki günümüzde yabancılaşma büyük oranda içselleştirilmiştir. Bu içselleştirmenin zor, baskı yönleri olsa da özünde devletçi-iktidarcı zihniyetin hegemonyası sonucudur. Bu yönüyle merkezi uygarlık sistemi anlamsal ve yapısal boyutlarıyla bir bütün olarak rol oynamıştır. Egemen sistemin kendisi ve tüm çarkları, yabancılaştırmayı içselleştiren temel faktörler olmuştur.

Söz konusu faktörleri ana başlıklar altında şöyle sıralayabiliriz:

1) Devletçi-iktidarcı sistem, zihinsel ve örgütsel olarak Ziggurat gibi tapınaklarla, havra, kilise, cami, okul-üniversitelerle kesintisiz şekilde rol oynamıştır. Günümüzdeki medya-internet boyutları da eklendiğinde devasa bir zihniyeti çarpıtan örgütleme sistemi ortaya çıkacaktır. Zihinsel hegemonik güç olarak bu örgütsel sistem yabancılaşmayı içselleştiren temel faktördür.

2) Bağlantılı olarak devasa bir yapısal ağ oluşturmuştur. Devletçi-iktidarcı kurumlar olarak tanımlanabilecek bu yapıların içine toplum adım adım çekilmiştir. Yaşamın her alanında oluşturulan bu yapıda insan konumlandırılarak çeşitli fonksiyonlarla yabancılaştırılan sisteme bağımlı hale getirilmiştir. Bu yapısallıklar anlamsal hegemonyanın yabancılaştırıcı faaliyetler sistemidir. Devletçi-iktidarcı sistem, zihinsel yabancılaşmayı örgütselliğine bağlı faaliyetler sistemiyle tamamlayarak yabancılaşmayı içselleştiren en etkili mekanizmayı kurmuş oluyor. Söz konusu yabancılaştırıcı faaliyetler o denli derin ve kapsamı geniştir ki kuşatmadığı tek alan bile bırakmamıştır. Aileden başlayarak ekonomik, sosyal-kültürel, askeri vs. tüm yaşamda hâkim kılmıştır. İnsanı bu faaliyetler sistemi içinde konumlandırarak yabancılaşmayı normalize etmiştir. İnsan ve toplum, devletin-iktidarın faaliyetler ağını kendi yaşamıymış, doğal olanmış gibi yaşadıkça yabancılaşma daha derin içselleştirilecektir. Bu durum o denli etkilidir ki, yabancı olanı gönüllüce sahiplenmektedir; kendini onunla özdeşleştirmektedir, ifade etmektedir.

3) İnsanı, toplumu yabancılaştırıcı anlamsal ve yapısal faaliyetler sistemi içinde konumlandıran devletçi-iktidarcı sistem yabancılaştıran varlığını tek meşru bir yaşam ve dünya olarak kabul ettirmiştir. Alternatif olabilecek, öze dönüşü sağlayacak anlamsallıkları ve yapısallıkları gayri meşru olarak damgalamaktadır. Yabancılaşmayı içselleştirmiş olan insanı, toplumu bu noktada seferber etmektedir. Yabancılaştıran anlamsal ve yapısal faaliyetler sistemi içinde konumlandırılan insan, toplum yabancılaşmanın içselleştirici etkisiyle kendinden geçmişçesine yabancılaştıran sistemi savunup korumaktadır. Esas olarak yabancılaşmayı ayakta tutan yeniden üreten bu tür içselleştirme halidir. Yabancılaşma bir düşünüş ve yaşam haline geldikçe içselleştirilmiş, kendini yeniden üretmiş olur. Eğer yabancılaşma bu düzeyde içselleştirilmemiş olsa, sistemin bilinen gücü yabancılaştırmayı yeniden üretemez.

4) Son faktör ise yabancılaşmış ve yabancılaştıran sistemi içselleştirmiş insan, toplum öze dönüşü gerçekleştirmek isteyen dinamiklere karşı da seferber edilmektedir. Yabancılaşmayı içselleştiren insan, toplumun bu hali mankurtlaşmadır. Öze dönüşün karşısına dikilir, öze dönüşe düşman kesilir. Yabancılaşmayı içselleştiren yukarıdaki faktörler sonucu insanda, toplumda özüne karşı korkunç bir aldırmazlık, kayıtsızlık ve suskunluk yaşanmaktadır. İnsani olanın karşıtı içselleştirildikçe vicdani yitimi derinleşmektedir. Yabancılaşma o denli içselleştirilmiş ki normalleşen bir utanmazlık, utanmama hali yaşanmaktadır. Yaşanan bireycilik ve yadırganmazlık bunun sonucudur. Artık bir reddi miras (özünü reddetme), özünü taşıyan ve hatırlatan her şeyi yok sayma, aşağılama temel kültür(süzlük) haline gelmiştir. Bunun yarattığı bir hiçlik ve boşluk söz konusudur. İnsani özün kutsallıklarından ciddi bir soyunuş ve düşüş yaşanmaktadır. Bedensel ihtiyaçlar ve teknik-mekanik yaşam temel değer(sizlik) olmuştur.

İlginç olan bu denli yabancılaşmış insanın, toplumun hala kendini beğeniyor olmasıdır. İlginçtir ama şaşırtıcı değildir. Çünkü narsizm yabancılaşmanın temel niteliklerinden biridir. Hiçliğe ve boşluğa

düşen yabancılaşmış kişilikte narsizm gelişir. Kendine aşırı hayranlık, kendine sevdalanma, özseverlik yabancılaşma sonucu ortaya çıkar. İçselleştirilen yabancılaşmaya aldırış edilmeden, tıpkı Yunan mitolojisindeki Narkissos gibi sudaki yansımasına o denli hayrandır ki, bu hayranlık onu kendinden geçirmiştir. Mitolojideki anlatışa göre, Narkissos sudaki yansımasına o denli hayran olur ki, kendinden geçerek suya düşüp boğulur. Yabancılaşmayı içselleştiren, kendine hayran olan, özüne karşı lakayt ve umursamaz olan insan, toplumda her an boğuluyor.

Bu yönüyle yabancılaşma, insanın nasıl bir yaşam ve nasıl bir dünyada yaşadığının unutuluşudur. Aslında teslimiyet halidir. Sınır tanımayan bir öz karşıtlığıdır. Özden kopmadır, bütünlüğünden soyutlamadır. Kendini yitirmedir. Hatta acıyı unutmaktır. Daima kendinden kaçış halidir. Kendini bilmeme, özünü unutma ve inkârdır.

Sanal Yaşam

İfade edilen tüm bu gerçekliklerin ortaya çıktığı yaşam ise teknik-mekanik ve a-sosyalliktir; yani sanallıktır. Sanallık, yabancılaşmanın bir sonucudur. Büyük oranda sosyal yaşam sanallaştırılmıştır. Sosyal yaşam küçük kutucuklara hapsedilmiştir. Sanal gruplar toplumsal sosyalitenin yerini almıştır. Artık sanal yaşam kendine göre bir kişilik yaratmıştır. Bu da yabancılaşmanın yarattığı yeni tür bir varoluştur. Bu varoluş sanal âlemde ne kadar görünürlükle ölçülmektedir. Sanal varoluşun temel özelliği dikkat çekmektir. Ne kadar dikkat çekilirse, o kadar sanal âlemde var olur. Özünde ise bu, çılgınca bir rekabeti yaratmaktadır. Rekabet, daha fazla insanlıktan çıkmadır, özünden uzaklaşma ve yabancılaşma üzerinden yaşanmaktadır. Sanal yaşamda ilgiyi sürekli canlı tutmak için her türlü insan dışılık sergilenmektedir. Bunun doğurduğu diğer bir olgu ise aldatıcılıktır. Sanal âlem bir sahtelik ve aldatma olgusudur. Yabancılaşmanın bir sonucu olarak ne kadar sahteleşip aldatırsa o kadar ilgi toplanır, dikkat çekilir. Değerlenmenin ölçüsüdür bu. Doğruluk, güzellik, iyilik üzerinden değerli olmak yerine yalan, çarpıtan, çirkinlik ve kötülük üzerinden sanallığın basamaklarından yükselmek temel ölçüdür. Bu özelliğiyle yabancılaşmanın doğurduğu sanal yaşam bir yönüyle George Orwell'ın "1984" romanının gerçekleşmiş hali oluyor. Yirmi dört saat egemenlerin ideolojik bombardımanına tabi tutulan insan, toplum zihinsel zehirlenmeye tabi tutmaktadır. "Koca Ağabey" hem sanal âlem üzeri insanı, toplumu kontrol etmekte hem de yönetmektedir. Bu kontrolün egemenliğinde olan ve yönetilen cahilliği bilgelik, cesaret; köleliği özgürlük, savaşı barış olarak algılıyor, biliyor ve yaşıyor. Tıpkı "1984"deki gibi Hafıza Kovukları hakikati yutuyor, yalan hakikat oluyor. Her şey her an değişiyor. Ama özünde olup biten sanal bir oyundan ibarettir. Bu oyunda her şeyi oyunun sahibi, yani yabancılaştırıcı sistem belirliyor.

Yabancılaşmanın yarattığı sanallığa bağımlı kılınana "homosanallık" demek mümkündür. Homosanallığı en iyi Pikaresk ve züppelik tanımlıyor. Pikareks, hiçlikte ve boşlukça sürekli hareket halinde olan, toplumda tutunamayan, yersiz-yurtsuz lümpendir. Züppelik ise, hiçbir değere sahip değildir. Hiçliği arzuluyor ve yaşıyor. Toplumsal varoluş öze nüfuz eden yozlaştırıcı bir asalaktır. Özgün bir kimliği, kişiliği ve farklılığı yoktur. Toplumsal-tarihsel değerlere bağlı değildir. Değersizlik en temel özelliğidir.

Öze Dönüş

"Toplumsal hakikatin yarılması her türlü yabancılaşmanın temelidir."

Abdullah Öcalan

Toplumsal hakikat bütündür. Toplumsallığın varoluş niteliğine bağlı oluşur. Toplumsal varoluş nasıl ise hakikat de ona göre gerçekleşir. Kuşkusuz hakikat statik değildir. Gerçekleşmiş özü üzerinde sürekli gelişir, derinleşir ve farklılık arz eder. Toplumsallığın oluşumundan günümüze değin gelen bir tarihsel gerçekleşmeye sahiptir. İnsanlık var oldukça da gerçekleşmesini sürdürecektir.

Toplumsal hakikat ahlaki ve politik toplumda somutlaşır. Ahlak ve politika, toplumun tüm boyutları ve nitelikleri toplumsal hakikati ifade etmektedir. Nasıl ki yabancılaşma toplumsal hakikatin yarılması sonucu gerçekleşmişse, öze dönüş de toplumsal hakikate dönüşle mümkündür. Bu da ahlaki ve politik temelinde gerçekleşebilir.

Konumuzun sınırları dahilinde, hakikatin bütün olduğunun altını çizerek ahlaki ve politik toplum temelinde öze dönüşün temel boyutlarını ifade etmek gerekirse;

a) Özgürlük: En iddialı özgürleşme söylemi kapitalist modernite döneminde geliştirilmiştir. Bunlardan en iddialısı ise liberalizmdir. Liberalizme göre özgürleşme kapitalist modernitenin varoluşunda vardır. "Modern Toplum" diye söylemleştirilen olgu, insanları özgürleştirici bir olgu olarak nitelendirilmiştir. Özellikle kapitalist modernitenin bilimciliği, ekonomi politiği ve siyaseti yaygınlaştırıldıkça bireyi toplumdan kurtaracak ve böylece birey özgürleşecektir.

Ancak artık biliniyor ki, kapitalist modernitenin sağ, sol, anarşist, feminist vb. varyantlarının sunduğu özgürlük, çağdaş köleliktir; dolayısıyla daha fazla yabancılaşmadır.

Tarihte ve güncellikte yabancılaşma insanın, toplumun özgürlüğünü yitirmesiyle başlamıştır, gelişmiştir ve yaşanmaktadır. Dolayısıyla öze dönüşü sorunsallaştırırken özgürlükten başlamak gerek. Çünkü özgürlüğün yitirilmesiyle başlayan yabancılaşma yaşamın diğer tüm alanlarına sirayet etmiştir. Bu yönüyle özgürlük soyut bir olgu değildir, somuttur. Özgürlük, varoluşun temel niteliğidir; yani özle ilgilidir. Abdullah Öcalan, "'Adeta özgürlük evrenin amacıdır' diyesim geliyor" derken, özgürlük ile özsel varoluşun bağını kuruyor. Evrenin özgürlük peşinde olduğu varsayımı aynı bağı işaret ediyor.

Öze dönüşle adımın özgürlüğe doğru atılması kadar, bunun ilkin hangi olgudan somutlaşması gerektiği de önemlidir. Spinoza, özgürlüğü "cehaletten çıkış ve anlam gücü" olarak tanımlamaktadır. Abdullah Öcalan "Zekanın yoğun olduğu alanlar, özgürlüğe hassas alanlardır" der. Bu bağlamda özgürlüğün nerden başlatılması ve somutlaştırılması gerektiği açığa çıkmıştır. Zihniyet! Gerek toplumsal hakikatin yarılması ve gerekse de toplumsal özgürlüğün yitirilişi zihniyetle somutlaşmaktadır. Hem toplumsal hakikat hem de özgürlük zihniyette başladığına göre, öze dönüşün de zihniyette gerçekleşmesi gerekir. Yabancılaşmanın panzehiri olan toplumsal hakikat ve özgürlük zihniyette ifadesini bulur.

O halde özgür zihniyet, öze dönüşün temelidir. Özgür zihniyet ne kadar yoğunlaşıp geliştirilirse yabancılaşma o denli geriler, ondan kurtulur ve öze dönüş gerçekleşir. Bilmenin tüm boyutlarını (bilim, felsefe, sanat vb.) kapsayan özgür zihniyet toplumsal varoluşun özüdür. Zaten yabancılaşmanın ilkin çarpıttığı, bastırdığı ve kararttığı bu özdür. Bu nedenle günümüz açısından gerekli ve öncelikli olan en temel gereksinim özgür zihniyettir.

Özgürlük ve zihniyet de çarpıtılıp yabancılaşmanın lanetinden nasibi aldığı için özgür zihniyet derken neyin kastedildiğine açıklık getirmek gerekir. Bu temelde şu söylenebilir: Özgür zihniyet, ahlaki ve politik toplumun bilme tarzı, bilinci ve inancıdır.

Politika, ortak karar ve irade gücüdür

Yabancılaşmanın her yönüyle ortadan kaldırılması ve öze dönüş için özgür zihniyet, edinmenin iki koşulu var. Birincisi, mevcut yabancılaştıran zihniyetten kopuştur. Sadece kopuş da yetmez, çağın bilgeliğini yakalamak gerek. İkincisi, özgür zihniyet salt yabancılaşmanın yarattığı sonuçları bilmekle sınırlı değildir; en az onun kadar yabancılaşmadan kurtulacağının, öze dönüşün nasıl gerçekleşeceğinin de bilinci, bilme tarzı ve inancıdır. Bu bağlamda özgür zihniyet ahlaki ve politik toplumun bilinci ve inancı doğrultusunda öze dönüş için ne gerekiyorsa onun uygulama gücünü ve kararlılığını göstermektedir.

Bu temelde öze dönüş salt teorik bir olgu olmayıp pratik bir olgu olduğu için özgür zihniyetin pratik ayağı olarak ikinci adımda öne çıkmaktadır. Devletçi-iktidarcı zihniyetle başlayan yabancılaşma, devletçi-iktidarcı politikayla pratiğe geçirilmiştir. Ahlaki politik topluma dönüş olarak öze dönüşün pratik ayağı da ahlaki politik toplumun politikasıyla mümkündür. Unutulmamalıdır ki pratik politika olmadan özgürlük, özgür zihniyet soyut kalır. Yabancılaşmanın köleliğe, öze dönüşün özgürlüğe; yabancılaşmanın zihniyeti ile özgür zihniyetin mücadele ettiği alan pratik ve politika alanıdır. Hem yabancılaşma hem de öze dönüş pratik politika alanda sonuç almak isterler. Bu açıdan öze dönüşte pratik politik bilinç, uygulama gücü ve kararlılığı önemlidir.

Öte yandan toplumsal varoluşun yani özün temel niteliklerinden biri politik olgudur. Yabancılaşmak demek, toplumun politik niteliğinden uzaklaşması demektir. Öze dönüş için toplumun tekrardan politik nitelik kazanması gerek. Toplumun pratik yönden bilinçlenmesi aynı zamanda tercih ve yaşam yönünü de belirlemesidir. Politika, ortak karar ve irade gücüdür. Toplumun yaşamı hakkında karar alabilecek ve irade gösterebilecek düzeye gelmesi özgürlüğün de koşuludur. Özgür zihniyetle iç içe geliştirilecek politik bilinçle toplum öz iradesi ve karar gücüyle özgür yaşamı inşa ederek yabancılaşmadan kopuşu sağlayacaktır. Nasıl ki politik bilinçten, karar ve iradeden yoksunluk yabancı yaşamın öğütücü sistemine mahkûm olmak ise, politik bilinç, karar ve irade gücü de öze dönüş temelinde özgür yaşamı inşa etmektir. Toplumun her türlü devletçi-iktidarcı yasallığının dışına çıkmasıdır. Bu temelde özgür zihniyetin inşa gücü politikada somutlaşır. Zaten öze dönüşün bir tanımı da ahlaki ve politik toplum temelinde inşadır. Öze dönüş tarihin başlangıcına gitmek demek değildir. Varoluşun özü üzerinde ahlaki ve politik toplumun inşasıdır. Demokrasi, eşitlik ve özgürlük gibi toplumsal özün temel nitelikleri de politik inşayla açığa çıkacaktır. Bu yönüyle inşa öze dönüşün temel boyutlarındandır ve bu da ancak pratik politikayla gerçekleştirilebilir.

Öze dönüş inşanın bir diğer tamamlayanı ise ahlaktır. Yabancılaşmanın başladığı yer ve an toplumsal varoluşun, özün niteliği olan ahlakın bastırıldığı, yok edilmeye çalışıldığı ve toplumsal yaşamda hükümsüz kılındığı an ve yerdir. O halde öze dönüşün ahlaki boyutu geliştirilmedikçe yabancılaşmadan kurtuluş mümkün olmaz. Mevcut durumda yaşanan anti-sosyallik, utanmazlık, reddi miras, narsizm ve bir bütün olarak insani alandan uzaklaşma ahlaki olgunun yitirilişiyle bağlantılıdır. Bu nedenle öze dönüş için ahlaki ölçü ve ilkelerin canlandırılması, bilince çıkarılması ve yaşamsallaştırılması zorunludur. Öze dönüş ilkesiz ve ölçüsüz olmaz. Varoluşsal öze göre ahlaki ve politik toplumun inşası ancak ahlakın ilke ve ölçülerine göre gerçekleştirilebilir. Bu yönüyle öze dönüşün diğer bir tanımı da ahlaki seçimdir. Abdullah Öcalan, "Ahlaka, özgürlüğün katılaşmış hali, geleneği veya kuralı diyebiliriz… Özgürlüğün zeka, bilinç ve akılla bağı göz önüne getirildiğinde ahlaka, toplumun kolektif bilinci (vicdanı) demek anlaşılır oluyor" diyor. Tam da bu nitelikleriyle ahlakın öze dönüşle birebir ilişkisi, bağlantısı vardır. Varoluşsal özün bir niteliği de ahlaktır. Ahlak öze dönüş mücadelesinde özgür zihniyet ve pratik politikayla iç içe rolünü oynadıkça öze dönüş gerçek anlamda gelişecektir.

b) Kendini Bilmek: Delfi Tapınağı'nın kâhinleri, tapınaklarının kapısı üzerine "kendini bil!" özdeyişini yazmışlardır. Bu özdeyiş özellikle felsefenin konusu olmuştur. En çok da Sokrates ile anılır. Özdeyiş kendini kaybedişin yaşandığı bir dünyada temel düstur olmuştur.

Kendini bilmek, öz bilinciyle kendini tanımlamaktır

Abdullah Öcalan kendini bilmenin egemen olduğu kapitalist modernite çağında "Kendini bilmek, tüm bilmelerin temelidir" dedi. Yabancılaşma, yolunu şaşırmış, özünü yitirmiş kendini bilmeme halidir. İnsan, toplum ne denli kendini bilmekten uzaklaşırsa o denli yabancılaşır. Kendini bilme üzerine inşa edilmeyen bilgi ise bilgi olmaktan öteye gitmez. Kendini bilmemek, kendisi hakkındaki bilinci, bilmeyi yitirmektir. Ne olduğunu bilmeden yaşamaktır. "Ben kimim" sorusunu ya unutmak ya da cevaplandıramamaktır. Kendini bilmek, öz bilinciyle kendini tanımlamaktır. İnsan, toplum denen olgu o denli karmaşıktır ki ister istemez şu soru akla geliyor; kendini tanımlamak mümkün müdür? Bu sorunun mutlak cevabı verilemez. Verilecek her cevap bir yönüyle göreceli kalır. Ama böyledir diye kendini tanımlamanın arayışından vazgeçilemez.

Kendini tanımlamanın bu denli zorlu olmasının bir nedeni de insanın, toplumun yaşadığı yabancılaşma düzeyiyle bağlantılıdır. Özellikle mevcut egemen zihniyetin bilme biçimlerinin tanımlamaları özden o denli kopuktur ki her tanımlama kendini bilmeyi daha da zorlaştırmaktadır. Söz konusu tanımlamalar daha çok şimdiye sıkıştırılmış insan merkezidir. Genel olarak sosyal bilim, özel olarak da antropoloji insan merkezli şimdi üzerinden bir tanım geliştirmişlerdir. Öte yandan ya evrensellik adına tekçilik göz ardı edilmiştir ya da tekillik adına evrensellik yok sayılmıştır. Bu tanımlamalara göre insanın, toplumun kendini bilmesi mümkün değildir.

Bu noktada bilince çıkarılması gereken temel olgulardan biri, kendini bilmenin şimdiye dayalı insan merkezli olmaması gerektiğidir. İnsan, toplum evreni gerçekliğinin bir parçasıdır. O halde kendini bilmenin kapsamını evrenin ilk oluşumuna kadar geriye götürmek gerekir. Evrenin ilk oluşumunu kapsamayan her bilme bilimi eksik, yanılgılı, yüzeysel, yanlış ve dar kalmaya mahkûmdur. Aslında yabancılaşmanın daha gelişmediği doğal toplumdaki yaratılış hikayeleri bu konuda oldukça ön açıcıdır. Söz konusu hikayeler insanın, toplumun kendini bilmenin ilk arayışlarıdır. Bu hikayeler insan merkezli, yaşanılan ana sıkıştırılmış değildir. Evrensellik ve tekillik bütünlüğünü ifade etmektedirler. Doğal toplumun yaratılış hikayelerinde görülüyor ki insan doğa şahsında özünü evrende arıyor. Yaratılışın doğadaki varlıklarla anlamlandırılması bunun sonucudur. İnsanın toprakla, suyla, havayla, gökyüzüyle, güneşle, mevsimler döngüleriyle, hayvanlarla var olduğuna inanılması, yaratılışın tüm bu varlıklarla iç içe anlamlandırılması, kendini bilmenin evrensel-tikel bütünlüğüyle en güçlü bağının kurulmasıdır.

Bu açıdan insanın evrenin bir parçası olduğu hakikatini göz önünde bulundurularak öze dönüşte kendini bilmenin temeline ulaşmak gerek. İnsan, toplum hakikati salt insan, toplumla sınırlı değildir. İlk patlamayla, atomaltı parçacıklarla ilişkisi vardır. Atomaltı parçacıklarda olup bitenler ile insanın, toplumun oluş ve gerçekleşmesinde olup bitenler aynı evrensel hakikatin oluş ve gerçekleşmesidir. Bu yönüyle insan ve evren birdir. İnsana mikro evren denilmesi insanın bu yönüne işaret edilmektedir. Mikro evren olarak insan, evrenin toplamıdır. Sonsuz evren olan makrokozmos, mikrokozmos olarak insanda vücut bulur. Abdullah Öcalan, "İnsanın, tüm evrene yayılmış gerçekliğin toplamı olduğuna inanıyorum. Bunu seziyor, biliyorum. Bu anlamda kendini bilmek, tüm zaman ve evreni bilmekle özdeştir" diyor. Bu bağlamda kendini bilmek olarak "Ben kimim" sorusuna verilmesi gereken cevap, "Ben evrenim" temelinde olmalıdır. Öze dönüş için bu boyut oldukça önemlidir.

Öte yandan kendini bilmek, toplumsal boyutuyla da tanımlanması gerekiyor. Yabancılaşmanın çılgınlık düzeyinde körüklediği bireycilik toplumsallığı parçalamıştır. Kendini bilmek parçalanmış toplumsallığın sonucu olan bireycilikten kopmaktır. İnsan toplumsal varlıktır. Özü toplumsallıktadır. Toplumsallığın ahlaki ve politik nitelikleriyle anlam kazanmıştır. Yabancılaşma insanın bireycileşmesiyle anlamsızlaşmasıdır. O halde kendini bilmek, en üst düzeyde toplumsallaşarak kendini anlamlı kılmaktır. "Ben Evrenim" cevabıyla iç içe "Ben ahlaki ve politik toplumum" cevabı anlamlaşan kendini bilme halidir.

Dil, özgür yaşamın anahtarıdır. Kendi diliyle düşünmeyen, okumayan, yazmayan özgür olamaz

Bağlantılı olarak insanın kendini bilme durumu ahlaki ve politik toplum genellemesiyle sınırlandırılmamalıdır. İnsanın varoluş özü tek düze değildir. Varoluş öz çok katmanlıdır. Bu açıdan kendini bilmek varoluşsal özünün çok katmanlılığını kapsaması gerekiyor. Söz konusu katmanlar ahlaki politik toplumun katmanlarıdır. Bunlar farklı kimlik kategorileridir. Demokratik ulusun kimlikleri, kadın ve diğer kimlikleri kapsıyor. Yabancılaşma homojenik teklik demektir; farklı kimliklerin asimile edilmesidir. Yabancılaşmanın diğer bir tanımı da homojen kimliktir. Kapalı, katı, tek kimlikliğin dayatılmasıdır. Oysa insan, toplum oldukça zengin bileşime sahiptir. Kendi içinde farklı farklı kimlikleri barındırmaktadır. Kendini bilmek, her insanın öz kimliğini bilmesi ve yaşamasıdır. Kimlikler toplumun formlarıdır. Toplumun gelişme özelliklerine denk gelirler. Diğer kimliklerle sentezlenmeye açıktırlar. Kimliksiz toplum olmaz, kimlik de en az ahlak ve politika kadar var oluşsaldır. Kendini bilmek bu varoluşsal gerçekliği kapsamadan gerçekleşmez.

Kimliksel gerçekliğin bağı olarak kendini bilmenin kapsaması gereken diğer bir olgu ülkedir. İnsan, toplum boşlukta var olmamıştır. Üzerinde yaşadığı mekân içinde var olmuştur. İnsanın, toplumun içinde var olduğu mekân ülkesidir. Geniş anlamda tüm yeryüzü insanın ülkesi olsa da kimliksel tikelliğini

oluşturan öz ülkesi vardır. Bir toprak parçasını ülke edinerek manevi ve maddi varlığını oluşturmuştur. İnsan evrensel boyutuyla dünyaya, evrene ait olsa da tekil boyutuyla manevi ve maddi varlığını, kültürünü üzerinde oluşturduğu ülkesine aittir. Ülke bu yönüyle salt dışsal bir mekân değildir. İnsanın, toplumun zihniyetine, diline, kültürüne ve kimliğine içkindir. Dil, kültür ve kimlik ülke gerçekliğine bağlı olmuştur.

Yabancılaşma ekonomik, sosyo-kültürel, siyasi ve savaşlar sonucu insanı öz ülkesinden kopartmıştır. Yersiz-yurtsuz kılmıştır. Yersizlik-yurtsuzluk ya da özden kopuş salt göçle gerçekleşmemiştir. Öz ülkeden yaşanan en büyük kopuş zihniyette gerçekleşmiş olandır. Günümüzde milyonlarca insan fiziki olarak kendi ülkesinde yaşıyor, ama ülke bilinci, sevgisi ve bağlılığı noktalarında ciddi bir yabancılaşmayı yaşamaktadır.

Öze dönüş bağlamında kendini bilmek, öncelikle zihniyet, ahlak ve politika boyutlarında ülke bilincini, sevgisini ve bağlılığını geliştirmektir. Elbette bu fiziki göçte yabancılaşmış olanın da öze dönüşünü kapsamaktadır. Öze dönüş, ülkeye dönüş bir bütündür. Ruhsal, duygusal, düşünsel ve fiziki boyutları içermektedir. Ancak ruhsal, duygusal ve düşünsel olarak ülkeye dönüş gerçekleştirilmeden zaten fiziki olarak da gerçekleşemez. Kendini bilmek, ülkesini bilmek, sevmek, bağlı olmak ve ülkesi için gerektiğinde her şeyi seferber etmek demektir. Erdemli, özgür ve anlamlı yaşam ancak bu temelde mümkündür.

Kendini bilmenin kimliksel ülke boyutlarının dil ile tamamlanması gerekir. Dile gelmeyen insan, toplum bilinen anlamıyla insan-toplum olamaz. Öte yandan dilin kimlik-ülke gerçekliğiyle bağı dolaysızdır. Kimselliği, ülkeyi öz kılan dildir. Tüm ulusal kimliklerin ve ülkelerin dil ile tanımlanması dilin kimliksel-ülkesel var oluşun özünü oluşturmasından kaynaklanır. Farklı dillerin varoluşu, farklı kimlikleri ve ülkeleri var kılmıştır.

Yabancılaşmanın en önemli boyutlarından biri de dilsel alanda yaşanmaktadır. Bu alandaki yabancılaşma asimilasyon ve oto asimilasyonla gerçekleştirilmektedir.

Dil salt kaba anlamıyla bir iletişim aracı değildir. "Dilin kendisi bir toplumun kazandığı zihniyet, ahlak ve estetik duygu ve düşüncenin toplumsal birikimidir; anlam ve duygunun bilince çıkmış, ifadeye kavuşmuş kimliksel ve anlamsal varoluştur."(Abdullah Öcalan) Bu nedenle yabancılaşmanın en etkili aracı olan asimilasyon ve oto asimilasyon salt dil ile sınırlı kalmamaktadır. Zihni, ahlakı, estetik, duygu, düşünce ve bilinç olarak da erimektir, yok olmaktır. Asimilasyon ve oto asimilasyon insanı dil şahsında tüm anlamsallıklarından ve yapısallıklarından kopartmaktadır. Varoluşsal öz adına ne varsa herşeyi parçalamakta, yozlaştırmakta ve tanınmaz hale getirmektedir.

Bu açıdan kendini bilmek asimilasyon ve oto asimilasyonu parçalamak, öz diline dönüşü sağlamaktır. Kendi diliyle konuşmak, yazmak ve yaşamaktır. Kendi hakikatini bulmak, ifade etmektir. Çünkü dil olmadan kendi olunmaz. Diliyle konuşmadan, okumadan, yazmadan ve yaşamadan kendi olunabileceğini iddia etmek koca bir yalandır. Aynı şey özgür yaşam için de geçerlidir. Özgür olmak doğrudan diline dönüşle mümkündür. Dil, özgür yaşamın anahtarıdır. Kendi diliyle düşünmeyen, okumayan, yazmayan özgür olamaz. Yabancının diliyle özgür olunacağını sanmak kendini kandırmaktır. Dil tüm hakikatlerin ifadesidir. O halde öze dönüş için kendi diline dönüş olmazsa olmazdır.

Son deyiş; öze dönüş için evrenselliğin ve tikelliğin iç içeliği kadar tartışmaya çalıştığımız boyutlarının da iç içeliği esastır. Öte yandan öze dönüşün kendiliğinden gerçekleşmeyeceği de açıktır. Öze dönüşün zihniyetini, ahlakını ve politikasını edinmek için emek, çaba ve mücadele gerekir. Öze dönüş hakikatini, kendini bulmaksa, bu da arayışla mümkündür. Yabancılaşmanın konforundan kurtulmayı gerektirir. Ahlaki ve vicdani olarak yabancılaşmadan utanmak ve söz konusu utancı gidermek için harekete geçmeyi gerektirmektedir.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Göç ve Kimlik Sorununda Çözüm: Demokratik Ulus

Erdal Ceylan

Botan'dan Garzan'a, Garzan'dan Serhat'a, Serhat'tan da Türkiye metropollerine dağılmış bir ailenin mensubu olarak göç konusuyla birlikte irdelenebilecek temel konunun kimlik konusu olacağını düşündüm. Böyle düşünmemin sebebi kuzenlerimin şimdiki halleri... Kuzenlerimin o insanlık tarihinin başlangıcından bugüne en çok sorulan soru karşısındaki durumları beni bu konuda düşünmeye yöneltti…

Kuzenlerimin çoğunun "Ben kimim?" sorusu karşısındaki duruşları gezdiğim birkaç ülkede gördüklerim, pek çok ülkeden gelmiş arkadaşlarımdan dinlediklerimle örtüşen birçok durumun olduğunu gösteriyor. Bu durumu çok normal görenler de var. Kuzenlerim gibi pek çok insanın yaşadığı sorunları sadece bireysel durum ekseninde ele alanlar var. Bunu böyle değerlendirmenin yeterli ve doğru bir şey olmadığını şimdi tüm dünyada yaşanan sorunlara baktığımızda rahatlıkla görebiliriz.

Türkiye'de yaşanan son seçim sürecine ve dünyadaki bazı siyasal hareketlerin söylemlerine baktığımızda göçmenler ve kimlik üzerinden pek çok tartışma yürütüldüğünü görüyoruz. Bu tartışmalarda tarihsel, bütünsel yaklaşımlardan ziyade güncel pragmatist yüzeysel yaklaşımlar hâkim. Alternatif tartışmalar da yeterli teorik pratik perspektiften yoksun.

Bir taraf göçmenleri cadılaştırmakta ve ötekileştirmekteyken, diğer taraf K. Marks'ın proleterlere verdiği misyonu göçmenlere vermekte; "Göçmenlerin hayaleti geziyor" demekteler. Roma'nın yıkılışında barbarların rolünü göçmenlere vermekteler.

Konuya böyle bir giriş yaptıktan sonra sorunu daha iyi tanımlayıp çözüm geliştirebilmeye çalışalım. Bunun için temel göç ve kimlik kavramları üzerine tanımlamalar yapmakla başlayıp, bunlara ilişkin yorumlamalar yapmaya çalışacağım. Göçle gelişen kimlik sorunlarını ele alıp çözüme ilişkin bazı yaklaşımlarla yazıyı tamamlamayı hedefleyeceğim.

Göçün Gizlenen Hakikati

Göç, insanlık tarihinin en eski ve sürekli eylemlerinden biridir. İnsanın birey ya da topluluk olarak çeşitli sebeplerden kaynaklı bir yerden farklı bir yere gitmesi olarak tanımlanabilir. Göç kavramı üzerine okurken bu kavramın birçok ön tanımlayıcı kelimelerle bir araya getirildiğini gördüm. Düzenli-düzensiz, zorunlu-gönüllü, transit göç gibi ayrıştırmalarla daha ayrıntılı bir tanımlama yapıldığı söylenebilir. Bu tanımlamaların aynı zamanda bazı gerçekleri perdelemenin bir aracı haline geldiğini de görebiliyoruz. Gönüllü göç bu tanımlamalardan biridir. Gönüllülük kavramının ne kadar kendi anlamında kullanıldığı tartışmalı bir konudur. İdeolojik hegemonyanın, özel savaşın had safhaya ulaştığı bir dünyada birileri mutlu mutlu yaşarken, sanki bir anda buradan sıkıldık gidip başka bir yerde yaşayalım demiş gibi bir algı yaratılmaya çalışılmaktadır. Bunun böyle olmadığını Meksikalı göçmen işçiler -ABD tarımı ve hizmet sektörü ya da Filistinliler, Pakistanlılar- Arap petrolü ikilemlerine bakarak çok iyi anlayabiliriz. Büyük hayallerle parlak ufuklara doğru harekete geçen kitlelerin "kayıtsız emekleri" olmaksızın, devasa üretim alanlarının böyle işleyebilmesi mümkün müdür? Son zamanlarda AKP'li bir bakanın göçmen tartışmalarına ilişkin "Göçmenleri gönderirsek ekonomimiz ciddi anlamda zarar görür!" itirafı, bunu kanıtlayan bir örnek değil mi? Bundan dolayı göç konusu tartışılırken devletleri

nötr bir biçimde olarak değerlendirmek saflıktan öte bir durumdur.

Gönüllü şekilde göç edene göçmen, zorunlu göç edene mülteci ya da sığınmacı diyerek ayırsalar da yaşanan koşullar ve uygulanan politikalar, varoluşsal olarak göçmen-sığınmacı-mülteciyi aynılaştırmış görünmektedir. Göçün birey ya da kitlelerin istemleri temelinde geliştiği algısının doğru bir algı olmadığını görmek lazım. Devletin ve sermaye güçlerinin ortak ittifaklarıyla yapılan toplumsal mühendislik çalışmalarının sonucu gelişen göçün hiç de söylendiği gibi olmadığını Nermin Abadan Unat'ın "Bitmeyen Göç" kitabında aktardığı bir saha çalışması açıkça ortaya koymaktadır:

"1950 yılının güzünde Massachussett Technology Institute ve Columbia Üniversitesinin işbirliği ile yedi Ortadoğu ülkesini içine alan bir araştırmanın verileri oldu. Daniel Lerner tarafından kaleme alınan ve sonraları sosyolojinin klasik bir yapıtı sayılan The Passing of Traditional Society (Geleneksel Toplumun Geçişi) adlı yapıtta Lerner'in 'geleneksel' olarak nitelediği deneklerine 'Zorunlu olsa dünyanın hangi ülkesinde yaşamak isterdiniz?' sorusuna Türk deneklerin yüzde 49'u 'Yurttan ayrı yaşamaktansa ölmeyi tercih ederiz!' yanıtını vermişlerdir.'

Yurttan ayrı yaşamaktansa ölmeyi tercih edecek bir toplum henüz bir asır bile geçmemişken yurttan ayrılabilmek için ölmeyi bile göze alabilecek bir duruma geliyor. Tabi bu sadece Türkiye ya da Ortadoğu'nun sorunu değil. Özelde son yüzyılda tüm kıtaları etkileyen milyonlarca insanı kapsayan bir durumdur.

Sorunsallıktan Kurtulmayan Kimlik

Ülke gündemi ve akademik tartışmaları takip ettiğimizde kimliğin nasıl tartışıldığı ve tanımlandığı gözümüze çarpıyor. Yöntem konusu tüm sosyal bilim dallarında olduğu gibi burada da karşımıza çıkıyor. Tartışmalarda sorunsallaştırılan kimlik çok ön plana çıkıyorken, kimliğin doğru tanımlanma sorusu arka planda kalıyor. Sorunun önemli bir parçasının da doğru tanımlamamaktan kaynaklandığını görüyoruz. Tanımlamalar çoğunlukla bireyin haklarıyla sınırlı kalan liberalizmin sınırlarını aşmıyor. Tartışanlar ulus devlet tanrısının milliyetçilik dininin öteki için ördüğü duvarlara dokunmuyor.

Kimlik; temelinde herhangi bir olguyu diğer olgulardan farklı kılan özelliklerini ortaya koyarak, varlık anlamını ortaya çıkaran, adlandırma ve anlamlandırmadır. Bunu insana uyarladığımızda insanın toplumsallıkla varoluşsal bağını hiçbir zaman unutmamamız gerekiyor. Kimlik konusunda tartışmalarımıza temel teşkil edebilecek birkaç temel noktaya değinelim.

İnsan kendini düşünen doğadır. Ve giderek insan kendisine ve çevresindeki her şeye anlam veren, ad koyan bir varlıktır

---

Birey ve toplumlar canlı ve organik bir yapıdadırlar. İnsan-toplum, canlı ve organikken kimliklerinin farklı olması beklenemez. Kimlik, anlamlandırma, adlandırma ve kurumsallaşma eylem ve süreçlerinin sonucu sürekli bir yapılanma içerisindedir. İnsan kendini düşünen doğadır. Ve giderek insan kendisine ve çevresindeki her şeye anlam veren, ad koyan bir varlıktır. Bu insanı var eden şeydir. Bu, onu diğer canlılardan ayıran temel özelliğidir. Kimliğinin farkında olabilmek kimlik sahibi olabilmenin temel şartlarından biri olarak sayılabilir. Farkındalığını ve anlamını yitirmiş olan insanın yaşadığı bu sorun kimlik sorunudur. Göçmenlerin yaşadığı sorunların temelinde farkındalıklarını, anlamlarını arama noktasında yaşanılan yetersizlikler vardır. İnsan toplumuyla kültür ediniyor. Bu konuda kolektif kimliklerin varlığından da bahsetmek önemlidir. Liberal çağda görünmek istenmeyen şey kimliğin kolektif olanıdır. Bunu söylerken bireyin kimliğini inkâr etmemekle birlikte tarihsel ve toplumsal değer ve davranış kurallarından sıyrılmış bir bireysel kimlikten bahsetmekte çok mümkün değildir.

Kimlik ve kültür birbirinden ayrılamayacak iki temel kavramdır. Kapitalist modernitenin iktidarını yaymasının bir aracı olarak kültür endüstrisi ile birlikte kimlik konusu büyük bir sorunsallık

yaşamaktadır. Hızla küreselleşen, yaygınlaşan yapay kültür öğeleri toplumsal iradenin dışında dayatılan üretilen bir kültür inşası kimlik olgusunu da paralelinde bir çıkmaza sürüklemektedir.

Klanlardan başlayan tüm toplumsallıkların kimlik sorunları vardır. "Ben nasıl bir toplumum veya topluluğum" sorusunu sormuşlardır. Her insanın nasıl bir ad ve kimliğe ihtiyacı varsa, her topluluk için de bir ad ve kimlik ihtiyacı vardır. Toplumsal farklılıklar paralelinde toplumsal çokluklar, kimlikler mevcuttur. Tarihten günümüze tüm toplumlarda bu böyleydi ve halen böyle. Ancak kapitalist modernite ulus devleti kullanarak bu gerçeği değiştirmeye çalışmaktadır. Pek çok toplumsal olguyu "tek" ön ekiyle tanımlayarak toplumda kültürel soykırımı meşrulaştırmaya çalışmaktadır. On binlerce yıldır kimlik kazanan pek çok tekillik ve çokluğu son iki yüzyılda yok etmeye çabalamaktadır. Ulus-devlet bunu herkesi teklik kotasında eriterek yapmaktadır. Özellikle Ortadoğu, binlerce yıllık derin bir tarihsel gerçekliğe sahip toplumsal gerçeklikler-kimlikler, kültürler mozaiğiyken, kapitalist modernite güçlerinin son iki yüzyıldaki politikalarının sonucu olarak bu mozaik büyük tahribatlara maruz kalmıştır. Köklü bir tarihe sahip bu kimlikler, geliştirilen politikaların sonucu olarak parçalanıp varoluşlarına yabancılaştırıldılar. Araplar, Kürtler bu konuda en çarpıcı örnekleri teşkil etmektedirler. Bu yabancılaşma ve parçalanmanın temel nedeni kimlik olgusunu tanımlamadaki sorunlardır. Kimlik olgusu tarihsel olarak sürekli bir oluşum halinde olmasından kaynaklı katı, ucu kapalı ve tekli olması mümkün değildir. Ancak son birkaç yüzyılın sosyal bilimcilerinin ve "siyasetçilerinin" yaptığı temel yanlışlardan biri de, kimliklerin tanımlanmasında yaşanılanıdır. Bu tanımlamalar ulus devletin iktidarını ve uygulamalarını meşrulaştırmak için yapılmıştır. Ulus devletin bir asrı aşkın bir süredir yaptıklarının sonucunu Demokratik Konfederalizm Önderi Abdullah Öcalan çarpıcı bir şekilde dile getirmektedir:

"Kapitalist modernite Ortadoğu toplumlarını ulus-devletle sadece güçlü bir kazığa bağlamadı; Hiroşima'ya atılan atom bombasından onlarca kat daha fazla etkili olan ulus-devletçiklerle bombaladı. Denilebilir ki, binlerce yıldan beri oluşan ortak kültürel değerler, son iki yüzyılın ulus-devlet bombardımanıyla paramparça edildi. Hiçbir fiziki silahın gösteremeyeceği etkinlikte bir dağılma ve parçalanmaya yol açıldı. Ne devletli uygarlık sistemleri ne de karşıtlarınca yaşanan komünal sistemler olarak, Ortadoğu toplumları, tarihlerinin hiçbir döneminde kapitalist modernitenin hegemonyası altındaki kadar kimliklerinden ve bütünselliklerinden soyundurulmadılar, parçalanıp birbirlerine ve varoluşlarına yabancılaştırılmadılar. Britanya İmparatorluğu bu en etkili sistemi (gerçek atom bombası) sadece Ortadoğu'da değil, dünyanın her tarafında uygulayarak hegemonyasını sürekli kılabildi."

Kendini inkar eden, apolitik, kendini bilme arayışını durdurmuş, tükenmiş kişilikler yığınına dönmüş insanların toplumsal kutsalları ve estetik değerleri büyük bir darbe yemiştir

---

Bu durumun sonucu olarak Ortadoğu toplumunda ve bireyinde büyük bir yabancılaşma yaşanmaktadır. Kendini inkar eden, apolitik, kendini bilme arayışını durdurmuş, tükenmiş kişilikler yığınına dönmüş insanların toplumsal kutsalları ve estetik değerleri büyük bir darbe yemiştir. Bundan dolayı Avrupa'da en kötü koşullarda bir çalışma ve yaşam bile olsa orayı tercih etmektedir. Vebadan kaçar gibi denizlerde, çöllerde, kamyon kasalarında, botlarda ölümü göze alabilmektedirler. Bu durumun en kötü yanı binlerce yıllık büyük tarihsel değerlere sahip bir toplumsal gerçekliğin üyelerinin bu hale gelmesidir. Bunun temel nedeni de kimlik ve özgürlük kavramlarını tanımlama konusunda yaşanılan yanlışlardır. Özgürlüğü, kimliği tanımlamada yaşanan yanlışlar, çarpıklıklar, bireysel, toplumsal özgürlük ve kimlik arasındaki bağa anlam verememe yaşadığımız acılı gerçeğin önemli sebeplerindendir.

Göç ve kimlik kavramlarını tanımladıktan sonra bu kavramlarla ilgili göçmen-vatandaşlık-ulus devlet-

kültür politikaları kavramlarını iç içe ayrı bir başlık olarak tartışalım.

Modernitenin Çıkmazı

Göç, moderniteyi düşünsel-siyasal-sosyal vb. pek çok boyutta etkilemiştir. Bu durum da devam etmektedir. Ulus devlet eksenli olarak yaratılmış yurttaşlık, hak-hukuk-vatan gibi kavramlar, göçün yarattığı koşullarla birlikte her şeyi yeniden düşünülmesi gereken bir duruma dönüştürmüştür. Yurttaş olmayana göçmen ya da sığınmacı diyerek ve mülteci hukuku diye bir hukuk dalı yaratarak sorunların çözülmediği günbegün ortadadır. Toplumundan ve tarihinden soyut bir şekilde ele alınan mültecileri Roma İmparatorluğunun yıkılışına sebep olan barbarlara benzetenler, o rolü verenler var. Göçün mevcut sistemi hangi konularda çıkmaza koyduğunu biraz daha açımlama gereği var.

Agamben, "Homo Sacer" adlı kitabında önemli yorumlar geliştiriyor. Aslında kitabın ismi olan Homo Sacer bile bu konuda önemli bir katkı sayılabilir. Homo Sacer, Wikipedia'da şöyle tanımlanıyor: "Homo sacer (Latince, 'kutsal insan (adam)') Roma hukukundaki bir figürdür; herhangi bir kişinin öldürebileceği fakat dinî ritüellerde kurban edilemeyecek yasaklanmış bir kişi. Bu kişinin vatandaşlık hakları elinden alınmıştır, ne vatandaştır ne de hak sahibi bir öznedir. Yaşamı negatif bir şekilde 'takdis edilmiştir."

Mülteci ya da göçmen artık kendi eski yurdunun vatandaşı değildir. Mülteci ya da sığınmacı diye tanımlansa da tüm tarihsel-sosyal kimlikleriyle birlikte hem modernite aydını hem de iktidarının önünde "yalın bir insan" olarak durmaktadır. Çokça bahsedilen İnsan Hakları Bildirgesi ve daha pek çok kanun bu insana ne yapılacağı konusunda halen netleşmemiştir.

Çok uluslu şirketler, "devletler üstü" kuruluşlar ve dünyanın dört bir yanından sınırları aşarak gelen mültecilerin baskısı altında kalan ulus devletin eskisi gibi kalamayacağı kesindir. Geleneksel ulus devletlerde kutsallaştırılan sınırlar, malların, fikirlerin ve farklı insanların akınıyla eski anlam ve misyonlarını yitirmiştir. Gelişen teknolojiyle ticarette, eğitimde, insan ilişkilerinde yaşanan değişimler ve bununla bağlantılı olarak oluşan toplumsal-siyasal yapılanmalar eski vatandaşlık teorilerini yeniden düşünmeye itmektedir.

Ulus devletin vatan sınırları, tarih birliği, dil birliği gibi pek çok birlikle inşa ettiği ulus gerçeği bu göçmeni ne yapacaktır? Ne yapmalıdır? Buna milliyetçi çevreler kısa bir cevap veriyor: "Kovalım ya da kendimiz gibi yapalım." Yani "Asimile edelim" diyorlar. Bu politikayı pek çok devlet uygulasa da göç akını durmamaktadır. Denizden, karadan milyonlar hareketine devam ediyor. Duvarları yükselterek, kovarak, mülteci kamplarına balık istifi doldurarak ya da tüm yaşam alanlarında ötekileştirerek bu soruna çözüm bulunamadığı açıktır.

Son birkaç on yılda mevcut sorunları aşmak için ulus devlet içinde de tartışmalar gelişmiştir. Tartışmalar sonucunda çözüm için üç ana yöntem ön plana çıkmıştır.

Asimilasyon politikaları günümüzün topluluklarına karşı yürütülen en büyük savaşlardan biri olarak tanımlanabilir

---

Asimilasyon politikası; şimdi dünyanın pek çok yerinde uzun vadeli bir planlama olarak hem göçmen hem de farklı alt kimliklere dayatılan bir uygulamadır. Resmi dili öğretme, kültürel entegrasyon için çeşitli eğitim programlarıyla uygulanan asimilasyon politikaları günümüzün topluluklarına karşı yürütülen en büyük savaşlardan biri olarak tanımlanabilir. Her yıl on binlerce yıllık birikimlerin sonucu olan pek çok kültür bu politikaların sonucu olarak yok olmaya doğru gitmektedir. Tabi buna karşı direnen topluluklardan kaynaklı bu sistem ve uygulamalar istenilen sonuca ulaşamamıştır. Pek çok devlette tartışma konusu olmuştur. Bunun sonucu olarak bazı devletler, entegrasyon politikaları adı altında uzun vadeye yayılmış asimilasyon denilebilecek uygulamalara başvurmuşlardır. Felsefik özü net olan bu politikalarda diğer politikalara benzer sonuçlar vermektedir.

Sistemin varlığını sürdürmesini sağlayabilmek için çok kültürlülük adı altında kültürel kimliklerin tanınması ya da alt gruplara da saygı gösterme adı altında çeşitli uygulamalar görülmektedir. Bu uygulamalarda, düşüncede-ruhta ve kurumsal yapılarda doğru bütünsel yaklaşımların uyumlu bir şekilde gösterilmemesi sonucu yeni kutuplaşmalara da neden olmuştur.

Bu konuda sorunların çözümünde dile gelen diğer önemli bir kavram da kültürel çoğulculuktur. Birbirinden farklı renklerin, kimliklerin hoşgörü atmosferi içinde kendi kültürel ihtiyaçlarını karşılayarak birlikte yaşamalarıdır. Kapitalizm öncesi imparatorluk sistemlerinde çeşitli grupların birlikte yaşayabilmeleri bu sistemle olmuştur. Uygulamalar salt bireysel ya da grupsal kültürel haklar temelinde ele alınıp uygulanmıştır. Bu politikalar toplumun ve bireyin tüm ihtiyaçlarına cevap verememesinden kaynaklı eksik ve yetersiz kalmıştır. Bu eksikliğin çözümü birey ya da grupların siyasete katılmasında kamusal alanda imkan yaratılmasında bulunmuştur.

Günümüzde Avrupa'da yüksek sayıda göçmen barındıran devletler kimlik konusunda farklı politikalar izlemektedirler. İngiltere, Belçika ve Hollanda gibi devletler dinsel kimliğe dayalı siyasal kurumların, okulların kurulmasını desteklemekte, parasal destekte bulunmaktadır. Diğer ülkeler de farklı yöntemlerle, göçmenleri sistemlerine entegre etmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte kimlik sorununa da farklı ülkelerde farklı çözümler geliştirilmeye çalışılmaktadır:

- Son yaşanan gelişmelerle birlikte siyaset, sosyoloji ve hukuk bilimleri vatandaşlık-toprak bağı ve sınırlar kavramını tekrardan ele alma ihtiyacı duymuşlardır. Günümüzde çifte vatandaşlık benzeri uygulamalarla bazıları hem kaçtığı ülkenin hem de sığındığı ülkenin vatandaşı olarak kabul edilmekte, her iki vatandaşlığın verdiği haklardan yararlanmaktadır. Günümüzde Avrupa'da İsveç, Hollanda, Belçika ve daha başka pek çok devlet çifte vatandaşlık uygulamasını kabul ediyor.

- Pek çok sosyal bilimde yurttaşlığın tanımlamasına dayanak olan birçok şey değişmiştir. Sınırları içinde olmak klasik ulus devletin vatandaşlık hukukuna uymaktaydı. Klasik ulus devlet anlayışına göre yasa koyma yetkisinin tek sahibi ulus devlet makamlarıydı. Ancak son elli yılda yapılan uluslararası antlaşmalar, sözleşmeler ulus-devletin bu hakkına ortak kurum ve kanunlar yaratmıştır. Böylece bireyin, yurttaşı aşan bir konuma ulaştığı söylense de bu, küçük bir azınlık için uygulamaya geçmekte büyük bir çoğunluk için teoride kalan ve yanıltıcı-spekülatif tarafları olan bir durumdur. Tüm devletler ulus devletin vatandaşlık anlayışını köklü bir sorgulama ve değiştirme gerçeğinden uzaktır. Halen dünyanın dört bir yanında göçmen ve yurttaş arasında ciddi farklar ve bu farklardan kaynaklı ciddi çatışmalar vardır.

"Kimlik Bedenin Hapishanesidir" adlı makalelerinde Reyda Ergün ile Cemal Bâli Akal şu soruları sorarlar: "Foucault'da denetim, beden teknikleriyle sağlandığına göre, denetimi engellemenin yolu bedenlerin sınırsız dolaşıma açılması mıdır? Ve kimlik toplu olana ilişkin olduğuna göre tekillik denetimi kırar mı?" Bu soruları genel tartışmalarda etkili olan bir bakış açısını yansıttığı için değerlendirmek önemlidir.

Zorunlu göçler normal savaşların sonucuyken, gönüllü göçler özel savaşların sonucudur

Biyo-iktidarın sadece ulus devlet tarafından uygulanmadığı biliniyor. Dünyada ulus devletler bir iktidar olarak var olsalar da uluslararası sermaye güçleri mevcut sistemde belirleyici bir iktidar gücüdür. Ulus devlet bile bu güçlerle iktidarını paylaşmak ve onların iktidarının kendi sınırları içine sızmasına razı olmuştur. Böyle bir durumda bir ulus devletin sınırları dışına çıkmanın denetimden çıkma anlamına gelmediğini şimdi herkesin cebinde taşıdığı akıllı telefonlarda bile görebiliriz. Ayrıca bir ulus devlet sınırı aşılıp ayrı bir ulus devletin sınırlarına dahil olunduğundan dolayı ve her ulus devletin de kendine has denetim ve iktidar aygıtları ve yöntemleri olduğuna göre göç etmekle iktidardan kurtulabileceğini sanmak bütünsel ve derin bakamamanın bir sonucu olabilir. Hatta şimdi herkesin göçmek istediği ülkelerdeki tüm vatandaşlar, devlet yapılarındaki derin ve ideolojik hegemonyayla perdelenmiş iktidarla yüz yüzedir.

Diğer bir soruda dile gelen kimliğin toplu olana ilişkin olma durumu ve topluluktan kopmanın tekil olarak kalmanın denetimi kıracağı beklentisi de liberalizmin etkisiyle geliştirilmiş bir soruya benzemektedir. Öncelikle kimliğin toplu olduğu kadar bireysel yanları da vardır. Ulus devlet sınırının dışına çıkılsa bile topluluğun izlerini taşıyan kimlik bireyde varlığını, etkisini devam ettirir. Eğer bahsi geçen şey tüm toplumsal kimliklerden soyunmak ve sıyrılmaksa bunu tam anlamıyla kimsenin başaramayacağı kesindir. Ve toplumsal kimliklerden soyunmak veya sıyrılmak insanı iktidardan azat etmez. Hatta toplumsal kimlikten alınan güçten yoksun kalan birey daha güçsüz kalacak, iktidarın denetiminden çıkmış olmayacaktır. Denetime girebilmeye daha müsait hale gelecektir.

Çifte vatandaşlık, çok kültürlülük, kültürel çoğulculuk gibi kavramlarla çözüm bulunmaya çalışılan sorunlar göçmenlerin yaşadığı pek çok sorunu da görmezden gelmektedir. Kimlik bunalımı kültürel çoğulculuk ya da çok kültürlülükle ne kadar çözümlenebilir? Toplumsal köklerinden, tarihinden koparak girilen "yeni yaşam", yaşanan kimlik bunalımının asıl nedenlerinden biri olarak sayılabilir. Bir göçmenin yaşamının karnını doyurmak için çalışmaktan başka hiçbir sosyal-manevi şey içermemesi kimliksizliği açığa çıkaran temel etkenler arasındadır. Yedi yaşında geldiği yabancı topraklarda, okulda konuştuğu dil ile evde ailesiyle konuştuğu dilin farkından kaynaklı kim olduğu konusunda düşülen durum kimlik parçalanması değil de nedir? Büyüdükçe ve sisteme entegre oldukça anne-babasıyla akraba çevresiyle ilişkilerde yaşadığı sorunların kaynağında kimlik reddini görebiliriz. Göç- göçmen-mülteci-sığınmacı tartışmalarını yürütürken üst sınıftakinin bakış açısından kurtulmak gerekir. Yürütülen tartışmalar genelde o kutsal devletin vatandaşları ve siyasetçilerinin menfaatleri ve gözüyledir.

Tartışmalarda geçen ve akıllara takılan bazı konularda netleşmelere gitmek gerekiyor. Göç çağımızın temel sorunlarından biridir. Sistemin yaşadığı çok yönlü sorunların sonucudur. Sebepleri görmeden sadece sonuçları sorun olarak değerlendirmek yeterli bir yaklaşım değildir. Şimdi Afganistan'dan dünyanın dört bir yanına yayılan yüzbinlerce kişinin gittikleri ülkelerle yaşadığı sorunlar çözüldüğünde ne olacak? Sorunlar bitecek mi? Yüzbinlerin göç etmesinde hangi güçlerin menfaatleri var, kimler faydalanıyor sorularını sormadan ve cevap vermeden ve göçün önünü alabilecek politikalar üzerinde düşünmeden bu soruna köklü bir çözüm bulunmayacağı açıktır. Bunun dışındaki tüm çözümler palyatif çözümlerdir.

Göçün zorunlu olanı kadar gönüllü olanı da değerlendirilmesi gereken bir durumdur. "Amerikan Rüyası", "İstanbul'un taşı toprağı altın" sloganlarının yaratıcıları bu göçten kar eden sermayedarlar ve ulus devletlerdir. Bunlar gibi ortak toplumsal mühendislik çalışmaları sonucu "gönüllü" göçler gerçekleşmektedir. Zorunlu göçler normal savaşların sonucuyken, gönüllü göçler özel savaşların sonucudur. Zorunlu, gönüllü, düzenli-düzensiz ya da farklı adlandırmalarla da olsa göç onu yaşayan birey ve toplumda çok ciddi sorunların kaynağıdır. Yürütülen bu özel savaş politikalarının temel hedeflerinden biri kimliktir. Yapay, "pembe" bir kimlik yaratılmaktadır. Bu kimliğe ulaşmanın yolu da göç olarak gösterilmektedir. Tabi yaşanan göç ulus devlet çağının aşılması ve kutsallaştırılan sınırların ve ulusal kimliğin anlamsızlaşması gibi farklı bir etkide de bulunmaktadır.

Yeni Bir Paradigmayla Bakmak

Göçle meydana gelen sorunlara ulus devletin, modernitenin zihniyet kalıpları ve paradigmasıyla çözüm bulunamayacağı her gün biraz daha açığa çıkıyor. Toplumun doğasının dışında bir iktidar olarak topluma dayatılan ulus devlet çıkmazdadır. Sınırlar, kimlik ve daha pek çok şey tekrardan düşünmeyi dayatmaktadır. Ancak sorunu çözme arayışı sebeplerin tahliliyle birlikte olduğu müddetçe çözümler üretebilir. Sadece sebeplerin tahlili değil, çözüm içinde bin yıllardır zihinlerimize empoze edilmiş devletçi paradigmanın etkisinden kurtulması gerekmektedir. Yürütülen göç ve kimlik esaslı tartışmalarda çözümü Demokratik Konfederalizm Önderi Abdullah Öcalan'ın "Demokratik Ulus" kuramında bulmak mümkündür. Tarihi yeniden yorumlamaya dayanan ve tarihin-güncelin organik bağını koparmayan çağımızda önümüze çıkan her sorunda olduğu gibi bu sorunda da ufuk açıcı perspektifler vardır. Kimlik sorununu tek boyutlu ve güncel kalıplarla sınırlı ele almayan demokratik ulus

çözümü konusunda konuyla ilgili temel hususları açıklayıp yazıyı sonuçlandıralım.

Göçmen sorununda dile gelen vatandaşlık eksenli çözümleri ele aldığımızda yaşananın kişilikli, kimlikli ve komünlü toplumun çökertilmesiyle kişiliksiz ve kimliksiz bireylerden oluşan yığın toplumu olarak ulus-devletçiliğin yurttaş tipi olduğunu görmekteyiz. Binbir çaba ve riskle aşılıp kaçılan bir ulus devletin sınırından girilen öteki bir ulus devlet sınırı içinde yaşanan insanın mülkleştirilmesi, metalaştırılması, istenildiği gibi kullanılması ve işçi ya da asker ordusunun birer elemanı haline getirilmesidir. Ve kaçılan devletten farklı da olsa ayrı yöntemlerin uygulandığı bir hapishaneye giriştir yaşanan.

Demokratik ulus özgürlük ve eşitlik arayışı olan tüm topluluklar gibi göçmenler için de şimdiye kadar öne çıkan önerilerden farklı çözüm yolunu göstermektedir. Demokratik ulus, ulus devlet milliyetçiliğinden kaynaklanan tüm sorunlara karşı alternatif çözüm geliştirebilecek ucu açık kimlik anlayışına dayalı, demokratik siyaset anlayışıyla, konfederal yapılanma ve kurumlarla tüm grupların kendini örgütlemesini esas alır. Devletin şu ya da bu imkanına ulaşmakla değil, halkın kendini demokratik örgütlülüğe kavuşturarak kendi kendine yetebilen, kendi kendini yöneten şekilde örgütlenmesini esas alır. Eğer göçmenler şematik ve devletçi anlayışlardan kurtulabilir, toplumun kendi öz tarihsel siyasal deneyimlerini esas alırlarsa yürütülen pek çok tali tartışmadan kurtulup çözüm yoluna girebilirler. Tabi önemli olan öncelikle bunun için doğru paradigmaya ulaşabilmektir. Türkiye siyaset sahnesinde sık sık gördüğümüz örneklerden de anlaşılacağı gibi devlet ulusçuluğunun parçaladığı ilişkiler, demokratik ulus modeliyle farklı kimliklerin, grupların "farklılık içinde birlik" anlayışıyla hoşgörülü bir şekilde yaşayabilmelerini mümkün kılar. Bu anlayışı bir anda yaşamsallaştırmak zor olsa da esas ilkeler üzerinde uzlaşıldığında çıkacak sorunları çözmek zor olmayacaktır.

Demokratik ulusu ulus-devlet anlayışından ayıran en temel özelliklerden biri de farklı kolektivitelerden oluşma gerçeğidir. Yaşamın, doğanın, toplumun bunca rengine rağmen ulus devlet bu renklerin tek renge dönüşmesini dayatır. Tornadan çıkmış tek tip vatandaş toplumun doğasına terstir. Zaten ulus-devletin istediği vatandaş robot-işçi-memurdur. Her şeyin tek renk olduğu bir yerde varlıktan bahsetmek de zordur. Teklik değişimin reddi anlamına gelir. Bundan dolayı demokratik ulus kuramı dil, kültür, vatan, yönetim gibi olgulara ulus devletin gözlüğünden bakmaz. Bu ve buna benzer pek çok konuda demokratik ulus anlayışında tüm toplumsal sorunların çözümünde ulus-devleti kutsallaştırma, tanrısallaştırma yaklaşımı yoktur. Bu, egemenlerin halklara iktidarlarını kabul ettirmelerinin yoludur.

Konumuz yalnız başına demokratik ulus kuramı olmadığı için göçmen ve kimlik tartışmaları konusunda yaşanan tartışmalara ayrı bir gözle bakmanın yolu olarak ana hatlarıyla bu kadarını vurgulamak yeterlidir.

Sonuç

Dünyanın dört bir yanında göçmenler ve yaşadıkları kimlik sorunları tartışılıyor. Bu yazı yürütülen bu tartışmaya katkı sunmak istemekte ve göç sorununun mevcut ulus-devletçi kapitalist sistemin uygulamalarının bir sonucu olduğunu iddia etmektedir. Göç sorunu kadar göçmenler ekseninde yürütülen tartışmalarda da aynı zihniyetin etkilerinden dolayı doğru bir tartışma yürütülmediğini görüyoruz. Doğru bir paradigmayla meseleye yaklaşılmadıkça var olan sorunları tekrar tekrar yaşayacağımızı biliyoruz. Bu nedenle, öncelikle yeni bir paradigmatik bakışa ihtiyaç vardır. Çözümün adresi buradadır.

<u>Yararlanılan Kaynaklar</u>

* Abdullah Öcalan Demokratik - Uygarlık Manifestosu 4.Kitap Ortadoğu'da Uygarlık Krizi ve Demokratik Uygarlık Çözümü

* Abdullah Öcalan - Demokratik Uygarlık Manifestosu 5. Kitap Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü - Kültürel Soykırım Kıskacındaki Kürtleri Savunmak

* Kimlik Bedenin Hapishanesidir - Spinoza üzerine yazılar ve söyleşiler - İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları Reyda Ergün - Cemal Bâl'ı Akal

* Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa - İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları - Nermin Abadan Unat

İçindekiler İçin Tıklayınız...